

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ РИНКУ ТА ЕКОНОМІКО-
ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
INSTITUTE OF MARKET PROBLEMS AND
ECONOMIC&ECOLOGICAL RESEARCH

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
KHERSON NATIONAL TECHNICAL UNIVERSITY

ODESSA
INNOVATION
FORUM

*До Міжнародної наукової конференції «Українське
Причорномор'я: вектори стратегічного розвитку
та європейських стандартів життя» в рамках
Міжнародного Інноваційного Форуму*

ЕКОНОМІЧНІ ІННОВАЦІЇ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Засновано в 1998 році

За науковою редакцією
академіка НАН України, д.е.н., проф. Буркинського Б.В.

Випуск 60

Книга II

Одеса - 2015

УДК 006.35(4)+330.34(477.7)
ББК 65-551

Засновник і видавець:
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень
НАН України

*Рекомендовано до друку Вченою Радою Інституту проблем ринку та
економіко-екологічних досліджень НАН України (протокол №8 від
09.07.2015)*

*Згідно з постановою Президії ВАК України від 10.02.2010 р. №1-05/1
«Економічні інновації» внесено у перелік наукових фахових видань України*

Редакційна колегія:

Головний редактор - Буркинський Б.В. –д.е.н., проф. академік НАН України
Відповідальний секретар редколегії - Хумарова Н.І., д.е.н., с.н.с.

Члени редакційної колегії:

Амоша О.І. (акад. НАН України, д.е.н., професор), **Андрєєва Н.М.** (д.е.н.),
Бутенко А.І. (д.е.н., професор), **Всєбїнець В.** (д-р габ.), **Галушкіна Т.П.** (д.е.н.,
професор), **Громова О.М.** (д.е.н.), **Жихарєва В.В.** (д.е.н.), **Зверяков М.І.** (чл.-
кор. НАН України, д.е.н., професор), **Ковальов А.І.** (д.е.н., професор),
Котлубай О.М. (д.е.н., професор), **Купінець Л.Є.** (д.е.н.), **Макаренко М.В.**
(д.е.н., професор), **Осипов В.М.** (д.е.н., професор), **Пирожков С.І.** (акад. НАН
України, д.е.н., професор), **Симоненко В.К.** (чл.-кор. НАН України, д.е.н.,
професор), **Степанов В.М.** (д.е.н., професор), **Філіппова С.В.** (д.е.н., професор),
Харічков С.К. (д.е.н., професор), **Шапар А.Г.** (чл.-кор. НАН України, д.т.н.,
професор), **Шубін О.О.** (д.е.н., професор).

Наукові доповіді збірника присвячені результатам досліджень щодо проблематики складових розвитку регіону в контексті європейських стандартів та визначення пріоритетів і інструментарію екологоорієнтованого розвитку, а також визначенню стратегічних векторів інтеграційного потенціалу, у тому числі і в регіоні Українського Причорномор'я; розглянуті різні організаційно-економічні інструменти впровадження принципів екологізації економіки та інноваційних управлінських рішень.

Доповіді збірника будуть корисними для науковців, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, бізнесу, громадськості, студентів вищих навчальних закладів.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ № 15485 – 4057 ПР від 13.07.2009 р.

©Інститут проблем ринку та економіко-
екологічних досліджень НАН України, Одеса, 2015

ЗМІСТ

НАУКОВІ СТАТТІ

<i>Мащенко Є. Ю.</i> АНАЛІЗ ПОЛЬСЬКОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	7
<i>Миколайчук М.М., Миколайчук Н.С., Миколайчук К.М.</i> АВІАЦІЙНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЯК СКЛADOVA ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я	18
<i>Морозова О.Г., Вольвач І.Ю.</i> ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ГАРМОНИЗАЦИИ ОТНОШЕНИЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ И СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ В ТРАНЗИТИВНОЙ ЭКОНОМИКЕ	25
<i>Наумова Л.М.</i> НАУКОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ІНДУСТРІАЛЬНО-АГРАРНИХ ІНТЕГРОВАНІХ СТРУКТУР	35
<i>Никола С.О.</i> К ВОПРОСУ ОБ УПРАВЛЕНИИ ЭКОНОМИКО- ЭКОЛОГИЧЕСКИМ СТИМУЛИРОВАНИЕМ	41
<i>Нічітайлова М.С.</i> АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ФОНДІВ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЇХ ВИКОРИСТАННЯМ	48
<i>Нятіна Н.Л.</i> ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	59
<i>Осипов В.М., Горячук О.В.</i> ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА РЕГІОНАХ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я	65
<i>Пащикова Н.С.</i> СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНФРАСТРУКТУРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ	74
<i>Плющик І.А., Огородник Р.П., Дучинська Н.І.</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ КРАЇН З ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ	88
	96

<i>Познанська І.В.</i>	ОЦІНКА ПЕРЕДУМОВ ТА ФАКТОРІВ ВИНИКНЕННЯ АСИМЕТРІЇ СВІТОВИХ РИНКІВ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ	
<i>Попик О.В.</i>	ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	104
<i>Попова А.О.</i>	КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ МОДЕЛІ «ПОТРІЙНА СПІРАЛЬ»	113
<i>Радванская Н. В., Фомина О. В.</i>	ОСОБЕННОСТИ НЕЛЕГАЛЬНОЙ МИГРАЦИИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	121
<i>Рассадишкова С.І.</i>	ПРИНЦИПОВІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ	127
<i>Сааджан І.А.</i>	ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»	137
<i>Садченко Е.В.</i>	ЭФФЕКТИВНОСТЬ АДМИНИСТРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ	148
<i>Сараєва І.М., Носова Н.І.</i>	ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ	159
<i>Серов О.О.</i>	АНАЛІЗ ЛОКАЛЬНИХ РИНКІВ ТА ЇХ ПРОБЛЕМ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО КРИЗИСУ В УКРАЇНІ	171
<i>Скорик М.Л.</i>	АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОСОЮЗУ	181
<i>Степанов В.Н., Степанова Е.В.</i>	ПРИНЦИПЫ СИНЕРГЕТИКИ И НЕЛИНЕЙНОЙ ДИНАМИКИ В ИЗУЧЕНИИ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ (социально-экономико-экологический контекст)	192
<i>Тараканов М.Л., Маковеев А.П.</i>	ЛОГІСТИЧНИЙ ФАКТОР ЗБАЛАНСОВАНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕКТОРІВ ТОВАРНИХ РИНКІВ	204
<i>Усов А.В., Гончаренко О.М., Коваленко М.П.</i>	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОГНОЗУВАННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	211

<i>Федорова Н.С., Соловйов І.О.</i>	
СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «КОМПЛЕКС МАРКЕТИНГУ» ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	221
<i>Фомішин С.В., Тябус А.А.</i>	
МАРКЕТИНГ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОЙ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНДУСТРИИ	228
<i>Фомішина В.М.</i>	
УПРАВЛІННЯ КІЛЬКІСНО-ЯКІСНИМИ ПАРАМЕТРАМИ КІНЦЕВОГО СПОЖИВАННЯ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ «УКРАЇНА – 2020»	235
<i>Хумарова Н.І.</i>	
АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	241
<i>Чайковська М.П.</i>	
АНАЛІТИЧНА ПІДТРИМКА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ НА ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ В УМОВАХ КРИЗИ	250
<i>Шарко М.В., Савина Г.Г., Вольнець Т.Г.</i>	
СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПРОДУКТОВ	257
<i>Якимчук Т.В., Канавченко В. Ю.</i>	
ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ	267
<i>Яковенко Д.В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ З УРАХУВАННЯМ СПЕЦИФІКИ ПРОЦЕСУ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ РЕГІОНУ	273
<i>Пам'яті професора Віктора Володимировича Крючковського</i>	282
<i>Автори збірника</i>	284

Сучасний розвиток країн світу є доволі складним та суперечливим, адже знаменує собою швидкий їх перехід до нового етапу розвитку — інформаційного суспільства, в якому значно спрощуються умови руху факторів виробництва, посилюється їхня динаміка та суттєво зростають численні суперечки. В Україні поки залишається несприятливим підприємницький клімат, спостерігається нерішучість у формуванні та проведенні політики підвищення національної та регіональної конкурентоспроможності.

Крім того, останнім часом наша країна знаходиться в умовах фінансово-економічної кризи, яка торкнулася всіх сфер національної економіки.

Функціонування ринкової економіки потребує урахування сукупності реальних умов та розробки теоретичних та концептуальних засад розвитку економіки України та її регіонів, а також використання сучасних інформаційних технологій та механізмів управління стратегічним розвитком країни.

У цих умовах надзвичайно важливим стає визначення стратегічних векторів інтеграційного потенціалу, у тому числі і в регіоні Українського Причорномор'я. Це стосується не тільки економіки країни в цілому, але і секторальної політики, зокрема, вирівнювання диспропорцій в сучасному розвитку реального сектору економіки.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблематика складових розвитку регіону в контексті європейських стандартів та визначення пріоритетів і інструментарію екологоорієнтованого розвитку що стало предметом дискусій учасників II етапу Міжнародного інноваційного форуму, в рамках якого проведена міжнародна наукова конференція «Українське Причорномор'я: вектори стратегічного розвитку та європейських стандартів життя» (Одеса-Лазурне, 2015 р.).

Пропонована збірка наукових публікацій («Економічні інновації. Випуск 60: Українське Причорномор'я: вектори стратегічного розвитку та європейських стандартів життя») відображає авторські позиції учасників цієї конференції щодо регіональних акцентів проблеми природокористування, розвитку рекреації та туризму, соціальної сфери, які, на думку редакційної колегії, визначатимуть конструктивні напрями вирішення означеного кола проблем у перспективі.

УДК: 332:338.436:631.15

АНАЛІЗ ПОЛЬСЬКОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Мащенко Є. Ю.

Розглянуто можливі напрями ведення сільського господарства і досвід польського фермерства та його можливість адаптації до наших умов. Виділено необхідні заходи, що сприятимуть розвитку села та сільського господарства в цілому.

Постановка проблеми. Сільське господарство лишається однією з найважливіших галузей економіки України. Про це часто згадують, але майже нічого не робиться аби забезпечити його сталий розвиток. Ця проблема стояла перед багатьма країнами. Досвід Франції, Італії, Польщі доводить, що запровадження продуманого комплексного підходу до розвитку аграрного виробництва дає позитивний результат. Нажаль, в Україні до сьогодні відсутнє бачення соціальних, екологічних, економічних проблем та проблем культури, пов'язаних з використанням землі. А це ключові питання, від вирішення яких залежить розвиток. Необхідно розуміння, що земля це не тільки виробничий ресурс. Земля є інструментом, який дає змогу вирішити низку не тільки економічних, а й соціальних питань.

В сучасних умовах актуальність земельного питання надзвичайна. Українське село занепадає, що не припустимо, адже саме воно годує себе та міське населення необхідними продуктами. Крім того саме село є носієм істинно народних звичаїв та традицій без яких не можлива самоідентифікація нації.

Незважаючи на відсутність уваги до проблем українського села, воно все ще має великий потенціал. Вага цього потенціалу постійно збільшується, на тлі того, що населення планети тільки збільшується, а ресурсів стає все менше і ситуація з продовольством в світі стає катастрофічною. Реалізація потенціалу українського села вимагає вивчення зарубіжного досвіду та обґрунтування ступеня неодмінного державного втручання у формування земельних відносин в Україні з метою запобігання погіршенню стану земельних ресурсів, забезпеченню зростання ефективності аграрного виробництва та економічного розвитку сільських територій.

Інтеграція України у світовий економічний простір потребує урахування досвіду країн, що пройшли вже шляхом реформ у аграрному секторі економіки. Найбільш цікавим і корисним для України може бути досвід нашої сусідки Польщі.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженнями європейського досвіду розвитку сільських територій займаються такі відомі вчені як С.І. Мельник, П.Т. Саблук, О.І. Павлов, Т.О. Осташко, О.М. Онищенко та ін. Сьогодні проблеми розвитку сільських територій набувають особливо вагомого теоретичного та практичного значення у руслі політики децентралізації. Можливості та форми подальшого розвитку сільського господарства та сільських територій за умови використання сучасного європейського досвіду, у т.ч. Польщі є невирішеними до сьогодні.

Мета дослідження. Метою цієї роботи є визначення найбільш прийнятної для України шляху розвитку сільського господарства, а також виявлення спорідненості та адаптації досвіду Польщі у розвитку села до умов українського села.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах в економіці існує два протилежні напрями ведення сільського господарства – це крупні агропромислові комплекси та невеликі фермерські господарства. Кожне суспільство повинно відповісти саме для себе яка з форм є найбільш прийнятною, адже якщо ми говоримо про стійке ведення сільського господарства, то дане поняття включає не лише економічні чинники, але також впливає на екологію і соціальну сферу життя. Сьогодні Україна повинна вирішити яким з двох цих напрямків піти. Яка з форм розвитку сільського господарства найбільш соціально-економічно вигідна для країни в цілому, та для українського села зокрема.

Сьогодні Європейський Союз налаштований на плідну співпрацю з Україною щодо розвитку аграрного бізнесу та розширення експортного потенціалу. Про це заявив Голова Представництва ЄС в Україні Ян Томбінський під час Міжнародного форуму «Ukrainian Agro & Food Forum» в рамках виставки «АГРО-2015». Продукція українських виробників є потрібною не лише в Європі, але й на світових ринках. На його думку, для реалізації потенціалу держава повинна реалізовувати реформи та інфраструктурні проекти. Крім того, він підкреслив, що європейські партнери готові сприяти розвитку в Україні дрібних та середніх господарств, які грають стратегічну роль у забезпеченні продовольчої безпеки та формуванні експорту [1].

В Україні за роки незалежності сформувалася така форма сільського господарювання, як агрохолдинги, метою діяльності яких є створення максимально дорогого агробізнесу у найкоротший термін, за

допомогою ефекту масштабу. Мета діяльності фермерських господарств, які набувають популярності, є максимізація прибутку у довгостроковій перспективі за умов обмеженості капітальних ресурсів. Ключовою відмінністю цих двох форм організації діяльності є спосіб визначення прибутковості діяльності, адже для агрохолдингів визначальним є прибуток на капітал, а не на 1 га, як у фермерів [2].

Сьогодні існують деякі протиріччя, з одного боку, якщо ми розглядаємо сільське господарство, як джерело експорту, то експорт у таких обсягах припускає довгострокові контракти та великі партії продукції високої якості у короткі терміни, що можливо при розвитку агрохолдингів. Отже при такому акценті розвивати малі фермерські господарства не має сенсу. З іншого боку, досягнення високих показників експорту можливо лише за умов збільшення посівної площі під експортні культури. Стійкий розвиток сільського господарства передбачає отримання більш високого врожаю з меншої площі, з меншим використанням води та енергії, але при цьому гарантує прибутковість виробництва, турботу про довкілля і відповідає очікуванням суспільства.

Також, з точки зору, біологічної різноманітності, чим більше посівних площ відводиться під одну культуру, тим більше виникає побоювань відносно впливу на природу. І найтривожніший момент полягає в тому, що вигоду отримуватимуть агрохолдинги, а дрібні фермери, власники паїв і населення України в цілому лише мінуси. Недаремно єврочиновники та національні уряди перешкоджають укрупненню ферм і відтоку сільського населення в міста, оскільки протилежна політика в перспективі лише збільшує безробіття.

Не хотілось би повторювати сумний досвід Бразилії, де за кілька десятків років у гонитві за ринково вигідною сільгоспродукцією транснаціональні компанії фактично знесли сотні тисяч гектарів ріллі, ігноруючи передусім агрокультуру, і держава змушена була терміново викуповувати ці кинуті землі і роздавати земельні масиви всім бажаючим займатися фермерством [3].

За таких умов тільки держава в змозі поставити під контроль якість використання сільськогосподарських земель, створити контролюючі структури та запровадити відповідні санкції за порушення встановлених вимог до рівня їх якості.

Характерно, що значна кількість переваг агрохолдингів є наслідком великих масштабів господарювання. Причому якщо їх переваги мають переважно економічний характер, то їх недоліки пов'язані як з

економічними, так і можливо, навіть більшою мірою з екологічними та соціальними аспектами їх функціонування [4].

Розвиток фермерства дає змогу зберегти традиційний уклад життя на селі та стимулює локальну підприємницьку активність.

Сьогодні існує також думка, що агрохолдинги для фермерів не конкуренти, а лише локомотив у залученні інвестицій, технологій на село, у визначенні справедливих цін на сільськогосподарську продукцію. Немає сенсу конкурувати з агрохолдингами у виробництві пшениці, ріпаку і насіння соняшнику. Але фермери ефективніші за агрохолдинги, наприклад, у вирощуванні овочів або ягід [5].

У побудові успішної фермерської діяльності важливу роль відіграють такі поняття, як стратегія розвитку, кооперація та соціальна і екологічна відповідальність. Соціальна й екологічна відповідальність є важливим елементом роботи фермера, але в той же час за умов розумного маркетингу може стати і вагомою перевагою при розробці збутової концепції. Багато людей надають перевагу продуктам, виробників якої вони знають.

Можливість кооперації також варто назвати шляхом розширення діяльності і отримання додаткової вигоди. Сучасний фермер має думати не лише про продаж сировини, але готових або частково перероблених продуктів, для того щоб додатково отримати надбавку за переробку. Проблему із закупкою обладнання для міні-цеху переробки і пакування може вирішити лише самоорганізація фермерів. Йдеться про створення обслуговуючого кооперативу, за допомогою якого можна закупити обладнання на спільні кошти та додатково залучити гранти від міжнародних організацій

Однією зі світових тенденцій розвитку сільського господарства нині є кооперація малих і середніх фермерів, які, об'єднуючись, отримують більш сприятливі умови для роботи й розвитку [6].

Запозичення вдалого досвіду країни ЄС, в тому числі і Польщі, дозволить наблизити вітчизняну політику по розбудові сільської місцевості до європейських норм, що має бути стратегічним завданням економічної політики нашої держави.

За сучасних умов сільське господарство Польщі покликано виконувати цілу низку функцій, серед яких головними є: економічна (розбудова стабільного розвитку), соціальна (зайнятність, збереження культури, традицій), туристична (пошук можливих додаткових доходів для селян), екологічна (екологічно чисте виробництво, підтримання природних умов відтворення земель та ін.) регіональна (формування інфраструктури у співпраці з іншими регіонами) [7].

Перш, ніж робити висновки про доцільність використання польського досвіду фермерського господарства та його кредитування, дуже важливо зрозуміти, в чому відмінності та що спільного між аграрними секторами України і Польщі. Ці дві країни знаходяться поруч, мають схожі кліматичні умови, мають багато спільного в культурі та історії, але існує і багато відмінностей [8].

З 1 травня 2004 року Польща є членом ЄС, займаючи серед 27 країн 6-е місце по загальній численності населення і перше за чисельністю сільськогосподарського населення, а також друге місце (після Румунії) за кількістю фермерських господарств. Зайняті в сільському, мисливському, лісовому господарстві і рибальстві в 2,5 рази перевищують процентну частку працюючих в цих секторах в ЄС.

Численність населення в Польщі в 2013 році склала 38,5 млн. осіб, у тому числі в містах – 23,3 млн., а в сільській місцевості – 15,2 млн. осіб. Порівняно з 2005 роком численність населення зросла на 339 тис чоловік, причому ріст стосувався тільки сільської місцевості (505 тис.). В місті численність зменшилась на 166 тис [9].

Основу аграрного сектора Польщі складають мікро господарства до 10га [8].

Польське сільське господарство відрізняючись значною подрібненістю, поступово збільшує середню площу сільських господарств, якщо 2002 рік це було - 5,8 га, у 2008 році вже – 7,8 га, 2011 - 9,1 га, а у 2013 році середній показник досягає - 10,2 га. Незважаючи на деяке пришвидшення концентрації 53,7% сільських господарств мають площу 5 га. В свою чергу 75,7% використовують площу до 10 га, та лише 24,3% більше 10 га.

Таблиця 1
Кількість польських господарств та їх площа 2013 рік

Стосовно розподілу площі господарств, то тут навпаки 28,3% площі належить малим до 10 га, а 71,7% великим господарствам [9].

Сьогодні у Польщі також є і відносно крупні господарства, лише

Опис	До1 га	1-2 га	2-5 га	5-10 га	10-15 га	>15 га	Усього
Площа господарств тис. га	29,2	404,4	1 477,4	2 228,3	1 709,1	8 0761,2	14 609,6
Численність господарств тис.	34,4	277,6	455,3	315,0	141,3	205,3	1 428,9
СГУ /господарства га	0,8	1,5	3,2	7,1	12,1	42,7	10,2

9% господарств обробляють площу більш ніж 100 га [8].

В Україні сьогодні існує подвійна структура аграрного виробництва: дуже великі агропідприємства до 5000 га і багато дрібних господарств до 50 га, дуже незначна кількість середніх ферм.

Сільські господарства, з метою зміцнення своїх позицій на ринку, повинні кооперуватися, об'єднуватися у виробничі групи. Це дасть змогу великим постачальникам певних партій продуктів розраховувати на укладання багаторічних угод та контрактів з тими суб'єктами, які скуповують або переробляють продукцію [10].

Процес кооперації в Польщі розвивається серед виробників овочів та фруктів. Насамперед, це стосується післязбиральної обробки продукції, формування товарних партій та їх зберігання. Це дозволяє отримати більш високу ціну за кінцеву продукцію. Фермери це розуміють і об'єднуються в групи виробників. Вони отримують дотації від ЄС, розмір яких досягає 70% від обсягу інвестицій.

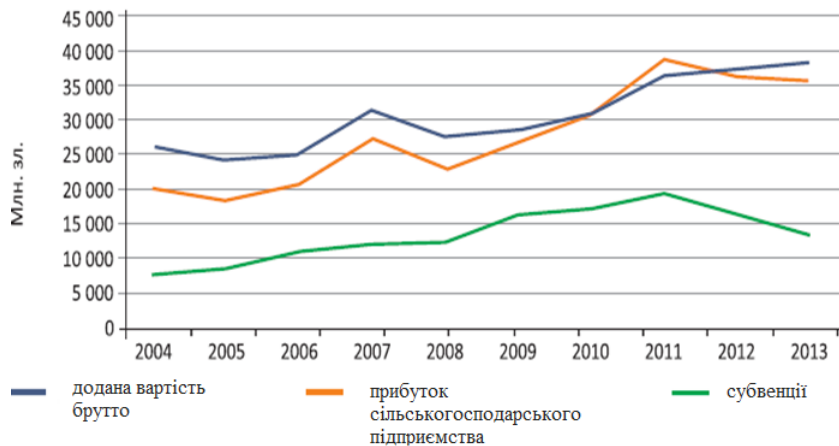
Земля у Польщі перебуває у приватній власності, тобто її можна використати як предмет застави, що найчастіше і відбувається. Це, звичайно, полегшує кредитування фермерів [8].

Державна підтримка має важливе значення. Польські селяни не платять загального прибуткового податку (19% від доходів фізичних осіб), вони є платниками спеціального сільськогосподарського податку, який є суто символічним, залежить від площі землі [11].

Величина податку не більше ціни 2,5 ц жита за 1 умовний гектар (з коефіцієнтами в залежності від місця розташування і якості землі). Якщо все підрахувати, то виходить, що фермери отримують більше, ніж платять у бюджет [12].

Істотну участь у доходах польського сільського господарства мають доплати і субвенції. Аналіз ситуації доходів, що базується на Економічних рахунках для сільського господарства, вказує, що дохід постійно підвищувався на протязі 2004-2011 роках (збільшення на 95,2%). З 2012 почався спад на 5,8% порівняно з 2011 роком, та 2013 показав тенденцію зменшення на 2%. (Рис.1)

Мал. 1. Економічні результати сільського господарства (поточні ціни, млн. злот.)

На зростаючий показник доходів сільськогосподарських підприємців до 2011 року рішучий вплив мало зростання розміру субвенцій. В 2011 році ця доля зменшилась майже на 50%, в 2012 р. – на 45%, та у 2013 р. досягла 40% [9].

Держава субсидує пенсійний фонд фермерів, які мають окрему дуже вигідну систему пенсійного забезпечення. Місячний пенсійний збір із особи становить близько 20-50 злотих, тоді як у загальній пенсійній системі це приблизно 20% від місячного доходу, звичайний польський підприємець сплачує у середньому 800 злотих [11].

Держава підтримує, насамперед, розвиток. За кредитами на інвестиції, які банки надають на термін до 10 років, держава компенсує половину процентної ставки. Існує також пільгове кредитування. У випадку, коли фермер сплачує лише 3%, а решту суми процентної ставки банку повертає держава [8].

Відкрита та прихована державна підтримка для сільських громадян — це лише одна з причин нинішнього благополуччя села. Інша складова — щедрі дотації від ЄС, які в Польщі набагато більші, ніж у інших нових членів Євросоюзу [11].

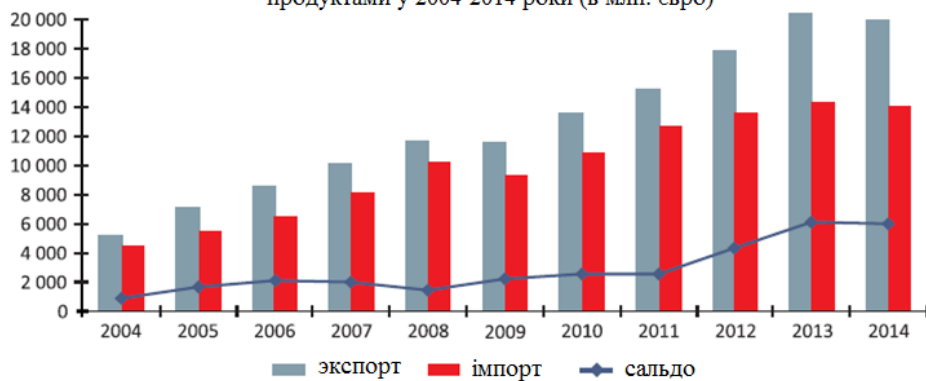
Цікавим є той факт, що польські селяни найбільш скептично ставилися до євроінтеграції Польщі. Та і ЄС скептично ставився до повноцінного членства Польщі. Польське село змінилося завдяки щедрим інвестиціям з фондів ЄС, за які тут побудували каналізацію, місцеві дороги, будинки культури та інше. Все це ще більше змінило обличчя села, ніж згадані вже доплати до сільськогосподарської продукції. Все це не могло не позначитися на цінах на сільськогосподарську продукцію. Дотації, пільги, податкові привілеї, та ще й інвестиції в інфраструктуру

села — саме завдяки цьому ціни на продовольчі товари в Польщі зараз найнижчі в євро регіоні [13].

Саме вступ до ЄС дозволив польському селянину вижити в тих умовах, та поступово досягнути динамічного розвитку агросектора. Період членства Польщі у Європейському Союзі позначився системним ростом та поліпшенням результатів зовнішньої торгівлі. Позитивні зміни з'явилися вже у 2003 року, коли Польща вперше стала нетто-експортером сільськогосподарських харчових продуктів (м'яса, молока, масла, сирів, яєць, овочів, злаків) досягнувши позитивне сальдо на рівні 0,5 млрд. євро. На протязі десятилітнього членства в ЄС експорт сільськогосподарських харчових продуктів збільшився у п'ять раз з 4,0 до 20,4 млрд. євро. На зростання експорту вплинуло в першу чергу велика пропозиція сільськогосподарських харчових продуктів, великий попит в країнах ЄС, вигідні ціни та якість польських продуктів. (Рис. 2)

У 2013 році надходження від експорту сільськогосподарських харчових продуктів сягало 20,4 млрд. євро, що на 14,2% більше ніж роком до. В наслідок перевага експорту над імпортом досягла максимального значення 6,1 млрд. євро [9].

Мал.2. Польська зовнішня торгівля сільськогосподарськими харчовими продуктами у 2004-2014 роки (в млн. євро)

У Польщі оприлюднено рапорт Головного статистичного управління про життя працівників сільськогосподарського сектора економіки. Польські аграрії щороку стають молодшими понад 70% мають менше ніж 55 років, а 35% - менше 40. Вже 58% мають середню або вищу освіту, тоді як 4 роки тому - 44%. Змінюється і менталітет, якщо раніше головними цінностями для працівників сільського господарства були безпека родини, комфортне сільське життя, то тепер – матеріальна ситуація, забезпечення стабільного майбутнього дітям та гідної пенсії собі. Також 48% польських аграріїв оцінило свою матеріальну ситуацію як

задовільну, а це вищий показник, ніж серед працівників промисловості та сфери послуг [14].

Висновки. У світі спостерігається тенденція до укрупнення фермерських господарств, яка стимулюється не лише економічною необхідністю, але й законодавчою базою, яка зобов'язує фермерів мати дороге обладнання, яке б відповідала новим законам про харчову промисловість. І в Україні спостерігаються тенденції до консолідації агробізнесу, але у дещо відмінній від європейської моделі формі.

Напевно нам слід йти своїм шляхом, та при правильній політиці держави на ринку знайдеться місце і дрібному приватному підприємцю, і середньому фермеру, і великому агрохолдингу. З урахуванням того, що агрохолдинги вже досить розвинути в нашій країні, і не мають впливу на розвиток сільської місцевості, сьогодні усю увагу треба приділити ідеям сільськогосподарської кооперації — як потужній силі, здатній підняти сучасне українське село.

Стосовно фермерських господарств у Польщі, то вони з урахуванням політики держави та субсидії ЄС є успішними, але така форма введення сільського господарства притаманна мешканцям цієї території. В наших країнах існує різна класифікація господарств, в Україні кажуть: «Це маленьке господарство - всього 1000 га», у Польщі кажуть: «Яке велике господарство - цілих 100 га».

Досвід Польщі доказує, що маленькі фермерські господарства можуть біти ефективними при підтримці держави, яка має довгостроковий характер. При цьому державна підтримка має концентруватися, в першу чергу, на сприяння інвестиціям та розвитку.

Польській уряд здійснює довгострокову політику розвитку малих господарств, що також розглядається як ефективний засіб самозайнятості населення та вирішення соціальних проблем сільських територій та послабляє соціальну напруженість на селі.

Одним з ключових факторів успіху польського сільського господарства є доступ фермерів до фінансів, можливість отримати кошти, необхідні як для поточних потреб, так і на розвиток.

Для успішного повноцінного розвитку сільських територій насамперед необхідно розвивати їх внутрішній потенціал, що можливо досягнути виконуючи наступні завдання:

- підтримувати відродження малого середнього бізнесу на селі, коопераційні об'єднання та виробничі групи;
- переорієнтувати сільську еміграцію населення у зворотній бік, шляхом розширення зайнятості населення, створення нових робочих місць;

- забезпечити можливості для розвитку особистості та поліпшення сільського благополуччя. З поліпшенням рівня життя, сільське населення, фермери будуть спроможні краще задовольняти зростаючі потреби зростаючого населення країни;

- розробити механізми кредитування, не тільки крупних господарств, але й маленьких, завдяки якому банки мінімізуватимуть свої ризики;

- відновлювати соціальну інфраструктуру, необхідно досягнути більш справедливого балансу бюджетних витрат та капіталовкладень в інфраструктуру міських та сільських територій;

- збільшити фінансування програм економічного розвитку сільських територій;

- розробити механізми підтримки розвитку сільських населених пунктів за рахунок коштів підприємств та організацій, що функціонують у межах цих територій;

- забезпечити збут продукції фермерських господарств шляхом розвитку їх кооперування у збутовій сфері;

- залучати інвесторів;

- оновити освітні програми та передбачити спрощену систему перепідготовки кадрів для фермерів-селян, які хочуть управляти ефективно;

- сформувати справжню, міцну територіальну громаду, в якій селяни мають бути рушійною силою у розбудові сільської місцевості;

- прийняти усі необхідні закони, щоб усі учасники ринку мали прозорі відносини;

- проводити чітку роз'яснювальну роботу щодо донесення до селян та місцевого населення реальної ситуації, інформувати людей похилого віку та не дуже обізнаних про переваги усіх змін які відбуваються;

- по максимуму використати вступ України у Європейське співтовариство, спираючись на досвід Польщі, держава повинна урахувати усі потреби та застереження які висуне ЄС.

Слід враховувати, що існувати за рахунок лише пільг та дотації село зможе при позитивній політиці держави та ЄС, але недовго. Довгостроковою метою розвитку українського села все ж таки є самозабезпечення. Наше село є носієм української державності та духовності, що підтверджується всім досвідом вітчизняної історії, треба пам'ятати що вирівнювання цивілізаційного рівня життя сільського та міського населення являє собою умову розвитку суспільства в цілому.

Література

1. Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/17303>

2. Хоменко О. Можливості розвитку фермерства в Україні: «бути чи не бути?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/1125/1/Khomenko.pdf>.
3. Ясиновський В. Не в агрохолдингах причина сільських бід / В. Ясиновський Землевпорядний вісник. – 2012. – № 7. – С. 16-20. , с. 18.
4. Колодій А., Черевко Г. Агрохолдинги в агробізнесі України: шанси і загрози // Аграрна економіка, 2012, Т. 5, № 3-4.
5. Квітка Г. Віктор Іванчик: ми просто вимушені бути соціально відповідальними / Г. Квітка// Пропозиція. - 2012. -№ 3.- С. 22-24. с. 24.
6. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. - 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. - К.: КНЕУ, 2002. - 624 с.
7. Лисенко Л.В. Розвиток сільського господарства і сільських територій в Польщі – досвід для України / Л. В. Лисенко. // Державне будівництво. - 2008. - № 2
8. Николай ЛУГОВОЙ. Польский опыт кредитования фермеров: использовать или нет? // «Содружество». - № 2(7) Июнь 2013 г. с.24-27
9. Режим доступу: <http://www.minrol.gov.pl/eng/Reports-and-Publications/agriculture-an-food-economy-in-Poland>
10. Поморський осередок сільськогосподарського дорадництва в Гданську, відділ в Старому Полі: Посібник для сільськогосподарських дорадників. – Старе Поле, 2005. – С. 325.
11. Режим доступу: <http://vistikalush.com.ua/articles/category/society/2013/12/20/7866/view>
12. Режим доступу: http://www.farmer-business.info/view_articles.php?id=14
13. Польское село: история восстановления. «Зеркало недели. Украина» №39, 25 октября 2013
14. Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/119/Artykul/134058>

Abstract

Mashchenko E.Y.

The analysis of the Polish experience in the development of agriculture

The possible directions of agriculture in Ukraine and the experience of Polish farming were reviewed, with its adaptability to our conditions. The necessary measures were selected that contribute to rural development and agriculture in General.

УДК 339.924

**АВІАЦІЙНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЯК СКЛАДОВА
ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКОГО
ПРИЧОРНОМОР'Я**

Миколайчук М.М., Миколайчук Н.С., Миколайчук К.М.

У статті проаналізовано вплив розвитку авіаційних перевезень на відродження економіки та інтеграційні процеси Українського Причорномор'я, основні аспекти формування оптимальної програми авіаперевезень для перетворення туризму у рушійну силу економіки регіонів.

Постановка проблеми. Для розвитку економіки в будь-якій країні виняткове значення має транспорт, який є органічною ланкою виробництва та сфери послуг.

Рівень розвитку транспортної системи держави – одна з найважливіших ознак її технологічного процесу. За умови інтеграції до європейської та світової економіки, потреба у високо розвинутій транспортній системі дедалі посилюється - вона має стати базисом для ефективного входження України до світового співтовариства та зайняти в ньому місце, яке б відповідало рівню успішної держави.

Протягом останніх років транспортна галузь України зазнала суттєвих змін і на даний момент знаходиться в активній стадії переформування [1].

У сучасних умовах глобалізації великого значення набуває можливість швидкого пересування людей та вантажів на далекі відстані, що робить ринок авіаційних перевезень одним з найперспективніших та найдинамічніших транспортних ринків. За прогнозом Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО), у період з 2012 по 2023 роки загальний попит на повітряні перевезення у світі щороку зростатиме в середньому на 4-5 %.

Для відновлення економіки України необхідно особливу увагу приділити тим сферам діяльності, які можуть забезпечити збільшення кількості робочих місць та, відповідно, зменшити безробіття в кожному з регіонів.

В багатьох країнах в широко розвинуту індустрію перетворюється туризм, який не тільки належить до прибуткових секторів національної економіки, а й лідерів, з точки окупності капітальних вкладень. Адже оборотність капіталу у цій сфері діяльності значно вища, ніж в інших. В той же час витрати на створення одного робочого місця значно менші, ніж у промисловості. До того ж розвиток туристичної сфери позитивно впливає на споживання продукції агропромислового комплексу, сприяє розвитку спортивно-оздоровчих баз, дорожнього будівництва та транспорту, реставрації пам'яників історії, культури та мистецтв, кращому використанню природно-рекреаційних ресурсів.

За прогнозами спеціалістів, саме туризм буде рушієм світової економіки у XXI столітті. Важливим є той факт, що європейський туризм дедалі більше повертається до Східної Європи і Україна повинна використати свій шанс для цього.

Серед регіонів з унікальними можливостями розвитку туристичної сфери особливе місце займає Херсонська область, яка межує з Кримом, і за своїм природно-ресурсним потенціалом здатна задовольнити потреби різних категорій туристів (дорослі та діти, пасивний і активний відпочинок на Дніпрі або Чорному чи Азовському морі з рибалкою та дайвінгом, оздоровленням термальними водами та лікувальними грязями).

Туристи з інших регіонів України, а, тим більше зарубіжні, обирають місця відпочинку, з якими є повітряне сполучення, бо в спекотний літній період мало бажаючих проводити багато годин, а то і днів у потягах або автобусах. Адже відстань до багатьох міст України перевищує 500 км, а до Європейських досягає декількох тис. км. Тому розвиток авіаперевезень у причорноморських регіонах України є важливою умовою економічного розвитку та євроінтеграційних процесів.

Аналіз досягнень і публікацій. Простежуючи сучасні наукові дослідження, можна відзначити, що фахівці переважно концентрували увагу на визначенні основних проблем в сфері авіаперевезень. Їх відобразили у своїх працях такі науковці: Кононова Л.Н., Бардак В., Кулієв Ю.Ф., Артамонов Б.В., Тихонов В.М., Фриндланд О.А., Чубукова Т.П. та інші.

Але бракує системних досліджень щодо обґрунтування оптимальної для сьогоднішніх реалій програми розвитку перевезень авіакомпаніями з урахуванням як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, зокрема перспективи ринків сфери послуг, туризму тощо.

Тому метою статті є обґрунтування можливостей розвитку авіаперевезень в Українському Причорномор'ї.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішнім оточенням по відношенню до системи світового повітряного транспорту є політична система світу, економічна система світового господарства, що включає світову транспортну систему. На функціонування системи світового повітряного транспорту суттєво впливають міжнародні економічні відносини, які зазнають глибоких змін від співвідношення сил на світовій арені.

Майбутній розвиток ринку авіаційних перевезень в Україні значною мірою залежатиме від ефективності державного регулювання, приведення нормативно-правової бази у відповідність до сучасних міжнародних вимог, що формуються з боку ЄС, Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО), Європейської конференції цивільної авіації (ЄКЦА), Європейської організації з безпеки аеронавігації (ЄВРОКОНТРОЛЬ).

Основним чинником, який найближчим часом найбільш суттєво вплине на ринок авіаційних перевезень в Україні, є створення в Україні спільного авіаційного простору (САП) з ЄС. В майбутньому Угода про Спільний авіаційний простір означатиме забезпечення європейських стандартів безпеки польотів, рівня обслуговування пасажирів, збільшення кількості рейсів і маршрутів, а також розширення цінового діапазону послуг авіаперевезень, сприятиме покращенню якості перевезень та відкриє нові можливості для авіаперевізників. Від підписання Україною Угоди про САП найбільше виграють пересічні пасажирів, оскільки, за оцінками експертів, її впровадження може знизити для українців тарифи на внутрішні перевезення у 2-3 рази, на міжнародні – у 1,5-2 рази [2]. Це стане можливим завдяки появі на ринку значної кількості конкурентоспроможних іноземних авіакомпаній. Зараз на внутрішньому ринку авіаперевезень майже відсутня конкуренція, тому і ціни значно вищі за європейські.

Для розвитку ж вітчизняних авіакомпаній загострення конкуренції, яка набуде міжнародного характеру, може стати загрозливою.

Зняття обмежень для авіакомпаній, які мають призначення на маршрут, за частотами та географією польотів (які зараз встановлюються двосторонніми міжурядовими угодами), створить ситуацію, коли європейські авіакомпанії зможуть виконувати необмежену кількість рейсів в Україну, проте вільних частот для виділення українським

перевізникам в Європі немає. Тобто Угода надає однакові права всім авіакомпаніям, проте можливості скористатися цими правами у європейських і українських авіакомпаній будуть різними. За таких умов жодна з українських авіакомпаній не спроможна буде одразу на рівних конкурувати з провідними міжнародними авіакомпаніями.

Слід також відзначити, що вимоги євроінтеграції диктують необхідність забезпечення єдності технічної бази та технологій, що застосовуються на ринку авіаперевезень. Для виконання вимог відповідності європейським нормам і стандартам більшості українських авіаперевізників необхідні час та інвестиції, тоді як європейські компанії увійдуть на ринок одразу.

Серед усіх авіаперевізників України можливо виділити МАУ, яка є дійсним членом Міжнародної асоціації авіаперевізників (ІАТА) та Асоціації європейських авіаліній (АЕА). Це свідчить про відповідність міжнародним вимогам якості послуг авіаперевезень та принципів функціонування авіакомпаній і надає їй певні конкурентні переваги, але навіть ця авіакомпанія не зможе на рівних конкурувати з міжнародними в умовах «відкритого неба».

Найбільші українські авіакомпанії мають у своєму парку в середньому по 20 машин, тоді як крупні європейські компанії - по 300-400 машин. Середній рівень зношеності власних літаків в українських авіакомпаніях перевищує 70%, а середній термін експлуатації становить 22,3 року [3].

Фінансовий стан більшості вітчизняних авіаперевізників не дозволяє швидко оновити власний парк літаків. До того ж збитки обумовлює неякісний менеджмент. Так, авіакомпанія Air Onix у 2014 році не змогла розрахуватися по боргах внаслідок невдало зробленої ставки на придбання у лізинг літаків Boeing 737-500 1990-х випуску, які споживають багато палива і потребують складного технічного обслуговування. Так, собівартість перевезення одного пасажира Airbus A320 на 30-40 %, а Airbus A321 або Boeing 737-900 — на 60 % нижчою у порівнянні з Boeing 737-500. Тобто витрати на утримання літаків перекрыли «плюси» від відносно невеликої вартості лізингу [4]. Фактично лише МАУ, яка за підсумками 2012 р. отримала 26,1 млн. грн. чистого прибутку, може дозволити собі купівлю нової техніки [5]. У 2013 р. авіакомпанія подвоїла флот, і збільшила парк до 40 літаків. До 2019 року заплановано збільшення флоту до 80 літаків за рахунок лізингу нових літаків Airbus A330, або Boeing 777 [6].

Фахівці вважають, що невеликий і зношений парк літаків, значно менші обсяги доходів авіаційних підприємств разом із відсутністю розвинутого транзитного «хабу», а також обмеженістю маршрутної мережі не дозволяють національним авіакомпаніям скористатися перевагами ефекту економії від збільшення кількості маршрутів та/або завантаженості літаків трансферними пасажиропотоками, які є у міжнародних конкурентів [7].

Для авіакомпанії, якій необхідно у найбільш короткий термін поновити парк повітряних суден, найбільш ідеальний варіант представляють собою оренда та лізинг.

Покращення позиції авіакомпанії на європейському ринку пасажирських перевезень можливо за рахунок стійкого зростання темпів пасажирських авіаперевезень в регіоні, експлуатації авіакомпанією нових сучасних повітряних суден з кращими економічними показниками та підвищеним комфортом, лідируючого положення у сфері наземного обслуговування. Важливе значення мають також правильно відібрані маршрутні сітки та розстановка повітряних суден по сітці розкладу.

Слід відзначити, що для розвитку туризму та покращення фінансових результатів авіакомпаній необхідно звернути особливу увагу на внутрішні авіаперевезення. При чому доцільно створити логістичний центр для узгодження розкладу руху різних видів транспорту заради формування найбільш прийнятної для туристів, які прибуватимуть в регіон з інших країн та різних куточків України, схеми до обраної ними бази відпочинку. Бажано задіяти різноманітні види транспорту (авіаційний, водний, автомобільний) для кращого ознайомлення з краєвидами та отримання задоволення від можливості скористатись транспортом, яким не мають змоги користуватись у повсякденному житті.

Вихідними даними для розробки логістичної схеми мають бути міжнародні авіарейси до аеропортів Одеси, Херсону. Їх доцільно доповнити на період відпочинку рейсами з Києва, в якому вузловим аеропортом для більшості українських авіакомпаній є аеропорт «Бориспіль», звідки авіакомпанії здійснюють з максимально можливою частотою польоти в певні хаби по середньо- та ближньоміагістральним маршрутам.

Для тих, хто прибуває до аеропорту Херсону, необхідно створити можливість швидко потрапити до зон відпочинку у Скадовську (відстань майже 100 км), Генічеську (відстань більше 200 км), Залізному Порту, Лазурному та ін. Для цього колись використовувались літаки типу АН-2.

В сучасних умовах доцільно передбачити з аеропорту необхідну кількість рейсів маршрутних таксі (авіа або автомобільних).

Висновки. Попри невелику частку авіаційного транспорту у структурі перевезень всього транспортного сектору, транзитний авіаційний потенціал України збільшуватиметься в умовах відновлення економічного зростання, а також поступового підвищення платоспроможного попиту населення, його запитів на авіаперельоти у справах бізнесу та туризму.

Інтеграційним процесам та розвитку туризму, як одного з основних напрямів розвитку економічного потенціалу Українського Причорномор'я, сприятиме створення в регіонах логістичних центрів, які забезпечать розробку узгодженої сітки рейсів різних видів транспорту для забезпечення можливості туристам у короткій термін дістатись до обраних місць відпочинку.

Література

1. Підсумки діяльності авіаційної галузі за 2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://avia.gov.ua/documents/diyalnist/p%D1%96dsumki%20d%D1%96jalnost%D1%96/>
2. Вдвічі знизити тарифи на авіаперевезення для українців – реально [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zamkova.info/ukraine/11707-vdvch-zniziti-tarifi-na-avaperevezennya-dlya-ukrayincv-realno.html>
3. Українські авіаперевізники і аеропорти не готові до входження в САП – експерт [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://economics.unian.ua/transport/576104-ukrajinski-aviaperevizniki-i-aeroporti-ne-gotovi-do-vhodjennya-v-sap-ekspert.html>.
4. AirOnix долетался [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.wing.com.ua/content/view/12735/37/>
5. Чистий прибуток МАУ в 2012 р. склав 26,1 млн грн.. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://rss.novostimira.com/n_4510871.html
6. МАУ планує подвоїти флот за 5 років —президент компанії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vkurse.ua/ua/business/mau-planiruet-udvoit-flot-za-5-let.html>

7. Проблемы и перспективы развития рынка пассажирских авиационных перевозок в Украине/ Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2005 [Електронний ресурс] - Режим доступу:
http://icps.com.ua/pub/files/40/62/Aviation_policy_RUS.pdf

Abstract

Mykolaichuk M.M., Mykolaichuk N.S., Mykolaychuk K.M
Airfreight as the part of the integration potential of the Ukrainian Black Sea region

The article analyzes the impact of air transport on economic recovery and integration processes of Ukrainian Black Sea region and the main aspects of the optimal program for converting air of tourism in the driving force of regional economies.

УДК .330.13

**ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ
ГАРМОНИЗАЦИИ ОТНОШЕНИЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
ЭФФЕКТИВНОСТИ И СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ В
ТРАНЗИТИВНОЙ ЭКОНОМИКЕ**

Морозова О.Г., Вольвач И.Ю.

В статті розглядається потреба в гармонізації фірмою її економічної та соціальної функцій, що набуває особливої сили в умовах ринкової трансформації, оскільки перехідна економіка, відкинувши зовнішню соціалізацію командно-адміністративної системи, ще не досягла рівня прояви внутрішньої соціалізації капіталу.

Постановка проблемы.

Анализируя общественное развитие Украины с позиций экономических (производительность труда, технологичность и рентабельность производства) и социальных (состояние социальной справедливости, уровень тенезации экономики) показателей, эксперты отмечают их ярко выраженную неравномерность. Уровень же социальной справедливости будет снижаться, о чем свидетельствуют снижение доли оплаты труда в стоимости выпускаемой продукции и рост теневой экономики.

Анализ исследований и публикаций.

Как отмечает В. Мандыбура, институционализация экономики возможна лишь за счет достаточно плотной правовой инфраструктуры, оптимально сочетающей нормы частного и публичного права, развития институтов государственного контроля, эффективного взаимодействия частного и государственного секторов, пробуждения общественного сознания и роста правовой культуры населения. Стимулировать развитие социально ответственной и востребованной индивидуальной предпринимательской деятельности может целенаправленное, продуманное, комплексное использование инструментов экономической политики государства. Стремление к индивидуальному интересу должно

сопровождаться уважением к интересам других, предприимчивость и инициативность – уважением к законам и общественным нормам, а культура потребления – уважением к труду и его носителю – человеку. Для институциональной мотивации предпринимательства и надлежащего развития в Украине необходимо сформировать его полноценный институциональный базис. Мировой опыт свидетельствует, что большим потенциалом в направлении социализации хозяйственной деятельности обладает малый бизнес. Возникнув тысячи лет назад, он стал исторической предтечей индустриализации и современной промышленности. Преобразуясь из мануфактур в фабрики и заводы, малый бизнес демонстрировал уникальные способности самосохранения. Именно к потенциалу малого бизнеса в ходе современного реформирования экономики Украины, апеллируют общественные и политические деятели. Особенно важна роль малого бизнеса в реализации социальной функции. Обеспечивая рабочие места для различных слоев населения, он выступает амортизатором в снятии социальной напряженности. Благополучие, создаваемое своим трудом, делает человека достойным, ответственным. В малой фирме работодатель и наемный работник максимально приближены друг к другу, дистанция между ними минимальна.

Цель исследования.

Выявление институциональные предпосылки гармонизации отношений экономической эффективности и социальной справедливости в транзитивной экономике

Изложение основных результатов исследования.

Для выявления действующих закономерностей эволюции интересен зарубежный опыт развития малого бизнеса, доля которого в ВВП крупнейших стран составляет более 50 %. В Европейском союзе насчитывается свыше 20 млн. субъектов малого и среднего бизнеса, которые обеспечивают более половины общего товарно-денежного оборота и добавленной стоимости, около 70% занятости. Как локомотив социально-экономического развития, эти фирмы получают ощутимую помощь от государства в форме налоговых льгот и добротной инфраструктуры. Уникальная система поддержки малого бизнеса в Европе сформировалась в 1970-х гг., вследствие устранения административных барьеров и проведения социальных реформ. Сегодня поддержка малого бизнеса в ЕС имеет форму налоговых, амортизационных, кредитных, инвестиционных, консультативных, инфраструктурных, тарифных льгот.

Малые фирмы стали занимать ниши, в сфере обслуживания, в финансовой, производственной и научной инфраструктуре. На первый взгляд, малые фирмы изначально проигрывают крупным – больше платят за кредит, сырье и энергию; не контролируют рынок; не осуществляют лоббирование; «по определению являются жертвой бюрократии». Подобное представление, однако, опровергает опыт Италии, где в начале XXI в. средний размер фирмы составлял 3,9 занятого.. Причиной экономического успеха итальянского бизнеса являются промышленные округа – однородные местные производственные системы со значительной концентрацией высокоспециализированных мелких и средних фирм. Дж. Бекаттини ввел новую единицу анализа – промокруг или дискрит, обозначающий хозяйственную территорию со всей многослойностью ее связей, а также развил понятия внешней экономики и индустриальной атмосферы, в свое время предложенные А. Маршаллом.

Поучителен опыт развития малого бизнеса в Финляндии. Честность и прозрачность – определяющие черты нравственного предпринимательства – являются компонентами жизни и правилом ведения бизнеса в стране с низшим уровнем коррупции. Динамизм экономики обусловлен гибкой системой государственно-общественной и частной поддержки малых фирм, включающей гарантирование, микрокредитование, венчурное финансирование. Успешным стало превращение малых городов и деревень в инновационные бизнес-инкубаторы. Укрепление экономического и инновационного потенциала способствует росту благосостояния людей и авторитета страны в мире. В Великобритании малые и средние фирмы обеспечивают 58% занятости и 52% национального оборота. Законодательство предусматривает упрощенную регистрацию индивидуальных предпринимателей. Для малых фирм самыми привлекательными видами деятельности являются сделки с недвижимостью, НИОКР, торговля, бытовые услуги, производство и др. В Германии правительство осуществляет финансовую и технологическую поддержку малого предпринимательства. Существуют специально разработанные программы для его развития в сфере науки. В Испании активизация малого бизнеса началась в 70-х гг. XX в., и способствовала преодолению безработицы, улучшению экономической ситуации в целом. Успехи малого бизнеса и его социальную направленность обеспечивает внимание правительства к тем его субъектам, которые участвуют в социальной политике, создают дополнительные рабочие места для студентов, женщин, иммигрантов и

развивают экономически отсталые регионы. Успешен опыт развития малого бизнеса в Китае. Правительством было принято решение о переориентации экономики с ресурсоемких производств на предприятия малого бизнеса. В результате – магазины большинства стран мира заполнены дешевыми товарами, произведенными малыми фирмами Китая. Правительство стимулирует частные фирмы, работающие в сфере электроники и ПО. В стране максимально снижены бюрократические и налоговые барьеры для открытия фирм. Как результат – на долю малого бизнеса приходится до 50% налоговых поступлений и до 60 % объема экспорта [1]. В Южной Корее малый бизнес сыграл ключевую роль в восстановлении экономики после финансового кризиса 1997-1998 гг. Сингапур часто называют лучшим местом в мире для предпринимательства. Для привлечения иностранного капитала и инвестиций действует льготное налоговое законодательство и упрощены процедуры по открытию малых фирм. Основой малого бизнеса Сингапура является предоставление услуг: торговых, транспортных, коммуникационных, финансовых, туристических и др. Именно эти сферы обеспечивают занятость 70-80% населения страны. Благодаря тому, что многие жители Сингапура занимаются индивидуальной предпринимательской деятельностью, владеют ценными бумагами, средний класс составляет около 80% населения. [2].

В Японии малый и средний бизнес составляет 99,7% всех национальных компаний. Так называемая «японская модель» взаимодействия крупного и малого бизнеса предполагает, что малые фирмы выступают субподрядчиками крупных. Поскольку малые фирмы не имеют средств для повышения квалификации сотрудников, их дополнительное образование финансирует правительство. Для преодоления последствий кризиса вводятся новые формы помощи, например, сокращение налогов на социальные расходы малых и средних фирм.

Безусловно, все это говорит, что, с одной стороны, институциональная среда перечисленных стран достаточно благоприятна для развития фирмы, и во многом способствует реализации национальным бизнес-сектором принципа социальной ответственности. С другой стороны, малый бизнес, в силу различных причин сам по себе ориентирован на социализацию экономики. Отмеченные эффекты друг друга усиливают: институциональные условия благоприятствуют развитию малого бизнеса, он, в свою очередь, реализует социальную

функцию в благоприятной ему внешней среде. Так, государство, осознавая важность института фирмы для экономического и социального прогресса, создает необходимые условия для его развития. Сегодня, однако, не малый бизнес, а ТНК определяют внутреннюю и внешнюю политику государств, законодательство, идеологию, все агрессивнее захватывают экономическое и информационное пространство. Тотальный корпоративный глобализм ТНК расценивается как реальная угроза развитию мирового сообщества [3]. Сегодня от последствий деятельности ТНК страдают и страны третьего мира, и процветающий Запад. Корпорации одна за другой сокращают персонал в Европе. В 2005 г. International Business Machines объявила о 10 тыс. увольнений в Германии, Франции и Италии. В Европе General Motors сократила 12 тыс. чел., а Electrolux закрыл 27 фабрик: из-за дорогой рабочей силы производства были перенесены в Восточную Европу и Мексику. Sony закрыла фабрику по производству телевизоров в Уэльсе [4]. Стоит отметить воздействие корпораций на окружающую среду, способное привести к техногенной катастрофе.

В связи с этим необходим отказ от пропагандируемой ТНК модели перепотребления, которая стала не столько экономической, сколько индустриально-культурной формой жизни. Восстановление равнозначности экономической эффективности и социальной справедливости в трансформационной экономике возможно лишь через соблюдение этических принципов хозяйствующими субъектами, через принятие экономических решений исходя из моральных норм. Любая фирма является открытой системой, существует в обществе, благодаря обществу, используя ресурсы общества, что требует выстраивания гармоничных отношений с окружающей действительностью. Понимание и принятие на себя социальной ответственности должно стать для представителей бизнеса жизненно необходимой потребностью, как и следование целям экономической рациональности. Значение социальной ответственности бизнеса как рычага восстановления равновесия на микро- и макроуровне особенно велико в трансформационной экономике, поскольку он, обладая огромными финансовыми и материальными ресурсами, в состоянии содействовать решению крупномасштабных социальных проблем и кардинально повлиять на качество жизни как в отдельном городе и регионе, так и в стране в целом. Теоретическим фундаментом корпоративной социальной ответственности понятие экстерналий, т.е. внешних эффектов от основной деятельности

экономического агента (фирмы), воздействующего на третьи лица. Сократить производство с отрицательными внешними эффектами позволяет трансформация внешних эффектов во внутренние за счет: частного, государственного и судебного урегулирования (например, посредством предложенных А. Пигу корректирующих налогов). Крайним средством может быть даже национализация проблемных сфер деятельности. Корпоративная социальная ответственность выступает формой частного урегулирования конфликта интересов компании и общества, которое осуществляется в результате переговоров между обществом и бизнесом. Эти переговоры редко принимают явные формы, хотя в развитых странах практикуются «круглые столы», общественные дискуссии, кампании в прессе. Так набирает силы «общественная лицензия» компании, т.е. согласие общества. При этом компания или воздерживается от действий, нарушающих экологические, социальные, экономические и иные права стейкхолдеров, или компенсирует ущерб за счет социальных инвестиций.

На постсоветском пространстве понятие «общественная лицензия» достаточно непривычно, но на Западе известно давно. Когда фирма ущемляет права стейкхолдеров, это вызывает общественный резонанс, и ее вынуждают принять самоограничивающие обязательства, например, использовать более экологические технологии, отказаться от детского труда в развивающихся странах, платить справедливые закупочные цены поставщикам и пр. Иначе фирма подвергается разным санкциям (бойкоты, пикетирование и т.д.). При разнообразии национальных особенностей была выявлена общая тенденция: при прочих равных условиях (качество, цена) потребители стабильно выбирают производителей, конкретными делами демонстрирующих заботу относительно социальных аспектов развития общества. В Британии 50% покупателей, а в США – 70% готовы перейти на брэнд социально-ответственной компании. Фирмы убедились, что социальная ответственность – это не всегда большие издержки. Наоборот, прямые финансовые затраты составляют менее 20% затрат фирмы в эффективной политике социальной ответственности. Все остальное – добрая воля и время менеджеров и персонала, использование других ресурсов компании [5].

Таким образом, социальная ответственность фирмы является альтернативой государственному регулированию в решении проблемы экстерналий. Однако у социальной ответственности есть серьезные преимущества, и именно поэтому данное явление приняло столь широкие

масштабы. Чем выше централизация государственных ресурсов и полномочий, тем выше и потребность в социальной ответственности бизнеса. Так, если налоговая и бюджетная сферы сильно централизованы, регионы лишены «своих» денег, но отягощены обязательствами и проблемами, то местное сообщество ищет помощи у бизнеса. В России даже возник феномен, когда компании «прощают» уклонение от налогов в обмен на социальные инвестиции в местные бюджеты. Важным и нередко неучтенным условием эффективности социальной ответственности фирм является наличие социального капитала. При его дефиците возможность достижения эффективных соглашений между фирмами и обществом сомнительна. Если граждане не информированы и не готовы к коллективным действиям – они никогда не смогут отстаивать свои интересы. Наоборот, в случае нехватки социального капитала общество слабо представлено в диалоге с компаниями, возникают узкие группы интересов, заключающие с компаниями выгодные «сепаратные» соглашения. При этом для общества положительное воздействие социальной ответственности будет нулевым.

Однако применение опыта европейских стран требует учета специфики модели социальной ответственности фирм в бывших республиках: приоритетное внимание работникам, упрощенное понимание концепции социальной ответственности, ведущая роль государства, преобладание прямых методов регулирования и др. Это предполагает критическое осмысление и адаптацию мирового опыта регулирования социальной ответственности.

Украинский бизнес не пытается вторгаться в сферу оказания широкого спектра конкурентных социальных услуг и способствовать развитию полноценной социальной инфраструктуры по таким направлениям, как пенсионное обеспечение, добровольное медицинское и индивидуальное страхование, финансовые услуги населению (ипотека, потребительский кредит и т. д.), образование, жилищно-коммунальная сфера и др., поскольку властный потенциал носителей данных интересов крайне слаб. Большинство корпораций воспринимают социальные расходы как одностороннюю «благотворительность», а не взаимовыгодное партнерство с обществом. Фирма, инвестируя в укрепление своей власти в действующем институционально-правовом поле, усилив свои позиции на рынке, осознает свой властный потенциал и не видит необходимости учитывать интересы представителей внешней среды, поскольку не ощущает надлежащего противодействия.. Оттого,

насколько украинские фирмы воспримут сегодня, на стадии своего формирования, опробованные международной практикой принципы социальной ответственности, будет зависеть насколько им удастся стать стержнем нового хозяйственного порядка, катализатором положительных сдвигов в обществе, обеспечить достойные условия труда персонала и жизнедеятельность общества в целом, и в конце концов, стать экономически и социально эффективными производителями.

Выводы.

В ходе становления господства информационной экономики, на макро- и микроуровне возникает потребность в новом алгоритме хозяйствования, обеспечивающем благонаправленное бытие экономического пространства-времени и позволяющем реализовать принципы экономической эффективности и социальной справедливости. Единственным способом спасения современного капитализма является его трансформация в направлении системы морально-этической экономики, способной разрешить существующие острые социальные противоречия без губительных революционных катаклизмов. Это предполагает регулирующую роль государства, чьи прямые функции должны видоизмениться в направлении повышения ответственности, эффективности и социальной направленности реализуемой экономической политики. Современное государство, будучи ответственным перед обществом, обязано стать примером новых моральных ценностей, поставив благо отдельного человека превыше всего. Экономическими функциями государства в рамках морально-этической экономики должно быть планирование и реализация всестороннего социально-экономического развития страны, регуляция хозяйственной деятельности в общенациональных интересах путем грамотной координации взаимодействия государственного и частного секторов. В рамках новой экономической системы обязательна переориентация системы ценностей индустриального мира с безличной прибыли на реального человека, его потребности и способности. Главным приоритетом должен стать рост уровня жизни населения, ограничение дифференциации доходов разных социальных групп, содействие моральному и этическому развитию науки, культуры и общества, а главным институтом, который на микроуровне сможет реализовывать принцип единства экономической и социальной направленности, станет репрезентативная фирма. В отличие от современного капитализма, такая морально-этическая система хозяйствования будет планомерно

развиваться, не испытывая разрушительного воздействия экономических кризисов, финансовых спекуляций, коррупции и экономической преступности.

В целом, очерчивая ориентиры новой экономической политики, можно сказать, что в краткосрочном периоде необходимо, прежде всего, обеспечить выполнение фирмами обязательных норм социальной ответственности, а в рамках долгосрочного этапа – сформировать максимальный интерес фирм в реализации норм добровольной социальной ответственности.

Література

1. Малый бизнес в Китае 12.05.2010 [Текст]. – [Электронный ресурс]. – Доступен с: <<http://www.kreditbusiness.ru/foreignbusiness/421-malyjj-biznes-v-kitae.html>>.
2. Экономика в Сингапуре: значение и роль малого предпринимательства 13.05.2009 [Текст]. – [Электронный ресурс]. – Доступен с: <<http://www.kreditbusiness.ru/foreignbusiness/72-jekonomika-v-singapore->>.
3. Колосова Л. Корпоративное управление в условиях информационной экономики: проблемы и перспективы [Текст] / Колосова Л. // [Электронный ресурс]. – Доступен с: <<http://www.forseti.dp.ua/stat23.html>>.
4. Зорин С.Ф. Современные транснациональные корпорации и их роль в мировой экономике [Текст] / Зорин С.Ф. – [Электронный ресурс]. – Доступен с: <<http://bibliofond.ru/view.aspx?id=122889>>.
5. Социальная ответственность компаний – опыт Запада и России [Текст]. – [Электронный ресурс]. – Доступен с: <<<http://www.csrjournal.com/lib/analyticarticle/1075-socialnaja-otvetstvennost-kompanijj-opyt-zapada-i.html>>.

Abstract

Morozova O.G., Volvach I. Y.

Institutional preconditions for harmonization of relations of economic efficiency and social equity in transit economy

Under the conditions of market transformation of the need for harmonization by its economic and social functions of particular strength, as a transitional economy, rejecting external socialization command-administrative system has not yet reached the level of inner manifestations of socialization of capital.

УДК 338.4:677:675.83

**НАУКОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ
МОДЕЛІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ІНДУСТРІАЛЬНО-
АГРАРНИХ ІНТЕГРОВаних СТРУКТУР**

Наумова Л.М.

Статтю присвячено обґрунтуванню інноваційної моделі формування і розвитку регіональних інтегрованих структур підприємств з виробництва та переробки аграрної продукції. Розкрито теоретичні засади формування організаційно-економічного механізму інтегрованого об'єднання, що враховує інтереси взаємозалежних галузей і стимулює їх взаємовигідне функціонування.

Постановка проблеми. Впровадження сучасних методів організації виробництва, техніки і технологій дозволяє досягти кращих результатів, здобуваючи позиції монополіста з усіма наслідками, що звідси випливають, у вигляді: створення бар'єрів для входу в галузь, витиснення конкурентів з використанням неприйнятних форм боротьби, підтримка відповідного рівня цін і т.д. Усі відзначені процеси об'єктивно підсилюють необхідність підвищення ролі адміністрації районів і регіонів у керуванні підприємництвом у системі АПК, а також вплив земельної, майнової, податкової й іншої служб. Ці органи, володіючи великою правомочністю і самостійністю в прийнятті рішень і визначеним впливом на використання матеріальних і фінансових ресурсів, намагаються допомогти підприємствам АПК у веденні їх підприємницької діяльності, шляхом налагодження господарського механізму їх взаємодії, розширення ринків збуту, еквівалентного обміну, більш раціонального використання наявного майна, у тому числі землі, впливу на посередників.

Ринкова система в агросфері сформувалась таким чином, що виробник сировини, який вкладає капітал у вирощування сировини і сам не здійснює наступну її переробку до отримання певного виду готового виробу, передає найбільш високоприбуткові функції в технології виготовлення готової продукції іншим підприємствам. Ринкове середовище не враховує проблем виробника аграрної сировини і, створюючи конкурентне середовище через імпорتنі постачання продукції, формує ринкові ціни не враховуючі витрати українських виробників.

Тому вирішальною передумовою до успішної діяльності виступає новий, сучасний погляд на удосконалення відносин між аграрними, переробними підприємствами та торговельними організаціями, це формування інноваційних організаційних структур, що повинні дати динамізм виробництву, його збалансованості, всебічну і послідовну орієнтацію на якісні господарські результати. Мова йде в першу чергу про необхідність підсилити залежність залучуваних матеріальних, трудових і фінансових ресурсів і темпів підвищення ефективності вкладених коштів.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемам розвитку інтегрованих об'єднань аграрних та промислових підприємств присвячені праці відомих вітчизняних учених [1-4]. Автори розглядають різні дієві шляхи поєднання інтересів аграрних і промислових виробництв. Втім, проблемам створення інтеграційних структур і комплексному підходу до вирішення проблем розвитку аграрних і промислових підприємств на інноваційних засадах в умовах міжгалузевої й територіальної інтеграції приділяється недостатня увага.

Мета дослідження. Метою статті є обґрунтування наукових засад формування інноваційної моделі розвитку регіонально-локалізованих інтегрованих агропромислових структур кластерного типу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Генеральним напрямом розвитку виробничих відносин у повному циклі виробництва і переробки аграрної сировини виступає рух до різноманіття їх форм. Даний процес відбиває об'єктивну обумовленість конкретних форм власності рівнем розвитку виробничих систем, ступенем зрілості організаційно-економічних відносин, що істотно розрізняються в окремих структурних утвореннях. Закономірне різноманіття форм реалізації відносин у сучасних умовах пояснюється ускладненням структури відносин власності в ринкових умовах, розвитком особистої, кооперативної і державної власності, появою широкого спектра змішаних, вторинних, перехідних форм розвитку. Мова в даному випадку йде про формування відповідності конкретних форм власності досягнутому реальному рівню усупільнення виробництва. Науковою основою вирішення цієї проблеми виступає переосмислення теоретичної концепції відносин власності, її форм, об'єктів і суб'єктів, а також традиційного підходу до процесу усупільнення виробництва.

У відношенні усупільнення не можна сказати, що підвищення рівня усупільнення з неминучістю розширює сфери економіки, як і збільшення розмірів підприємств, створення господарських об'єднань і

різного роду комплексів ще не означає зміцнення цілісності економічної системи і її гарантованого розвитку.

Як відомо, усупільнення виробництва являє собою злиття розрізнених виробничих процесів у єдиний, внутрішньо взаємозалежний суспільний процес. Рівень усупільнення виробництва тим вищий, чим глибше і різноманітніше зв'язки між ланками суспільного поділу праці, чим більше взаємозалежність і взаємозумовленість. Розвиток цього процесу в сучасних умовах виявляється не тільки і не стільки в переході до більш великих виробництв, скільки в зміцненні взаємодії великих, середніх і дрібних суб'єктів господарювання, при цьому колективна й індивідуальна власність є ядром виробничої системи.

Слід зазначити, що дану позицію розділяють не всі дослідники [5], вважаючи, що майбутнє ринкової економіки за малим виробництвом, більш гнучким і оперативним в оцінці ринкових умов. На наш погляд, не мале виробництво визначає велике, а навпаки. Мале підприємство лише заповнює "пори", що об'єктивно залишаються в процесі функціонування великого, добудовує необхідні ланки економічної системи.

Подолання деформацій у структурі відносин сільського господарства і переробних виробництв, ми розглядаємо, як неминучий процес, що базується на пріоритетах інтересів господарюючих ланок.

Насамперед мова йде про максимальну концентрацію всіх рівнів виробництва готових виробів: виробництво сільськогосподарської сировини, первинна переробка, транспортування, зберігання, виробництво готової продукції, збут. Таким чином, можна забезпечити реальне повновладдя господарюючих суб'єктів, самоврядування і саморозвиток сукупності збалансованої системи виробництв. Важливим фактором подальшого розвитку відносин ланок у системі стає інтернаціоналізація виробничих сил, що підвищується, потреби розвитку яких роблять необхідним усупільнення виробництва не тільки усередині, але і поза національною економічною системою. Перспективною формою міжнародного економічного співробітництва в сфері агровиробництва виступає змішане підприємство, створення спільних підприємств, у яких партнерів поєднують вже не тільки договірні відносини, але і стабільна база спільної власності.

Необхідно відзначити, що створення об'єднань господарюючих суб'єктів визнає рівноправність різних форм власності і типів господарювання, але аж ніяк не означає, що вони являють собою несубординовану сукупність. Практика сучасного господарювання

показує, що індивідуальна власність визначає зміст всіх інших форм власності в інтеграції виробництв, тому що формує основний інтерес – збереження і розвиток власності.

Трансформації у формах власності та організації виробництва і переробки аграрної сировини, на наше переконання, має реалізовуватися у інтегрованих міжгалузевих структурах. Поєднання можливостей інтеграції, нових форм організації галузі (створення кластерів), трансформації власності, інноваційних технологій у сукупності дозволить кардинально змінити стан системи виробництва і переробки аграрної продукції, вийти на новий рівень розвитку, здобути конкурентні переваги і завоювати позиції на ринку.

Інтеграція виробництва і переробки аграрної продукції повинна створити однакові і рівні умови для діяльності базової ланки технології аграрних господарств, як постачальників сировини, так і промислових підприємств та торговельних організацій, які переробляють сировину та реалізують готову продукцію з неї. Тому на рівні інтегрованого виробництва можливо досягти умов регулювання одержання диференціальної ренти від виробництва, переробки та реалізації продукції з тим, щоб аграрні підприємства, промислові підприємства та торговельні організації мали однакову або достатню для розвитку норму рентабельності від своєї діяльності.

Перехід на інтеграційні зв'язки в галузі аграрного виробництва стимулюватиме:

- підвищення ефективності виробництва на основі тісного кооперування аграрних та переробних промислових підприємств, використання сучасних досягнень науково-технічного прогресу;
- створення умов для розширеного відтворення аграрної сфери;
- підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- більш ефективне використання наявних потужностей та їх повного завантаження в перспективі у стратегічній вертикальній інтеграції (сільське господарство – первинна переробка – промисловість – збут);
- гарантоване забезпечення сировиною всіх ланок технологічного процесу виробництва продукції;
- створення безвідходних технологій повного циклу;
- посилення спільних можливостей зі зміцнення конкурентоспроможності технології та виходу на товарні ринки.

На сьогодні основна роль об'єднання – це забезпечення

невиграшних позицій у роботі аграрних та переробних підприємств в умовах ринкових відносин. В найближчій перспективі, на наш погляд, найбільш доцільною є форма агропромислової інтеграції по характеру виробничих зв'язків кластерного типу на основі безвідходних технологій за територіальною ознакою. Формування інноваційної організаційної структури вимагає докорінної зміни структури потужностей для спряженості всіх ланок виробництва. Удосконалення структури технологічного ланцюга створює передумови для скорочення відходів виробництв, економії матеріальних і енергетичних ресурсів, скорочення витрат на транспортні перевезення і зберігання, а також підвищення якості і розширення асортименту готової продукції.

Висновки. Оптимізація структури виробництва і споживання матеріальних ресурсів в інтегрованому виробництві дає можливість випереджати господарські результати в порівнянні з витратами виробництв. Висока частка матеріальних витрат у структурі витрат сільського господарства і промислової переробки сировини визначають значиму роль економії матеріальних, паливно-енергетичних ресурсів, що можуть бути використані на випуск додаткової продукції.

В інтересах формування цілісної системи управління інтегрованим виробництвом основна роль повинна бути відведена економічним методам управління і господарювання, що допомагають дотримувати режиму економії в повсякденній роботі.

Література

1. Бармина А.В. О различных формах интеграции предприятий / А.В. Бармина, А.В. Карзова // Текстильная промышленность. – 2002. - №10. – С.37-38

2. Жданова Л.Л. Динаміка відтворювальних пропорцій суспільного виробництва в умовах науково-технічного прогресу / Л.Л. Жданова // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. Том 7 (Випуск 8) Формування ринкової структури в трансформаційній економіці України. - Одеса: „Астропринт”, 2004. –С. 35-43.

3. Іщенко О.І. Удосконалення планування регіонального розвитку агропромислового комплексу / О.І. Іщенко // Вісник аграрної науки. – 2000. - вересень.

4. Кириленко І.Г. Агропромисловий комплекс України: сучасний

стан та погляд у майбутнє / І.Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2001. - № 4.

5. Ломоносов А.В. Малі підприємства: економічні аспекти діяльності: Навчальний посібник / А.В. Ломоносов. – Херсон, 2008. – 272 с.

Abstract

Naumova L.N.

Scientific bases of formation of an innovative model of regional industrial and agricultural integrated structures

The article is devoted to substantiation of innovative models of formation and development of regional integrated structures of enterprises producing and processing agricultural products. The theoretical bases of formation of organizational and economic mechanism integrated association that takes into account the interests of interconnected sectors and stimulate their mutually beneficial operation.

УДК 330.13:502

К ВОПРОСУ ОБ УПРАВЛЕНИИ ЭКОНОМИКО- ЭКОЛОГИЧЕСКИМ СТИМУЛИРОВАНИЕМ

Никола С.О.

В статье рассматривается концептуальный подход к формированию системы экономико-экологического стимулирования в условиях экологизации предпринимательской деятельности.

Постановка проблемы. Современный этап развития мирового хозяйства отличается всевозрастающими масштабами потребления природных ресурсов, резким усложнением процесса взаимодействия природы и общества, интенсификацией и расширением сферы проявления специфических природно-антропогенных процессов, возникающих вследствие техногенного воздействия на природу. В этой связи большое значение приобретает вопросы экономического стимулирования природопользования.

В последние годы стимулированию придается все большее значение, при этом усиливается понимание того, что только административными санкциями заинтересовать субъектов хозяйствования осуществлять природоохранные мероприятия в современных условиях и на современном уровне научно-технического прогресса не всегда возможно.

Экономическое стимулирование природопользования определяет стратегию и тактику деятельности предприятия (фирмы) в условиях конкуренции и устойчивого развития. В хозяйственном механизме природопользования все большую значимость приобретает его экономико-экологические механизмы, которые охватывают все виды экономического стимулирования рационального природопользования с помощью мотиваций, инвестирования природоохранных мероприятий, ценообразования в природоохранной деятельности, финансового и налогового регулирования.

Анализ достижений и публикаций по теме исследования данной проблемы. В ведущих странах мира наибольшую популярность стимулирования природопользования приобретают поощрительные методы, в частности: в Польше, Литве, Венгрии, Чехии действует гибкая система налоговых льгот при получении кредита с целью проведения природоохранных и ресурсосберегающих мероприятий; функционирует развернутая система кредитования, которая предоставляет долгосрочные

ссуды для проведения масштабных мероприятий по ресурсосбережению; существуют специальные коммунальные фонды, средства которых составляют сборы с граждан, что позволяет выполнять текущие ремонты, направленные на энергосбережение, и внедрять недорогие энергосберегающие технологии для улучшения качества отопления жилья граждан. В Дании, Франции, Финляндии, Великобритании, Германии, Нидерландах, Швеции и других странах ЕС с целью регулирования объемов ресурсосбережения применяются инструменты налоговой политики, в частности, повышение налогов на ресурсозатратные виды деятельности, технологии, товары, экологически неблагоприятные виды топлива, выбросы CO₂ с одновременным снижением других налогов для сохранения постоянного общего налогового баланса. В Дании создана эффективная система экономического стимулирования энерго- и ресурсосбережения, основанная на налогообложении и субсидиях. В частности, государственные субсидии составляют 40% основных капиталовложений в новые тепловые сети и около 20% при реконструкции сетей, а субсидии для теплоизоляции зданий могут достигать 50%. Кроме того, различные субсидии сочетаются между собой. В Германии в 2004 году принят «Акт о возобновляемой энергетике», согласно которому энергоснабжающие организации обязаны покупать электроэнергию, произведенную из возобновляемых источников энергии, по установленному тарифу. Кроме того, на каждый вид возобновляемых источников установлен отдельный тариф, который является стимулирующим для развития этой отрасли. В Австралии, Австрии, Франции, Германии, Италии, Швейцарии активно используется государственное финансирование нетрадиционной энергетики в форме субсидий и грантов. Освобождение от уплаты экологических налогов для потребителей чистой энергии практикуется во Франции и Швеции. В США и Германии с целью стимулирования частных инвестиций в ресурсосберегающие программы, НИОКР в сфере ресурсосбережения государство компенсирует определенную долю ссудного процента. При этом государственный бюджет тратит меньше средств, чем при полном финансировании таких проектов и программ. В КНР ресурсосберегающая деятельность реализуется через создание специального инвестиционного фонда для финансирования соответствующих программ. Для этого в фонд поступает 20% амортизационных отчислений. В Японии широко практикуются такие формы государственной финансовой поддержки возобновляемых источников энергии, как льготные займы на проекты в сфере геотермальной энергетики, предоставленные японским Банком развития, кредиты, предоставленные на льготных условиях Ассоциацией

развития солнечных систем на проекты в сфере солнечной энергетики [4].

Целью статьи является рассмотрение концептуальных подходов к формированию системы экономического стимулирования природопользования в условиях экологизации предпринимательской деятельности.

Изложение основного материала с полным обоснованием полученных научных результатов. Все инструменты ценового регулирования, используемые у нас в хозяйственной практике, можно условно подразделить на поощрительные (льготное налогообложение, льготное кредитование и субсидирование природоохранных проектов, дотации на приобретение экологического оборудования, премирование по результатам природоохранной деятельности и т.п.), принудительные (ресурсные платежи, платежи за загрязнение, штрафы за превышение лимитов) и компенсационные меры (возмещение нанесенного ущерба, создание природоохранных фондов и др.).

Принципы экономического стимулирования природоохранной и ресурсосберегающей деятельности выработаны и продолжают вырабатываться практикой. К ним относятся:

- Комплексность (системность, всесторонность) стимулирования, означающая обязательность стимулирования использования современных технологических процессов, если они имеют целью ресурсосбережение и проводятся экологически приемлемыми методами, а также и собственно природоохранных мероприятий (утилизация отходов, строительство очистных сооружений в целях предотвращения загрязнения водных источников и атмосферного воздуха и др.). Следует стимулировать и деятельность менеджеров предприятия по переходу к выпуску экологически чистой продукции и отказу от выпуска продукции, производство которой дает нагрузку на окружающую природную среду. Подобная переориентация плана выпуска продукции может быть достигнута в результате целенаправленной маркетинговой деятельности.

- Соблюдение баланса между экономическим стимулированием и экономическими санкциями, т.е. между позитивными и негативными мерами воздействия на природопользователей, т.е. выплаты по экономическому стимулированию должны быть сопоставимы с размерами экономических санкций.

- Сочетание материального и морального стимулирования на различных уровнях экономического механизма.

- Увязка стимулирования с другими элементами управления природопользованием и охраны природной среды: планированием,

контролем, регулированием, санкциями. Экономическое стимулирование играет важную роль в обеспечении экологической безопасности, но применяемое отдельно, в отрыве от других элементов, не даст того эффекта, которые с ним обычно связываются.

По мере стабилизации экономики необходимо постепенное освоение рыночных механизмов эколого-экономического регулирования, что будет способствовать привлечению средств производителей на решение природоохранных задач, созданию рыночной инфраструктуры экологической сферы. Практическое внедрение этих рычагов сегодня затруднено из-за необходимости разработки новых нормативов качества окружающей среды, адекватных современной ситуации, обеспечения контроля за их выполнением, создания организационных структур по заключению сделок введению экологического аудита.

Центральным звеном экономического механизма природопользования на современном этапе является система платности, объединяющая платежи за природные ресурсы, выбросы (сбросы) загрязняющих веществ, размещение отходов, а также штрафы и компенсационные выплаты по возмещению ущерба. Являясь важным инструментом государственного регулирования, такая система должна экономически стимулировать природоохранную деятельность предприятий и обеспечивать формирование централизованных (региональных, местных) источников финансирования охраны и воспроизводства природных ресурсов.

Экологические платежи позволяют решить следующие задачи:

- возместить ущерб реципиентам от загрязнения и истощения окружающей среды;
- отразить специфику процесса природопользования при организации взаимоотношений предприятий с управляющими звеньями, кредитно-финансовой системой, государственным и местным бюджетами;
- обеспечить учет природного фактора в составе производственных затрат и результатов, в доходах и расходах предприятий и регионов;
- согласовать интересы предприятий сферы природопользования и потребителей природных ресурсов между собой, а также с интересами народного хозяйства в целом;
- обеспечить изъятие (и распределение) дифференциальных доходов рентного происхождения;
- компенсировать ущерб владельцу природных ресурсов при изъятии последних из сферы традиционного использования или

ухудшении их качества.

В США группой частных исследователей разработан Индекс истинного прогресса (ИИП), отражающий изменения благосостояния этой страны. Он принимает во внимание более двадцати экономических, социальных и геоэкологических индикаторов. ИИП основан на данных ВВП, выражается в денежном исчислении и потому позволяет сравнивать ИИП и ВВП. Вместе с тем ИИП вносит поправки к некоторым показателям, учитываемым в ВВП. ИИП, например, учитывает неравномерность распределения дохода таким образом, что он уменьшается, если бедная часть населения получает меньшую, чем в среднем, долю национального дохода. ИИП добавляет к ВВП некоторые факторы, например, стоимость домашней или добровольной работы, или вычитает из ВВП такие показатели, как потери общества в связи с ростом преступности или загрязнением окружающей среды. ИИП учитывает ухудшение состояния природных ресурсов. В частности, увеличение объема добычи нефти учитывается как отрицательный показатель, в отличие от ВВП. Ухудшение состояния окружающей среды (изменение климата, разрушение озонового слоя или рост радиоактивного загрязнения) также приводят к снижению ИИП.

Проведенные расчеты ИИП для США за последние 25 лет показали, что экономический рост, как будто бы отражаемый в ВВП, на самом деле приводит к снижению ИИП и демонстрирует: а) исправление ошибок и социальных проблем предшествующего периода; б) заем ресурсов из будущего; в) усиление монетаризации экономики без ее фактического прогресса. Общественные настроения и изменения таких эмоциональных показателей, как ощущения благополучия, безопасности и счастья, также гораздо точнее отражаются через ИИП, чем через ВВП.

Одним из элементов экономического механизма стимулирования рационального хозяйствования в области природопользования и охраны окружающей среды является планирование природопользования. Основная цель планирования состоит в обеспечении сохранения, экономного и комплексного использования, а также, где возможно, в повышении ресурсного потенциала страны. В условиях рыночных отношений цели планирования сохраняются. В настоящее время происходит процесс становления и поиска наиболее эффективных форм и методов планирования стимулирования рационального природопользования.

С переходом на экономические методы управления качественно меняются задачи и функции планирования стимулирования природопользования. Предприятие возмещает ущерб, причиненный

загрязнением окружающей среды и нерациональным использованием природных ресурсов, и несет материальную ответственность за несоблюдение законодательства об охране природы.

Использование ценообразования как экономического рычага в системе хозрасчетного управления производством основано на стимулирующей функции цены. При повышении цен на продукцию возрастает прибыль предприятия, благодаря чему оно материально заинтересовано в увеличении объема производства. Но если рост прибыли чрезмерный, то это может ослабить заинтересованность трудового коллектива в экономии производственных затрат. Увеличение издержек производства наряду с уменьшением прибыли ослабляет роль цены, стимулирующая функция которой прямо пропорциональна размеру обеспечиваемой ею прибыли. Поэтому в настоящее время осуществляется работа по приведению цен в соответствие с уровнем общественно необходимых затрат и отражению в них наиболее полной оценки живого труда, сырья и природных ресурсов, а также расходов по охране окружающей среды, социальному страхованию, профессиональной подготовке кадров. В ценах в полной мере должна отражаться народно-хозяйственная эффективность использования современных достижений науки и техники, мероприятий по сбережению природных ресурсов и утилизации вторичных видов сырья, топлива и энергии. Кроме того, при установлении цен на природные ресурсы необходимо учитывать активизацию деятельности предприятий по ресурсосбережению. Установление цен на таких принципах позволит предприятиям в условиях самофинансирования обеспечить осуществление природоохранных мероприятий в основном за счет собственных средств, будет стимулировать их к комплексному использованию, например, месторождений полезных ископаемых и минерального сырья, снижению вредного воздействия на окружающую среду и т.п.

Выводы по данному исследованию и перспективы дальнейших исследований в данном направлении. Необходимость рационального использования природных ресурсов проецируется на необходимость оптимизации использования всех производственных ресурсов для сбалансированного функционирования экономической системы. Наиболее слабым звеном действующего механизма управления природопользованием является недостаточная экономическая заинтересованность предприятий в эффективном использовании природных ресурсов и охране окружающей среды.

В системе мер по стимулированию природоохранной и ресурсосберегающей деятельности важное значение имеет разработка и

целенаправленное использование экономического механизма воздействия на производство, который должен создать условия для повышения непосредственной материальной заинтересованности трудовых коллективов предприятий в обеспечении рационального использования, охраны и воспроизводства природных ресурсов.

Экономические методы включают в себя планирование, самокупаемость, безубыточность, прибыльность и экономическое стимулирование. Эти методы воздействуют на ход производства через использование таких экономических рычагов, как ценообразование, финансирование, кредитование, материальные санкции и поощрения, платежи за ресурсы и нормативы их расхода, долговременные экономические нормативы и т.п.

Литература

1. Никола С.О. Экономическое стимулирование природопользования / С.О. Никола // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присв. пам'яті проф. Балацького О.Ф., м.Суми, 6–8 травня 2014 р./За заг. ред. О.В. Прокопенко. - Суми : СумДУ, 2014. - Т.1. - С. 63-65.

2. Никола С.О. Формирование системы экономического стимулирования природопользования в условиях экологизации предпринимательской деятельности / Е.В. Садченко, С.О. Никола // Устойчивое развитие: сб. науч.тр. – Болгария, София, 2014. – Вып. № 20. – С. 62-70.

3. Sadchenko O. V. Entrepreneurial environmental management model of marketing in a political-administrative system of Ukraine [Internet source] / O. V. Sadchenko, I. Yu. Nosachov // Economic Processes Management: International Scientific E-Journal. – 2015. – № 1. – Access mode: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_1/2015_1_3.pdf

4. Сотник І. М. Управління ресурсозбереженням: соціо-еколого-економічні аспекти: монографія /І. М. Сотник. — Суми: Вид-во СумДУ, 2010.-499 с

Abstract

Nicola S.O.

To the problem of management of economic and environmental incentives.

The article discusses the conceptual approach to the formation of economic and environmental incentives under the greening of business activities.

**АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ФОНДІВ ТА
УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЇХ ВИКОРИСТАННЯМ**

Нічітайлова М.С.

У статті проаналізовано законодавчу базу порядку формування і функціонування Державного та міських фондів охорони навколишнього природного середовища. Проаналізовано заходи природоохоронних програм та засоби їх фінансування. Визначено недоліки формування програм та їх фінансування. Розроблено принципи прийняття управлінських рішень щодо визначення природоохоронних заходів у програмах.

Актуальність. Фінансове забезпечення заходів щодо охорони, відновлення та відтворення природних ресурсів є матеріальною основою удосконалення управління природокористуванням на державному та регіональному рівнях. Аналіз формування державного та міських фондів охорони природи та бюджетних надходжень загальнодержавного і регіональних рівнів показав наступне. Платежі за використання природних ресурсів та екологічні податки склали 5% надходжень. З одного боку, підвищення платежів за природокористування призведе до росту собівартості продукції, росту її ціни та зниження платоспроможного попиту на неї. З іншого боку, коштів, одержаних за рахунок природних платежів, не вистачає на здійснення природоохоронних заходів по всім природним ресурсам, що потребують захисту, відновлення та відтворення. Таким чином, питання ефективного розподілу та перерозподілу коштів бюджетного та позабюджетного фондів, що використовуються на охорону довкілля, прийняття ефективних управлінських рішень щодо формування природоохоронних програм та заходів в границях існуючих фінансових, матеріальних та кадрових ресурсів є актуальним.

Аналіз існуючих публікацій. Аналіз існуючої нормативно-правової бази показав, що в Україні фінансування природоохоронних заходів відбувається за рахунок витрат державного та місцевого бюджетів і позабюджетних фондів.

Так у законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено, що державний фонд охорони навколишнього природного середовища утворюється за рахунок:

- а) частини екологічного податку згідно із законом;
- б) добровільних внесків підприємств, установ, організацій, громадян та інших надходжень;
- г) частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності, згідно з чинним законодавством.

В Україні можуть утворюватись й інші фонди для стимулювання і фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки [1].

Існує багато публікацій відносно формування та функціонування державних цільових програм. Так, авторами визначаються основні причини не ефективності функціонування системи державних цільових програм та тенденції щодо удосконалення механізму управління екологічними цільовими програми [7].

Невисокий рівень фінансування держаних цільових програм позначається на їх економічній і соціальній ефективності.

Діагностика виконання екологічній цільових програм свідчить про необхідність проведення моніторингу етапів виконання програмних завдань і заходів, що дасть змогу вирішувати такі задачі: виявляти проміжні результати реалізації програм; давати оцінку ефективності отриманих результатів; виявляти необхідність корегування програм [6].

Мета статті є аналіз формування природоохоронних фондів та удосконалення управління їх використанням.

Основна частина. В Україні фінансування природоохоронних заходів відбувається за рахунок витрат державного та місцевого бюджетів і позабюджетних фондів. Законодавчою основою для формування та функціонування фондів охорони навколишнього природного середовища став Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 26.06.1991 р. [1].

Зазначені фонди формуються за рахунок:

- збору за забруднення навколишнього природного середовища;
- грошових стягнень за порушення норм і правил охорони навколишнього природного середовища та шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності.

Практично головним джерелом формування фондів охорони навколишнього природного середовища є збір за забруднення довкілля. Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища»

визначено, що кошти від збору за забруднення навколишнього природного середовища розподіляються між Державним, обласними та республіканським Автономної Республіки Крим, а також місцевими (сільськими, селищними, міськими) фондами охорони навколишнього природного середовища в співвідношенні відповідно 30, 50 і 20%.

Державний бюджет і місцеві бюджети формуються за рахунок платежів за використання природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення. Платежі за використання природних ресурсів загальнодержавного значення в розмірі 50 % надходять до Державного бюджету України і 50 % – до місцевих бюджетів [2].

До природних ресурсів загальнодержавного значення належать:

- а) територіальні та внутрішні морські води;
- б) природні ресурси континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони;
- в) атмосферне повітря;
- г) підземні води;
- д) поверхневі води, що знаходяться або використовуються на території більш як однієї області;
- е) лісові ресурси державного значення;
- є) природні ресурси в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;
- ж) дикі тварини, які перебувають у стані природної волі в межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, інші об'єкти тваринного світу, на які поширюється дія Закону України "Про тваринний світ" і які перебувають у державній власності, а також об'єкти тваринного світу, що у встановленому законодавством порядку набуті в комунальну або приватну власність і визнані об'єктами загальнодержавного значення;
- з) корисні копалини, за винятком загальнопоширених.

Законодавством України можуть бути віднесені до природних ресурсів загальнодержавного значення й інші природні ресурси.

До природних ресурсів місцевого значення належать природні ресурси, не віднесені законодавством України до природних ресурсів загальнодержавного значення.

Державний фонд охорони навколишнього природного середовища утворюється за рахунок:

- відрахувань із місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища, розмір яких визначається Верховною Радою України;
- частини екологічного податку згідно із законом;

- добровільних внесків підприємств, установ, організацій, громадян та інших надходжень;

- частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності, згідно з чинним законодавством.

Розподіл коштів, що надходять до державного фонду охорони навколишнього природного середовища, здійснюється Кабінетом Міністрів за поданням Міністерства екології та природних ресурсів України.

Місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища утворюються в межах єдиного фонду відповідної Ради народних депутатів за рахунок:

а) платежів за забруднення навколишнього природного середовища в розмірі 70 % – у місцевий бюджет, 20 % – в обласний бюджет;

б) частини грошових стягнень за порушення норм і правил охорони навколишнього природного середовища та шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності, а саме:

- 50 % суми штрафів, стягнутих із посадових осіб за правопорушення в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів;

- 50 % коштів, стягнутих із громадян за шкоду, заподіяну природним ресурсам порушенням природоохоронного законодавства;

- 80 % коштів, стягнутих із підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, за шкоду, заподіяну природним ресурсам порушенням природоохоронного законодавства;

- 80 % коштів, отриманих від реалізації незаконно добутих природних ресурсів, або продукції, виробленої з них, чи їх вартості;

в) цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян.

Враховуючи реальну еколого-економічну ситуацію в Україні, держава повинна формувати такий економічний механізм природокористування, який би забезпечував реальний вплив на джерела забруднення.

Порядок формування доходів Державного фонду, їх розподіл і контроль за використанням коштів, згідно з цільовим призначенням, встановлено Положенням про Державний фонд.

Відповідно до цього Положення головним розпорядником коштів Державного фонду є Міністерство екології та природних ресурсів України в особі його міністра.

Забороняється використання коштів Державного фонду на заходи, не передбачені постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» та «Про внесення змін до Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів».

Кошти Державного фонду використовуються повністю в якості безповоротних грантів, оскільки в чинному законодавстві не передбачена можливість фінансування за поворотною схемою (позики, кредити тощо).

Відповідно до Положення про Державний фонд розроблено Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів із Державного фонду.

Згідно з цим Порядком основою для розгляду включення природоохоронних заходів до проекту Переліку є запити про фінансування природоохоронних заходів із Державного фонду, який підписується керівником і головним бухгалтером власні кошти підприємств.

У загальній структурі витрат на охорону навколишнього природного середовища найбільшу питому вагу мають власні кошти підприємств.

Поточні витрати – це витрати на підтримання основних фондів у належному стані (зарплата працівників, матеріали та ін.).

Інші джерела.

Важливим джерелом фінансування природоохоронної діяльності є зарубіжна технічна допомога. Сьогодні в Україні міністерства, відомства, органи місцевого самоврядування, підприємства отримують різноманітну технічну допомогу у формі грантів і пільгових кредитів.

З метою забезпечення вирішення гострих екологічних проблем, поліпшення фінансування природоохоронних заходів та сприяння впровадження економічного механізму і забезпечення охорони навколишнього природного середовища в області діє «Міський фонд охорони навколишнього природного середовища міста Одеси».

Міський фонд охорони навколишнього природного середовища міста Одеси (далі - Фонд), створено відповідно до пункту 25 частини 1 статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», статті 47 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».[3]

Використання коштів Фонду затверджується та контролюється Одеською міською радою.

Фонд утворюється у складі бюджету міста Одеси за рахунок:

- частини екологічного податку згідно із законом;
- частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності згідно з чинним законодавством;
- цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян;
- інших джерел, не заборонених чинним законодавством.

Нормативи відрахувань екологічного податку та грошових стягнень, що зараховуються до Фонду, визначаються Бюджетним кодексом України та Законом України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік.

Кошти Фонду можуть використовуватись тільки для цільового фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, в тому числі наукових досліджень з цих питань, ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також заходів для зниження впливу забруднення навколишнього природного середовища на здоров'я населення та на фінансування природоохоронних заходів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 року № 1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів».

Невикористані в поточному році кошти Фонду вилученню не підлягають і переходять на наступний рік.

Фонд створено з метою фінансування природоохоронних заходів та заходів, пов'язаних з раціональним використанням і збереженням природних ресурсів (далі - природоохоронні та ресурсозберігаючі заходи).

В Україні можуть утворюватись й інші фонди для стимулювання і фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Основними пріоритетними напрямками спрямування коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища є:

- розробка та здійснення регіональних програм охорони довкілля і раціонального використання природних ресурсів;
- стабілізація екологічної рівноваги в гірничо-хімічних та гірничо-видобувних регіонах області;
- здійснення системи заходів, спрямованих на зниження впливу забруднення довкілля на стан здоров'я і умов проживання населення;
- попередження та ліквідація аварійних екологічних ситуацій;

- проведення робіт щодо впорядкування та охорони природно-заповідних територій;
- здійснення заходів, пов'язаних з відтворенням та охороною природних ресурсів;
- організація моніторингу навколишнього природного середовища, створення системи та банку екологічної інформації;
- розробка і впровадження економічного механізму природокористування та екологічних нормативів і стандартів;
- проведення науково-практичних конференцій і семінарів, організація виставок, реклами та інших заходів щодо пропаганди екологічних знань, видання поліграфічної продукції з екологічної тематики.

Першочерговим правом уведення природоохоронних заходів до проекту Переліку на плановий рік є:

- державне та регіональне значення об'єкту (заходу);
- наявність рішень Кабінету Міністрів України, обласної ради та облдержадміністрації по даному заходу;
- висока ступінь готовності об'єкту (робіт) до проведення заходу;
- співфінансування за усіма джерелами акумулювання коштів збору за забруднення довкілля (Державний бюджет, Державний фонд охорони природного навколишнього середовища, місцевий бюджет, інші кошти);
- спрямування з місцевого бюджету на реалізацію екологічного заходу не менше 20 % коштів від його загальної вартості.

Одеса, будучи одночасно і містом-курортом і крупним промисловим центром, в якому сконцентрована вся транспортна розв'язка (автомобільна, залізнична, морська), зазнає серйозної антропогенне навантаження.

Значне різноманіття природних і соціально-економічних умов міста, вигідне економіко-географічне розташування території, багаті рекреаційні ресурси сприяли розвитку багатопрофільного, достатньо складного промислово - господарського комплексу з транспортно-розподільчими функціями, розвиненими галузями соціальної сфери в поєднанні з наявною курортною інфраструктурою та потенційно перспективною індустрією туризму.

Екологічна політика обласної ради базується на Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року та спрямована на вирішення регіональних проблем екологічного напрямку, які отримали своє відображення у відповідних програмах, а саме, перелік діючих програм :

- Регіональна програма поводження з токсичними відходами в Одеській області на 2008-2015 роки;
- Програма формування національної екологічної мережі в Одеській області на 2005-2015 роки;
- Регіональна програма збереження та відновлення водних ресурсів у басейні Куяльницького лиману на 2012-2016 роки;
- Регіональна програма “Ліси Одещини” на 2011-2016 роки;
- Регіональна програма будівництва, реконструкції та модернізації об’єктів інфраструктури Одеської області на 2012-2015 роки;
- Комплексна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки в Одеській області на 2014-2019 роки. [4]

Планується до розробки Регіональна програма «Про поводження з побутовими відходами в Одеській області» та програма розвитку мінерально-сировинної бази Одеської області.

Згідно «Програми охорони і поліпшення стану навколишнього природного середовища м. Одеси на 2013 - 2016 роки» метою програми є поліпшення екологічного стану прибережної зони, охорона атмосферного повітря, водних ресурсів, раціональне використання земель, охорона тваринного світу, раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів, а також заходи з науки, інформації і освіти та інші заходи спрямовані на охорону і поліпшення стану навколишнього природного середовища м. Одеси.

Контроль за виконанням Програми здійснює департамент екології та розвитку рекреаційних зон, за участю департаменту культури та туризму, управління дорожнього господарства та інших виконавчих органів, визначених відповідальними за виконання програмних заходів.

Табл.1

Ресурсне забезпечення Програми «Програма охорони і поліпшення стану навколишнього природного середовища м. Одеси на 2013 - 2016 роки»

Обсяг коштів, які пропонуються залучити на виконання Програми	Етапи виконання Програми				Усього витрат на виконання Програми (тис. грн.)
	I	II	III	IV	
	2013 рік	2014 рік*	2015 рік*	2016 рік*	
Усього, в т. ч.	124829,5	-	-	-	124829,5
Державний	35179,5	-	-	-	35179,5

бюджет					
Бюджет міста Одеси	24150,0	-	-	-	24150,0
Інші джерела	65500,0	-	-	-	65500,0

**Обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання програми у 2014-2016 роках буде визначено в межах коштів, передбачених у бюджеті міста Одеси та Державному бюджеті на відповідний рік.*

Виконання передбачених Програмою заходів дозволить досягти наступних результатів та вирішити такі проблеми:

- підвищення якості атмосферного повітря та питної води на 10 %;
- підвищення якості морської води на 20 %;
- зменшення кількості небезпечних відходів на 40 %;
- підвищення рівня безпеки і комфортності середовища існування людини на 10 %;
- підвищення іміджу Одеси в результаті дотримання державних та міжнародних екологічних стандартів [5].

На основі проведеного аналізу формування бюджетних та позабюджетних фондів охорони навколишнього середовища можна зробити такі висновки :

- бюджети формуються за рахунок екологічних податків та платежів за використання природних ресурсів;
- відсутній організаційний та економіко-екологічний механізм визначення напрямів використання бюджетних та позабюджетних коштів на природоохоронні заходи;
- не всі програми мають визначенні обсяги фінансування за рахунок державних та місцевих бюджетів та позабюджетних фондів;
- відсутні методи обґрунтування управлінських рішень адміністративних органів щодо визначення конкретних заходів з природоохорони та обсягів їх фінансування;
- відсутній моніторинг та контроль з боку адміністративних органів управління за використанням бюджетних коштів в програмах.

Виходячи з вище зазначеного автором розроблено основні принципи, які мають бути закладені в процеси прийняття управлінських рішень щодо визначення природоохоронних заходів у програмах, джерел їх фінансування та контролю виконання:

- соціо-економіко-екологічна значущість природного ресурсу;
- ступінь руйнування природного ресурсу;

- залежність ступеню руйнування природного ресурсу від часу і витрат на відновлення та відтворення природного ресурсу;
- наукова обґрунтованість управлінських рішень щодо природоохоронних заходів та їх фінансування;
- спрямованість природоохоронних програм на заходи превентивного характеру;
- зниження розпорошення коштів між багатьма програмами, а концентрація їх на найбільш важливих для природного середовища регіону;
- моніторинг, аналіз та контроль надходження коштів по обсягам, терміну напрямом освоєння;
- верифікація проведених природоохоронних заходів та обсягів їх фінансування;
- реагування на відхилення від програмних заходів та їх коректування.

Висновки та рекомендації. Існуючі природоохоронні програми формуються за рахунок Державного бюджету України, обласних та міських бюджетів і позабюджетних фондів охорони навколишнього природного середовища. Управління виконанням програм знаходиться на досить низькому рівнях. Практично не здійснюється моніторинг, аналіз та контроль виконання програмних заходів та їх фінансування. Адміністративні рішення щодо формування поресурсних природоохоронних програм не мають наукового обґрунтування. Визначені принципи формування та реалізації програм охорони природного середовища направлені на покращення якості управління та подальше удосконалення адміністративних заходів щодо їх ефективного та своєчасного виконання.

Література

1. Закон України від «Про охорону навколишнього природного середовища» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/fizichnim-osobam/zakonodavstvo/zakoni-ukraini/58975.html>
2. «Державний бюджет України»[Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80-19>
3. Положення «Про затвердження Положення про міський фонд охорони навколишнього природного середовища міста Одеси» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ua/acts/council/48162/>

4. Перелік діючих регіональних цільових та комплексних програм Одеської області [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://oblrada.odessa.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=411%253A-----2011-&Itemid=192&lang=uk

5. Програма охорони і поліпшення стану навколишнього природного середовища м. Одеси на 2013-2016 роки [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/69969/>

6. Екологоорієнтоване стратегічне планування розвитку територій./ [Н.І.Хумарова] ;- Одеса,2011.- 408с.

7. Проблеми формування та реалізації державних цільових програм./ [А.І.Малярчук]//Стратегічнапанорама.-2004.-№3.

Abstract

Nichitailova M.S.

Analysis of the formation of environmental funds and improving the management of their use

The article analyzes the legal framework of formation and functioning of the State and municipal funds of Environmental Protection.

Analyze measures of environmental programs and their means of financing. Identify gaps formation programs and their funding. The principle of management decision-making to determine the environmental measures in the programs.

УДК 330.07

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Нятіна Н.Л.

Визначено сутність розвитку економічної системи в глобальному середовищі через обґрунтування її цільової функції. На основі єдності людини як суб'єкта і об'єкту розвитку встановлено, що в сучасних економічних системах людина осмислюється не тільки як основний ресурс і засіб виробництва, але в першу чергу як його вища мета.

Постановка проблеми. Національна Доповідь про людський розвиток 2013 року «Цілі розвитку тисячоліття Україна – 2013», підготовлена в рамках Програми розвитку ООН в Україні, засвідчує концептуальну єдність, взаємодоповнення та взаємопідсилення загальних проблем розвитку національних економічних систем та індивідуальних проявів спроможності кожної людини будувати краще життя. За відсутності можливостей прожити довге і здорове життя, здобути освіту, вільно використовувати свої знання та таланти, визначаючи власну долю, суспільство не може досягти високого рівня розвитку [13]. У свою чергу, реалізація зазначених цілей для глобальної економічної системи, де нерівномірність глобального людського розвитку виявилася найгострішою, виглядає проблематичною на фоні затяжної сучасної світової кризи, що вже вийшла за суто економічні межі; системних трансформацій посткомуністичних економік (які виявилися не прогресом, а регресом [8]); технологічної і соціальної відсталості країн, що знаходяться на шляху розвитку. Тому наукове осмислення змін в національних економічних системах, їх угрупованнях і глобальній економіці загалом, які спостерігаються протягом останніх десятиріч, не тільки не виглядає завершеним, але породжує нові невирішені проблеми.

Аналіз досягнень і публікацій. Попри чисельні та тривалі розробки як у світовій, так і в вітчизняній науковій літературі, донині не існує єдиного методологічного підходу до визначення сутності економічних систем і місця людини у їх розвитку. Незалежно від використовуваних методологічних підходів, на нинішній час досягнуто певних результатів

досліджень і висновків у цій сфері, які вважаються загально визначеними і не викликають дискусій, а саме: економічна система – це комплекс елементів і їх властивостей, що взаємодіють між собою [1, с.43; 14, с.619; 10, с.277]; елементи, що взаємодіють між собою, породжують не просто цілісність, а нову цілісність [12, с.74]; економічна система - складне системне утворення з різними характеристиками, кожна із яких, хоч і відбиває суттєві ознаки економічної системи, не є повною [11, с.62]; економічна система розвивається; в процесі розвитку зазнає постійного впливу внутрішнього та зовнішнього середовища; елементи і зв'язки потребують організаційних методів узгодження та управління економічною діяльністю. Проте в науковому розумінні цих тез погляди авторів суттєво розбігаються, що потребує узагальнення і подальших досліджень.

Мета дослідження: визначення сутності людського розвитку в економічних системах, які складають глобальне середовище, через обґрунтування їх цільової функції з огляду на те, що будь-яка система організується і самоорганізується навколо головної мети, досягнення якої пов'язано із реалізацією відомої системної тріади – ціль, організація, функція.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хоча на тлі попередніх десятиліть глобальна економіка і її складові – окремі національні економіки і їх угруповання загалом демонструють прогресивний поступ у вигляді зростання традиційних показників, таких як ВВП, ВНП, проте для багатьох країн, що розвиваються, та для країн з перехідною економікою, залишається невирішеним загальне завдання розвитку – підвищення рівня життя і добробуту громадян. Водночас і в країнах, які досягли високих рівнів споживання і добробуту, проблеми економічного зростання і суспільного розвитку, які у ХХ ст. сприймалися скоріше як теоретичні і наукові конструкції, що цікавили вузьке коло фахівців, отримують прикладне значення і переміщуються в практичну площину, впливаючи на вибір власної моделі розвитку. В Аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки» визначено низку базових пріоритетів, серед яких – модернізація економіки згідно з планом реформ Президента України «Стратегія – 2020» та переведення її на інноваційну модель розвитку через розширення високотехнологічного сектору економіки, та гуманізація розвитку, що означає передусім збільшення

соціальних інвестицій у людський капітал, формування сучасної інфраструктури життєзабезпечення [2, с.14-15].

Вирішення поставлених практичних завдань розвитку ґрунтується на науковому розумінні його сутності, чинників, критеріїв, мети і результатів. Тому проблеми економічного розвитку і шляхи їх вирішення є важливим завданням наукового аналізу, а першоосновою розуміння сутності категорії «економічний розвиток» є визначення змісту та структури економічної системи. Як зазначає Г.І.Башнянин, поняття економічної системи – «найфундаментальніше, з якого починається і завершується дослідження в будь-якій економічній науці. Починається з абстрактного розуміння економічної системи, а завершується – конкретним (тією чи іншою мірою) її розумінням» [3, с. 20].

З огляду на це доцільно звернутися до сучасних досліджень, у яких надається характеристика цільової спрямованості розвитку економічних систем. Так, В.Л. Іноземцев вважає, що людство рухається до такого стану, коли «людина вийде за межі власне матеріального виробництва і метою функціонування економічних систем стане особистість кожного індивіда. Останній стан є об'єктивною ланкою в розвитку людства, і в сучасних умовах процес його становлення є характерним для нашої епохи, незалежно від тієї соціальної форми, в якій він відбувається» [9, с.8]. А.С.Гальчинський, розглядаючи методологічні проблеми спрямованості розвитку, зазначає, що «слід виходити з найпростішого та найбільш значущого твердження, а саме того, що головним суб'єктом цивілізації є людина. Людина підпорядковує її розвиток передусім цілям свого самовідтворення, задоволення власних потреб та інтересів – матеріальних і постматеріальних, духовних» [6, с.77].

Соціально-економічний розвиток як рух суспільства у напрямку зростаючого задоволення потреб населення складає методологічне підґрунтя сучасної концепції розвитку, у якій людина осмислюється не тільки як основний ресурс і засіб виробництва, але в першу чергу як його вища мета [4; 5; 7.]. Соціально-економічний розвиток складає «сконструйовану людиною реальність, яка відображає безпосередній розвиток і самої людини, детермінується насамперед цим розвитком. Людина виступає не лише центром перспективи цивілізаційного прогресу, а й його безпосереднім носієм» [6, с.77].

Ідеться про ситуацію, коли об'єкт і суб'єкт розвитку поєднуються. Як результат – вектор еволюції цивілізації і вектор еволюції людини

збігаються: «еволюція цивілізації реалізується через еволюцію людини» [6, с.77].

Зазначене твердження дозволяє побудувати дві методологічні конструкції, із яких слід виходити в подальшому аналізі. По-перше, розглядаючи людину не лише як суб'єкт, але і як об'єкт процесу розвитку, з'являється можливість відійти від усталеної точки зору про людину як головну продуктивну силу, функція якої реалізується виключно у процесі продуктивної праці. Єдність суб'єкта і об'єкта розвитку дозволяє аргументувати місце людини в розвитку сучасних економічних систем в широкому розумінні, як засіб і мету – «розкриття потенціалів людини згідно з її природою», розвиток свободи та індивідуальності особи [15, с.16].

По-друге, однонаправленість векторів розвитку людини і суспільства надає розуміння органічної взаємозалежності і єдності понять людини і суспільства, особистого і колективного, індивідуального і соціального в соціально-економічному розвитку. Проте ця єдність не є тотожністю: у відповідності до принципів методології аналізу цілісної системи, людина «виступає не як окремий функціональний елемент соціальної системи, а як її системоутворювальне (конститууюче) і водночас креативне ядро» [6, с.78]. Ця вихідна формула складає методологічне підґрунтя гуманістичної цільової спрямованості сучасного розуміння розвитку економічних систем, у якому примат виробництва поступається примату споживання, а в її межах концепція спочатку технологічного детермінізму, а згодом людського капіталу поступаються концепції людського розвитку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Еволюція наукових підходів до визначення економічних систем в сучасних дослідженнях вчених відбувається за наступними напрямками.

1. Відбуваються корінні змістовні та функціональні зміни в сутності самого поняття «економічна система», які зумовлюють не тільки поверхневі, термінологічні, але й концептуальні підходи до його дослідження.

2. Економічна система визначається як складне системне утворення, котре складається із окремих компонентів, поєднаних мережею стійких взаємозв'язків.

3. Системоутворюючі взаємозв'язки між окремими елементами історично змінюються, вони можуть мати як ринковий, так і позаринковий характер. Причому уявляється неможливим (особливо очевидно після

появи постсоціалістичних економік) однозначно окреслити їх історичну послідовність.

4. Змістовно термін «економічна система» доповнюється термінами суспільного та соціального спрямування, що обумовлює гуманістичну направленість сучасного розвитку глобальної економіки.

Література

1.Аверьянов А.Н. Системное познание мира / А.Н.Аверьянов. – М: Политиздат, 1985. - 263 с.

2.Аналитична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К. : НІСД, 2014. – 148 с.

3.Башнянин Г.І. Про періодичну матрицю економічних систем // Економічні системи: Монографія. Т.1. / за ред.Г.І.Башнянина. – Львів: Вид. Львівської комерційної академії, 2006. – 484 с.

4.Бузгалин А.В., Колганов А.В. Теория социально-экономических трансформаций: прошлое, настоящее, будущее экономики «реального социализма» в глобальном постиндустриальном мире: Учебник. – М.: ТЕИС, 2003. – 680 с.

5.Валовой В.Д. Экономика в человеческом измерении. Очерки-размышления. – М.: Политиздат, 1988. – 384 с.

6.Гальчинський А.С. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти: Наук.вид. – К.:Либідь, 2006. – 312 с.

7.Гальчинський А.С. Суперечності реформ у контексті цивілізаційного процесу. – К.: Українські пропілеї, 2001. – 320 с.

8.Гражевська Н.І. Глобалізаційні детермінанти системної трансформації посткомуністичних економік // Теоретичні і прикладні питання економіки. – 2010. – Вип. 21. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/tppe/2010_21/Zb21_24.pdf.

9.Иноземцев В.Л. Альтернативность общественного развития // Вестник Моск.ун-та: Сер.Экономика. – 1991. – №2. – С.3-10.

10.Кохановский В.П. Философия и методология науки: Учеб. для высших учебных заведений. – Ростов-на-Дону, 1999. – 576 с.

11. Кульчицький Б.В. Економічна система суспільства як категорія сучасної економічної теорії систем // Економічні системи: Моногр. / За ред.

Г.І.Башнянина. – Львів: Вид. Львівської комерційної академії, 2006. — Т.1. – 484 с.

12. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження. – Львів: Світ, 2001. – 416 с.

13. Національна доповідь про людський розвиток «Цілі розвитку тисячоліття Україна – 2013», <http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/PR/MDGs%20Progress%20Report%20Ukraine%202013%20ukr.pdf>

14. Новейший философский словарь. – Минск: Изд. В. М. Скакун, 1998. — 896 с.

15. Фромм Э. Человек для себя: Исследование психологических проблем этики / Пер. с англ. Л. А. Чернышевой. – Минск: Коллегиум, 1992. – 253 с.

Abstract

Nyatina N. L.

The humanistic orientation of human development in a global environment

It defines the essence of development of the economic system in a global environment through its justification of the objective function. On the basis of the unity of man as the subject and object of development is established that in modern economic systems, the person is considered not only as the main resource and the means of production, but primarily as its highest goal.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА РЕГІОНАХ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

Осипов В.М., Горячук О.В.

Здійснено аналіз основних тенденцій інвестицій в Україні та регіонах Українського Причорномор'я у 1991-2013 рр., в частині загальних обсягів інвестицій та за видами економічної діяльності, іноземних інвестицій та за джерелами фінансування, валового нагромадження, а також структурних змін інвестицій за видами економічної діяльності

Україна, маючи високий рівень освіти населення, значний промисловий і сільськогосподарський потенціал, суттєві запаси природних ресурсів, а також вигідне геополітичне розташування, може стати одним із провідних європейських реципієнтів інвестицій. Однак обсяги іноземних коштів, які інвестуються в економіку країни, залишаються незначними. Їх частка в загальному обсязі інвестицій після 2008 року скорочується, у 2013 році по Україні вона склала 1,8 %, в Одеській області 1,7 %, а в Миколаївській та Херсонській областях лише 0,3 %. Загальний середньорічний рівень інвестицій в Україні та Одеській області у порівнянні з 1990 роком скоротився більше ніж у 2 рази, а в Миколаївській та Херсонській областях відповідно у 2,5 та 4 рази.

В динаміці інвестицій в основний капітал України та регіонів Українського Причорномор'я можна виділити 3 етапи: 1-й – обвальне падіння у 90-х роках минулого століття до рівня 10-20 % від обсягів 1990 року; 2-й - зростання у 2000-2007 рр., коли рівень інвестицій в Україні та Одеській області наблизився до 90 %, в Миколаївській області – до 60 % і в Херсонській області – до 40 % від рівня 1990 року; 3-й – починаючи з 2008 року, коли фінансово-економічна криза викликала новий обвал інвестицій в основний капітал, рівень яких у 2013 році в Україні склав близько 59 %, в Одеській області - 49 %, в Миколаївській області – 45 % і в Херсонській області – 21 % від рівня 1990 року (рис. 1) [1-4].

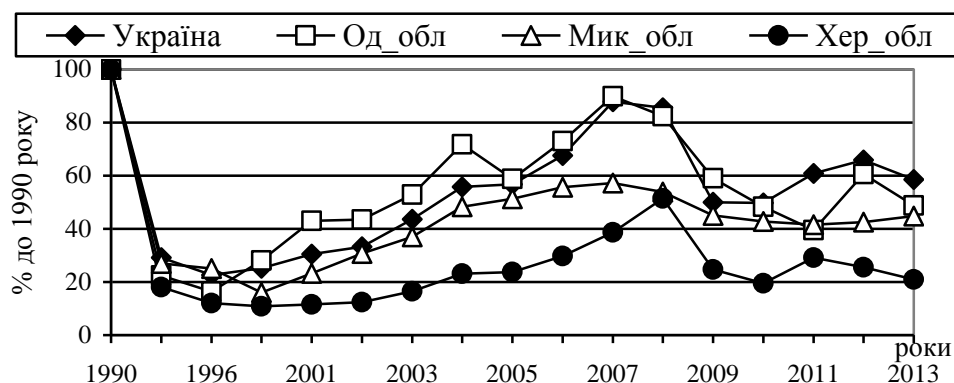

Рис. 1. Індекси інвестицій в основний капітал до 1990 року в Україні та регіонах Українського Причорномор'я у 1990-2013 рр.

В цілому у 1991-2013 рр. середньорічний рівень інвестицій в основний капітал в Україні та Одеській області у порівнянні з 1990 роком був менше 50 %, в Миколаївській області – 40 %, а в Херсонській області – дещо більше 25 % (табл. 1).

Таблиця 1

Середній щорічний індекс інвестицій в основний капітал в Україні та регіонах Українського Причорномор'я у 1991-2013 рр.

	Середньорічний індекс інвестицій у порівнянні з 1990 роком, у %
Україна	49,2
Одеська область	48,1
Миколаївська область	39,0
Херсонська область	26,0

Джерело: розраховано авторами на основі даних статистичних щорічників України, Одеської, Миколаївської та Херсонської областей за 2001-2013 рр.

Такі масштабні втрати інвестицій мали вкрай негативний вплив на нагромадження основного капіталу та соціально-економічний розвиток України та регіонів Українського Причорномор'я.

Іноземні інвестиції та структура інвестицій за джерелами фінансування. Тривалий час з іноземними інвестиціями пов'язували значні надії на економічне зростання. Сподівання, що вигідне географічне положення країни, дешева та високоосвічена робоча сила, хороші кліматичні умови та наявність значних площ чорноземів забезпечать залучення значних обсягів іноземних інвестицій не виправдалися. У 2000-2013 роках мала місце тенденція до зниження частки іноземних інвестицій в загальному обсязі інвестицій в основний капітал в Україні та регіонів

Українського Причорномор'я (рис. 2). В Україні та Одеській області вона у 2013 році впала відповідно до 1,8 % та 1,7 %, а в Миколаївській та Херсонській областях стала зовсім незначною – 0,3 %. А якщо врахувати, що основна частина іноземних інвестицій, це кошти виведені з країни в офшори, а потім повернуті, то картина стає зовсім негативною.

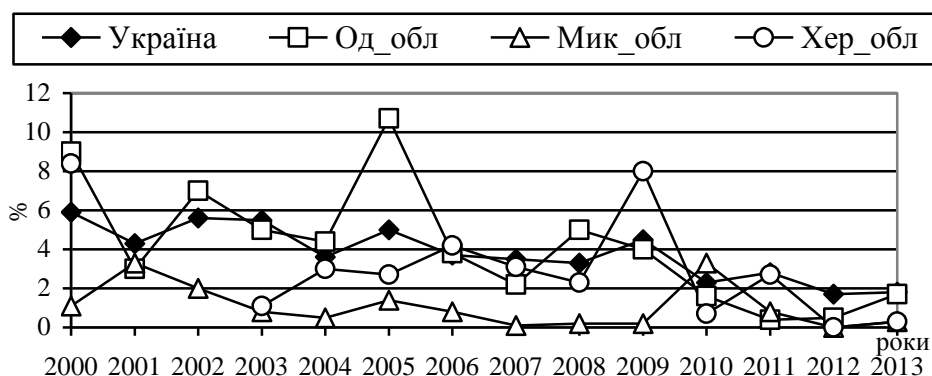

Рис. 2. Частка іноземних інвестицій в загальному обсязі інвестицій в основний капітал в Україні та регіонах Українського Причорномор'я у 2000-2013 рр.

Основним джерелом інвестицій в основний капітал в регіонах Українського Причорномор'я є вітчизняні підприємства та банки, частка яких складає близько 75 % (рис. 3) [1-4].

Рис. 3. Усереднена структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування у 2003-2013 рр. в Україні та регіонах Українського Причорномор'я

При цьому має місце тенденція до зменшення частки перших, а також державного і місцевих бюджетів, та іноземних інвестицій, і

навпаки, збільшення частки банків та населення (кошти на будівництво власних квартир та індивідуального житла).

Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності. В цілому динаміка інвестицій в Україні по кожному з видів економічної діяльності у порівнянні з 1990 роком відповідає динаміці загального обсягу інвестицій в країні (рис. 4). При цьому слід відзначити такі особливості. Динаміка інвестицій в промисловості майже співпадає з динамікою інвестицій в цілому по країні. Після спаду у 90-х роках їх рівень к 2007 року збільшився майже до 90 % у порівнянні з 1990 роком. Інвестиції в транспорт та зв'язок, після спаду 90-х років, зростали більш прискорено ніж в цілому в країні і у 2007 році перевищили рівень 1990 року (123,1 %), а в будівництво - навпаки повільніше і у 2008 році досягли лише 64,0 %.

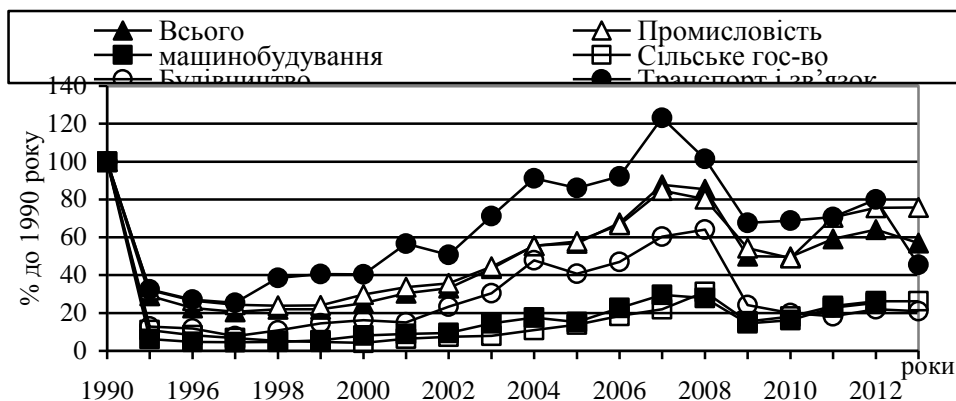

Рис. 4. Індеси інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності до 1990 року в Україні (без торгівлі) у 1995-2013 рр.

Найгірша ситуація з інвестиціями в сільському господарстві та машинобудуванні, де після спаду 90-х років до рівня близько 5,0 %, зростання було дуже повільним, у 2007 році рівень інвестицій у машинобудування досяг лише 29,6 %, в сільському господарстві у 2008 році лише 31,1 %. Машинобудування як основний споживач інновацій та сільське господарство як один з головних можливих локомотивів росту економіки мали найбільші втрати інвестицій - у 1995-2013 рр. середньорічний рівень інвестицій в основний капітал у порівнянні з 1990 роком був менше відповідно у 6,6 разу та 7,1 разу (табл. 2).

Таблиця 2

**Середній щорічний індекс інвестицій в основний капітал
за видами економічної діяльності у порівнянні з 1990 роком
в Україні у 1995-2013 рр.**

	Середній щорічний рівень інвестицій у порівнянні з 1990 роком, у %
Сільське господарство	14,1
Промисловість	49,7
машинобудування	15,2
Будівництво	26,7
Транспорт та зв'язок	63,6
Торгівля	118,9

Джерело: розраховано авторами на основі даних статистичних щорічників України, Одеської, Миколаївської та Херсонської областей за 2001-2013 рр.

Інша ситуація була в торгівлі, де обсяг інвестицій в основний капітал у 2003 році перевищив рівень 1990 року, а у 2008 році був вже вище у 3,4 разу. Це в значній мірі обумовлено швидкістю віддачі від вкладень капіталу у цю сферу. На відміну від вищевказаних видів економічної діяльності в торгівлі середній щорічний рівень інвестицій був вище рівня 1990 року.

В цілому динаміка інвестицій в Одеській області по кожному з видів економічної діяльності у порівнянні з 1990 роком відповідає динаміці загального обсягу інвестицій в області (рис. 5).

При цьому слід відзначити такі особливості. Інвестиції в транспорт та зв'язок, після спаду 90-х років, зростали більш прискорено ніж інвестиції в цілому в області і у 2007 році перевищили рівень 1990 року (137,1 %), а в промисловості - навпаки повільніше і досягли лише рівня 51,9 %.

Найгірша ситуація з інвестиціями в сільському господарстві та машинобудуванні, де після спаду 90-х років до рівня близько 5,0 %, зростання було дуже повільним, у 2007 році рівень інвестицій у машинобудування досяг лише 15,4 %, в сільському господарстві у 2008 році лише 25,4 %. У 1995-2012 рр. середньорічний рівень інвестицій в основний капітал у порівнянні з 1990 роком був менше відповідно у 14,1 разу та 8,4 разу, тобто гірше ніж в середньому в Україні. В Одеській області ситуація краще лише в сфері транспорту і зв'язку та в торгівлі.

Рис. 5. Індеси інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності до 1990 року в Одеській області (без торгівлі) у 1995-2013 рр.

Найгірша ситуація з інвестиціями в сільському господарстві та машинобудуванні, де після спаду 90-х років до рівня близько 5,0 %, зростання було дуже повільним, у 2007 році рівень інвестицій у машинобудування досяг лише 15,4 %, в сільському господарстві у 2008 році лише 25,4 %. У 1995-2012 рр. середньорічний рівень інвестицій в основний капітал у порівнянні з 1990 роком був менше відповідно у 14,1 разу та 8,4 разу, тобто гірше ніж в середньому в Україні. В Одеській області ситуація краще лише в сфері транспорту і зв'язку та в торгівлі.

Суттєво інша ситуація була в торгівлі, де обсяг інвестицій в основний капітал вже у 2003 році перевищив рівень 1990 року більше ніж у 2 рази, а у 2008 році вже майже у 7,7 разів (рис. 6). На відміну від інших видів економічної діяльності в торгівлі середній щорічний рівень інвестицій був вище рівня 1990 року у 2,5 рази.

Рис. 6. Індекси інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності до 1990 року в Одеській області (з торгівлею) у 1991-2013 рр.

Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності. Суттєвих змін у структурі інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності у 2001-2011 рр. не відбулося. Домінуючі позиції в країні та Одеській і Миколаївській областях займали промисловість та транспорт і зв'язок, частка яких в загальному обсязі інвестицій складала 50-60 % (табл. 3). Але якщо в країні та Миколаївській області першою за обсягом інвестицій була промисловість (середнє частка відповідно 37,0 % і 42,7 %), то в Одеській навпаки - транспорт і зв'язок (середнє частка 31,3 %). Дещо інша ситуація має місце в Херсонській області, де крім промисловості та транспорту і зв'язку, на які припадає в середньому відповідно 27,7 % та 14,4 % інвестицій, значна їх частка йде у сільське господарство (середня частка 21,2 %). Питома вага інших видів економічної діяльності в країні та в регіонах Українського Причорномор'я менше 10 %, за виключенням операції з нерухомим майном.

Можна казати про певні тенденції в структурі інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності. В країні та в Херсонській області зростає частка сільського господарства, в країні та усіх регіонах Українського Причорномор'я зменшується частка будівництва, в Одеській та Херсонській областях зменшується частка машинобудування.

Валове нагромадження є одним з головних показників інвестиційної діяльності. Сьогодні це своєрідний „лакмусовий” папірець, який, в значній мірі, визначає темпи економічного зростання країни та її регіонів. На думку експертів, умовою прискореного економічного

зростання є валове нагромадження на рівні більше 30-35 % від ВВП. Сьогодні такий рівень забезпечують країни сходу (Китай, Індія, Індонезія, В'єтнам, Республіка Корея) і відповідно мають темп економічного зростання вище 5-6 % за рік. Серед країн СНГ такий високий рівень валового нагромадження мають лише Білорусь та Туркменістан. У 2008-2012 рр. в Туркменістані цей показник досяг майже 50 %, а темп економічного зростання становив більше 10 %. В Україні середній рівень валового нагромадження у 2010-2012 рр. становив 19,7 % (109 місце серед країн світу) [5].

Внаслідок відсутності статистики щодо валового нагромадження в регіонах України, було використано показник інвестицій в основний капітал у відсотках до ВРП, який дає уявлення про процес валового нагромадження в регіонах. Аналіз динаміки цього показника свідчить, що протягом 2002-2007 рр. мала місце тенденція його зростання до рівня 26,2 %, 31,7 % і 25,0 % відповідно в Україні, Миколаївській та Одеській областях (в Херсонській області до 25,7 % у 2008 році) (рис. 7). У подальшому відбувся суттєвий спад в регіонах Українського Причорномор'я до рівня 15,2-17,7 % у 2011 році (в Україні до 18,3 %), що в значній мірі обумовило низькі темпи економічного зростання.

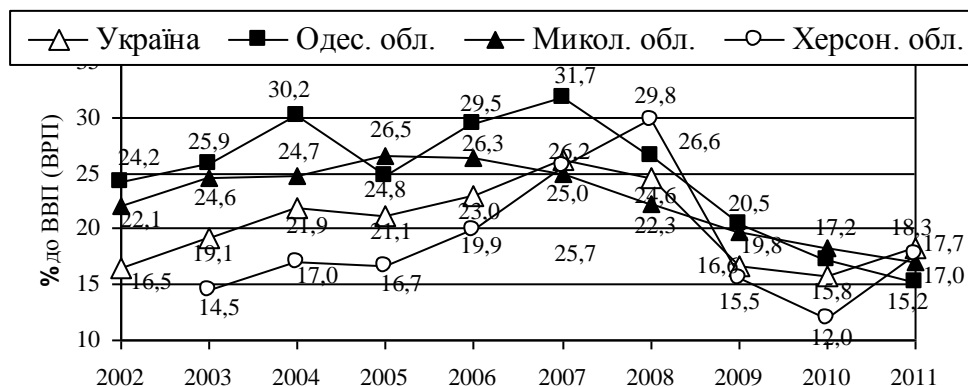

Рис. 7. Валове нагромадження в Україні та Миколаївській, Одеській і Херсонській областях у 2002-2011 рр.

Висновки. Негативні тенденції в сфері інвестицій, в значній мірі, обумовили зменшення фондоозброєності та фондовіддачі, збільшення ступеня зносу основних засобів, зменшення можливостей щодо створення нових робочих місць та забезпечення зайнятості висококваліфікованих

робітників, гальмування інноваційного розвитку, зменшення валового нагромадження та валового внутрішнього (регіонального) продукту. Усе це унеможлиблює не тільки прискорення економічного розвитку країни, але й навіть повернення до рівня 1990 року і відповідно вирішення численних соціальних проблем. Це в повній мірі стосується регіонів Українського Причорномор'я і, особливо, Миколаївської та Херсонської областей, в яких проблеми залучення інвестицій мають більш гострий характер, ніж в цілому в Україні.

Література

1. Статистичні щорічники України за 2000-2013 роки.
2. Статистичні щорічники Одеської області за 2000-2013 роки.
3. Статистичні щорічники Миколаївської області за 2000-2013 роки.
4. Статистичні щорічники Херсонської області за 2000-2013 роки.
5. World Bank Open Data: Indicators [Електроний ресурс] - режим доступу - <http://data.worldbank.org/indicator>.

Abstract

Osipov V.M., Goryachuk V.F.

Main trends of investments in Ukraine and Ukrainian Black Sea regions in 1991-2013

It was initiated the analysis of the main investment trends in Ukraine and Ukrainian Black Sea region in 1991-2013 in terms of total investment and by economic activity, foreign investments and financing sources, gross capital formation and structural changes in investments by economic activity

**СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В ІНФРАСТРУКТУРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ**

Пашкова Н.С.

В статті розглянуто особливості інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності, визначені перепони, що заважають ефективному використанню потенціалу малого бізнесу в Україні та розвитку вітчизняних підприємств реального сектору економіки. Обґрунтована необхідність формування взаємозалежних інститутів, які б надавали можливість для взаємовигідної та ефективної співпраці, а також стали економічним стимулом розвитку малого підприємництва.

Постановка проблеми. Формування конкурентоспроможної економіки на засадах сучасної концепції сталого розвитку неможливо сьогодні без розвитку сфери малого та середнього підприємництва. Звісно, якщо брати до уваги загальну кількість суб'єктів даного бізнесу, то ми вже наблизилися до європейських стандартів, проте існуюча структура підприємництва свідчить про неефективність такого устрою. До негативних чинників, що стоять на заваді прискорення розвитку, належать – не втішні макроекономічні показники (інфляція, бюджетна забезпеченість регіону, співвідношення доходів та витрат регіонального бюджету), співвідношення між витратами бюджету та валовим регіональним продуктом, ризики пов'язані із злочинністю, адміністративними бар'єрами та корупцією. Тому важливим аспектом використання потенціалу малого підприємництва є доступність важливих малому бізнесу ресурсів для здійснення підприємницької діяльності, а саме – людський капітал, фінанси та рівень розвитку інфраструктури ; наявність купівельноспроможного попиту на продукцію та послуги МБ, а також рівень бар'єрів для входу на ринок, що перешкоджають розпочати або розширити діяльність, активність регіональних органів влади в сфері стимулювання розвитку підприємницької діяльності [3].

На жаль, саме інфраструктурному комплексу в Україні приділяється недостатньо уваги, незважаючи на те, що державна програма підтримки малого та середнього підприємництва передбачає сприяння розвитку інфраструктури підтримки МСП. Проте, на сьогоднішній день не сформований єдиний механізм стимулювання та підтримки взаємодії

великого, середнього і малого підприємства. Окрім цього, фактично не враховується необхідність розвитку науково-дослідницьких інститутів, які мають потужний інтелектуальний потенціал та рекомендації яких дозволили б здійснити ефективні інституційні перетворення, яких вимагає ситуація в країні. Події, що відбуваються останнім часом мають негативний вплив на економіку та призвели до відтоку капіталу одночасно з ослабленням гривні. І тут слід відзначити складність подальшого прогнозування та зрозумілим є те, що в короткостроковій перспективі покращення інвестиційного клімату в підприємницькому секторі малоймовірно. Саме тому, спрямування державою інвестицій на активізацію процесів пов'язаних безпосередньо з реалізацією інфраструктурних проектів стане запорукою підтримки національної економіки.

Найбільш вагома задача яку вирішує ефективна інфраструктура – це сприяння створенню інновацій, адже роль економіки знань та рівень наукомістких технологій зростає. У всьому світі інноваційний розвиток є фактором посилення інтеграційних процесів серед суб'єктів підприємницької діяльності

Враховуючи наявний інфраструктурний потенціал регіону та визначивши які саме інститути сприятимуть узгодженню інтересів держави, підприємницького сектору та громадян можна сформуванати новий соціально-орієнтований вектор розвитку країни. Малий бізнес, відіграє тут ключову роль, адже в розвинених країнах саме він є джерелом забезпечення робочих місць та засобом підвищення рівня життя населення в цілому. Крім того, його властивість швидкої адаптації до зміни правил гри та пристосування до нових умов господарювання може вирішити проблему подолання диспропорцій у інституційному середовищі та сформуванати новий підхід до ведення бізнесу, якого вимагає час.

Таким чином, враховуючи стан та тенденції розвитку підприємництва у вітчизняному інфраструктурному секторі необхідно провести моніторинг діючих інститутів взаємодії малого підприємництва, оцінити їх сучасне становище та визначити стратегічні кроки на шляху підтримки малого бізнесу як джерела стабілізації економіки.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження питань з формування ефективної інфраструктури підтримки малого бізнесу на регіональному рівні господарювання є складною проблемою. Складність полягає поперше у відсутності достовірної інформації щодо стану підприємницького сектора економіки та обмеженні статистичної бази даних, по-друге відсутнє чітке уявлення про складові інфраструктури малого бізнесу та

їхньої взаємодії, по-третє перепоною для науковців є значна кількість бар'єрів, що перешкоджають інфраструктурному розвитку регіонів.

Серед багатьох науковців, які зацікавлені тематикою підприємництва як такого, та зокрема малого бізнесу, слід відзначити Абчука В.А., Андроніка О.Л., Буркинського Б.В., Варналія З.С., Дригу С.Г., Мінаєва З.С., Чевганову В.Я., Шлафман Н.Л., Яцкевича І.В. Питання інфраструктури розглядають Гринькова В., Гриценко А., Карпінська А., Немченко А., Пивоваров М., Соболев В. та ін.

Ключові питання з малого інноваційного підприємництва, а саме заснування та фінансування таких структур, їх роль в сприянні прискореного розвитку інфраструктурного сектору економіки країни розглядають такі вчені, як Валдайцев С.В., Євстаф'єв Д.С., Ілляшенко С.М., Лазарева Є.В., Мельников Г.В., Молчанов Н.Н., Поручник А.М. Тимоніна І.Л. та ін.

Оскільки сприяння розвитку малого підприємництва належить до заходів заявлених в рамках державної програми підтримки даного економічного сектору, актуальні публікації та монографії з безпеки структурно-інституціональної економіки регіону та політики сприяння розвитку інфраструктури здійснює Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. Результати цих досліджень підтверджують необхідність формування дієвих інструментів для здійснення інфраструктурних перетворень в умовах динамічного переформатування соціально-економічного середовища. На сьогодні вже є значна кількість опублікованих праць та досліджень вчених за даною проблематикою, але більшість розглядає той чи інший об'єкт інфраструктури підтримки малого бізнесу, не зважаючи на такі фактори, як: необхідність системного підходу; специфіка регіонального потенціалу; стратегічно важливі галузі для досягнення конкурентоспроможності національної економіки. Саме тому поставлена мета дослідження відповідає вимогам сучасності.

Мета статті. Визначити головні проблеми функціонування підприємницького середовища в Україні, розкрити особливості економічної категорії «інфраструктурний потенціал» з погляду малого бізнесу. Дати рекомендації щодо посилення стимулів суб'єктів підприємництва шляхом формування дієвої інституційної інфраструктури підприємництва.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день розвиток інфраструктури, як окремого сектору економіки, є тією умовою, без якої неможливо реалізувати стратегічні цілі країни та досягти позитивних економічних зрушень.

Хоча й не існує єдиного узгодженого науковцями визначення поняття «інфраструктурний потенціал малого бізнесу» більшість, розглядаючи дану категорію має на увазі можливості забезпечення підтримки малого підприємництва, особливо "стартового" з формуванням системи цільового "супроводу" малих підприємств-початківців і малих підприємств, що знаходяться на стадії первинного закріплення.

Для того щоб правильно підійти до обґрунтування поняття «інфраструктурного потенціалу підтримки малого підприємництва» необхідно виходити з визначення терміну «інфраструктура» (від. лат. *infra* - нижче та *structura* - «будівля», «розташування») в загальному його значенні. Дане поняття бере свій початок у першій половині ХХ століття, у той під ним розуміли об'єкти та споруди, які забезпечували життєздатність збройних сил [2, с. 15].

Сучасне трактування має на увазі сукупність споруд, будівель, систем і служб, необхідних для функціонування галузей матеріального виробництва та забезпечення умов життєдіяльності суспільства. В окремих випадках терміном «інфраструктура» позначають комплекс так званих інфраструктурних галузей господарства (транспорт, зв'язок, освіта, охорона здоров'я та ін.) [2, с. 45]. Робота інфраструктури зазвичай асоціюється з наданням послуг, тобто такого виду діяльності, коли процес виробництва співпадає за часом зі споживанням.

Розвиток інфраструктури в значній мірі здійснюється шляхом вдосконалення інституціонального середовища економіки. Вперше, на наявність взаємозв'язку економічного зростання, науково-технічного прогресу та певними інституціональними зрушеннями вказав російський вчений-економіст С.Ю. Глазьев [3]. Він ввів поняття «технологічний уклад» (ТУ) під яким розуміється комплекс, що відображає історичний рівень розвитку індустріального та переходу до постіндустріального технологічного способу виробництва та представляє собою сукупність галузей, пов'язаних єдиними технологічними принципами. Слід зауважити, що саме в період індустріалізації, починаючи з першого технологічного укладу (який бере свій початок в 1770 р) відбувається розширення поняття інфраструктура, за рахунок збільшення сфер економічної діяльності. З'являється «ринкова інфраструктура», що полегшує і спрощує обіг товарів, послуг, природних ресурсів, грошей та цінних паперів, дає змогу доцільніше розподіляти й використовувати трудові ресурси, оптимальніше вкладати й використовувати капітал, створює безпечніші умови для діяльності ринкових установ.

В період постіндустріального розвитку на основі «високих» технологій формується п'ятий технологічний уклад, де необхідною

умовою зросту рівня життя населення та зміцнення економіки є розвиток інноваційної інфраструктури, адже вдала її реалізація дозволяє скоротити часовий проміжок між науковими відкриттями та їх практичним використанням.

Під інноваційною інфраструктурою мається на увазі – сукупність об'єктів інноваційної діяльності, що сприяють її здійсненню, а саме надання послуг зі створення та реалізації інноваційної продукції [1, с. 7].

Таблиця 1

Розвиток інфраструктури в рамках технологічних укладів

ТУ	Період	Основні економічні інститути	Організація виробництва
1	1770–1830 роки	Конкуренція окремих підприємств і дрібних фірм, їх об'єднання в партнерства, що забезпечують кооперацію індивідуального капіталу	Створення мануфактурного виробництва та модернізація виробничого процесу
2	1830–1880 роки	Концентрація виробництва у великих організаціях. Розвиток акціонерних товариств, що забезпечують концентрацію капіталу на принципах обмеженої відповідальності	Зростання масштабів виробництва на основі механізації
3	1880–1930 роки	Злиття фірм, концентрація виробництва в картелях і трестах. Панування монополій та олігополій. Концентрація фінансового капіталу у банківській системі. Відокремлення управління від власності, залучення сторонніх керівників та фахівців.	Зростання різноманітності та гнучкості виробництва, підвищення якості продукції, стандартизація виробництва, урбанізація.
4	1930–1970 роки	Транснаціональна корпорація, олігополії на світовому ринку. Вертикальна інтеграція і концентрація виробництва. Дивізіональний ієрархічний контроль і домінування	Масове виробництво серійної продукції, подальша стандартизація виробництва, конвеєри.

		техноструктури в організаціях	
5	1970 – 2010 роки	Міжнародна інтеграція дрібних і середніх фірм на основі інформаційних технологій, інтеграція виробництва та збуту. Just-in-time (JIT) manufacturing (постачання « саме вчасно»)	Поєднання великих корпорацій з малим бізнесом, вплив державного регулювання.
6	2010–2050 роки	Стратегічні альянси. Інтеграційні структури Бізнесу, науки та освіти, технопарки, державно-приватне партнерство	Великий і малий бізнес, держрегулювання.

Зміна представлених укладів спочатку відбувалася з достатньо невеликими відхиленнями від «еталонної» траєкторії (в якості еталону, в емпіричних міжнародних порівняннях, береться траєкторія розповсюдження передового технологічного укладу в країні-лідері) , та поступово з появою індустріальних технологій диспропорції в розвитку окремих країн та регіонів набували все більших масштабів. Це призвело до того, що країни стають все більш економічно віддаленими та набувають властивостей різних часових періодів технологічного розвитку.

Україна, на сьогоднішній день - це країна з суттєвими регіональними та соціальними відмінностями, що стосується технологічних укладів то тут переважають третій та четвертий. Це означає, що нам треба подолати 2-3 технологічних покоління, що за рівнем відставання в організації виробництва дорівнює більш ніж 30 рокам. Адже близько 70% витрат на науково-технічні розробки припадає на четвертий та лише 23% на п'ятий технологічний уклад. Саме тому для прискорення переходу до діючого сьогодні шостого укладу та підвищення конкурентоспроможності країни необхідна реалізація ефективної інноваційної політики, яка представляє собою комплекс заходів, спрямованих на зміцнення економіки через активізацію інноваційних процесів та концентрація їх в провідних вітчизняних галузях.

Серед напрямків, що має включати така стратегія можна виділити:

- розвиток інноваційного сектора економіки;
- формування «економіки знань», тобто економіки де основним фактором розвитку є знання та людський капітал;
- підвищення гнучкості ринку праці;
- розробка та реформування податкової політики;

- створення та підтримка першокласної інфраструктури, що відповідає вимогам сучасності (тобто враховуючи пріоритетні галузі для держави);

- стимулювання розробки та комерціалізації нововведень шляхом створення умов для бізнесу, зокрема для малих підприємств, що сприятимуть швидкому освоєнню новітніх досягнень науково-технічного прогресу;

- заохочення розвитку національної економіки та захист від іноземної конкуренції за допомогою посилення протекціоністських заходів в стратегічних галузях країни.

В положеннях даної стратегії підкреслюється важливість формування сприятливих умов для малого бізнесу, з огляду на той факт, адже цей сектор економіки має високий рівень інноваційного потенціалу, що в свою чергу може стати потужним поштовхом до виходу з економічної кризи, що вже занадто затяглася в нашій країні. Адже, а постіндустріальній економіці інноваційно-активні підприємства грають провідну роль в зайнятості населення, виробництві окремих товарів, проведенні науково-дослідницьких робіт.

Проте, необхідно враховувати, що мале інноваційне підприємство (МІП) характеризується підвищеними ризиками та потребує підтримки з боку сильніших структур, таких як великі корпорації, державні та недержавні фонди тощо, іншими словами – розвиненої інфраструктури підтримки інновацій (табл. 2). Найпоширенішим визначенням поняття МІП є: МІП – це підприємство, яке реалізує інноваційну діяльність, розробляючи та впроваджуючи наукові, технологічні, організаційні, маркетингові, управлінські нововведення (відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» обсяг інноваційної продукції в грошовому вимірі таких підприємств повинен бути вищим за 70 % його загального обсягу продукції або послуг).

В цьому сенсі малий інноваційний бізнес, включає як малі інноваційні підприємства, що засновані великими корпораціями або держструктурами, так і мале інноваційне підприємство, яке передбачає створення для зазначених цілей невеликих підприємств приватними особами («private start-ups») та зазвичай такі створені підприємцями інновації є достатньо радикальними та базуються на спеціальних наукових розробках. При цьому такі інноваційне підприємство існує не тільки в наукомістких галузях. В свою для МІП метою нововведення, як правило, є відносно недорогі товари (послуги) або удосконалення певних технологічних процесів. В таких випадках засновники малих інноваційних підприємств розраховують на залучення їх у якості субпідрядників

великими підприємствами – в межах аутсорсингу. Розвиток аутсорсингових відносин на інфраструктурному рівні сприяє поступовій оптимізації співпраці великих, середніх та малих підприємств на взаємовигідних умовах.

Таблиця 2

Рівні підтримки малих інноваційних підприємств [2]

Рівень	Елементи інфраструктури підтримки МПП	Функції елементів інфраструктури
Вищий	Державний апарат управління Державний комітет України з питань інноваційної політики Координаційна рада з питань розвитку та підтримки малого підприємництва	- регулювання фінансових надходжень; - розробка законодавчих актів в сфері інноваційного підприємництва, формування гнучкої фіскальної політики; - оперативний аналіз ефективності інвестування наукових досліджень; - довгострокове прогнозування пріоритетних напрямків наукових досліджень
Середній	Регіональні органи підтримки малого інноваційного бізнесу	- фінансування інноваційних проектів; - поширення досвіду малого бізнесу в інноваційній сфері
Нижчий	Асоціативні об'єднання підприємств малого бізнесу: Бізнес-інкубатори; Інноваційні центри; Технопарки; Особливі економічні зони	- створення сприятливих умов для створення та ефективної діяльності МПП; - комерціалізація наукових розробок; - прискорення темпу впровадження нововведень; - формування сучасної інноваційної інфраструктури.

Важливу роль в підтримці малого інноваційного бізнесу грають технопаркові структури. Вони надають широкий спектр послуг новоствореним інноваційним фірмам, які без такої допомоги в багатьох випадках не мали б шансів на існування з причин обмеженості ресурсів. Такі структури можуть значно відрізнятися за видом наданих послуг та в залежності від їх можливостей. Найбільш поширеними з них, є такі [4, с.235]:

- бізнес-інкубатор;
- інноваційний центр;
- технопарк;
- технополіс.

Що стосується перших, то інкубатори бізнесу в порівнянні з інноваційними центрами та технопарками мають ряд суттєвих відмінностей, вони уособлюють специфічну структуру, яка спеціалізується на створенні сприятливих умов задля підтримки ефективної діяльності малих підприємств, на умовах надання їм матеріальних ресурсів (перш за все мається на увазі обладнання та приміщення), інформаційних, консультаційних та інших послуг. Слід зазначити, що відмінність технопаркових структур полягає й в різних стартових можливостях.

Перші бізнес-інкубатори з'явилися у Великобританії, проте найбільшого розповсюдження вони отримали в США [2]. Як підтверджує історія, бізнес-інкубатори виявились надзвичайно вдалою формою підтримки нового підприємництва, лише за останнє десятиріччя їхня кількість в США зросла з декількох десятків до 575, які на сьогодні входять в Національну асоціацію інкубаторів бізнесу. На другому місці за чисельністю бізнес-інкубаторів є Західна Європа.

Досить часто інкубатори формуються за змішаною схемою, проте по мірі дорослішання отримують більш вузьку спеціалізацію. Наприклад, окремо створюються інкубатори для фірм, що займаються розробкою програмного забезпечення, саме тому три чверті бізнес-інкубаторів співпрацюють с найближчими університетами та іншими навчальними закладами. На сьогоднішній день в Україні успішно функціонують 7 стартап інкубаторів (табл. 3) [5]

Таблиця 3

Провідні бізнес-інкубатори України сфери інформаційних технологій

Назва бізнес-інкубатору	Місце розташування	Особливості
WannaBiz	м. Одеса	Мета: допомога інноваційним та перспективним ІТ-проектам стати компаніями світового рівня WannaBiz надає: – фінансування в розмірі до 50 000\$ – інфраструктуру – менторську та організаційну підтримку WannaBiz отримує частку в компанії 10-25%, відсоток залежить від об'єму фінансування, нематеріального вкладу тощо.
Harpu	Київська обл.,	Мета: пошук та комерціалізація нових

Farm	с. Щасливе	технологій та розробок в сфері інформаційних технологій Нарру Farm пропонує: – учбову програму (2 місяці) – стажування в США (1 місяць) – пост-девелопмент (2 місяці) Нарру Farm отримує 15% корпоративних прав в стартапі. Нарру Farm надає послуги на \$ 70 тис. з яких \$ 15 тис. виділяється в якості стартового капіталу за рішенням наглядової ради
iHUB	м. Київ, м. Чернігів	Мета: підтримка інновацій та підприємництва iHUB надає широкий спектр послуг (окрім бухгалтерських та юридичних), а саме: – інфраструктуру – менторство та тренінги – доступ до світової бази early adopters для проведення тестів продукту на реальній аудиторії – інвестування iHUB не отримує своєї частки в проекті. Навчання оплачується згідно встановленим тарифам. Серед засновників влада Норвегії у співпраці з SIVA (Державна корпорація індустріального розвитку Норвегії) та Торгівельно-промисловою палатою України. Оператор проекту – Seed Forum.
EastLabs	м. Київ	Мета: пошук талановитих команд з ідеями, що здатні змінити світ інформаційних технологій EastLabs пропонує: – учбову програму (4 місяці) – інвестиції – супровід (консультації та пошук інвесторів) EastLabs отримує 15% частки в стартапі. Стартап надає кожному проекту \$ 20 тис. на розвиток та просування продукту, також можливе продовження фінансування за рішенням інвестиційного комітету EastOne Group.
GrowthUP	м. Київ	Мета: допомога стартапам в побудові та розвитку бізнесу, залученню перших користувачів та перевірці основних гіпотез. GrowthUP 5% компанії обмінює на : – програму перебування в кампусах акселератора: місяць в Берліні та місяць в Силиконовій долині (переліт, харчування, проживання, транспорт на місці – забезпечує акселератор для одної людини від команди стартапа);

		<ul style="list-style-type: none"> – 1-3 зустрічі в день з менторами, що спеціально запрошені під конкретний проект, під час перебування в кампусах; – доступ до нашої мережі контактів та юридичну підтримку, у тому числі оформлення однієї патентної заявки. <p>Інвестиціями інкубатору складають \$25 000 – \$50 000 з фонду посівних інвестицій GrowthUP+</p>
Polyteco	м. Київ	<p>Мета: підтримка студентської підприємницької ініціативи, в основі якої лежать прогресивні ідеї онлайн-проектів</p> <p>Polyteco надає можливість:</p> <ul style="list-style-type: none"> – користування інфраструктурою КПІ – проведення експертизи та консультацій – отримання інвестицій – подальший розвиток (реалізується в науковому парку «Київська політехніка») <p>«Київська політехніка» отримує від 5 до 20% частки в статутному капіталі стартапу, відсоток залежить від рівня проекту та внеску розробника. Сам бізнес-інкубатор є неприбутковою організацією при КПІ. Стартовий капітал для стартапів не передбачений.</p>
Founder Institute	м.Київ, штаб-квартира знаходиться в США, Кремнієва долина	<p>Мета: підготовка випускників Founder Institute для вступу в інкубатори на більш пізніх стадіях (Harry Farm, EastLabs), а також спілкування с бізнес-ангелами та залучення інвестицій.</p> <p>Переваги Founder Institute:</p> <ul style="list-style-type: none"> – учбова програма (4 місяці) – відбір учасників в бонус-пул (преміальний фонд) – супровід та інвестування <p>Первинні інвестиції складають \$50 тис. Вартість курсу 600\$.</p> <p>Founder Institute купує 3,5 % акцій за ринковою вартістю.</p> <p>Founder Institute залучив близько 1000 менторів з 40 країн світу.</p>

Інноваційний центр є дещо іншою структурою, адже спеціалізується на підтримці вже сформованих малих інноваційних підприємств, які вже пройшли складний початковий етап становлення та виживання. За визначенням Асоціації інкубаторів бізнесу та технологічних парків Німеччини, інноваційний центр – це підприємство, що має спеціалізовану інфраструктуру та діяльність якого націлена на сприяння створенню,

зросту та розвитку фірм, а також на сприяння розвитку інноваційної діяльності регіону, співробітництва та кооперації між дослідниками та промисловістю, надання послуг наукомістким фірмам в сфері інформаційного забезпечення, підготовку та навчання управлінського персоналу, створення регіональних та міжнародних мереж для обміну інформацією та співробітництва.

Тобто, інноваційні центри зазвичай передбачають встановлення тісного зв'язку між університетами, дослідницькими центрами, інститутами та підприємствами для підтримки фірм-клієнтів [1]. В Україні на сьогоднішній день існує мережа регіональних центрів, серед яких Київський, Дніпропетровський, Західний, Карпатський, Одеський, Південно-західний, Чорноморський регіональні центри інноваційного розвитку тощо.

Термін «технопарк» трактують по різному в багатьох країнах. Відповідно до Закону України технологічний парк визначається як юридична особа або об'єднання на підставі договору про спільну діяльність юридичних осіб (учасників), головною метою яких є діяльність щодо виконання інвестиційних та інноваційних проектів, виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та конкурентоспроможної на світових ринках продукції. Технопарк представляє собою науково-виробничий комплекс, до якого входять дослідні інститути, лабораторії, експериментальні заводи, створені на заздалегідь підготовлених територіях навколо великих університетів з розвиненою інфраструктурою, до якої належать: виробничі приміщення, лабораторні корпуси, системи транспортних та інших комунікацій, сервісні та виставкові комплекси тощо. Тобто, ключовими критеріями для технопарку є:

- зв'язок з ВУЗаами та науково-дослідницькими інститутами;
- підтримка малих та середніх наукомістких підприємств;
- трансфер технологій та обмін знаннями;
- виробництво та комерціалізація нової продукції.

В Україні на сьогодні, з 16 заявлених, реально функціонують лише 8, серед них: «Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона», «Інститут монокристалів», «Вуглемаш», «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка», «Інститут технічної теплофізики», «Укрінфотех», «Київська політехніка» та «Інтелектуальні інформаційні технології».

Одним з перших та найуспішніших технопарків є Стенфордський (США), на базі якого згодом виник технополіс «Силіконова долина».

Технополіс представляє більшу зону економічної активності, у ньому поєднуються наука, техніка і підприємництво, здійснюється тісне співробітництво між академічною наукою, підприємцями, місцевими і центральними органами влади. В Японії та Франції модель технополіса розповсюдження на всю територію міста. Зазвичай центром технополісу є крупний університет, а об'єднання малих підприємств утворюють складну інфраструктуру, необхідну для створення крупних інновацій. Головними інвесторами технополісів найчастіше є уряд, місцеві органи влади, потужні підприємства, банки, науково-дослідні інститути. У США технополіси створені більш ніж у половині штатів, в Україні поки що не створені технополіси.

Висновки. Отже, загальні параметри розвитку малого бізнесу усе ще не відповідають можливостям та потребам української економіки. З метою ефективного розвитку підприємницького сектору країни необхідно сформувані та забезпечити ефективне функціонування інфраструктурного сектору в стратегічних для держави галузях. Сектор інформаційних технологій є одним з найбільш перспективним для розвитку малого бізнесу, адже не потребує серйозних початкових капіталовкладень. Разом з тим відсутність у підприємств економічних стимулів та попиту на інновації з одного боку та низький рівень використання інфраструктурного потенціалу держави з іншого утримує ринок інновацій в Україні на початковій стадії розвитку. Таким чином, інфраструктурне стимулювання підприємницького сектору буде сприяти підвищенню ефективності діяльності малих бізнес-структур та відповідно збільшенню їх частки у ВВП, а отже й стабілізації економіки та підвищенню рівня життя населення.

Література

1. Антипов І. Інноваційний розвиток національної економіки в контексті створення інноваційних інфраструктур в освітній галузі / І. Антипов // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. – 2010. – Вип. 148. – С. 1 – 8.
2. Бутенко А.І. Проблеми та стратегічні напрямки розвитку підприємництва в інфраструктурному секторі економіки (ІСЕ) / керівник авт. кол. д.е.н., проф. А.І.Бутенко – Одеса: Фенікс, 2006. – 373 с.
3. Захарченко В.И., Осипов В.Н. Кластерная форма территориально-производственной организации – Ч.2. – Повышение региональной конкурентоспособности на основе кластерного подхода. – Одесса: «Фаворит» - «Печатный дом», 2010. – 236 с.

4. Ревуцький С. Технологічні парки в Україні як важлива форма інноваційної інфраструктури / С. Ревуцький // Інноваційна інфраструктура в контексті національної інноваційної системи (економіко-правові проблеми): монографія / за науковою редакцією О Бутнік-Сіверського. – К.: НДІ ІВ НАПрНУ, «Лазурит-Поліграф», 2011. – С. 234 – 240.

5. Украинские стартап-инкубаторы: что предоставляют и что хотят взамен? [Електронний ресурс]: / М. Костенко, 2013 — Режим доступу: <http://ain.ua/2013/01/29/109509>

Abstract

Pashkova N.S.

Promotion of Entrepreneurial Activity in Infrastructure Economy

The features of infrastructural maintenance of entrepreneurial activity by obstacles that prevent the efficient use of the small business capacity in Ukraine and the development of domestic enterprises of the real economy sector are review in the article. The necessity of forming interconnected institutions that would provide an opportunity for a mutually beneficial and effective cooperation and sustainable economic incentive for small business are determined.

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ КРАЇН З ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Плющик І.А., Огородник Р.П., Дучинська Н.І.

Проведено дослідження впливу глобалізаційних процесів на розвиток країн, які розвиваються та з перехідною економікою. Визначені основні характеристики сучасних процесів інтернаціоналізації, їх вплив на національні економіки, можливості, які вони надають та рушійні сили.

Постановка проблеми. Все частіше протягом останніх двох століть, економічна активність стала більш глобально орієнтованою та інтегрованою. Вже не має сенсу думати в термінах національних економік - міжнародна торгівля зайняла центральне місце в більшості національних економік по всьому світу. Зростаюча пов'язаність та залученість національних економік у світове господарство ставить нові виклики для підприємств та урядів та надає широкі можливості для країн посісти провідне місце у глобальній економіці, використовуючи наявний потенціал.

Аналіз публікацій і досягнень. Проблема глобалізації присвячена велика кількість праць науковців, зокрема, таких як Л. Браун, Т. Левіт, Д. Гвішиані, І. Уоллерстайн, М. Косолапов, К. Ейк, Д. Лук'яненко, А. Поручник, А. Печчеї, О. Жадан, Н. Моїсеєв. Вони досліджували глобалізаційні процеси у різних аспектах, зосередившись передусім на їх механізмах та взаємодії зовнішньої політики та світових інтеграційних процесів. Слабо дослідженим залишається аспект можливостей, які надає глобалізація для економік країн з перехідною економікою та таких, які розвиваються.

Метою статті є визначення глобальних змін та наслідків сучасної все більш глобальної економіки та визначення можливостей більш глибокого включення країн з економіками, які формуються.

Викладення основного матеріалу дослідження. Глобалізацію можна представити як процес (або набір процесів), які втілюють в собі трансформацію в просторовій організації суспільних відносин і операцій, що генерують трансконтинентальні або міжрегіональні потоки і мережеву діяльність, взаємодію і владу.

Вона характеризується чотирма типами зміни [1]:

- по-перше, вона включає в себе розповсюдження соціальних, політичних та економічних заходів, уздовж політичних кордонів, регіонів і континентів;

- по-друге, вона передбачає посилення або зростання масштабів, взаємопов'язаність потоків торгівлі, інвестицій, фінансів, міграції, культур і т.д.;

- по-третє, зростає екстенсивність та інтенсивність глобальної взаємозалежності, яка пов'язана з прискоренням глобальних взаємодій і процесів, таких як еволюція світових систем транспорту та зв'язку, що збільшує швидкість поширення ідей, товарів, інформації, капіталу і людей;

- по-четверте, зростання екстенсивності, інтенсивності та швидкості глобальних взаємодій може бути пов'язане з їх поглибленим впливом таким чином, що вплив віддалених подій може бути досить значним в іншому місці і навіть самі місцеві зміни можуть привести до величезних глобальних наслідків. У цьому сенсі, межі між внутрішніми справами і світовими стають все більш розмитими.

Серед основних промислово розвинених країн, за оцінками Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), 65 відсотків від загального економічного виробництва, або ВВП, пов'язане з міжнародною торгівлею.

Сучасний фокус на міжнародній інтеграції економік базується на розвитку вільного світового ринку з мінімальною кількістю торговельних бар'єрів, наскільки це можливо, який призводить до справжньої кроскордонної конкуренції [2].

Міжнародні економічні інститути, такі як Світова організація торгівлі (СОТ) і Міжнародний валютний фонд (МВФ), полегшують цей безбар'єрний потік товарів, послуг і грошей (капіталу), який збільшується, на міжнародному рівні. На регіональному рівні такі організації, як Північноамериканська асоціація вільної торгівлі (НАФТА), Європейський союз (ЄС), та Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) також працюють в напрямку економічної інтеграції в рамках їх відповідних географічних регіонів.

Багато економістів оцінюють економічну глобалізацію як таку, яка має позитивний вплив, пов'язуючи збільшення транскордонних економічних операцій зі збільшенням світового ВВП і можливостями для економічного розвитку. Тим не менше, процес інтеграції не обходиться без критики економістів, які вважають, що багато з країн індустріальної Півночі (тобто, Північна Америка, Європа, Східна Азія) отримали користь з глобалізації, в той час, як в останні два десятиліття багато напів- і

непромислові країни геополітичного Півдня (тобто, Африки, частини Азії, Центральної та Південної Америки) зіткнулися з економічними спадами, а не зростанням, обіцяним від економічної інтеграції.

Підсумовуючи вищенаведене можна виділити наступні прояви глобалізації:

- покращення транскордонної діяльності;
- наднаціональні організації і форуми;
- спроби створення наднаціональної політичної організації;
- поширення ідей і досвіду.

Глобалізаційні процеси базуються, перш за все, на проявах глобальної економіки, що виражається в:

- збільшенні потоків робочої сили, грошей, товарів, послуг та інформації;
- країни не є більше дискретними одиницями у світовому господарстві;
- це «економіка з можливістю працювати як єдине ціле в режимі реального часу в планетарному масштабі» [3, с. 92];
- це дуже відрізняється від «світової економіки» 14-го, 16-го, і 19-го століть.
- у своєму нинішньому вигляді, вона почала розвиватись протягом 1980-х років.

Міжнародна торгівля зросла і абсолютно і відносно до безпрецедентного рівня по відношенню до національного доходу. Для порівняння, з кінця дев'ятнадцятого століття - епохи бурхливого зростання торгівлі - рівень експорту сьогодні (вимірюється як частка від ВВП) набагато більший. Коли торгові бар'єри зменшились по всьому світу, на світові ринки вийшли багато товарів і, все частіше, послуги.

Під час повоєнного періоду виникла розгалужена мережа торгівлі, в якій більшість країн були залучені в безліч торгових відносин. Хоча є великі торгові блоки в Європі, Північній Америці та Азійсько-Тихоокеанському регіоні, це не регіональні фортеці; навпаки, вони залишаються відкритими для конкуренції з рештою світу. Впродовж 1980-х і 1990-х років, країни, які розвиваються та з перехідною економікою стали більш відкритими для торгівлі. Їх участь у світовій торгівлі, зокрема, виробництві, зросла відповідно [3]. У табл. 1 наведені деякі світові лідери продажів, що ілюструє розвиток виробництва у країнах, які розвиваються.

Таблиця 1

Світові лідери продажів за деякими галузями виробництва

Компанія	Країна	Промисловість	Позиція на глобальному ринку
Arcor	Аргентина	Кондитерські вироби	№1 виробник цукерок
Bimbo	Мексика	Виробництво продуктів харчування	№1 у хлібопекарській промисловості
JBS	Бразилія	Виробництво продуктів харчування	№1 виробництво м'яса
Modelo	Мексика	Beverages Виробництво напоїв	№1 пивний бренд
Vale	Бразилія	Гірнична справа	№3
Tenaris	Аргентина	Сталь	№1 труби безшовні
BharatForge	Індія	Метали	№2 прокат
Cemex	Мексика	Цемент	№1 готові суміші
Haier	Китай	Побутова техніка	№1 побутова техніка
Braskem	Бразилія	Біопластик	№1
BYD	Китай	Акумулятори	№1 нікель-кадмієві акумулятори
Acer	Тайвань	Персональні комп'ютери	№2
Lenovo	Китай	Персональні комп'ютери	№4
Samsung Electronics	Південна Корея	Побутова електроніка	№1 чіпи та LCDs, №2 телефони
Embraer	Бразилія	Літакобудування	№1 середні літаки
Cosan	Бразилія	Паливна промисловість	№1 біопаливо
TataCommunications	Індія	Телекомунікації	№1 телефонні комунікації

Джерело: [4].

З наведених даних у табл. 1 видно, що виробники у країнах, які розвиваються, посіли провідні місця у світовому виробництві у багатьох галузях виробництва.

Зростаюча екстенсивність та інтенсивність торгівлі призвела до зростаючої зв'язаності національних економік одна з одною. З'явився новий глобальний розподіл праці у виробництві товарів. Етапи виробничого процесу в даний час розподілені і розташовані в різних країнах, особливо в країнах з економікою, що розвивається. Таким чином, не тільки країни все частіше споживати товари з-за кордону, а й їхні власні виробничі процеси суттєво залежать від компонентів, вироблених за кордоном. Результатом цього є те, що економічна активність в тій чи іншій країні сильно залежна (через торгові мережі) від економічної діяльності в інших країнах.

Внутрішньогалузева торгівля, особливо серед розвинених країн, в даний час є у більшості промисловою. Це посилює конкуренцію за межами національних кордонів. Конкуренція в торгівлі також посилюється у зв'язку з щорічним збільшенням обсягів торгівлі. Однак, це не означає, що стан країн просто визначається їх «конкурентоспроможністю»: країни як і раніше спеціалізуються у відповідності зі порівняльними перевагами і не можуть бути конкурентоспроможним у всьому або в нічому. Національні економіки отримали загальне розширення торгівлі. Тим не менш, розподіл вигод від торгівлі нерівномірний. Розширення торгівлі з країнами, які розвиваються, наприклад, негативно впливає на низько кваліфікованих працівників в розвинених країнах в той час як відбувається збільшення доходів висококваліфікованих робітників. Є переможці і переможені від розширення торгівлі.

Незважаючи на те, що ринки можуть бути глобальними, регулювання багато в чому залишається національним. Відмінності у регулюванні викликають міжнародні зіткнення економічних інтересів, які ілюструє ЄС проти США у банановій суперечці, в той час як Світова організація торгівлі (потужний захисник дерегулювання і лібералізації торгівлі) розвиває гармонізацію національних нормативно-правових режимів. Крім того, якщо існують внутрішні падіння ринку, вони можуть очікуватись і на світових ринках. Це пояснюється великою залежністю глобальної економіки від розвитку міжнародних фінансових потоків [5].

Світові фінансові потоки зросли в геометричній прогресії, починаючи з 1970-х років. Щоденний оборот на валютних ринках перевищує \$ 1,5 трлн, а мільярди доларів фінансових активів торгуються в глобальному масштабі, зокрема за допомогою похідних продуктів. Більшість країн сьогодні включені в світові фінансові ринки, але природа їх доступу на ці ринки вкрай нерівномірна.

Міжнародна банківська справа, облігаційні позики і торгівля акціями зросли з незначних рівнів до історично значущих рівнів вимірюваних по

відношенню до світу або національного продукту відповідно. Рівень транскордонних угод є безпрецедентним. Операції є майже миттєвими протягом 24 годин на світових фінансових ринках.

Фінансові потоки в країни, що розвиваються виростили на початку 1990-х років, хоча вони і знизились з тих пір. У цей період спостерігались масивні фінансові потоки в Східній Азії, які згодом виявились руйнівним для економіки цих країн, оскільки вони були часто спрямовані на спекулятивну активність. Криза 2008 року перетворила ці економіки з «показових випадків» до «проблемних випадків», падіння їх валют сильно перевищило будь-які реальні економічні дисбаланси. Криза підкреслила нестійку рівновагу між державною і приватною владою на світових фінансових ринках, а також обмеження існуючого глобального фінансового режиму (МВФ, БМР і т.д.) в запобіганні глобального фінансового потрясіння. Вона також показала, як перехресшуються національні ринки.

Таким чином глобальні фінансові ринки забезпечують при глобалізаційних процесах іноземні портфельні інвестицій [5].

Валютні ринки показали, що тільки 10% операцій - це комерційні угоди, інші 90% - спекулятивні. Причиною є те, що фінансова глобалізація зростає швидше, ніж економічна [6].

Водночас при збільшенні у сотні разів іноземних прямих інвестицій в економіку всіх країн, розвинені країни є лідерами та значно випереджують країни, які розвиваються: у 2012 році зріс з 11,1% до 43,3% від ВВП у розвинених країнах, та лише з 4,1% до 17,5% у менш розвинених.

Сучасна глобальна економіка потребує певних інститутів [5]:

- захист прав власності;
- верховенство закону;
- стабільність платіжної і фінансової систем.

Глобалізація також викликала бурхливий розвиток транснаціональних корпорацій. Транснаціональна корпорація (ТНК) - це компанія, яка працює принаймні в двох різних національних державах.

Транснаціональні корпорації зросли по відношенню до світової економіки і в даний час складають, за деякими оцінками, принаймні, 20 відсотків світового виробництва і 70 відсотків світової торгівлі. Крім того, вони розвивають більше відносин з меншими національними фірмами, пов'язуючи їх в транснаціональні виробничі ланцюжки. ТНК відіграють центральну роль у світовій торгівлі. Від однієї чверті до однієї третини світової торгівлі оцінюється як внутрішньофірмова торгівля між гілками ТНК. Вони є основою для вироблення та міжнародної передачі

технологій.

Транснаціональне виробництво може мати важливий вплив на процвітання країни. Мало того, що ТНК відіграють ключову роль у поширенні технічних знань, вони знаходять свої країни перебування менш придатними для забезпечення конкурентних переваг. В результаті, було отримане значне зростання транснаціональних корпоративних альянсів та інвестицій в іноземні інноваційні кластери. В останні часи технологічні переваги можуть значною мірою реалізовуватися в країнах їх походження і поширюватись серед різних національних зацікавлених сторін.

ТНК збільшили потужності в порівнянні з національними урядами, що відбивається в області широкого надання субсидій іноземним інвестиціям. Для ТНК (і пов'язаних з транснаціональними виробничими мережами) в даний час вирішальним є значення місця розташування, організації та розміщення продуктивних сил у світовій економіці [4].

Висновки. Сучасна світова економіка все більше впливає на економічне зростання окремих національних господарств. Тому для більш повного залучення до інтеграції потрібно враховувати тенденції глобалізації, а саме: зростання товарних потоків між кордонами країн, фінансову підтримку цих потоків, розвиток та залучення до роботи міжнародних організацій, рух капіталів між країнами, можливості впливу транснаціональних корпорацій на цілі галузі виробництва. Треба мати на увазі, що для світового товариства національна економіка – це ринок збуту і при наявності сприятливих умов, провідні економіки та приватний сектор має зацікавленість у його розвитку.

Література

1. Ardalán, Kavous Globalization and Regionalization: Four Paradigmatic Views . Journal of International Business Research, Vol. 9, No. 1, January 1, 2010.
2. Bishop, Tiffany; Reinke, John; Adams, Tommy. Globalization: Trends and Perspectives Journal of International Business Research, Vol. 10, No. 1, January 2011.
3. Manuel Castells, The Rise of the Network Society. Cambridge, MA: Blackwell 1996.
4. Gili S. Drori; John W. Meyer; Hoky Hwang. Globalization and Organization: World Society and Organizational Change Oxford University Press, 2006.
5. Mauro F. Guillén, Emilio Ontiveros Global Turning Points: Understanding the Challenges for Business in the 21st Century. Cambridge, 2012. p. 191.

6. Jagdish Bhagwati. In Defense of Globalization Oxford University Press, 2004.

Abstract

Plyushchyk I.A., Ogorodnyk R.P., Duchinskaya N.I.

Global challenges and opportunities for countries in transition

The influence of globalization on the development of economies in transition is conducted. The basic characteristics of modern internationalization processes and their impact on the national economies, the opportunities they provide and their drivers are identified.

УДК 339.5.012.23:338.47

ОЦІНКА ПЕРЕДУМОВ ТА ФАКТОРІВ ВИНИКНЕННЯ АСИМЕТРІЇ СВІТОВИХ РИНКІВ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

Познанська І.В.

Стаття присвячена дослідженню причин виникнення асиметрії ринків транспортних послуг, вивченню світового досвіду вирішення проблем асиметрії та особливостей її прояву на національному просторі, містить оцінку особливостей асиметрії фрахтового ринку та регіональної асиметрії.

Постановка проблеми. Транспортне виробництво - фундамент ринкової економіки, в кінцевому рахунку визначає конкурентоспроможність країни або регіону на відповідних товарних ринках, і відповідно кожна країна або регіон прагне реалізувати це виробництво найбільш вигідним для себе чином. Така організація може відповідати або не відповідати глобальним потребам світової економіки, формуючи на свою користь конкурентні переваги і створюючи для своїх конкурентів певні незручності, що ускладнюють їм просування своїх товарів. В таких умовах кон'юнктура ринку вже буде складатися не під дією об'єктивних економічних законів, реалізуючи принцип найбільшої економічної доцільності, а як результат цілеспрямованого втручання в діяльність ринку, формуючи тим самим певну асиметрію щодо його оптимального стану. При цьому треба мати на увазі, що якщо асиметрія будь якого товарного ринку, впливає в основному на кон'юнктуру тільки цього ринку і частково ринків супутніх товарів, то асиметрія транспортних ринків впливає не тільки на ринки транспортних послуг, а й, у першу чергу, на всі товарні ринки відповідних регіонів. У цьому відношенні дослідження асиметрії транспортних ринків представляється дуже важливим науковим напрямком економіки та експлуатації транспорту оскільки дозволяє отримати відповіді на питання про причини та розмір відхилень від оптимального стану ринку і, відповідно, або шукати шляхи виправлення ситуації, що склалася, або, прогнозуючи її подальший розвиток, використовувати для прискорення економічного зростання регіонів і територій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Більшість досліджень з економіки транспорту в більшій або меншій мірі стосуються проблем асиметричної природи ринку транспортних послуг, але питання управління цим процесом, поряд с понятійною невизначеністю, не порушується в жодному з них. Серед закордонних досліджень цієї проблеми найбільш цікавими є наукові праці Т.Такахаші, які присвячені вивченню впливу асиметрії транспортних витрат на географію перевезень у випадку з розрізненим розподіленням економічної діяльності.

Постановка завдання. Основна ідея статті полягає у вивченні світового досвіду вирішення зазначених проблем і можливих прояв національних особливостей з метою розробки науково обґрунтованих методологічних засад створення методичного забезпечення діяльності національних підприємств морського сервісу і можливості ефективного використання українських транспортних засобів у перевезеннях.

Основний матеріал. Для ефективного функціонування економіки сучасної держави необхідною умовою є вигідне і надійне забезпечення просування товарів на зовнішні і внутрішні ринки. Ринок як економічна категорія виражає систему стабільних, постійно відтворюваних відносин (виробничих, економічних, технологічних та ін.) між різними суб'єктами, діючими на ньому, опосередкованих механізмом вартості, товарно-грошовими відносинами, ціноутворенням, попитом і пропозицією та іншими елементами сфери обігу продукції (послуг).

Оскільки в своєму значенні асиметрія ринків виступає як об'єкт ринкових відносин, від ефективної реалізації якого залежить ефективне функціонування і розвиток не тільки транспорту, а й усіх секторів економіки, підприємств, їх об'єднань і комплексів, що обслуговуються транспортом, дослідження цього наукового напрямку є необхідною умовою ефективного економічного зростання, як груп або навіть окремих країн так і певних територіальних утворень.

У цьому відношенні асиметрія транспортних ринків буде виступати і в ролі суб'єкта регульованих ринкових відносин, особливо при формуванні попиту на перевезення і розподілі їх між взаємодіючими видами транспорту, при встановленні взаємовигідних господарсько-правових відносин транспортного комплексу з вантажовласниками та пасажирями, транспортом інших територіальних суб'єктів і транспортним машинобудуванням.

Послуги, особливо інфраструктурні, стимулюють економічне зростання і розвиток, сприяючи досягненню цілей розвитку тисячоліття, та сприятимуть досягненню цілей сталого розвитку у галузі на період після 2015 року. Найважливішим видом інфраструктурних послуг є

транспортних послуг, на які припадає 20% світового експорту послуг. Транспорт як найважливіша складова частина ринкової інфраструктури має істотний вплив на динамічність і ефективність соціально-економічного розвитку окремих регіонів і країни в цілому, яке відбуватиметься переважно при зростанні значення транспортного фактора. У порівнянні з іншими галузями економіки транспорт має низку особливостей економічного, організаційного та технічного характеру, які повинні враховуватися при вирішенні спільних проблем формування та управління ринком транспортних послуг. Ринок транспортних послуг є одним з найбільш великих і значущих підсистем економіки. В умовах жорсткої конкуренції на ринках транспортних послуг зростає тиск з боку транспортно-логістичних операторів, що успішно розвиваються, спостерігається підвищення вимог споживачів до якості транспортного обслуговування, а також до строків доставки і збереження вантажів. Сталий розвиток ринку транспортних послуг є гарантією єдності економічного простору країни, вільного переміщення товарів і послуг, конкуренції та свободи економічної діяльності, забезпечення цілісності держави та національної безпеки, поліпшення умов і рівня життя населення. Аналіз існуючого стану ринків транспортних послуг показує, що їх функціонування зіткнулося з безліччю проблем, які не можуть бути вирішені традиційними методами, на основі сформованих дисциплінарних підходів. Функціонування сучасного ринку настільки складно, і зовнішні умови змінюються так стрімко, що використання традиційних методів управління не дає задовільних результатів. Виникає необхідність розробки нових підходів та інструментів економічного управління розвитком ринків транспортних послуг з метою прискорення соціально-економічного розвитку країни та підвищення ефективності функціонування її економіки.

У сучасному світі транспортні послуги забезпечують підвищення ефективності суспільного виробництва, нормальне функціонування економіки. Вони створюють умови для раціонального розподілу по території країни виробничих сил, враховуючи найбільш доцільне наближення до районів споживання продукції та джерел сировини підприємств різних галузей економіки, що дозволяє розвиватися таким галузям як сільське господарство, торгівля та іншим. Процеси глобалізації, інтеграції та лібералізації торгівлі продовжують впливати на формування нових вимог до ринку транспортних послуг. Зросла роль нових індустріальних азіатських країн в світовій економіці, що створило сприятливі умови для стійкого функціонування нових транспортних потоків. Все більшого значення надається якості транспортних послуг,

створенню нових об'єктів інфраструктури, або модернізації старих, синхронізації та гармонізації національних норм до міжнародних стандартів з метою мінімізації часових витрат на всебічні формальності, розробці нової сітки транспортних коридорів з урахуванням майбутніх потреб у перевезеннях та усуненню «вузьких місць», які перешкоджають нормальному функціонуванню ринку. Крім цього, все більше уваги приділяється питанням оптимальної інтеграції і взаємозв'язок усіх видів транспорту; пропаганді економічно ефективного, якісного транспорту, що сприяє подальшому економічному зростанню та конкурентоспроможності; безпеки та екологічності транспорту.

Особливу увагу необхідно приділяти тим секторам економіки, які є найбільш важливими для економіки конкретної країни, або, за будь якими причинами, є проблемними для господарського комплексу всієї країни. Транспортний комплекс України до сих пір залишається неадаптованим до міжнародних стандартів і перешкоджає розвитку, як внутрішніх перевезень (застарілі об'єкти інфраструктури і рухомого складу транспортних підприємств), так і використання транзитного потенціалу країни (створюються нові транспортні потоки в обхід України). Конкурентоспроможність української транспортної галузі на пряму залежить від спроможності адаптуватися до міжнародних вимог, але такі складні перетворення потребують послідовного та синхронного введення відповідної системи заходів.

Ринок транспортних послуг має асиметричну природу: нерівномірність розподілення між видами транспорту, суб'єктами ринку, диспропорції локальних ринків та особливості ціноутворення. В Україні найбільші переробки вантажу припадають на залізничний транспорт – 57,6%, наступний по вантажним перевезенням автомобільний транспорт – 26,5% та трубопровідний – 14,9%. Наявність більшої кількості судноплавних річок, морських портів та міжнародних пріоритетів розвитку транспорту не допомогли – в Україні на водний транспорт припадає лише 0,9% від вантажоперевезень. За 2013 рік всіма видами транспорту експортовано 175,6 млн.т вантажів. Найбільшими групами вантажів були: руди, шлаки та зола – 39,2 млн.т (22,3% загального обсягу експорту), сіль, сірка, штукатурні матеріали, цемент – 34,6 млн.т (19,7%), зернові культури - 27,1 млн.т (15,4%), чорні метали – 26,6 млн.т (15,1%), енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки – 12,8 млн.т (7,3%), деревина і вироби з деревини – 6,2 млн.т (3,5%), добрива – 3,8 млн.т (2,1%). Спостерігається стійка тенденція щодо перевезень недорогих вантажів та сировини, які створюють певну продуктову асиметрію на ринку транспортних послуг.

Таблиця 1

Вантажні перевезення за 2014 рік¹

	Вантажооборот		Перевезено вантажів	
	млн.т/км	у % до 2013 р.	млн.т	у % до 2013 р.
Залізничний	209634,3	95,5	387,0	88,9
Автомобільний	37764,2	94,9	178,0	99,
Водний	5462,3	118,5	6,0	103,0
трубопровідний	82050,9	73,6	99,7	80,0
авіаційний	240,0	88,3	0,1	84,5
Всього	335151,7	89,2	671,2	89,9

Багато транспортних вузлів було створено під потреби СРСР, тому сьогодні не затребувані, деякі не відповідають вимогам по рівню устаткування, що робить їх неконкурентоспроможними та поступово виходять з ринку. Постійне збільшення цін на паливо призводять до здороження транспортування товарів, в деяких випадках таке збільшення може привести до недоцільності цього перевезення. Транспортні засоби потребують постійної модернізації щоб відповідати потребам у якості перевезень, їх безпеки та сучасності. Дисонанс від невідповідності транспортних засобів українських підприємств сучасним нормам та їх недостатньої кількості не дозволяє говорити про ефективне функціонування України на ринку транспортних послуг. Фрахтовий ринок має мінливу природу тому реагує на будь які коливання світової економіки. Фрахтовий ринок відрізняється своєю різноманітністю продукції морського транспорту. Незважаючи на гадану однорідність продукції морського транспорту, вона не охоплюється тільки одним однорідним ринком на ньому існує багато самостійних сегментів в яких діють окремі закономірності. Світовий фрахтовий ринок морського судноплавства прийнято ділити на ринки і секції за такими ознаками, як форма експлуатації флоту, характер взаємин між судновласниками та вантажовласниками, вид послуг, що надаються, спеціалізація тоннажу. За характером роботи флоту морське судноплавство ділять на лінійне і трампове, які утворюють відповідні фрахтові ринки. Між ними існують значні відмінності, що виражаються, насамперед у призначенні та якості послуг, що надаються морським транспортом клієнтурі. Але навіть це не є

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя.

кінцевою формою утворення фрахтового ринку і сьогодні прийнято вважати що навіть перевезення нафти на напрямку Близький схід – Континент не охоплюється окремим замкнутим ринком а поділене ще на певну кількість окремих самостійних сегментів. Рівень фрахтових ставок формується в залежності від типу та розміру суден, виду вантажу, розміру партії та напрямку перевезень. Так, наприклад, перевезення невеликої партії пшениці від 5 до 10 тис. тонн з портів України до Єгипту або Лівану складатиме 28-29\$/т, а до Іспанії або Лівії варіюється від 35 до 38\$/т. Перевезення партії об'ємом 25 тис. тонн до Єгипту буде коштувати 16-18\$/т. Перевезення кукурудзи великотоннажним балкером партією 50 тис. тонн до Китаю буде коштувати 42-43\$/т, а Ємену 31-32\$/т. Транспортування вантажів у контейнерах здебільшого відбувається великими партіями в напрямку Європа-Азія, може вимірюватися в двадцяти футовому або сорока футовому еквіваленті і складатиме приблизно 740\$/TEU та 850\$/FEU.

Фрахтовий ринок, будучи певною мірою ринком ф'ючерсних угод, вельми психологічний і схильний до впливу очікувань. І в цьому сенсі такі фактори, як загострення міжнародної ситуації глобального або локального характеру, зокрема, загроза військових дій, а тим більше, їх початок, соціальні конфлікти (страйки, громадянські війни) можуть зрушити кон'юнктуру фрахтового ринку в будь-яку сторону в залежності від того, яких наслідків можна очікувати від майбутнього або відбувається події - зростання чи скорочення морських перевезень.

На сьогодні дослідження в цьому напрямку майже не проводились та відносились до загальних ознак асиметрії ринків, тому транспортні послуги особливо потребують цього дослідження. Спеціалізація нашого флоту буде на пряму залежати від структури нашого виробництва і кон'юнктури світового фрахтового ринку на той момент, коли держава розробить і узаконить свої заходи з підтримки вітчизняного судновласника.

Регіональна асиметрія повинна розглядатися по багатьох аспектах. Перш за все це проблеми економіко-правової асиметрії, тобто нерівнозначність регіонів та їх статусу, але не можна виключати економічні, соціальні, культурні, політичні та інші компоненти, які формують умови для виникнення регіональної асиметрії. Управління регіональним розвитком передбачає використання форм і методів узгодження інтересів між центром і регіонами, посилення взаємозв'язку між використанням міжрегіональних та внутрішньорегіональних матеріальних ресурсів та фінансових потоків, способів вдосконалення механізму державної підтримки соціально-економічного розвитку,

особливо депресивних регіонів. Головною метою такого управління є створення кожному суб'єкту господарювання умов, що дозволяють йому самостійно виконувати свою діяльність та змогу підтримувати певний розвиток, при посиленні підтримки з боку держави. Основою економічної діагностики ринкових процесів в регіонах є кон'юнктурні дослідження, які включають в себе поточні спостереження, кон'юнктурний огляд, тобто аналіз причин досліджуваних факторів і кон'юнктурний прогноз, що і потрібно виконати на першому етапі. Другий етап слід пов'язувати з розробкою методологічного підґрунтя кількісної оцінки ступеню асиметрії, оскільки в результаті об'єктивно діючих економічних процесів суто математична рівновага не може бути свідоцтвом рівноваги економічної. Крім того для різних країн в територій вплив асиметрії транспортних ринків на економічний розвиток не може бути однаковим і для оцінки ступеня такого впливу теж необхідно розробляти відповідне методологічне підґрунтя. І, нарешті, необхідно мати можливість заздалегідь оцінювати тенденції відповідної асиметрії, мати дієві механізми впливу на її динаміку та інструменти використання самих різних проявів асиметрії для забезпечення відповідного економічного розвитку країн і територій.

Висновки. Проблема управління асиметрією транспортних ринків вимагає всебічного аналізу і серйозного наукового обґрунтування. Дослідження питань розвитку штучного впливу на ринки та їх подальшого розвитку під впливом даного чинника особливо актуально в сучасній економіці. Поняття асиметрії транспортних ринків дуже широке, багатогранне, в певному наближенні його можна сьогодні охарактеризувати як один з найголовніших елементів механізму ринкової системи, яка одночасно є середовищем, куди занурена дана система і поза якою вона сьогодні вже функціонувати не може, оскільки є основним чинником забезпечення конкурентних переваг для регіональних або національних суб'єктів, відповідно забезпечуючи або нав'язуючи їм одну і ту ж гру, або зобов'язуючи їх грати за одними і тими ж, вигідним для того хто створив таку асиметрію правилам. Таким чином, асиметрична природа ринку транспортних послуг потребує постійного моніторингу стану національної транспортної галузі, оцінки потреб ринку, визначення пріоритетного напрямку розвитку національної економіки, у першу чергу її транспортного сектору.

Кінцевою метою виконання дослідження є створення методологічного підґрунтя до формування сучасної та конкурентоспроможної транспортної галузі, що забезпечить створення

необхідних передумов ефективного розвитку національної економіки та підвищення добробуту людей.

Література

1. Державна служба статистики. Вантажні перевезення 2013 рік Режим доступу до журналу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Надточий Г.Л. Географія морського судоходства: учебн. пособ. – М.: Транспорт, 1985. – 263 с.
3. Экономика морского транспорта: учебн. пособ. [для вузов морск. трансп.] / [А. А.Черкесов-Цыбизов, В. И. Чекаловец, Н. Т. Примачев и др.] – М.: Транспорт, 1987. – 430 с.
4. Review of maritime transport, 2014 Report by the UNCTAD secretariat //UNITED NATIONS [<http://unctad.org/rmt>] New York and Geneva, 2014 – 136p.
5. Takaaki Takahashi Asymmetric Transport Costs and Economic /Geography Center for Spatial Information Science, University of Tokyo – Japan, 2007–31 p.

Abstract

Poznanska I.V.

Estimation preconditions and factors of the world market transport services asymmetry

The article investigates the causes of the asymmetry of the transport market, study the world experience solving problems of asymmetry and characteristics of its manifestation on national space, containing an assessment features asymmetry freight market and regional asymmetries.

УДК 303.725.37:502.33

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В СФЕРІ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Попик О.В.

Стаття присвячена дослідженню інформаційної забезпеченості процесу надання адміністративних послуг. Визначені основні компоненти та складові інформаційного забезпечення, наведені найбільш уразливі та слабкі місця, що потребують додаткової уваги, з позицій загальної оптимізації процесу надання адміністративних послуг в сфері природокористування.

Постановка проблеми. Адміністративна реформа в Україні, яка розпочалася більше п'ятнадцяти років назад, зараз ще досі знаходиться на стадії активного розвитку та становлення. При цьому важливим моментом є постійна зміна та уточнення «правил гри», в т.ч. умов та особливостей процедури надання адміністративних послуг.

Не зважаючи на велику кількість наукових публікацій та досліджень з цієї проблематики, питання інформаційного забезпечення процесу надання адміністративних послуг в сфері природокористування залишається відкритим та потребує особливої уваги, з позицій важливості та значущості екологічної інформації, та загалом уразливості природоохоронної сфери. Інформаційне забезпечення та підтримка процесу надання адміністративних послуг є необхідною умовою та запорукою загальною оптимізації системи взаємодії влади та суспільства, що є одним з пріоритетних завдань адміністративної реформи в Україні. Тому важливим постає аналіз існуючого стану інформаційної складової етапу отримання адміністративної послуги, та відповідна розробка загальних принципів, щодо впровадження новітніх досягнень інформаційних технологій (ІТ) в процес державного управління в сфері природокористування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день є велика кількість наукових праць та досліджень присвячених різноманітним аспектам становлення інституту адміністративних послуг в Україні, що підкреслює актуальність та важливість цього питання.

Загальні аспекти та механізми надання адміністративних послуг розглядаються в працях В. Золотарьова та В. Коняєвої [1], а також в

роботі Паутової Т.О. [2]. Суто правові та юридичні питання надання адміністративних послуг державою під різними кутами зору розглядаються в працях Михайлюка Я.Б. [3], а також Р.Ф. Гринюка та О.М. Синкової [4]. Не менш цікавими є роботи деяких авторів, присвячені аналізу процесу надання адміністративних послуг в електронному вигляді [5]. Важливими також є дослідження присвячені процесу надання адміністративних послуг у природокористуванні [6,7]. Однак, впровадження ІТ в усі сфери людської діяльності, в тому силі і в сферу державного управління, робить необхідним дослідження особливостей залучення ІТ в діяльність центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), а враховуючи специфіку послуг щодо природних ресурсів, нами вбачається недостатня вивченість питання інформаційної забезпеченості процесу надання адміністративних послуг в природокористуванні.

Метою даної роботи є дослідження сучасного стану інформаційної складової процесу надання адміністративних послуг в Україні в сфері природокористування, аналіз існуючих Інтернет-ресурсів та веб-порталів системи надання адміністративних послуг в Україні, а також надання рекомендацій та пропозицій, щодо можливості та перспективності використання досягнень ІТ в процесі надання адміністративних послуг в природоохоронній сфері.

Виклад основного матеріалу. Базовим нормативно-правовим актом, що визначає державну політику у сфері надання адміністративних послуг є Закон України «Про Адміністративні послуги» [8], відповідно до якого, суб'єкти звернення мають право на безоплатне отримання інформації про адміністративні послуги та порядок їх надання. В той же час, суб'єкти надання адміністративних послуг (тобто уповноважені адміністратори) зобов'язані забезпечити:

- облаштування інформаційних стендів із зразками відповідних документів та інформації в обсязі, достатньому для отримання адміністративної послуги без сторонньої допомоги;
- створення та функціонування веб-сайтів центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), на яких розміщується уся необхідна інформація;
- надання суб'єкту звернення, який звернувся за допомогою засобів телекомунікації, інформації про порядок отримання адміністративних послуг;
- видання довідково-інформаційних матеріалів про адміністративні послуги.

Спираючись на висвітлені у Законі [8] положення ми вважаємо, що під інформаційним забезпеченням процесу надання адміністративних послуг слід розуміти сукупність операцій з накопичення, обміну, обробки, надання та використання інформації та інформаційних ресурсів і продуктів системи ЦНАП, з метою задоволення потреб суб'єктів звернення у якісних адміністративних послугах.

До інформаційної компоненти процесу надання адміністративних послуг можуть бути віднесені наступні позиції [9]:

- *інформаційні та технологічні картки*. Інформаційна картка містить інформацію щодо порядку та способу подання документів, необхідних для отримання адміністративної послуги, платності надання адміністративної послуги та строку її надання, а технологічна картка регламентує процедуру роботи з заявою про надання адміністративної послуги [4,8];

- *інформаційні стенди*. Інформаційний стенд є оптимальним засобом надання різного роду інформації з максимально швидкою можливістю її заміни (оновлення). Перевагою стендів є можливість розміщення на них графічних зображень: фотографій та схематичних матеріалів. Стенди можуть бути обладнані спеціальними «кишенями», у які вставляються інформаційні листки, картки, інші паперові матеріали та бланки необхідних документів;

- *веб-сторінки ЦНАП*. Електронне забезпечення роботи ЦНАП включає в себе веб-сайт як систему взаємопов'язаних перехресними посиланнями веб-сторінок з відображенням на них інформації стосовно діяльності установи та гіперактивних посилань на інші веб-ресурси мережі Інтернет (зокрема й сайти органів влади), а також сукупність тематично пов'язаних із сайтом окремих файлів (програм, формулярів документів та їх збірників, інформаційних довідників. Веб-сайт є основним і найбільш важливим елементом системи електронного урядування ЦНАП, тому зупинимося саме на цій складовій інформаційного забезпечення більш детально.

Загалом, запровадження принципів електронного врядування в державну регуляторну політику дає змогу зробити державні адміністративні послуги доступними та прозорими, тобто зменшити їх корупційну складову, що ефективно досягається шляхом запровадження електронних послуг [5]. Електронний спосіб надання послуги передбачає можливість для суб'єкта звернення отримати необхідну довідкову інформацію чи дозвільний документ, у будь-який зручний час. Переваги надання послуг саме в електронному форматі представлені в Таблиці 1.

Таблиця 1

Потенційні переваги надання адміністративних послуг в електронному форматі [10]

Тип державної послуги	Потенційні переваги
Збір, обробка та надання загальної та спеціалізованої інформації	Зменшення витрат на друк, зберігання та транспортування паперових документів. Зменшення кількості запитів інформації від громадян і як наслідок – зменшення витрат
Консультування	Зменшення часу реалізації процесів консультування
Підготовка політичних рішень або законів	Зменшення витрат на транспорт, логістику, зменшення циклу прийняття рішень. Покращення та прискорення процесів управління інформацією
Взаємодія між відомствами	Зменшення витрат на відрядження, витрат на логістику, комунікацію (факси, телефонні розмови). Зменшення витрат на діяльність з координації (наради тощо). Прискорення адміністративних процедур, як наслідок – навантаження на службовців
Загальні процедури обробки заяв, що поступають до державних відомств	Економія часу на обробку інформації відомствами. Прискорення процесів за рахунок виключення невідповідності та нестиковак
Процедури надання сприяння та допомоги	Прискорення процесів. Виключення випадків повторного надання допомоги (шахрайства)
Реалізація процедур закупівель	Забезпечення прозорості процедур та ринку, зменшення цін. Суттєве скорочення вартості реалізації процесів закупівель
Реалізація функцій нагляду та контролю з боку державних відомств	Виключення дублювання робіт. Прискорення процесів

Однак, розгортання повномасштабної кампанії щодо впровадження ІТ в сферу державного управління пов'язано із виникненням не тільки додаткових переваг, але й певних загроз та ризиків. В контексті процесу надання адміністративних послуг ці ризики обумовлені забезпеченням інформаційної безпеки, яка полягає в збереженні особистих даних суб'єктів, які безпосередньо звертаються до центру, або надсилають документи в електронному вигляді. Відповідні бази даних містять оцифровану інформацію про діяльність суб'єктів господарювання в природоохоронній сфері, що в подальшому формує певні реєстри, для узгодження необхідних дозвільних документів із органами виконавчої влади в сфері екології. Тому збереження цих даних є стратегічним завданням, що потребує кваліфікованої підтримки в забезпеченні безпеки веб-сторінок ЦНАП.

Потенційні перевагами від використання ІТ в сфері надання адміністративних послуг полягають в ще більшому відмежуванні владних структур від суб'єктів звернення за дозвільними документами, так звана деперсоніфікація, що дозволяє зменшити ризики проявів корупційних

схем, та оптимізувати загальну роботу ЦНАП за рахунок зменшення навантаження на адміністраторів.

Відповідно до Статті 6 Закону України «Про адміністративні послуги» [8] суб'єкти надання адміністративних послуг зобов'язані забезпечувати створення та функціонування веб-сайтів, на яких повинна міститися вся необхідна для особи, що звертається за послугою, інформація. Також в цьому законі зазначено, що послуги можуть надаватися як безпосередньо адміністратором, так і через Єдиний державний портал адміністративних послуг (ЄДПАП), який є офіційним джерелом інформації про надання адміністративних послуг в Україні, та реалізує свою діяльність використовуючи мережу Інтернет. ЄДПАП забезпечує та надає [11]:

- інформацію про адміністративні послуги та про суб'єктів надання адміністративних послуг;
- доступність для завантаження і заповнення в електронній формі заяв та інших документів, необхідних для отримання адміністративних послуг;
- можливість подання суб'єктами звернення заяви;
- можливість отримання суб'єктами звернення інформації про хід розгляду їхніх заяв;
- можливість отримання суб'єктами звернення результатів надання адміністративних послуг;
- можливість здійснення суб'єктами звернення оплати за надання адміністративної послуги дистанційно, в електронній формі.

До адміністративних послуг в сфері природокористування, що надаються через ЦНАП в Одеській області відносяться наступні [12]:

- анулювання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;
- анулювання дозволу на спеціальне водокористування (у разі використання води водних об'єктів загальнодержавного значення);
- видача висновку державної екологічної експертизи;
- видача дубліката дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;
- видача дубліката дозволу на спеціальне водокористування (у разі використання води водних об'єктів загальнодержавного значення);
- дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами (для об'єктів другої та третьої груп);
- дозвіл на спеціальне водокористування (у разі використання води водних об'єктів загальнодержавного значення);

- переоформлення дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;
- переоформлення дозволу на спеціальне водокористування (у разі використання води водних об'єктів загальнодержавного значення);
- реєстрація декларації про утворення відходів.

Слід зазначити, що жодна із запропонованих послуг, не може бути реалізована тільки засобами ІТ, тобто он-лайн, без особистої присутності суб'єкта звернення до ЦНАП. Інформація, що надається на веб-сторінці ЦНАП в Одеській області [12] стосовно адміністративних послуг в сфері екології є довідковою, та містить детальний опис необхідних для отримання певного дозволу чи рішення; посилання на законодавчі акти, що регламентують діяльність в цій сфері; інформацію про платність або безоплатність послуги; строки розгляду заяви та іншу необхідну довідкову інформацію.

Приємний інтерфейс, змістовність та інформативність веб-сторінки ЦНАП в Одеській області [12], робить достатньо зручним та доступним процес отримання інформації стосовно процедури оформлення необхідного дозвільного документу, проте залишає обов'язковим безпосередній візит суб'єкта звернення до ЦНАП, що є істотним недоліком.

Також перелік адміністративних послуг в сфері екології, що пропонується на веб-сторінці ЦНАП в Одеській області є не повним, та виключає певні операції у сфері поводження з відходами, використання природних та лікувальних ресурсів місцевого значення та інші.

Проведений аналіз веб-сторінок ЦНАП м. Харкова [13], м. Кіровограда [14], м. Івана-Франківська [15] вказує на відсутність єдиної критеріальної системи оцінки. Вкрай нетривіальним завданням постає об'єктивний аналіз функціональних можливостей та зручності використання Інтернет-ресурсів системи надання адміністративних послуг. В цілому слід зазначити досить різноманітний інтерфейс, структурну композицію та архітектурну складову веб-сторінок ЦНАП в різних містах України. Проте для суб'єктів звернення, які в силу певних обставин змінюють адресу реєстрації, та відповідно дозвільний центр, відмінність у інформаційному наповненні (контенті) веб-сторінок ЦНАП може створювати додаткові труднощі на етапі пошуку необхідної інформації.

Розділ «Адміністративні послуги» у аналізованих веб-сторінках має істотні відмінності у формі представлення. Якщо на веб-сторінках ЦНАП м. Харкова та м. Кіровограда інформація про послуги що надаються згрупована за виконавчими органами, то на веб-сторінці ЦНАП м. Одеси

інформація представлена за видами діяльності (освіта, промисловість, екологія та інші), і тільки на веб-сторінці ЦНАП м. Івано-Франківська є можливість вибору режиму представлення інформації про адміністративні послуги (за категоріями, за установами або весь перелік).

До істотних чинників, що стримують електронізацію адміністративних послуг в Україні відносяться [16]:

- недостатній та нерівномірний попит з боку громадян на отримання адміністративних послуг за допомогою ІТ-технологій;
- низький рівень проникнення мережі Інтернет у сільську місцевість;
- слабка захищеність державних електронних ресурсів;
- майже повна відсутність електронної комунікації між різними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;
- початковий етап розвитку надання послуг за допомогою ІТ;
- стійка традиція діловодства у паперовому вигляді;
- відсутність стандартизації адміністративних послуг та діяльності органів влади з їх надання;
- неузгоджені та побудовані на різних технологічних рішеннях державні бази даних;
- недостатнє та недосконале інституційне забезпечення надання послуг за допомогою ІТ;
- недовіра українців до електронних документів й надання переваг паперовим документам;
- відсутність у громадян документу з відповідним носієм інформації, який можна використовувати для ідентифікації особи під час замовлення або отримання адміністративних або інших послуг за допомогою ІТ-технологій.

Висновки. Надання адміністративних послуг в сфері природокористування є процесом обслуговування та задоволення потреб суб'єктів господарювання в отриманні дозвільних та інших документів, необхідних для ведення підприємницької діяльності, що може спричиняти певний негативний вплив на компоненти навколишнього середовища. Залучення ІТ в процес надання адміністративних послуг в природоохоронній сфері є одним із дієвих інструментів здатних покращити та оптимізувати процес екологічного управління в Україні, адже електронізація адміністративних послуг в сфері природокористування ще більше деперсоніфікує та відмежовує владні структури від суб'єктів звернення, що робить процедуру отримання необхідних дозвільних документів ще більш прозорою.

Для усунення вищенаведених проблемних аспектів в процесі залучення ІТ в сферу надання адміністративних послуг, ми вважаємо

доречним внесення пропозиції, щодо розробки, впровадженні та закріпленні на законодавчому рівні уніфікованої системи та алгоритмів побудови веб-сторінок ЦНАП, що дозволить вирішити одразу комплекс завдань:

- по-перше, уникнути розбіжностей в структурній композиції та інформаційному наповненні (контенті) веб-сторінок ЦНАП різних міст, що істотно спростить процедури аналізу ефективності їх роботи з одного боку, а з іншого, усуне необхідність суб'єктам звернення, що змінили адресу реєстрації, адаптуватися до зміненого Інтернет-ресурсу;

- по-друге, це усуне вірогідність прояву корупційних схем та махінацій, та зробить процедуру фінансування процесу розробки та адміністрування веб-порталів більш прозорою.

Уніфікація системи є необхідним кроком ще й з позицій узгодження та взаємодії різних Інтернет-ресурсів системи ЦНАП, для забезпечення сумісності баз даних та реєстрів.

Загалом, інформаційна підтримка та забезпечення процесу надання адміністративних послуг є важливим, дієвим та необхідним інструментом, здатним оптимізувати та налагодити процедуру взаємодії влади та суспільства, та потребує постійного моніторингу, оновлення та модернізації задля розбудови інформаційного суспільства в Україні, що базуватиметься на засадах прозорості та відкритості.

Література

1. В. Золотарьов, В. Коняєва Надання адміністративних послуг в Україні на місцевому рівні: проблеми та перспективи // Науковий вісник «Демократичне врядування». – Вип. 14. – 2014 р.

2. Паутова Т.О. Механізми надання адміністративних послуг в Україні: аналіз і напрямки вдосконалення // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. - № 1. – 2014 р.

3. Михайлюк Я.Б. Інститут адміністративних послуг: зміст і проблеми співвідношення із суміжними інститутами адміністративного права // Право і суспільство. - № 3. – 2015 р.- с. 123-128

4. Р.Ф. Гринюк, О.М. Синкова Правове забезпечення інформаційного та технологічного аспекту надання адміністративних послуг // Часопис Київського університету права. – № 2. – 2013 р. – с. 106 – 109

5. Дурман М.О., Цегельник Н.Ю. Надання адміністративних послуг в електронному вигляді як один з інструментів дерегуляції // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. - № 2. – 2014 р.

6. Мартієнко А., Хумаров О. Методологічні підходи щодо вдосконалення адміністративних послуг у природокористуванні // Економіст. - № 12. – 2013 р. – с. 22-26
7. Мартієнко А.І. Інститут адміністративних послуг в забезпеченні економіко-екологічної безпеки природокористування // Економічні інновації. - № 57. – 2014 р. – с. 222-231
8. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 76 (15.10.2012). – Ст. 3067
9. Адміністративні послуги: Посібник / [В. Тимощук]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 104 с.
10. Електронні послуги : навч. посіб. / І. В. Клименко ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Н. В. Грицяк. – К. : НАДУ при Президентові України, 2014. – 100 с.
11. Офіційна веб-сторінка ЄДПАП [Електронний ресурс] / Реж. доступу: <http://posluga.gov.ua>
12. Офіційна веб-сторінка ЦНАП в Одеській області [Електронний ресурс] / Реж. доступу: <https://cnap.odessa.gov.ua>
13. Офіційна веб-сторінка ЦНАП м. Харкова [Електронний ресурс] / Реж. доступу: <http://www.dozvil.kh.ua>
14. Офіційна веб-сторінка ЦНАП м. Кіровоград [Електронний ресурс] / Реж. доступу: <http://www.dozvil.kr.ua/>
15. Офіційна веб-сторінка ЦНАП м. Івана-Франківська [Електронний ресурс] / Реж. доступу: <http://www.cnap.if.ua/>
16. Доступ громадян до адміністративних послуг із використанням ІТ-технологій [Електронний ресурс] / Реж. доступу: <http://nf.dp.ua/2014/04/dostup-hromadian-do-administratyvnykh-posluh-iz-vykorystanniam-it-tekhnohii/>

Abstract

Ропук О.

Information support of providing administrative services (in nature management sphere)

Article deals with investigation the process of informational support of providing administrative services. Determined the basic components and elements of informational support, and also have been described the ways of using IT in a process of giving administrative services in the field of nature management.

**КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ МОДЕЛІ «ПОТРІЙНА СПІРАЛЬ»**

Попова А.О.

Розглянуто сутність моделі «Потрійна спіраль», її компонентів та принципи їх взаємодії. Визначено актуальність і можливість використання моделі «Потрійна спіраль» у процесі комерціалізації результатів інноваційної діяльності в Україні.

Постановка проблеми. Одним з пріоритетів державної політики є розвиток сектора інноваційного підприємництва, надання підтримки в розробці та впровадженні у виробництво нових технологій і товарів з використанням результатів науково-технологічних досліджень, що мають потенціал комерціалізації.

Проблема комерціалізації результатів наукових досліджень в Україні перебуває в полі зору суспільства, науковців, уряду, приватного бізнесу, оскільки її вирішення визначить конкурентну спроможність товарів і, врешті решт, рівень життя населення.

Стан вивчення проблеми. Значну кількість наукових праць вітчизняних вчених Амоші О., Антонюка В., Бубенка П., Буркинського Б., Бутенка А., Варналія З., Васильціва Т., Ващенко К., Воротіна В., Гальчинського А., Гейця В., Гриньова В., Денісюка В., Долішнього М., Дубницького В., Захарченка В., Зянька В., Кузнецової І., Лазаревої Є., Малицького Б., Матюшенка О., Новицького В., Пили В., Поручника А., Семиноженка В., Соловйова В., Сологуба О., Федулової Л., Шовкалюка С. та інших присвячено питанням інноваційного розвитку та факторам, що його забезпечують, в тому числі, питанням комерціалізації результатів наукових досліджень.

Постановка мети. Метою статті є визначення проблемних питань процесу комерціалізації результатів інноваційної діяльності та шляхів їх подолання в Україні, а також на основі аналізу моделі «Потрійна спіраль» Г. Іцковіца, визначити доцільності її застосування у вітчизняній економіці.

Виклад основного матеріалу. До необхідних умов створення ефективно діючої національної інноваційної системи слід відносити усвідомлення суспільством необхідності інноваційного розвитку, консенсус в пріоритетах, високу якість всіх ступенів освіти, високий

рівень фінансування науки (3–5% від ВВП), відсутність адміністративних бар'єрів для ведення бізнесу та трансферу технологій, забезпеченість економіки фінансами, дружність до інновацій правової, фінансової та податкової систем [4].

Національна інноваційна система включає декілька підсистем [3]:

— законодавчі, структурні і функціональні інституції, які регламентують та забезпечують дотримання норм, правил, вимог в інноваційній сфері та взаємодію всіх підсистем національної інноваційної системи;

— вищі навчальні заклади та науково-дослідні установи, які займаються як освітянською, так і дослідницькою діяльністю, тобто проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів; а також проводять наукові дослідження і розробки, створюючи нові наукові знання і технології;

— організації та підприємства, які виробляють інноваційну продукцію і надають послуги та (або) є споживачами технологічних інновацій;

— суб'єкти інноваційної інфраструктури (технополіси, технологічні та наукові парки, інноваційні центри та центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори та інноваційних структур інших типів).

У Законі України «Про інноваційну діяльність» поняття комерціалізація відображено при визначенні інноваційної діяльності «як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [1].

Вітчизняні вчені Мешко Н. та Робота П. зазначають, що метою здійснення процесу комерціалізації є отримання прибутку або іншої економічної вигоди [7].

За суттю, комерціалізація результатів інноваційної діяльності — основний елемент інноваційного процесу, який передбачає перетворення результатів науково-технічної діяльності на товар і подальшу його реалізацію на ринку з метою отримання економічної вигоди.

Учасників процесу комерціалізації результатів інноваційної діяльності розділяють на три категорії: розробники інновацій, покупці (інвестори) інновацій та посередники [6].

До розробників інновацій варто віднести:

— вищі навчальні заклади і науково-дослідні установи, які фінансуються переважно за рахунок державного і місцевих бюджетів;

— колективи винахідників і винахідники-одинаки, які не мають системної державної підтримки і фінансуються невеликими разовими грантами;

— малі та середні підприємства, які проводять комерціалізацію своїх розробок за рахунок власних коштів.

Серед потенційних покупців (інвесторів) інновацій відзначають державні фонди; недержавні фонди та організації; великі підприємства.

Посередниками в процесі комерціалізації результатів інноваційної діяльності виступають інноваційні бізнес-інкубатори та інноваційні бізнес-центри; центри з трансферу технологій та інновацій; інформаційні центри у галузі науки, інжинірингу та економічної інформації; небанківські установи і кредитні організації тощо — тобто суб'єкти інноваційної інфраструктури, що забезпечують впровадження інновацій на всіх стадіях виробничого процесу (консультативні, інформаційні та лізингові компанії, венчурні фонди).

З інституційної точки зору для побудови національної інноваційної системи абсолютно необхідною умовою є відповідність взаємодії основних учасників інноваційного розвитку принципам моделі «Потрійна спіраль» (англ. Triple Helix).

Робота над моделлю «Потрійна спіраль», яка визначає і вимірює взаємини учасників інноваційної системи, а саме уряду, бізнесу та університету, була розпочата ще у 1990-х роках професором Стенфордського університету Генрі Іцковіцем у співпраці з професором університету Амстердама Лютом Лейдесдорфом. Модель «Потрійна спіраль» інтерпретує перехід від індустріально орієнтованої економіки до економіки знань, який відбувається у зв'язку з трансформацією подвійних спіралей «уряд—університети» та «університети—підприємства» до потрійної спіралі «університети—підприємства—уряд».

Варто розрізняти три основні моделі можливих взаємовідносин університетів, підприємств та уряду:

1) авторитарна модель, де держава відіграє провідну роль, не тільки керуючи освітніми та науково-дослідними установами та підприємствами, а й обмежуючи їх здатність ініціювати і розвивати інноваційні перетворення. Така модель використовується в Росії, Китаї, деяких країнах Східної Європи та Латинської Америки;

2) модель невтручання, котра характеризується обмеженим втручанням держави в економіку (наприклад, США, деякі країни Західної Європи), з підприємствами в якості рушійної сили і двома іншими учасниками, які виступають в якості допоміжних структур підтримки та мають обмежені ролі в інноваціях: університет, що діє в основному в

якості постачальника кваліфікованого людського капіталу, і уряд, що виступає в якості регулятора суспільних і економічних механізмів;

3) збалансована модель, характерна для переходу до економіки знань, згідно якої університет та інші науково-дослідні установи співпрацюють з підприємствами і урядом, і навіть беруть на себе ініціативу в реалізації спільних ініціатив.

Збалансована модель пропонує найважливіші ідеї для інновацій, а найбільш сприятливе середовище для інновацій створюється на перетині діяльності університетів і підприємств, підприємств і уряду, уряду і університетів. Саме збалансована модель взаємовідносин університетів, підприємств та уряду стала основою концепції «Потрійна спіраль».

Головна теза моделі «Потрійна спіраль» полягає в тому, що в економіці знань потенціал інноваційного та економічного розвитку полягає в більш помітній ролі університету і в гібридизації університету, підприємств та уряду для створення нових інституційних і соціальних форматів для виробництва, передачі і застосування знань. Таким чином, університети починають набувати нових функцій, перетворюючись в підприємницькі структури, в той час як роль держави в тріаді «університети—підприємства—уряд» суттєво зменшується, і вона починає виконувати функції посередника між університетами та підприємствами у розвитку й активізації їхньої взаємодії. Найменших змін в контексті розвитку взаємодії «університети—підприємства—уряд» зазнають підприємства.

Університет може частково перебирати на себе функції підприємств, допомагаючи створювати фірми і забезпечуючи трансфер технологій. Але він не може виступати у ролі повноцінного підприємства. У свою чергу, підприємства можуть утворювати підрозділи, що забезпечують освітній процес і здійснюють наукові дослідження, але вони не можуть бути університетом, бо мета їх існування і діяльності відрізняється від університетської.

Генрі Іцковіц пропонує такі варіанти практичної реалізації інноваційної моделі:

— екзогенна модель: створення наукових парків із залученням філій мультинаціональних корпорацій;

— ендогенна модель: створення на базі університетів дослідних груп «багатоцільового знання», в яких тісно працюють теоретики і практики, генеруючи винаходи і створюють спін-офф компанії і нові продукти;

— гібридна модель, що поєднує екзогенний підхід прямих іноземних інвестицій з ендогенним підходом, у якому інкубація наукомісткого бізнесу та трансфер технологій спираються на місцеві джерела [4].

Механізм співпраці університетів, підприємств та уряду можна проілюструвати наступним прикладом. Уряд ініціює надання на конкурсній основі державного замовлення підприємствам, що володіють певною інноваційною технологією, заснованою на новітніх наукових досягненнях. Це, в свою чергу, повинно стати імпульсом для університетів та науково-дослідних установ (інститутів, лабораторій), які здатні постачати виробництву технологічні розробки, забезпечуючи виробництво конкурентоспроможної продукції, к створенню мікро- та малих підприємств, які будуть займатися комерціалізацією результатів наукових досліджень, реалізацією інноваційних ідей і впровадженням інноваційних продуктів й технологій на ринку.

Також варто зауважити, що згідно моделі «Потрійна спіраль» третьою місією роботи університетів, окрім освітньої та дослідницької діяльності, повинна стати обов'язкова комерціалізація результатів наукових досліджень.

В останні роки в Україні сформувалася негативна тенденція щодо скорочення реальних обсягів фінансування науково-технологічної сфери, хоча номінально відбувається їх збільшення. Зокрема, у 2013 р. загальний обсяг фінансування наукових і науково-технічних робіт склав 11781,1 млн грн, що у 3,5 рази більше за витрати на виконання наукових і науково-технічних робіт в 2003 р. Але питома вага обсягу фінансування наукових і науково-технічних робіт у ВВП в 2013 р. скоротилася до 0,81%, в той час як у 2003 р. вона складала 1,24% від ВВП.

Для останніх років характерне зростання питомої ваги фундаментальних досліджень у розподілі за видами наукових робіт, проте їх частка не перевищує 0,2% ВВП, тоді як у розвинутих країнах витрати на фундаментальні дослідження становлять 0,5–0,6% ВВП. Фактично частка ВВП, яка витрачається на наукові дослідження в Україні, у 2–2,5 рази менша, ніж у провідних країнах світу. Питомі витрати на наукові дослідження в розрахунку на одного науковця в Україні майже у 18 разів менші, ніж у Бразилії, в 34 — ніж у Південній Кореї, в 70 разів — ніж у США [8].

В Україні реалізації моделі «Потрійна спіраль» перешкоджає ряд чинників [8]:

- низька інноваційна активність працівників університетів та науково-дослідних установ;
- неможливість створення інноваційної продукції через застарілу матеріально-технічну базу;
- нерозвиненість інноваційної інфраструктури університетів та науково-дослідних установ через нестачу площ і коштів;

— відсутність зв'язків університетів з підприємствами і, як наслідок, брак інформації про потреби ринку;

— відсутність механізмів державної підтримки малих інноваційних підприємств, створених при університетах та науково-дослідних установах;

— відсутність системної державної підтримки об'єктів інноваційної інфраструктури.

Згідно даних Української Асоціації Інвестиційного Бізнесу (УАІБ) лише половина із зареєстрованих суб'єктів інноваційної інфраструктури дійсно працюють, і тільки декілька з них, на думку експертів, показують дійсно гарні результати роботи, сприяючи розвитку інноваційно активного підприємництва.

В інноваційному середовищі практично відсутні венчурні фонди та центри трансферу технологій. Не підтримується належним чином діяльність винахідників, раціоналізаторів, науковців, що мають завершені науково-технічні розробки. Не в повному обсязі використовуються освітній та науковий потенціал університетів та науково-дослідних установ у сфері інформаційно-комунікаційних, високих наукоємних технологій, а також інформаційні ресурси системи науково-технічної та економічної інформації, зокрема бази даних технологій, науково-технічних досягнень.

На сьогодні в Україні не визначені основні засади державної політики з питань забезпечення розвитку національної інноваційної системи. Державне регулювання розвитку національної інноваційної системи за такими напрямками, як програмно-цільове фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності та підтримка підприємницької діяльності у сфері інноваційної діяльності та трансферу технологій здійснюється неефективно. Наприклад, не виконується норма Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», викладена в статті 34 відповідного Закону, яка передбачає рівень бюджетного фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% від ВВП України [2]. А стаття 21 Закону України «Про інноваційну діяльність», яка передбачала пільгове оподаткування пріоритетних видів інноваційної діяльності, взагалі була виключена із Закону [1].

Вирішення питання у сфері комерціалізації результатів інноваційної діяльності повинне відбуватися, перш за все, на законодавчому рівні. У цьому контексті може бути запропоновано внесення змін до Бюджетного, Податкового, Митного кодексів України і їх узгодження із положеннями Законів України «Про інноваційну діяльність» та «Про наукову та науково-технічну діяльність»:

1) реалізація заходів зі сприяння співробітництву університетів, науково-дослідних установ та підприємств, які можуть відбуватись за рахунок збільшення обсягу їх бюджетного фінансування при умові певної підприємницької активності університетів, науково-дослідних установ і безпосередньо винахідників;

2) впровадження механізму надання на конкурсній основі грантової підтримки вченим та утворюваним ними малим інноваційним підприємствам за рахунок державних коштів і коштів іноземних інвесторів, а також сприяння міжнародному науково-технічному співробітництву, в рамках якого надається така підтримка;

3) зміни в податковій політиці щодо стимулювання витрат бізнесу на НДДКР, шляхом надання податкових пільг підприємствам при умові інвестування коштів бізнесу в наукові дослідження та розробки;

4) затвердження нормативно-законодавчої бази венчурного фінансування та реалізація на її основі механізмів участі держави у венчурних фондах; створення інституціональних та правових умов для розвитку венчурного інвестування в наукомісткі проекти;

Висновки. Низький рівень комерціалізації результатів інноваційної діяльності — це одне зі слабких місць національної інноваційної системи України. На даний час не існує дієвих механізмів посередництва у трансфері технологій чи відповідних структур, які мають доступ до таких технологій. Прогалина у застосуванні інноваційних технологій серед українських підприємств, які і так страждають від нестачі інновацій продовжує поширюватись.

Для стимулювання комерціалізації результатів наукових досліджень необхідні:

— систематичне підвищення кваліфікації кадрів, здатних здійснювати інноваційну діяльність та реалізовувати її результати;

— створення та розвиток інноваційної інфраструктури;

— фінансова підтримка винахідницької діяльності як з боку держави, так із боку приватного підприємницького сектору.

Модель «Потрійна спіраль» є доцільною для впровадження в Україні, де існують потужні дослідницькі університети, академічні й галузеві науково-дослідні установи, є скупчення індустріальних об'єктів і розвинена промисловість. Ключову роль в реалізації моделі «Потрійна спіраль» повинна відігравати державна підтримка, що має сприяти відповідним трансформаціям університетів і науково-дослідних установ у гібридні підприємницько-орієнтовані структури.

Уряду необхідно системно підійти до вирішення проблем в сфері комерціалізації результатів інноваційної діяльності і зосередити увагу на

удосконаленні нормативно-правової бази, яка регулює відносини у цій сфері, і реалізації змін Бюджетного, Податкового, Митного кодексів України і їх узгодженні із положеннями Законів України «Про інноваційну діяльність» та «Про наукову та науково-технічну діяльність».

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. №40-IV [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991 р. №1977-XII [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>
3. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. №680-р [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80>
4. Генри Ицковиц. Тройная спираль. Университеты — предприятия — государство. Инновации в действии. Перевод с англ. под ред. А. Ф. Уварова [Текст]. — Томск. Изд-во Томского государственного университета систем управления и радиоэлектроники, 2010.
6. Катешова М. Как продвигать проекты коммерциализации технологий [Електронний ресурс] / М. Катешова, А. Квашнин // Серия методических материалов «Практическое руководство для центров коммерциализации технологий». — 2006. — Режим доступу: http://www.sci-innov.ru/icalog_new/entry_79355.
7. Мешко Н. П. Комерціалізація результатів науково-технічної діяльності у сфері міжнародного науково-технічного обміну / Н. П. Мешко, П. В. Робота // Економічний простір. — 2008. — № 12/1. — С. 40–46.
8. Новый курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с.

Abstract

Popova A.

Commercialization of results of innovation activity through the prism of the Triple Helix Model

The article considers an essence of the Triple Helix Model, its components and principles of their interaction. Topicality and possibility of its implementation in process of commercialization of results of innovation activity in Ukraine were defined.

ОСОБЕННОСТИ НЕЛЕГАЛЬНОЙ МИГРАЦИИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Радванская Н. В., Фомина О. В.

Раскрывается сущность понятия нелегальной миграции. Показано, что в современных условиях она базируется на определенных закономерностях и приобретает качественно новые черты. Выделены побудительные мотивы нелегальной миграции и ее последствия для принимающих стран.

Постановка проблемы. На современном этапе экономического развития стран нелегальная миграция приобрела глобальный масштаб. Неравномерное развитие экономики, отсутствие на законодательном уровне соответствующего регулирования миграционной политики некоторых стран приводит к увеличению количества нелегальных мигрантов. Согласно заявлению главы агентства ЕС по безопасности внешних границ Frontex Фабриса Леггери, число нелегальных мигрантов въехавших только в страны Евросоюза, возросло на 250 % в январе – феврале 2015 года по сравнению с аналогичным периодом прошлого года. Данный факт свидетельствует об актуальности обращения к данной теме исследования.

Анализ последних достижений и публикаций. Исследованиями в сфере нелегальной миграции занимались такие ученые-экономисты: О. Р. Гулина, Р. К. Кечеруков, В. Е. Подшивалов, А. Н. Шкилев, И. А. Алешковский, М. В. Волоктина, Т. Б. Смашникова, Н. Е. Господынько, С. Д. Примбетов, Т. М. Фуллертон мл., Ф. Галан. Острота существующей проблемы постоянно привлекает к данной теме все новых ее исследователей.

Цель исследования. Раскрыть суть понятия нелегальной миграции и её особенности на современном этапе развития.

Изложение основного материала исследования. Международная миграция населения представляет собой многогранное явление, влияющее на все стороны развития общества, будь то экономика или политика, демографические процессы или национальные отношения, идеология или религия. Выступая в прошлом, главным образом в формах кочевничества, военных и колониционных переселений, миграция

населения в последние годы приобрела качественно новые черты. Она базируется на следующих закономерностях:

- главенствующая роль в процессе миграции принадлежит трудовой миграции;

- происходит постоянное увеличение масштабов международной миграции, вовлечение в мировой миграционный круговорот населения практически всех стран;

- наблюдается увеличение среди мигрирующих доли высококвалифицированных специалистов;

- происходит расширение нелегальной миграции.

В таком своем качестве миграция выступает как сложное, устойчивое и трудно контролируемое явление, многие последствия которого, годами и десятилетиями вызревая, аккумулируясь и наслаиваясь в недрах принимающих обществ, проявлялись в современных условиях с большим временным лагом. На сегодняшний день проблема нелегальной миграции из числа второстепенных перешла в разряд глобальных, стала вызовом мировому сообществу, масштабы и возможные последствия которой могут представлять серьезную угрозу международной стабильности и устойчивому развитию государств.

Поскольку тема нелегальной миграции в последнее время становится более актуальной для исследований вследствие увеличения масштабов исследуемой проблемы, следует обратиться к сущности понятия. Нелегальная (незаконная) миграция – незаконный выезд (въезд) на неопределенное время из одной страны в другую, не разрешаемый властями одной или обеих стран [3]. Такое определение наиболее часто употребляется в экономической литературе.

Однако, это не единственное определение нелегальной миграции. Существует еще целый ряд определений данной экономической категории. Так, О. Р. Гулина отмечает: нелегальная миграция – въезд в страну, пребывание в ней и выезд с её территории иностранных граждан и лиц без гражданства с нарушением законодательства страны, регулирующего порядок въезда, пребывания, транзитного проезда и выезда иностранных граждан, а также произвольное изменение ими своего правового положения в период нахождения на территории страны [2]. В. Е. Подшивалов дает несколько иное определение: нелегальная миграция – пересечение государственной границы иностранными гражданами, лицами без гражданства и гражданами данного государства, а также пребывание иностранных граждан и лиц без гражданства на его территории с нарушением установленного внутренним законодательством этого государства порядка въезда, выезда и

пребывания [4]. Следовательно, нелегальная миграция – это форма, территориального перемещения физического лица через государственную границу, нарушающая порядок въезда, выезда и/или пребывания, установленный законодательством государства, перемещение границ которого затронуто или соответствующими нормами международного права.

Определяющим критерием, позволяющим выделить нелегальную миграцию из других перемещений граждан через границы, является мотивация. В наиболее общем плане можно выделить следующие побудительные причины миграции населения:

- мотивы политического характера, такие как: бегство от политических преследований, расовой, религиозной и национальной дискриминации, репатриация в связи с изменением политических условий и др;

- военные, связанные с ведением боевых действий (эвакуация, реэвакуация и пр.).

- этнические, связанные с наличием в странах значительного контингента лиц некоренной национальности;

- экономические и социальные, связанные с поиском работы, более высоких доходов. Особенно характерны переселения в поисках работы, вызванные экономической неустойчивостью и безработицей;

- экологические катастрофы, связанные с массовым загрязнением в том или ином виде окружающей среды.

По убеждениям специалистов, в мировом хозяйстве наблюдается доминирование экономических и экологических факторов как основных причин миграции. Практически ясно, что миграция населения между странами обусловлена, прежде всего, экономическими факторами:

- 1) действием закона неравномерности экономического развития, который обуславливают относительное перенаселение в одних странах и недостаток рабочей силы в других;

- 2) существенным различием в условиях труда, уровнях заработной платы и жизни, условиях предпринимательской деятельности и т.д.;

- 3) циклическим характером экономического развития, в частности асинхронностью экономического цикла в разных странах;

- 4) неравномерным развертыванием НТР, структурных кризисов и структурных реформ;

- 5) демографическими факторами, разницей в природном приросте населения (в XX веке темпы ежегодного прироста населения в слаборазвитых странах составили до 2,5%, в развитых – до 1%).

Анализ миграционных процессов показывает, что прослеживаются две тенденции незаконной или нелегальной миграции:

1) незаконная миграция, связанная с въездом в страну тех граждан, которые имеют целью определенное время оставаться на территории страны, как правило, для осуществления нелегальной трудовой деятельности.

2) незаконная «транзитная» миграция через территорию страны.

В современных условиях нелегальная миграция сопровождается следующими негативными экономическими, социальными и политическими факторами, обостряющими положение внутри принимающих стран:

-активизация международных экстремистских и террористических организаций;

-повышение уровня криминогенности - наркобизнес, торговля оружием, проституция, похищение людей, убийства, грабежи, воровство и т.д.;

-массовая вовлеченность незаконной миграции в процесс контрабанды и распространения незаконных наркотиков;

-обострение межнациональных отношений.

Даже относительно благополучные США имеют огромную проблему связанную с нелегальной иммиграцией. По официальным оценкам более 13 миллионов (а по неофициальным — около 40 миллионов) нелегальных мигрантов находится в стране. Здесь существуют две категории нелегалов: те, кто приехали легально, и остались с просроченными визами, и те, кто пересек границы страны нелегально.

В настоящее время нелегальная миграция стала устойчивым и масштабным явлением, оказывающим значительное влияние на социально-экономические и политические процессы во многих странах современного мира (табл. 1).

Таблица 1

Распределение стран на территории мира по оценке масштабов нелегальной миграции [1]

№	Масштабы нелегальной миграции	Страны
1	0-10 тысяч человек	Андорра, Барбадос, Белоруссия, Болгария, Грузия, Исландия, КНДР, Люксембург, Финляндия,

		Хорватия, Швеция.
2	11-50 тысяч человек	Азербайджан, Ангола, Армения, Венгрия, Вьетнам, Дания, Египет, Нидерланды, Таджикистан, Узбекистан, Ямайка.
3	51-200 тысяч человек	Албания, Индия, Ирландия, Латвия, Литва, Польша, Тайвань, Чехия.
4	201-500 тысяч человек	Австрия, Германия, Канада, Катар, Ливия, Новая Зеландия, Норвегия, Швейцария.
5	501-1000 тысяч человек	Австралия, Аргентина, Бельгия, Испания, Италия, Южная Корея, Япония.
6	Свыше 1000 тысяч человек	Алжир, Бразилия, Великобритания, Израиль, Казахстан, Мексика, ОАЭ, Саудовская Аравия, Россия, Турция, США, Франция, ЮАР.

Как свидетельствуют социологические опросы, нелегальная миграция – одна из наиболее острых проблем, которая волнует жителей большинства развитых стран. Расширение масштабов нелегальной составляющей миграционных процессов вносит серьезный дисбаланс в обеспечение национальной безопасности государств.

Выводы. Стремительный рост и расширения географии нелегальной миграции объясняются различными факторами экономического и политического характера. Усиление миграционного контроля в некоторых странах, коснувшееся практически всех категорий мигрантов, ограничило возможности легального въезда и явилось причиной более активного использования нелегальных каналов. Одним из важных факторов, стимулирующих нелегальную миграцию, является относительно либеральное миграционное законодательство стран, расположенных в непосредственной близости от стран, в которые стремятся мигранты.

Литература

1. Алешковский И. А. Нелегальная миграция как феномен глобального мира / И. А. Алешковский – Век глобализации - №2 (14) – 2014 – с.189
2. Гулина О. Р., Облезова А. Незаконная миграция: пути и стратегии противодействия. / О. Р. Гулина, А. Облезова. – К.: Гражданственность в России и Евросоюзе, 2014. – 304 с.
3. Ионцев В. А. Международная миграция населения: теория и история изучения / В. А. Ионцев. – М., 1999 – вып.3. – с. 312.
4. Подшивалов В. Е. Незаконная миграция: Международно-правовой подход. / В. Е. Подшивалов – С: Правоведение. – 2002 - № 4 (243) – с. 192.
5. Смашникова Т. Б. Административно-правовое противодействие незаконной миграции в Российской Федерации и Республике Беларусь. / Т. Б. Смашникова – Ч: Библиогр. – 2012 – 26 с.
6. Шкилев А. Н. Миграция: Уголовно-правовые и криминологические аспекты. / Н. Новгород, 2006. – 237 с.

Abstract

Radvanska N. V., Fomina A. V.

Peculiarities of the illegal migration in the context of globalization

The essence of the concept of illegal immigration. It is shown that in modern conditions it is based on certain regularities and acquires qualitatively new features. Highlighted the incentives of illegal migration and its consequences for the host countries.

УДК 502.33: 338.24.021.8

ПРИНЦИПОВІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ

Рассадникова С.І.

В статті досліджено принципові засади проведення міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористування в Україні, що направлені на уникнення дублювання функцій та підвищенні результативності управління. Визначені ключові проблеми, комплекс базових термінів, принципів підходів, принципів та критеріїв дослідження.

Постановка проблеми. Система управління природокористуванням на сьогодні не задовольняє потреб суспільства та не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, захист довкілля та раціональне використання природних ресурсів. Недостатня досконалість системи управління викликає потребу у подальшому проведенню послідовної політики та комплексної сукупності заходів, що направлені на досягнення ефективності її функціонування в умовах сучасних глобалізаційних, регіональних та інтеграційних викликів.

Дослідження проблем стану сучасного стану міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористування в Україні є актуальною темою дослідження та пов'язана з об'єктивною необхідністю вдосконалення організаційної структури та створення дієвого механізму управління природокористуванням і охороною довкілля, здатного вирішувати поставлені стратегічні завдання в сфері природокористування. В умовах екологічної кризи та ресурсного обмеження виникає потреба оптимізації організаційної структури управління за певними критеріями шляхом уникнення дублювання функцій як напрямів державної діяльності. З одного боку, необхідно забезпечити виконання певного обсягу функціональних обов'язків у рамках організаційної структури управління, а з іншого, – мінімізувати витрати на склад системи управління та виконавчого апарату. Організаційна система управління природокористуванням потребує подальшого удосконалення та трансформації в рамках проведення адміністративно-територіальної реформи в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем управління природокористуванням присвячені наукові праці таких провідних вчених як Б.В.Буркинський, І.К. Бистряков, О. О. Веклич, В.А.Голян, Б.М.Данилишин, Л.Г Мельник, В.С. Міщенко, М.А.Хвесик, Шевчук В.Я, Є.В. Хлобистов, Л.В. Левковська[1-8].

Розгляд численних публікацій у наукових і спеціальних виданнях, концептуальних підходів до досліджуваної проблематики відображає наявність різних методологічних та прикладних наукових розробок щодо організації та механізмів управління природокористуванням. Найбільш значного розповсюдження отримав по-ресурсний та по-компонентних підхід щодо удосконалення системи управління природокористуванням (управління водними, земельними, лісовими та іншими природними ресурсами). Водночас спостерігається відсутність достатньої уваги проблемам створення загальної теоретико-методологічної та методичної бази управління природокористуванням як єдиної системи.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Теоретичні і прикладні проблеми міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористуванням в Україні залишаються за межами уваги вчених і предмету наукових досліджень. Новизна результатів дослідження полягає в тому, що дослідження спрямовано з позиції комплексного підходу на розробку принципів основ аналіз міжвідомчого розмежування функцій управління природокористуванням в Україні, визначені існуючих проблем та загальних шляхів їх вирішення.

Мета і завдання статті. Мета статті — полягає в науковому аналізі та узагальненні існуючого стану та розробки методологічних засад, висновків щодо міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористування в умовах удосконалення системи управління в Україні та орієнтації на досягнення сталого розвитку.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання:**

- визначити проблему та провести аналіз існуючого стану міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористування в Україні;
- узагальнити та розробити теоретико - організаційні основи міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористування;
- сформулювати методологічні принципи та упорядкувати систему критеріїв вивчення та проведення розмежування функцій організації та управління природними ресурсами;

- запропонувати загальні шляхи удосконалення міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористуванням відповідно до міжнародних принципів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для подолання існуючих достатньо гострих проблем у системі управління природокористуванням важним напрямом стає розробка принципових основ оптимізація розмежування функцій управління природними ресурсами між різними відомствами, структурними елементами управління.

Ключовими проблемами української системи управління природними ресурсами є:

- розгалужена й складна організаційні структури управління природокористуванням в результаті попередніх реформувань правоохоронних органів з незадовільною функціональною діяльністю, а в окремих випадках низькою керованістю;

- підпорядкованість об'єктів окремих видів природних ресурсів між різними відомствам, розподіл відповідальності, обов'язків, певних завдань управління між різними відділами відомств;

- галузева розпорошеність природних ресурсів між різними гілками влади і відомствами, що ускладнює комплексне планування та управління, відділення пріоритетних проблем;

- ізольоване регулювання природоохоронних та ресурсних проблем, по компонентне управління природними ресурсами, в той же час коли вони взаємозв'язані через процесі в атмосфері, гідросфері, літосфері, біосфері.

Наведені проблеми організації та управління природокористуванням продовжують поглиблюватися в умовах економічної кризи і вимагають удосконалення системи управління, які полягають у забезпеченні підвищенні результативності та оптимізація системи державного управління природними ресурсами з дотриманням принципів сталого розвитку системи.

Принципові основи міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористуванням, з одного боку, це складова частина загальних принципів в сфері природокористування, с другого — підсистема принципів управління у цілому. Принципи – це вихідні положення, згідно яких будується система органів управління та реалізується функція організації управління, проводиться розмежування функцій і компетенції органів управління різними видами природних ресурсів, формуються цілі та завдання, які ставляться та впроваджуються органами управління.

Розробка принципів основ міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористуванням, окремими видами природних ресурсів, підвищення якості та результативності визначається обґрунтованістю методології вирішення проблем системи управління, покладеними в основу дослідження науковими підходами, принципами, критеріями, методами. Підготовка практичних управлінських інновацій та удосконалення системи управління згідно поставлених цілей і задач у відповідь на зміни середовища і виклики часу потребує зваженої та обґрунтованої теоретичної та науково-методичної основи.

При формуванні принципів засадах управління природокористуванням потрібно враховувати та кореспондувати з концептуальними принципами реформування економіки країни, що є системоутворюючим положенням.

Для раціоналізації та оптимізації міжвідомчого розмежування функцій управління природокористуванням необхідно визначити сутність та основні особливості функцій управління в сфері природокористування та розробити систему їх систематизації. Термін «функція управління» відноситься до базових понять предмета та об'єкту даного дослідження. Функції управління представляють форми впливу на процеси природокористування з метою підвищення його збалансованості та сталого розвитку. Функції управління – це види діяльності та задачі, за допомогою яких суб'єкт управління впливає на об'єкт управління природними ресурсами.

Для раціоналізації та оптимізації міжвідомчого розмежування функцій управління природокористуванням необхідно визначити сутність та основні особливості функцій управління в сфері природокористування та розробити систему їх систематизації. Термін «функція управління» відноситься до базових понять предмета та об'єкту даного дослідження.

Функції управління представляють форми впливу на процеси природокористування з метою підвищення його збалансованості та сталого розвитку. Функції управління – це види діяльності та задачі, за допомогою яких суб'єкт управління впливає на об'єкт управління природними ресурсами.

У найбільш загальній формі функції управління в сфері, що розглядається, врегульовані у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [9]. Так, у ч. 1 ст. 16 зазначається, що управління охороною навколишнього природного середовища полягає у здійсненні в цій галузі функцій спостереження, дослідження, екологічної експертизи, контролю, прогнозування, програмування, інформування та іншої виконавчо-розпорядчої діяльності.

Зазначену класифікацію, однак, не в повному обсязі, підтримують також Є. Ф. Глухачов та О. Д. Настечко [10, с. 38].

Для цілей нашого дослідження буде використано запропонований лінійний спосіб поділу визначення функцій органів управління, котрий дозволяє послідовно розглянути весь ряд функцій, які є визначальними для цього виду управління. Міжвідомче розмежування проводиться, з авторських позицій, за такими основними функціями управління природокористування, які представлено на рисунку 1.

Рисунок 1. Класифікація функцій управління природокористування

Пропонуємо також, перелік існуючих природних ресурсів, якій доцільно використовувати для аналізу міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористуванням: мінерально-сировинні ресурси; водні ресурси; ресурси атмосфери; земельні ресурси; лісові ресурси; ресурси біологічні та біорізноманіття; рибні ресурси; комплексні ресурси: рекреаційні ресурси, природно-заповідний фонд; космічні ресурси.

Виходячи із викладених вище проблем та визначення особливості управління природокористування як суспільного виду діяльності спрямованої на координацію дій щодо функціонування єдиної системи природокористування, можемо сформулювати теоретичні основи міжвідомчого розмежування функцій управління природокористуванням.

Система управління природокористуванням базується на організаційному поєднанні діяльності органів державної влади, які і є суб'єктами державного управління та включає у себе також регіональні органи влади, органи місцевого самоврядування й громадські організації.

Для з'ясування основних правил та положень, згідно яких проводиться міжвідомчого розмежування функцій управління природокористуванням пропонуємо визначити основні методологічні принципи та критерії, їх сутність, функціональне призначення. Принципи повинні відображають нові тенденції в розвитку державного управління природними ресурсами та охороною довкілля, враховувати сучасний стан, наукові та практичні досягнення в сфері управління.

Основні методологічні принципи міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористуванням як основні теоретичні узагальнення та основні правила управління, що відображають певні тенденції розвитку системи управління та реалізуються в процесі здійснення своїх функцій суб'єктом управління. Система методологічних принципів, які створюють фундамент методології системи управління сферою природокористування, окремими видами природних ресурсів представлено на рисунку 2.

Рис. 2. Система методологічних принципів міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористуванням в Україні

Розроблення принципів основ розмежування функцій управління природокористуванням дозволяють обґрунтувати мету, цілі і стратегічні завдання, виявити основні *признаки (критерії)* згідно яких проводиться

міжвідомче розмежування функцій управління природними ресурсами на єдиних методологічних принципах та забезпечується подолання дублювання напрямів діяльності державних органів влади.

На основі критеріїв упорядкованих у вигляді системи, на яких базується міжвідомчого розмежування функцій організації та управління природокористуванням, проводиться внесення змін в систему управління природними ресурсами. В якості критеріїв для проведення міжвідомчого розмежування функцій управління окремими видами природних ресурсів використовуються наступні критерії:

- відповідність функцій управління поставленим стратегічним і тактичним цілям і задачам;
- необхідність забезпечення виконання певного обсягу функціональних обов'язків у рамках організаційної структури управління;
- ліквідування дублювання функцій, розмежування внутрішньо суперечливих функцій та функцій, які не пов'язані між собою;
- зниження трансакційних витрат та негативних екстернальних ефектів прийняття управлінських рішень, напрямів та видів діяльності, виконання функцій управління, які проводяться різними відомствами, агентствами, підрозділами міністерств з метою досягнення однієї мети або задачі управління;
- мінімізація сукупних витрат за життєвий цикл об'єкта управління на одиницю його корисного ефекту;
- забезпечення підвищення якості та економічності виконання;
- підвищення результативності та ефективності виконання функцій шляхом реформування і ліквідації їх дублювання;
- розмежування господарських та контрольних функцій управління.

Висновки. Управління природокористуванням має в основному галузеву й адміністративно-територіальну структуру, основні функції управління розподілені між значною кількістю державних органів, внаслідок виникає паралелізм і дублювання при здійсненні деяких функцій управління. Система управління природокористування потребує підвищення ефективності управлінських рішень та заходів, реформування та чіткому законодавчому розподілу функцій екологічного і господарського управління.

Дослідження системи управління природокористуванням и проблем їх функціонування, пов'язаних з проведенням раціоналізації міжвідомчого розмежування функцій управління та ліквідацією їх дублювання. Для досягнення цієї мети запропоновано удосконалення системи управління природними ресурсами на основі розроблення узагальненої моделі міжвідомче розмежування функцій управління природокористуванням,

методологічних принципів та базових критеріїв. Оптимізація організаційної структури управління здійснюється з урахуванням критерію необхідності забезпечити виконання певного обсягу функціональних обов'язків у рамках організаційної структури управління, удосконалення інституційного та нормативно-правового забезпечення. Система управління природними ресурсами повинна враховувати єдність усіх природних компонентів і чинників єдиної соціально-еколого-економічної системи території.

Література

1. Буркинський Б.В., Степанов В.Н., Харичков С.К. Экономико-экологические основы рационального природопользования и развития/ Б.В. Буркинський, В.Н. Степанов, С.К.Харічков. – Одесса: Фенікс, 2005. – 575 с.
2. Буркинський Б.В. Економічний вектор стратегії сталого розвитку України/Л.Є.Купінець, С.К.Харічков //Екологія і природокористування. – 2012.- Вип.12. – С.163-173.
3. Бистряков І.К. Сталий розвиток України: постмодернізм, простір, методологія управління/ І.К. Бистряков //Вісник НАН України, 2012. -№7. – С.47-53.
4. Голян В. А. Економічне регулювання землекористування як важлива детермінанта нарощування потенціалу аграрного природокористування / В. А. Голян, Д. С. Нірода, А. Б. Полішук// АгроСвіт: інформаційно-аналітичний журнал. – 2011.- № 23 - С.2-6.
5. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природопольовання/ Б.М. Данилишин, М.А. Хвесик, В.А. Голян. – К.: Кондор, 2009. – 465 с.
6. Мельник Л.Г. Досвід Європейського Союзу у формуванні інноваційної стратегії сталого розвитку/Л.Г.Мельник, І.Б. Дегтярьова //Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2012. - №1. - 190-200.
7. Міщенко В.С. Удосконалення системи управління відходами в Україні в контексті європейського досвіду / [В.С. Міщенко, Г.П. Виговська, Ю.М. Маковецька, Т.Л. Омеляненко]. – К.: Лазурит-Поліграф, 2012. – 120 с.
8. Хлобыстов Е. Вектор интеграции Украины: стратегическая перспектива в достижении устойчивого развития / Е. Хлобыстов, Л.Жарова // Устойчивое развитие. Журнал.- 2013. -№1. – С. 14-24.
9. Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ - Відомості Верховної Ради

України (ВВР), 1991, № 41, ст.546. Редакція від 01.01.2015, [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

10. Глухачов Є. Ф. Підвищення ефективності механізмів захисту довкілля в умовах економічної кризи / Є. Ф. Глухачов, О. Д. Настечко // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – №1(37) [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2010-1/doc/2/03.pdf.

Abstract

Rassadnikova S.I.

Improvement of fundamental principles of environmental management.

In the article the fundamental principles of separation of functions interagency organization and management of nature in Ukraine, aimed at avoiding duplication and improving performance management. The key problem, a set of basic terms, principles-based approach, the principles and criteria of the study.

УДК 330 (504.062:303.211)

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»

Сааджан І.А.

Виділено специфічні ознаки розвитку «зеленої» економіки в Україні. Досліджено вітчизняний і світовий досвід розробки індикаторів сталого розвитку. Розроблені принципи формування індикаторів «зеленої» економіки. Запропоновано методологічні підходи розробки індикаторів «зеленої» економіки

Метою дослідження є розробка методологічних підходів формування індикаторів «зеленої» економіки

Актуальність. Світова економічна криза призвела до переосмислення концепції розвитку на основі врахування основних загроз, з якими стикається цивілізоване суспільство. Такий концепцією для світової спільноти стала «зелена» економіка.

Концепція «зеленої» економіки передбачає облік трьох видів небезпеки як найбільш значущих для розвитку економіки і суспільства в цілому

Значимість та одночасно складність розвитку «зеленої економіки» в Україні визначається специфічними ознаками, а саме:

- критично низьким економічним потенціалом та інфляцією;
- соціальною нестабільністю;
- низьким рівнем життя населення, скасуванням різноманітних соціальних програм;
- досить високим рівнем залежності від енергоносіїв;
- високим рівнем корумпованості, якій заважає формуванню та реалізації політики «зеленої економіки»;
- відсутністю дієвої інфраструктури;
- бойовими діями;
- несприятливими екологічними умовами.

Україна залишається однією з найбільш енергоємних країн Європи. У 2010 р. енергетична ємність української економіки складала 0,47 toe, у той час, коли середнє значення для країн ОЕСР складала 0,15 toe. В Україні викопні види палива залишаються основним джерелом енергії, які, у свою чергу, найбільшою мірою забруднюють повітря [2].

Незважаючи на цю складність, водночас політичний та економічний імідж держави, особливо в умовах вибору європейського вектору розвитку, потребує забезпечити саме такий шлях розвитку.

Актуальність розробки та впровадження індикаторів «зеленої» економіки пов'язане з тим, що вони є основою для кількісного та якісного аналізу процесу «озеленення» економіки країни та стимулювання відповідного економічного розвитку за рахунок встановлення цільових орієнтирів та обмежуваних, а також здійсненню своєчасного контролю та корегуванню напрямів розвитку, дозволяючи зменшити наслідки дестабілізуючих процесів.

Використання індикаторів «зеленої» економіки є підтвердженням участі держави у міжнародному руху, пов'язаному зі «зеленим» розвитком, яке відповідає потребам цивілізаційного шляху розвитку, та, що для таких країн як Україна, є додатковим фактором залучення іноземних інвестицій і, в першу чергу, «зелених».

Концепцію «зеленої» економіки досліджували такі зарубіжні вчені, як: Є. Барбієр, А. Камерон, М. Коробейнікова, А. Марканді, Б. Порфір'єва, Стюарт, Д. Піарс, Є. Шварц. Теоретичні та практичні результати з проблеми отримали українські вчені - Ю. Бережна, О. Веклич, І. Бистряков, Т. Галушкіна, Б. Данилишин А. Качинський, Л. Купінець, Л. Мусіна, С.Харічков та інші. Але відсутність чіткого уявлення причинно-наслідкових зв'язків у системі взаємодії елементів "зеленої" економіки свідчить про декларативність багатьох її положень та про відсутність належного наукового супроводу і, відповідно, необхідності його забезпечення. Залишаються недостатньо дослідженими проблеми формування індикаторів «зеленої» економіки.

Перехід до реалізації стратегічного розвитку на основі індикаторів «зеленої» економіки передбачає необхідність обліку екологічного, соціального та ресурсного факторів у системі основних соціально-економічних показників. Цього можна досягти через розробку та облік на різних рівнях індикаторів «зеленої» економіки як механізму дослідження екологічних, ресурсних і соціальних негативних наслідків стратегічних планів, програм для їх врахування в процесі прийняття рішень.

Найбільш глибоко проробляється та всіма визнаною проблемою є екологічна загроза, яка має соціальні, природо ресурсні і чисто економічні негативні прояви. Наступною, усіма визнаною, загрозою є дефіцит деяких видів природних ресурсів, і, в першу чергу, енергоносіїв та земельних ресурсів, які вже сьогодні можуть обмежувати економічний розвиток. Нарешті, третя не менш важлива проблема - це небезпека, що викликається низьким рівнем життя населення, яка небезпечна як

соціальними вибухами, так може носити менш вразливий характер, будучи в той же час, наприклад, витратною для держави і вимагати збільшення соціальних виплат з державного бюджету. Це сприятиме також зменшенню платоспроможного попиту. Екологічний аспект соціальної небезпеки пов'язаний з відсутністю коштів у малозабезпечених верств населення для забезпечення санітарно-гігієнічного стану домогосподарств. Таким чином, екологічна, природо ресурсна і соціальна загроза взаємопов'язані, становлять небезпеку, ускладнюють або унеможливають реалізувати не тільки національні економічні інтереси, а й забезпечити сталий економічний розвиток.

Схожі проблеми вирішуються при розробках індикатора стійкості. Так, інтегральний підхід до побудови агрегованого індикатора стійкості дозволяє включати екологічний фактор в національні рахунки, в показники національного багатства.

Інтегральний підхід до побудови агрегованого індикатора стійкості, найбільш повно реалізований в розробках структур ООН та Світового Банку. Він встановлює зв'язок між станом природного довкілля та природними ресурсами, з одного боку і, економічними параметрами, з іншого.

Інтегральний, агрегований індикатор дозволяє оцінити ступінь стійкості соціально-економічного розвитку. Агрегування при цьому реалізується з використанням трьох видів показників: екологічних, еколого-економічних, еколого-соціо-економічних.

"Зелені" рахунки базуються на коригуванні традиційних економічних показників за рахунок двох величин: вартісної оцінки виснаження природних ресурсів і еколого-економічного збитку від забруднення.

Розрахунки, проведені по окремих країнах показали дуже велику розбіжність звичайних економічних показників та екологічно скоригованих величин екологічно адаптованого чистого внутрішнього продукту, яка в середньому склала близько 60-70% від ВВП. Таким чином, у багатьох країнах економічне зростання відбувається за рахунок екологічної деградації [2].

Більш широке поширення отримав підхід до побудови системи індикаторів сталого розвитку, який включає показники, що відображають окремі аспекти сталого розвитку - екологічні, економічні, соціальні та ін. Сюди можна віднести методологію Комісії ООН зі сталого розвитку, пропонувані індикатори в рамках щорічної доповіді Світового Банку "Індикатори світового розвитку", систему еколога - економічних індикаторів Організації економічного співробітництва та розвитку,

розроблену на базі моделі «тиск-стан-реакція», системи, які сформовані в США і Великобританії [3].

За дослідженнями Е. В. Прушківської та Ю. О. Шевченко, мають схожість концепції «зеленої» економіки, «зеленого зростання», та «сталого розвитку», які передбачають «сталий розвиток як свою кінцеву мету». Ключову відмінність «зеленої економіки» від «зеленого зростання» вони вбачають у рівнях реалізації: перша включає в себе стратегічну, спрямовану на системні дії, як найвищий рівень, а друга передбачає екологізацію продуктів, процесів, послуг, технологій. Усі ці концепції передбачають поєднання трьох складових: економічної, екологічної та соціальної [2].

Російські вчені, досліджуючи методологію сталого розвитку, виділяють чотири групи показників, за допомогою яких формування "зеленої" економіки може служити «двигунами економічного зростання», втілюється, зокрема, в зростанні валового внутрішнього продукту:

- показники, що характеризують потенційні можливості переходу до "зеленої" економіки: підвищення продуктивності природних ресурсів (лісових, рибних, сільськогосподарських угідь та ін.), ефективність управління капіталом (зниження економічного збитку від втрат у зв'язку з урахуванням екологічних ризиків), збільшення людського потенціалу в зв'язку зі зміною параметрів якості навколишнього природного середовища (скорочення захворюваності, зростання тривалості життя);

- показники підвищення ефективності деяких секторів, включаючи енергетику, будівництво, житлово-комунальне господарство та ін. (підвищення енергоефективності, зниження викидів парникових газів; впровадження альтернативних джерел енергії;

- інвестиційні вкладення в розвиток "зеленої" економіки, включаючи систему водопостачання та каналізації, громадський транспорт, орієнтований на альтернативні джерела палива та інші. При цьому наголошується, що для інфраструктурних галузей характерна економія від масштабів виробництв, мережеві ефекти і комплексний ефект між економічними, екологічними і соціальними цілями, підвищуючи ефективність інвестицій;

- показники, що стимулюють інноваційну діяльність в розвиток "зеленої" економіки для створення сприятливого конкурентного середовища та отримання інноваційного ефекту за рахунок впровадження інноваційних стандартів і регламентів [1].

Концепція «зеленої» економіки, на відміну від концепції стійкого розвитку, матиме спиратися на економічний розвиток завдяки трьох складових - екологічних, ресурсних, соціальних. Тому і індикатори

стійкого розвитку повинні адоптуватися до саме таких викликів «зеленої» економіки. Протиріччя закладено у врахуванні економічної складової. З одного боку, зростання економічного розвитку - це безсумнівно є позитивним фактором, але якщо цей розвиток не забезпечено поліпшенням цих трьох напрямків чи хоча б одного з них, то цей розвиток не є «зеленим» економічним розвитком. Та навіть, навпаки, зростання економічних показників, при стагнації чи погіршенні екологічних, ресурсних, соціальних параметрів свідчить про зменшення «зеленої» складової у економічному розвитку. Тому показники, які репрезентують «зелену» економіку повинні враховувати як абсолютні, а також відносні індикатори. Тому економічні чи фінансово - економічні складові цього розвитку повинні відповідати реалізації напрямів «зеленої» економіки. Наприклад, показник інвестицій повинен бути відображено як показник «зелених» інвестицій.

Однак, поки ще не має надійного показника для оцінювання ефективності «зеленого» розвитку та «зеленої» економіки.

В роботі розроблено систему принципів формування індикаторів «зеленої» економіки, які включають:

- системність,
- комплексність врахування складових «зеленої» економіки - економічних, природо ресурсних, екологічних, соціальних,
- просторова різноманітність проблем та їх вирішення. Те, що має значення задля одних держав, регіонів не суттєво для інших. У одних випадках - це складні екологічні умови чи забруднення окремих серед, у інших - це безробіття та їх співвідношення,
- системність щодо врахування як позитивних, та й негативних проявів при отриманні економічного, екологічного, ресурсного та соціального ефекту - на всіх етапах виробництва та утилізації продукції (врахування протиріч взаємовідносин),
- впливу втраченого доходу, наприклад крізь впливу інвестицій на розвиток одних складових за рахунок інших, який відповідає на питання - яка грошова сума має бути виділена чи яка вигода має бути втрачена чи пожертвована заради забезпечення отримання економічного, екологічного, ресурсного та соціального ефекту та розвитку, наприклад, відповідного напрямку розвитку,
- діалектичний розвиток уявлень щодо проблем та шляхів вирішення (формування постійно діючої системи індикаторів та її розвиток),
- врахування просторової неоднорідності (критичних проблем та шляхів вирішення та врахування специфічних ознак,

- врахування галузевої неоднорідності (врахування специфічних ознак відносно проблем та шляхів вирішення),

- відносність щодо часу. Те, що на сьогодні є зеленим, крізь деякий час буде

відсталим та не «зеленим», та таким, що не відповідає принципам «зеленої» економіки,

відносність «зеленості» науковими уявленнями щодо шкоди чи збитку та їх співвідношення,

відносність «зеленості» технології щодо природо - та ресурсокористування, яка відповідає існуючому рівню розвитку науки й техніки та по мірі вдосконалення обладнання та освоєння нових технологій постійно поліпшується, (наприклад, якщо ми говоримо про відповідність якимось стандартам, то змінення цих стандартів щодо посилення їх жорсткості у зв'язку з технологічним розвитком, науковими уявленнями щодо шкоди чи збитку та попитом),

залежність від інституційного середовища (внутрішня та міжнародна правова інфраструктура, угоди, стандарти) та зміненні цих стандартів щодо посилення їх жорсткості у зв'язку з технологічним розвитком, науковими уявленнями щодо шкоди чи збитку та попитом),

- етапність,

- врахування масштабу «озеленення»,

- врахування індивідуального потенціалу «озеленення» різних секторів економіки,

- співвідношення діючих, сучасних та прогнозних значень показників.

Стратегія розвитку секторів з позиції «зеленої» економіки повинна спиратися на сектори, що мають більш впливове значення для «зеленої економіки» - це галузі найбільш чуттєві до природно-ресурсного потенціалу, та перш за все. До таких галузей відносять [9] сільське господарство, будівництво, рибпромислове господарство, енергетику, видобувну та обробляючу промисловість, переробку відходів, транспорт.

Важливий індикатор «зеленої економіки» - це індекс екологічної продуктивності, який, як вважається, є комплексним показником оцінки екологічної політики держави й окремих її суб'єктів. Україна у 2012 р. посіла 102 місце серед 132 країн світу з показником у 46,31%. Найкращий показник за аналізований період спостерігався у Швейцарії - 76,2%, найбільший приріст індексу - в Азербайджані - 15,95, у Росії - 45,43% і за 12 років він скоротився найбільш (на 5,14%) [1]. Але цей показник не відображає багатьох складових, які формують «зелену» економіку як особливий напрямок розвитку.

Як при розробці індикаторів стійкого розвитку, при формуванні індикаторів «зеленої» економіки, можливо використовувати декілька рівнів:

- побудова системи індикаторів, кожен з яких відображає окремі аспекти сталого розвитку;

- побудова інтегральних індикаторів, на основі яких можна судити про ступінь розвитку економіки за рахунок «зелених» складових.

Ці завдання визначають методологію формування критеріїв - індикаторів «Зеленої» економіки.

В основу розробки системи індикаторів «зеленої» економіки слід дотримуватися правила, коли кожному проблемі відображає свій індикатор. В рамках цього підходу, слід виділити такі групи індикаторів: економічні, ресурсні, соціальні та екологічні. У число проблем слід включити скорочення екологічних ризиків, використання природних і вторинних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, втрата біорозмаїття, захист природних ресурсів, створення відходів, перехід до відтворювальних джерел енергії та інші.

Індикатори повинні відображати співвіднесення основних економічних параметрів з масштабами загроз за наступним та попереднім періодом. Розвиток «зеленої» економіки припускає, що зростання основних економічних параметрів повинен відбуватися при забезпеченні зниження розмірів загроз у відносному обчисленні, наприклад, на одиницю об'єму випущеної продукції, отриманого прибутку, на одиницю площі території або на душу населення.

Особове значення для економічної безпеки мають не тільки самі показники, але і їх порогові значення, тобто граничні величини, перевищення яких загрожує економічній, екологічній та деяким аспектам соціальної безпеці. Наприклад, відомо, що в період радикальних перетворень рівень безробіття може досягати 15-20%. Причому такий рівень не повинен тривати більше 3-5 років. Граничний рівень безробіття визначений 10% (доходи 10% найбагатших і 10% найбідніших верств населення не повинен перевищувати 6-8 разів). Індикатор концентрації доходів (коефіцієнт Джині) у розвинутих країнах становить 0,15-0,17. Якщо співвідношення в доходах 10% найбільш забезпечених і 10% найменш забезпечених груп населення перевищує 1:10, то вважається, що суспільству загрожує соціальна нестабільність. Коли частка населення з доходами нижче прожиткового мінімуму, досягає 8-10%, це призводить до виникнення тривалої кризи та стагнації [3].

Для відображення тенденцій необхідний як аналіз поточного стану економіки, так і моделювання та прогнозування соціально-економічного

розвитку для вжиття невідкладних заходів та досягнення цілей «зеленого» розвитку. При цьому особливо важлива не тільки розробка окремих індикаторів «зеленої» економіки і навіть їх системи, здатної впоратися з цим завданням, але і показників, які б надавали кількісну оцінку економічного розвитку країни за рахунок «зеленого» спрямування.

У такому контексті, має бути корисною класифікація індикаторів «зеленої» економіки, авторська модель якої запропонована в роботі. В основі класифікації покладено системний підхід обліку взаємозв'язків, які формуються з приводу «зеленої» економіки.

За цільовим ознакою або сфері впливу індикатори «зеленої» економіки слід диференціювати на:

- економічні;
- екологічні;
- ресурсні;
- соціальні.

За взаємовпливу ці показників слід розділяти на:

- такі, що забезпечують синергічний ефект;
- взаємовиключні;
- взаємодоповнюючі;
- нейтральні або незалежні;
- частково залежні;
- мерехтливі (що виявляються в одних випадках як позитив, в інших - як негатив). Найбільш часто зустрічається ситуація, коли екологічні, ресурсні або соціальні параметри є обмежувачами розвитку економіки.

Індикатори розвитку «зеленої» економіки повинні розроблятися на різних рівнях: на рівні міжнародних взаємодій, на рівні національних економік, галузей і окремих регіонів з урахуванням специфіки проблем і конкретних умов. Звідси, індикатори «зеленої» економіки повинні бути галузевими, національними та глобальними.

Індикатори «зеленої» економіки слід диференціювати на прямі і непрямі.

В якості наступного критерію слід покласти індикатори, засновані на реальних і прогнозних характеристиках. Індикатори, засновані на прогнозі можна, у свою чергу, поділити на ті, які є:

- похідними від прогнозу сформованих тенденцій розвитку;
- базуючи на управлінських переміщеннях - зміні «правил гри» як потенціал і передумова «озеленення», наприклад, в результаті проведення перетворень у системі управління, включаючи:
 - зміни тарифної та податкової політики;
 - фінансової підтримки (інвестиційної та (або) кредитної);

- нових підходів адміністрування, оновлення раніше діючих ставок стягування платежів;

- змінення нормативів.

Показники повинні оцінюватися в динаміці, в порівнянні з закордонними індикаторами, а також окремо з кращими світовими стандартами. Методологічну проблему уявляє зіставлення і оцінка одночасно усіх показників «озеленення», яке пов'язано з наслідками різних напрямків розвитку.

За ступенем агрегування індикатори можуть бути простими і складними. Найбільш прості індикатори характеризують екологічні, соціальні та природо ресурсні параметри і виражені в абсолютному обчисленні, наприклад, викиди і скиди забруднюючих речовин та їх динаміка. Наступний рівень-це відносні і питомі показники, що відображає зміну параметрів, а саме - зв'язки екологічних, соціальних та природо ресурсних характеристик з економічними та іншими показниками. І нарешті, вищий рівень - це індикатори, які відповідають за оцінку ступеня «озеленення» економіки, регіону чи галузі в цілому.

Індикатори можуть мати натуральну чи вартісну форму (аналогічно «питомо - натуральну чи питомо вартісну").

Для визначення показника, який відображає «зелену» економіку як особливий напрямок розвитку та дозволяє виділити «зелену» складову у економічному розвитку, у дослідженні запропоновано показники, що традиційно застосовуються в мікроекономіці, зокрема поняття еластичності. На відміну від мікроекономічного аналізу, поняття еластичності слід застосовувати не крізь категорії попиту та пропозиції, а реалізувати при співвіднесенні швидкості зміни екологічної, природо ресурсної та соціальної небезпеки до темпів зростання економічного ефекту. Такий аналіз дозволить оцінити масштаб «озеленення» і ідентифікацію за критеріями «зеленої» економіки.

Висновки

На підставі дослідження вітчизняного та закордонного досвіду розробки та застосування індикаторів стійкого розвитку, та враховуючи особливості «зеленої» економіки, запропоновано систему принципів формування індикаторів «зеленої» економіки.

В роботі розроблено класифікацію індикаторів «зеленої» економіки, в основі якої покладено системний підхід обліку взаємозв'язків, які формуються з приводу «зеленої» економіки.

Як при розробці індикаторів стійкого розвитку, при формуванні індикаторів «зеленої» економіки, використано два рівня, яка включає

систему індикаторів, кожен з яких відображає окремі аспекти розвитку та інтегральних індикаторів, на основі яких можна судити про ступінь розвитку економіки за рахунок «зелених» складових.

Література

1. Липина С. Устойчивое развитие России на основе принципов зелёной экономики-[Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://slipina.viperso>
2. Прушківська Е. В., Шевченко Ю. О. Развитие «зеленой экономики»: национальный аспект-[Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitiye-zelenoy-ekonomiki-natsionalniy-aspekt#ixzz31axCU3bA>
3. Пухтаевич Г.А.. Анализ национальной экономики-[Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://econbooks.ru/books/part/18984>
4. Сааджан І.А. Учёт и анализ в «Зелёной» экономике / І.А. Сааджан // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції економічного розвитку регіонів «теоретичні та прикладні аспекти», Одеська державна академія будівництва та архітектури, 18 травня 2015 р.- С.22-24.
5. Сааджан І.А. К вопросу развития критериальной базы «Зелёной» экономики/ І.А. Сааджан //IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту», Одеський національний політехнічний університет, 21-22 травня 2015 року.- С. 33-34.
6. Сааджан І.А. Індикатори розвитку «Зеленої» економіки на прикладі Українського Придунав'я /І.А. Сааджан // Матеріали I Міжнародної науково-практичної Інтернет - конференції «Ризики та загрози від джерел забруднення (на прикладі Ніжньодунайського регіону)», ІПР ЕЕД НАН України, 29 травня 2015 року.
7. Сааджан І. А. Развитие сельского землепользования на принципах «зелёной» Экономіки / І.А. Сааджан // Економічні інновації. Випуск 65. Збірник наукових праць. - Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2014. – С.291-301.
8. Сааджан І. А. Индикаторы как инструмент диагностики стратегий развития на основе концепции «Зелёной» экономики /І.А. Сааджан // Матеріали I Міжнародної науково-практичної Інтернет - конференції «Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств», Одеський національний політехнічний університет, 23 24 квітня 2015 року.- С.108-111.

9. Green Jobs: Towards Decent Work in a Sustainable, Low-Carbon World-[Електронний ресурс]-Режим доступу:
www.ilo.org/integration/greenjobs/index.htm

Abstract

Saadjan I.A.

Formation of system of green economy indicators

The specific signs of the development of "green" economy in Ukraine are distinguished. National and world experience of development of sustainable development indicators is investigated. Principles of "green" economy indicators formation are developed. Methodological approaches of "green" economy indicators principles are offered.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ АДМИНИСТРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

Садченко Е.В.

У статті розглянуто питання оцінки ефективності адміністративного управління у сфері природокористування. Пропозиції оцінки функціонування державного апарату з точки зору функціональності, тобто забезпечення виконання завдань і функцій держави та затрат. Пропоновані критерії ефективності адміністративного управління в сфері охорони довкілля та природокористування.

Постановка проблемы. Проблема повышения эффективности административного управления в частности в сфере природопользования актуальна для любой страны независимо от уровня его политического и социо-эколого-экономического развития. Для ее решения постоянно проводятся разноплановые реформы системы государственного управления, создаются многочисленные критерии определения эффективности функционирования государственных органов. Важное значение, для повышения качества оценки эффективности административного управления в сфере природопользования в Украине для реализации ее стратегической цели - интеграции в ЕС, имеет зарубежный опыт. В Украине создан Центр содействия институциональному развитию государственной службы для обеспечения информационно-аналитической, экспертной и организационной поддержки развития государственного управления, усиление институциональной способности государственной службы в Украине и ее адаптации к стандартам Европейского Союза. В рамках этого центра должны рассматриваться вопросы административного управления в области рационального использования природных ресурсов и охраны окружающей природной среды как часть общей структуры государственного управления.

Государственная служба является ключевым элементом системы государственного управления, от эффективности функционирования которого зависит степень удовлетворения законных интересов граждан,

успешность деятельности правительства и в конечном итоге - стабильное развитие страны и ее конкурентоспособность на международном рынке. Невозможно рассматривать реформирование государственной службы в отрыве от административной реформы. Эти процессы взаимосвязаны, поскольку в основе успеха институциональных реформ лежат:

- во-первых, создание структурных предпосылок на основе анализа функций государственных учреждений;
- во-вторых, развитие их институциональной способности через обучение, введение четких стандартов и процедур работы.

Две главные функции государственной службы - это выполнения обязательств государства перед гражданами через предоставление государственных услуг и обеспечение формирования, реализации и оценки влияния государственной политики. Обе эти функции новые для украинской бюрократии, равно как и сам институт государственной службы для Украины. 23 апреля в стенах парламента хотели принять за основу совершенно новый закон «О государственной службе», но многочисленные замечания и недоработки не позволили его утвердить. Принципиальными новшествами законопроекта были бы разграничения политических и административных должностей и урегулирование статуса государственного служащего, исключительно конкурсные процедуры отбора и обеспечение равного доступа на все должности государственной службы, сочетание системы вознаграждений с оценкой работы и объективные основания продвижение по службе, усиление персональной ответственности за выполнение обязанности и создание условий прозрачной деятельности государственных органов. Управление в сфере природопользования и охраны окружающей природной среды - регулируемые правовыми нормами общественные отношения, в которых реализуется деятельность государственных органов, органов местного самоуправления, общественных объединений, направленные на обеспечение эффективного использования природных ресурсов, охрану окружающей природной среды, экологическую безопасность юридическими и физическими лицами, соблюдение экологического законодательства, предупреждение экологических правонарушений и защита экологических прав граждан. Принцип эффективности государственного управления характеризуется результативностью. Эффективное государственное управление в области экологии и природных ресурсов всегда было и является основой обеспечения благополучия общества. Оно зависит от расходов на содержание аппарата управления и результатов управления.

Анализ достижений и публикаций по теме исследования данной проблемы. Результатом внедрения вышеуказанных новаций станут централизация государственной службы, усиление роли специально уполномоченного центрального органа исполнительной власти по вопросам государственной службы, а также его территориальных органов с целью реализации единой государственной политики и контроля за соблюдением нового законодательства в сфере государственной службы на всей территории Украины, что согласовано с представителями программы SIGMA / ОЭСР и соответствует международным нормативно-правовым актам.

SIGMA оказывает содействие странам Центральной и Восточной Европы в развитии современных административных систем. Данные системы помогут им в подготовке к вступлению в члены Европейского союза (ЕС), а также в укреплении демократических учреждений, оздоровлении управления финансовыми ресурсами и интеграции в мировую экономику.

Страны Центральной и Восточной Европы работают над созданием эффективной и надежной административной системы, подобной тем, которые существуют в странах-членах Европейского союза. Это необходимо для удовлетворения так называемых “Копенгагенских критериев” вступления в ЕС, и практического применения «*acquis communautaire*» (существующее законодательство Европейского сообщества).

SIGMA оказывает содействие в пяти ключевых направлениях: система управления и административно-правовая база государственной службы; государственные финансы и аудит; государственные закупки; формирование политики и координация; стратегия и реформирование системы государственного управления. Программа SIGMA осуществляет оценку систем управления и учреждений; нормативно-правовых баз; стратегий реформирования и планов действий; хода реформ. SIGMA предоставляет методологию и инструменты в поддержку реформ; рекомендации по совершенствованию законодательства и административного устройства; консультации по структуре и внедрению реформ; возможности для обмена практическим опытом между странами; стратегическую документацию и проведение исследований в разных странах.

В своей работе SIGMA обращает особое внимание на финансовый контроль, государственный бюджет, контроль над госзаказами, и аудиторский контроль. Кроме того, оказывается помощь, и даются консультации в таких областях, как развитие профессиональной

государственной службы и административный надзор (и в области природопользования и охраны окружающей среды). Это - основа эффективной и надежной административной системы в целом и, в частности, в сфере экологии и природных ресурсов.

Формулирование целей статьи. Целью статьи является рассмотрение концептуальных подходов к определению эффективности политико-административного управления в сфере экологии и природных ресурсов.

Изложение основного материала с полным обоснованием полученных научных результатов. Эффективность государственного управления в сфере охраны окружающей среды и природопользования рассматривается как результат сложного взаимодействия разных факторов, среди которых доминирующее положение занимают человеческий и социально-экологический факторы. Эффективности государственного управления должна оцениваться по степени защищенности сбалансированных интересов общества и государства, а работу государственного аппарата можно признать эффективной лишь в том случае, если он успешно решает проблему оптимальной защиты интересов государства и население, социальных групп и каждого человека, в частности, в области экологии и рационального использования природных ресурсов. Таким образом, можно выделить следующие критерии эффективности административного управления в сфере охраны окружающей среды и природопользования:

- степень соответствия направления, содержания и результатов деятельности управленческих структур и работников тем ее параметрам, которые определены функциями и статусом управленческого работника в области экологии;

- законность решений и действий соответствующих управленческих структур и работников, потому что соблюдение правовых и других установленных норм является предпосылкой эффективности управления;

- характер и объем взаимосвязей с трудовыми коллективами, гражданской общественностью и с окружающей средой, который при дополнительных затратах всегда повышает ее обоснованность и результативность;

- авторитетность в области экологии решений и действий управленческих структур и работников;

- правдивость и целесообразность управленческой информации, которая выдается управленческими структурами и работниками;

- адаптивность к условиям современного хозяйственного механизма и окружающей природной среды.

Добросовестность в системе государственного экологического управления является важным условием эффективного функционирования государства, обеспечения доверия к власти и создания условий для устойчивого социально-экономико-экологического развития.

Таким образом, критерии эффективности можно определить, как способность государственных структур на разных уровнях успешно решать экономические, социальные, экологические, финансовые, организационные и другие задачи, достигать поставленных целей, согласовывать и координировать экономико-экологические и политические интересы разных групп населения, действуя при этом в строго определенном правовом пространстве.

Эффективность административного управления в сфере природопользования определяется как «отношение «чистых» положительных результатов (превышение желательных последствий над нежелательными) и допустимых затрат на решение данной задачи». Решение можно назвать эффективным, если достигается лучший результат в условиях заданных временных затрат или если результат получен при самых низких затратах. Содержанием деятельности административного управления в сфере природопользования является управленческая, организационная работа, которая призвана обеспечить организованность и эффективное функционирование всех сфер социо-эколого-экономической жизни. Основным структурным элементом административного управления в сфере природопользования является орган государственной власти, состоящий из служащих, должностных лиц - граждан, выполняющих управленческие функции на профессиональных принципах, имеющих государственно-властные полномочия, специальный правовой статус и официальные атрибуты должности. Эффективность административного управления в сфере природопользования - это свойство управленческих действий, решений, поведения, отображающее, как эти действия приводят к желаемому результату. Оценка тех или иных действий административного управления в сфере природопользования и их эффективность зависит, прежде всего, от критериев оценки. Оценка, которая обеспечивает эффективность деятельности административного управления в сфере природопользования, включает в себя:

- 1) субъект оценки;
- 2) объект оценки;
- 3) научно разработанные критерии оценки деятельности государственных служащих. В основном, критерии оценки - это требования, предъявляемые к служащему по занимаемой им государственной должности государственной службы;

- 4) методы оценки;
- 5) процедура оценки.

Безусловно «оценка» является основным элементом понятия «эффективности административного управления в сфере природопользования», потому что она отражает уровень развития общества, а также уровень функционирования государственной службы по вопросам экологии. Так оценивание должно осуществляться по определенным критериям. Критерий в общепризнанном понимании представляет собой определенный количественный или качественный признак, на основании которого осуществляется оценка любых явлений, проявлений функционирования материальных и нематериальных субъектов, классификация предметов материального и духовного мира, это фактически «мерило», по которому производятся отношения и мнения о целесообразности и эффективности функционирования определенного субъекта.

Для систем управления критерий должен определять эффективность управления, т.е. оценивать проявления управления, благодаря анализу которых можно определять уровень и качество управления и предоставления услуг, его соответствие потребностям общества. Именно учет качества отличает критерии управления среди других показателей, измеряющих только количественные показатели соответствующих признаков, проявлений и тому подобное. Критерии связаны с понятием эффективности, трансформируют его в себя через определенные уточнения и определения, отражают соотношение между полученными социо-экономико-экологическими результатами и затратами на их достижение. Многообразие влияния государственного аппарата на общественную жизнедеятельность, многовекторность целей и функций его деятельности, соответствующая сложность его структуры обуславливают определенные трудности относительно определения критериев оценки эффективности административного управления в природопользовании. Они также усиливаются тем, что методология исследования вопросов административного управления унаследовала подходы правовых наук, в частности административного права. В системе государственного управления в области экологии и охраны окружающей природной среды не во всех случаях учитывается единство субъекта и объекта управления, в результате чего анализы и оценки осуществляются преимущественно в рамках управленческой деятельности органов государственной власти. При этом целью и конечным результатом управленческой деятельности считают управленческое воздействие, а не его следствие.

Этим обосновывается то, что оценка функционирования государственного аппарата должно осуществляться с двух точек зрения:

во-первых, с точки зрения функциональности, то есть обеспечение выполнения задач и функций государства,

во-вторых - с точки зрения затрат.

Функциональная оценка раскрывает, характеризует и позволяет оценивать роль административного управления в области природопользования в общественном развитии, в решении тех проблем, которые возникают в процессе социально-экономического, экологического развития и общественной жизнедеятельности.

Оценка деятельности органа власти сосредоточена в основном на последствиях деятельности, так как конечной целью производства услуг и товаров в государственном секторе является не услуги и товары как таковые, а их способность удовлетворять интересы пользователей и налогоплательщиков. Важнейшими показателями являются результаты и последствия. Содержание и характер целей управления, способы и методы их реализации, восприятие их общественностью и соответствие целей потребностям общественного развития и личности - это факторы, которые непосредственно влияют на эффективность административного управления в области природопользования.

Не менее важна и затратная составляющая оценки. Дело в том, что материальные, финансовые, кадровые, интеллектуальные, информационные и прочие расходы на административное управление в области природопользования весьма велики. Значителен также объем управленческой деятельности, который выражается в реализации нормативно-правовых основ обеспечения благосостояния общества, в осуществлении организационно-распорядительных, консультативно-совещательных и нормативно-проектных полномочий, в затратах рабочего времени государственных служащих. Оценка деятельности органов административного управления в области природопользования различными субъектами осуществляется с разных позиций. Так, гражданина интересуют результаты этой деятельности; законодателя - достигнутые результаты и характер выполненной работы для выделения средств из бюджета; руководителя, государственного служащего - достижение целей, поставленных перед органом.

Это обуславливает дифференцированный подход к оценке эффективности административного управления в области природопользования, как субъекта оценки, так и объекта оценки, а именно функциональной оценки, т.е. оценки социальных последствий административного управления в области природопользования, и оценки

затратной составляющей. Функциональная оценка в данном случае представляет собой социально-экономико-экологическую категорию, которая раскрывает взаимосвязь между результатами управленческой деятельности, выраженными социальными, экономическими и экологическими эффектами и технико-экономическими показателями, и затратами управленческого труда (живого и овеществленного). Такой категорией может быть признана категория «результативности» (в иностранной специализированной литературе - «efficiency»). Проблема заключается в том, что для государственного аппарата и государственной службы разработка критериев оценки их функционирования связано с трудностями, которые обусловлены неопределенностью как полученных социально-экономико-экологических результатов, так и затрат на их достижение (последнее связано с тем, что объект административного управления также несет определенные расходы, которые не всегда можно посчитать). При этом необходимо иметь в виду следующее: во-первых, общий социальный эффект создается не только субъектами управления, но и объектами управления; во-вторых - рядом с государственным аппаратом в управлении общественными процессами принимают участие и другие субъекты механизма государства, а именно органы самоуправления, общественные объединения и т.д. Поэтому из общего социально-экономико-экологического эффекта необходимо выделить социально-экономико-экологический эффект, полученный за счет активности объектов хозяйствования (что для рыночных условий может составлять определяющую часть), социально-экономико-экологический эффект, созданный другими субъектами административного управления, и только остаток можно соотносить с деятельностью конкретного органа административного управления в сфере природопользования. При таком рассмотрении социально-экономико-экологический эффект представляет собой интегрированный критерий. Это фактически является результатом, который получает общество как в условиях потребления материальных, социальных и экологических ценностей, так и в процессе их производства. Социально-экономико-экологический эффект получается благодаря рациональной организации субъекта административного управления, оптимального функционирования объектов административного управления, согласованности их активности и деятельности с закономерностями социально-экономического и экологического состояния общества, соответствия потребностям, интересам и способности граждан. Приведенные признаки рациональности, оптимальности, согласованности и соответствия являются характерными для проявления положительного социально-экономико-экологического

эффекта. При этом должен быть устойчивым, прогрессирующим, содержать в себе источник и средство будущего развития.

Основное назначение государственного аппарата заключается в обеспечении высокого уровня здоровья, образования, безопасности и благосостояния населения. Оценивания таких показателей может осуществляться за определенный период деятельности органа или выборного лица, по сравнению с другими регионами, странами. Тем самым обуславливается использование вместо критерия «результативности» критерию «степени достижения целей» или «степени результативности» («performance»), то есть степени достижения определенных показателей благосостояния населения и переводимое как степень эффективности функционирования, которое позволяет ввести в определение эффективности работы организаций качественный аспект.

Для оценки эффективности административного управления в сфере природопользования большое значение имеют затраты на управление, но этого недостаточно, ввиду того, что не возможно учесть в полной мере социальную значимость, качество предоставления услуг и т.д. Затратная составляющая оценки эффективности административного управления в сфере природопользования зафиксирована такими критериями, как производительность («productivity») и рабочая нагрузка («workload»). Эти критерии можно назвать вторичными, потому что они фактически оценивают внутреннюю деятельность органа власти или его структурного подразделения.

Эти критерии находятся под влиянием двух групп факторов. Первая - факторы, связанные с организацией управленческого процесса. К ним можно отнести: целесообразность предоставления органа (его структурному подразделению) определенных полномочий по выработке определенных управленческих решений, соответствие структуры органа, его штатное расписание и штата предоставленным полномочиям, оптимальность технологии управления или регулирования и принятия управленческих решений, рациональность нормативного урегулирования управленческой деятельности и тому подобное.

Вторая группа факторов интегрирует вопросы организации трудовой деятельности государственных служащих. Она включает формирования персонального состава органа кадрами необходимой квалификации, создание необходимых социальных, материальных, информационных, психологических условий для производительного труда и тому подобное.

Главным вопросом становится эффективная организация процесса административного управления природопользованием в системе государственного управления между собой и внешними агентами, а не

высвобождение средств вследствие изменения бюджета, сокращения государственных экологических программ, продажи государственного имущества или других мер экстенсивного характера. Ни рыночные инструменты, ни жесткая административная система не в состоянии сами по себе обеспечить удовлетворительное социальное качество государственного управления, с учетом административного управления в природопользовании в условиях, когда к нему предъявляются требования конкурентоспособности, разнообразия услуг и одновременно увеличения государственных расходов, максимальной справедливости их распределения.

При рассмотрении изменений в подходе к анализу условий эффективного управления через призму развития моделей организационных систем, можно выделить три типа таких системных моделей:

- механический тип организационной системы;
- адаптивный тип организационной системы;
- креативный тип организационной системы.

Таким образом, новый системный показатель эффективности административного управления в сфере природопользования стал еще более сложным, поскольку он включает в себя как исторические, экономические, психологические (мотивационные), так и структурно-коммуникативные и экологические составляющие.

Выводы по данному исследованию и перспективы дальнейших исследований в данном направлении. Можно сделать вывод - административное управление в сфере охраны окружающей среды и природопользования в Украине имеет невысокую эффективность. Поиск и реализация самых важных путей повышения эффективности государственного управления - необходимая объективная предпосылка недопущения кризиса власти и управления и его преодоление.

Надо отметить, что для оценки эффективной деятельности административного управления в сфере природопользования, а также формирования условий труда, формирования и реализации государственно-служебных отношений государственных служащих должны разрабатываться и совершенствоваться нормы и стандарты оказания услуг, профессионально-квалификационные характеристики должностей и должностные инструкции, исследоваться нормы времени (например, в Федеративной Республике Германия нормирована вся деятельность государственных служащих не только во временном измерении, но и в стоимостном), исследоваться процедурные,

процессуальные, технические и другие проблемы принятия решений и контроля за их выполнением. Тем самым отдельные направления оценки деятельности органа управления могут заменяться систематическим контролем за эффективностью его деятельности.

Литература

1. Sadchenko O. V. Entrepreneurial environmental management model of marketing in a political-administrative system of Ukraine [Internet source] / O. V. Sadchenko, I. Yu. Nosachov // Economic Processes Management: International Scientific E-Journal. – 2015. – № 1. – Access mode: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_1/2015_1_3.pdf
2. Садченко Е.В. Управление социетальными системами в условиях инновационно-экологического развития общества /Е.В. Садченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент: зб. наук. праць. – Одеса, 2015. – Вип. 9. - С. 32-36.
3. Садченко Е.В. Политико-административная система антрепренерского типа управления природопользованием в современных условиях / Е.В. Садченко / Економічні інновації: зб. наук. праць. – Одеса, 2014. – Вип. 58. - С. 302-312.
4. Садченко О.В. Ризик-екоменеджмент як інструмент управління економіко-екологічними ризиками / О.В. Садченко, М.М. Барчан // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. – Херсон, 2014. – В. 9. – Ч. 3. – С. 158-161.

Abstract

Sadchenko E.V.

Efficiency of administration in environmental management.

The questions assess the effectiveness of the administration in the field of environmental management. An evaluation of the functioning of the state apparatus, from the point of view of functionality, i.e. the enforcement of the tasks and functions of the state, and - costs. Stand out performance criteria for administration in the field of environment and natural resources.

УДК 334.722:336.225.61(477)

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Сараєва І.М., Носова Н.І.

Проаналізовано систему оподаткування підприємницького сектору та розраховано рівень податкового навантаження за різними методиками оцінки в умовах системної кризи вітчизняної економіки. Запропоновано напрямки оптимізації податкового навантаження з урахуванням досвіду ЄС.

Постановка проблеми. Ускладнення соціально-економічної ситуації в Україні актуалізувало необхідність реформування податкової системи з позицій її відповідності європейським вимогам та нормам й забезпечення поповнення Державного бюджету та стабільності функціонування бізнесу. Ефективна податкова система є одним з головних інструментів стимулювання розвитку економіки, підвищення інвестиційної привабливості якої має пряму залежність від рівня податкового тиску на суб'єктів господарювання.

Світовий досвід свідчить, що існують певні межі вилучення доходів підприємців, за якими зникає зацікавленість до підприємницької діяльності. Зі збільшенням податкового навантаження зменшується прибуток підприємств, в окремих випадках – до нульового значення, про що свідчить бюджетна концепція А. Лаффера.

Встановлення оптимального рівня податкового навантаження створює умови для стійкого економічного зростання, підвищення підприємницької активності, збільшення інвестування та відрахувань на соціальні потреби. Необхідність сплати податків обмежує витрачання фінансових ресурсів підприємців і переміщує фінансові ресурси у розпорядження держави. Тому перед малими та середніми підприємствами дуже гостро постає питання забезпечення фінансовими ресурсами, чому певною мірою може сприяти оптимізація й регулювання податкового навантаження на бізнес.

Посилення податкового навантаження перетворює податкову систему у апарат вилучення коштів, який не сприяє розвитку

підприємництва, а в окремих випадках - стримує розвиток економіки всієї країни та її регіонів.

У зв'язку з цим виникає необхідність оцінки існуючого податкового навантаження, визначення оптимального його рівня для збереження інвестиційних можливостей суб'єктів підприємництва й сприяння економічному розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні концептуальні принципи та критерії теорії оподаткування сформульовані в класичних роботах Дж.М. Кейнса, А. Лаффера, П. Самуельсона та ін. Теоретичні та методичні засади визначення рівня податкового навантаження суб'єктів підприємництва та його вплив на розвиток економіки досліджено у наукових працях О. Балашової [1], Т.П. Богдан і І.В. Богдан [2], Н. Гавриленко [3], В. Орлової [4], Т. Островенко [5], А. Соколовської [6; 7] та ін.

Незважаючи на значний науковий доробок, відкритими залишаються питання дослідження особливостей розвитку національної податкової політики в сучасних умовах, вдосконалення системи оподаткування в Україні у напрямку стимулювання інвестиційної активності суб'єктів підприємницької діяльності.

Мета статті полягає у розкритті сутності існуючої системи оподаткування в Україні, визначенні рівня податкового навантаження на суб'єкти господарювання та напрямки його оптимізації для стимулювання інвестиційної діяльності й розвитку вітчизняного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глибока криза соціально-економічної системи України зумовила посилення традиційних проблем фіскального сектору, головними з яких, на думку фахівців, були «репресивна структура податкової системи та волонтаристське адміністрування податків...та соціальна несправедливість податкової системи, зумовлена нераціонально сформованими з погляду соціальної справедливості механізмами адміністрування податків та низькою ефективністю контролю за достовірністю й повнотою декларування доходів, насамперед платників податків з високими доходами» [16, С. 54].

Податкова система України реформується на протязі 23 років, але цей процес триває дуже повільно, і сьогодні, на жаль, поки ще не створено дієвого прозорого податкового механізму, виконання процедур якого не займали б у підприємців багато часу і який би враховував можливості платників податків одночасно сплачувати встановлені законом податки й здійснювати розширення й модернізацію виробництва.

Слід зазначити, що у 2010-2013 рр. спостерігалось деяке покращення податкового адміністрування (зокрема, зменшення кількості

податкових платежів зі 147 до 25), про що свідчить Динаміка рейтингу України за податковою складовою (див. Табл. 1). Головним чином це є наслідком імплементації Податкового кодексу України. Відчуваються також зрушення у наближенні бухгалтерського та податкового обліків, запровадження системи електронного декларування, що позитивно вплинуло на зменшення витрат часу на оформлення та здачу податкових звітів.

Таблиця 1

Динаміка рейтингу України за податковою складовою за 2008-2015 рр. [15]

Рік	Кількість податкових платежів	Час, необхідний для розрахунку і сплати податків, год.	Загальна ставка оподаткування (Total tax rate), %	Загальний рейтинг сплати податків
2008	99	2085	57,3	177
2009	99	848	58,4	180
2010	147	736	57,2	181
2011	135	657	55,5	181
2012	135	657	57,1	181
2013	28	491	55,4	165
2014	28	390	54,9	164
2015	5	350	52,9	108

Примітка. Рейтинг 2014-2015 рр. розраховувався за станом на 2012-2013 рр. відповідно, тобто з лагом у два роки.

Фіскальний вплив податкової системи на економіку країни і рівень підприємницької активності бізнес-структур можна визначити через показник податкового навантаження.

Податкове навантаження – це узагальнюючий показник, який характеризує частину прибутку фізичних та юридичних осіб, яка перерозподіляється через держаний бюджет.

Порівняльна характеристика методик розрахунку податкового навантаження на підприємства

Автор методики	Формула розрахунку податкового навантаження (ПН)	Умовні позначення	Характеристика розрахунку
О.Балашова [1]	$\text{ПН} = (\text{ПП} / \text{СК} - \text{ПК}) \times 100\%$	ПП – нараховані податкові платежі в бюджет і позабюджетні фонди (без податку на доходи); СК – сума коштів, отриманих підприємством за звітний період; ПК – позикові кошти (кредити) у звітному періоді	Методика зручна для фінансового аналізу, дає можливість оцінити вплив величини позикових коштів на об'єм ПН
Н.Гавриленко [3]	$\text{ПН} = \text{ПП} + \text{СП} + \text{НП}$	ПП – податкові платежі, сплачені підприємством; СП – сплачені платежі в позабюджетні фонди; НП – недоїмка по платежах	Враховує лише суму податкових зобов'язань підприємства, не відображує реальної ваги ПН
А.Кадущин, Н.Михайлова [9]	$\text{ПН} = (\text{П}_c / \text{Ч}_a) / (\text{ЧП} / \text{Ч}_a)$	П _с – сума податків у сукупному обсязі; ЧП – чистий прибуток; Ч _а – чисті активи підприємств	Частка доданої вартості, що надходить до бюджету
Е.Кірова [8]	$\text{В}_н = (\text{ПП} + \text{СО}) / \text{ЗСВ} \times 100\%$	В _н – відносне податкове навантаження; ПП – податкові платежі; СО – відрахування на соціальні потреби; ЗСВ – знов створена вартість	Податки та збори, що підлягають перерахуванню до бюджету (абсолютне ПН). Відношення податків та зборів, що підлягають перерахуванню до бюджету до знов створеної вартості (відносне ПН)
М.Крейніна [11]	$\text{ПН} = \frac{\text{В} - \text{С}_p - \text{П}_ч}{(\text{В} - \text{С}_p)} \times 100\%$	В – виручка від реалізації; С _р – витрати на виробництво реалізованої продукції (робіт, послуг) без урахування непрямих податків; П _ч – чистий прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства	Протиставлення податку та джерела його сплати, де інтегральним показником виступає прибуток

Автор методики	Формула розрахунку податкового навантаження (ПН)	Умовні позначення	Характеристика розрахунку
М.Лит-вин [10]	$ПН = СП / П_д \times 100\%$	СП – сума податків; П _д – розмір джерела сплати податків	Відношення суми податків та ін. обов'язкових платежів до розміру джерела коштів для їх сплати (виручка від реалізації, прибуток, дохід працівника)
В.Орлова [4]	$ПН = (\Sigma (ПП + СП) / \Sigma ДК) \times 100\%$	$\Sigma (ПП + СП)$ – сума нарахованих податкових платежів і платежів у позабюджетні фонди; $\Sigma ДК$ – сума джерел коштів для сплати податків	Визначає частку податків у виручці підприємства. В суму податкових платежів включаються всі податки, що сплачують підприємства. Дозволяє розраховувати ПН по групах податків у співвідношенні з відповідним джерелом сплати. Загальним показником для податків є ПДВ
Т.Островенко [5]	$ПН = (ЗП / В + ПД) \times 100\%$	ЗП – загальна сума всіх сплачених податків; В – виручка від реалізації продукції (робіт, послуг); ПД – позареалізаційні доходи	Не дозволяє визначити вплив змін структури податків на показник ПН. Характеризує лише податкову ємність виробленої продукції (робіт, послуг) і не дає реальної картини
А.Соколовська [7]	$ПН = А + (ОП + ЄСП) + ПДВ + П$	А – сума амортизації; ОП – оплата праці; ЄСП – єдиний соціальний податок; ПДВ – податок на додану вартість; П – прибуток	Дозволяє визначати ПН як функцію виробництва, що змінюється залежно від коливань витрат на матеріальні ресурси, оплату праці або амортизацію
М.Романовський, О.Врублевська [12]	$ПН = \frac{В - С_р - П_ф}{В - С_р} \times 100\%$	В – виручка від реалізації; С _р – витрати на виробництво реалізованої продукції без урахування податків; П _ф – фактичний прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства	Недооцінює вплив непрямих податків (ПДВ, податку з продажів, акцизів, митних платежів). За базу розрахунку приймається чистий прибуток, що на практиці необґрунтовано завищує значення показника ПН

Податкове навантаження, яке лягає вагомим тягарем на вітчизняний бізнес, можна оцінити за методиками (див. табл. 2), які відрізняються за багатьма показниками й по-різному характеризують об'єкт дослідження.

Слід зазначити, що загальноприйнятої методики розрахунку податкового навантаження ще не розроблено.

Наші розрахунки податкового навантаження за трьома методиками, наведеними у табл. 2, свідчать про значне підвищення податкового тиску на вітчизняні підприємства на протязі 2010-2013 рр. (див. табл. 3).

Таблиця 3

**Розрахунок рівня податкового тиску на підприємства України
у 2010-2013 рр.**

Рік	За методикою А.Кадушина, Н.Михайлова		За методикою Т.Островенко		За методикою Е.Кірової
	Зведений бюджет, млн. грн.	Державни й бюджет, млн. грн.	Зведений бюджет, млн. грн.	Державн ий бюджет, млн. грн.	Зведений бюджет, млн. грн.
2010	4,019	2,861	0,6	0,46	30,251
2011	2,739	2,141	7,96	6,22	32,622
2012	3,539	2,696	8,08	6,16	33,299
2013	11,957	8,877	7,96	6,22	34,3

Так, за модифікованою методикою А. Кадушина і Н. Михайлова, податкові надходження до Зведеного бюджету у 2013 році у 11,9 рази перевищували фінансовий результат до оподаткування, у той час як у 2010 році вони перевищували його у 4 рази. Така ж тенденція до зростання податкових платежів спостерігається й у доходній частині державного бюджету. У 2013 році частка податкових надходжень перевищувала фінансовий результат до оподаткування у 8,87 рази, у той час як у 2010 році вона перевищувала у 2,86 рази. Такі результати свідчать, що податковий тиск посилюється втричі.

Розрахунок податкового тиску за методикою Е. Кірової, де за основу розрахунків взято відношення податкових платежів та відрахувань на соціальний захист і соціальне забезпечення до ВВП, свідчать, що податкове навантаження щороку незначно, але динамічно зростало і у

2013 р. частка податкових платежів і відрахувань на соціальний захист у ВВП становила 34,3%, у той час як у 2010 р. вона була на рівні 30,25%.

Розрахунок рівня податкового навантаження за модифікованою методикою Т.Островенко свідчать, що частка податкових платежів по відношенню до реалізованої продукції у зведеному бюджеті поступово зростала з 0,6% у 2010 р. до 8,17% у 2013 р. Така ж динаміка зростання податкових платежів спостерігалася і по відношенню до державного бюджету. Тут відрахування збільшилися з 0,46% у 2010 р. до 6,06% у 2013 р.

Аналітики Світового Банку щорічно оцінюють рівень податкового навантаження на бізнес по країнах світу за допомогою показника «загальна ставка оподаткування (total tax rate)» (див. табл. 1) [15]. Відповідно до даної методології цей показник розраховується як відношення загальної суми податків й обов'язкових платежів (за виключенням ПДВ, податку з обігу й прибуткового податку фізичних осіб) до суми комерційного прибутку до оподаткування, яку отримав бізнес за звітний період, виражену у відсотках. Вважається, що ПДВ і податок з обігу сплачує кінцевий споживач, і він не впливає на рентабельність бізнесу, а прибутковий податок – це податкове навантаження на бізнес, а не на фізичних осіб. Вітчизняної проблеми неповернення ПДВ в розвинених країнах взагалі не існує.

Згідно даних Світового банку, податкове навантаження на бізнес в Україні у 2013 р. складало 52,9%. За рівнем цього показника Україна близька до Бельгії (57,8%), Білорусі (52%), Австрії (52%), Японії (51,3%) і Швеції (49,4%), рівень навантаження на бізнес в Україні нижче, ніж в Італії (65,4%), Франції (66,6%), Китаї (64,6%), Індії (61,7%) [15].

Існування багатьох методик розрахунку податкового тиску ставить питання визначення «золотої середини», якої слід дотримуватися при встановленні податкового навантаження у країні.

Вважається, що якщо рівень податкового тиску перевищує 40%, це зможе призвести до зниження інвестиційної активності. Високий податковий тиск сприяє ухиленню від сплати податків, що призводить до виникнення тіньової економіки.

З урахуванням необхідності сплати ПДВ, невирішення проблеми його повернення, рівень оподаткування підприємницької діяльності в Україні залишається дуже високим. За нашими розрахунками, частка податків на одне підприємство у загальній сумі податкових надходжень до Держбюджету, становить 66,8% (див. табл. 4).

Таблиця 4

**Частка податків на одне підприємство у загальній сумі
податкових надходжень до Держбюджету**

	2010	2011	2012	2013
Кількість підприємств, од.	378810	375695	364935	393327
Всього податкових надходжень до Державного бюджету, млн. грн.	166872,2	261605,0	274715,2	262777,1
на одне підприємство, %	44,05	69,63	75,27	66,81
Податок на прибуток підприємств, млн. грн.	39969,2	54739,4	55349,7	54318,4
на одне підприємство, %	10,55	14,57	15,17	13,81
Податок на додану вартість, млн. грн.	86315,9	130093,8	138826,8	128269,3
на одне підприємство, %	22,79	34,63	38,04	32,61

Джерело: розраховано за даними [13]

Загальне навантаження на фонд оплати праці в Україні становить понад 55%, хоча в країнах Європи воно становить у середньому 36%.

Крім того, на думку експертів Європейської Бізнес-асоціації, обтяжливими факторами для бізнесу в Україні є складне податкове адміністрування, високий рівень корупційної складової, непередбачуваність податкового законодавства, недотримання правових та законодачих актів, велика кількість перевірок, відсутність дерегуляції [14].

Таким чином, існуюча податкова системи України не відповідає європейським та міжнародним системам оподаткування і є вкрай обтяжливою для бізнесу, її реформування дозволить надати подальшого розвитку за принципово новим підходом – через оптимізацію оподаткування, зменшення кількості податків, що за очікуваннями уряду має призвести до поповнення доходної частини бюджету.

Подолання викликів і загроз, які постали перед нашою державою, неможливе без проведення системних реформ, однією з яких є реформа оподаткування, яка має поліпшити умови ведення бізнесу, підвищити ефективність використання грошових ресурсів (зменшити витрати підприємств на оформлення та здачу податкової звітності, а держави – на адміністрування податків), покращити показники України у міжнародних рейтингах, що є лише зовнішньою стороною реформ.

Слід зазначити, що «системне зниження податкового навантаження на суб'єктів господарювання, скорочення кількості податкових

платежів..., істотне зменшення єдиного соціального внеску» визначено у якості пріоритетних для державної політики дерегуляції малого та середнього бізнесу [17, С. 249]. На протязі 2014-2015 рр. було прийнято низку законів щодо внесення змін до Податкового і Бюджетного кодексів та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи [18], які на думку їх авторів, спрямовані на підтримку виробника, активізацію інвестиційної діяльності підприємств.

Однак, багато фахівців, наприклад, експерти Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД) вважають, що всупереч заявам уряду впроваджені зміни мають фіскальний характер і не призведуть до зменшення податкового навантаження на бізнес та громадян [19]. На думку експертів МЦПД, деклароване зменшення кількості податків і зборів з 22 до 11 насправді означає трансформацію скасованих податків у вже існуючі. Наприклад, з 15 до 20% зростають ставки оподаткування пасивних доходів та зберігається стягнення військового збору. Крім того, починаючи з 2015 року скорочується кількість груп платників за спрощеною системою оподаткування та вводиться додатковий імпорتنний збір, що тільки погіршить купівельну спроможність населення. Враховуючи промисловий спад, військові дії, зруйновану інфраструктуру Донбасу, торговельну війну з РФ, девальвацію, і як наслідок – загальне погіршення соціально-економічного стану країни, майже всі пропонувані зміни, на думку авторів аналітичного вісника, можуть тільки збільшити податковий тягар [19, С. 5-6].

Так, наприклад, реформа Єдиного соціального внеску (ЄСВ) не вплине на зменшення відрахувань із заробітної плати працівників, що отримують заробітну плату до трьох мінімальних зарплат, а таких в Україні більшість. Ті, у кого місячний доход перевищує 3500 грн. сплачуватимуть менше податків, причому чим більший доход, тим меншою буде сплата у порівнянні з діючою системою оподаткування.

Запропонована модель реформ свідчить, що обіцянки Уряду з приводу реформування податкової системи у бік сплати більших сум податків з забезпечених людей не виконуються. А менш забезпечені люди яку суму податків сплачували, таку і будуть сплачувати, вони не відчують зменшення податкового тиску.

Нова система оподаткування, яка розширює базу оподаткування по суті повинна знизити податковий тиск на вітчизняних виробників, чого не скажеш про аграріїв, яких у 2015 році чекає відчутне збільшення податків. Так, підвищено земельний податок; тваринники, садівники й виноградарі позбулися дотацій від держави, також було введено імпортне мито на засоби захисту рослин, насіння, мінеральні добрива, сільгосптехніку й

запчастини, які вже й так істотно подорожчали через знецінювання гривни. Докорінно був змінений механізм сплати фіксованого сільгосподатку. За підрахунками фахівців Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки (ННЦ ІАЕ)», уточнення бази оподаткування обумовить збільшення сум податкових зобов'язань з одного гектара сільгоспугідь більш ніж у 6,5 разів. До того ж, у три рази збільшено ставку спеціального режиму прямого оподаткування для сільгоспідприємств. Крім того, парламент прийняв рішення не відшкодовувати ПДВ при експорті зерна всіма учасниками ринку [20].

Висновки та пропозиції. Ефективність державної податкової політики залежить від багатьох факторів, як суб'єктивного так і об'єктивного характеру. Визначення ставок оподаткування потребує детального аналізу усієї системи оподаткування, результатів фінансової діяльності підприємців та їх можливостей сплачувати податкові зобов'язання та бути стимулом мотивації виходу з тіні, щоб бути вагомим джерелом поповнення Державного бюджету.

Проведене дослідження свідчить, що вітчизняна система оподаткування перетворилася із стимулятора і регулятора суспільного розвитку в його дезактиватор. Неефективність податкової системи, високий податковий тиск, постійні зміни у податковому законодавстві, складність розрахунків податкових платежів призводять до банкрутства підприємців, їх ухилення від сплати податків, вивезення своїх капіталів за кордон, внаслідок чого активність бізнесу останнім часом стрімко падає.

Внесені зміни у податкове законодавство не відповідають вимогам, що діють у Євросоюзі і призводять до подальшого падіння життєвого рівня населення, який і так є найнижчим у Європі.

Сьогодні виникає потреба у формуванні стимулюючих програм для малого і середнього бізнесу. Фіскальне стимулювання сталого розвитку бізнес-структур повинне здійснюватися диференційовано, за рахунок регулювання податкового навантаження, яке, як це робиться у багатьох країнах, необхідно послаблювати у часи складної економічної ситуації у країні для активізації розвитку бізнесу й сприяння залученню інвестицій. Реформування діючої податкової системи має бути спрямоване на стимулювання розвитку підприємництва, а не на його пригнічення.

Література

1. Балашова О.В. Податковий механізм управління підприємством /О.В. Балашова // Економіка : проблеми теорії і практики. – 2003. – №5. – С. 918-925.

2. Богдан Т.П. Фіскальна консолідація : уроки міжнародного досвіду для України / Т.П. Богдан, І.В. Богдан // Фінанси України. – 2014. – №10. – С. 55-72.
3. Гавриленко Н.В. Вплив податкового навантаження підприємницької сфери на національну економіку / Н.В.Гавриленко // Науковий вісник. – 2007. – №3(40). – С. 12- 17.
4. Орлова В.М. Современные методики расчета налоговой нагрузки на предприятия / В.М. Орлова // Налоги. – 2007. – № 31. – С. 23-28.
5. Островенко Т.К. Налоговая нагрузка на предприятие: обобщающие и частные показатели системы / Т.К.Островенко // Аудиторские ведомости. – 2003. – №5. – С. 10-14.
6. Соколовська А.М. Особливості податкової системи України та напрями її коригування / А.М.Соколовська // Фінанси України. – 2013. – №9. – С. 28-44.
7. Соколовська А.М. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / А.М.Соколовська // Економіка України. – 2006. – №7. – С. 4-13.
8. Кирова Е.А. Методология определения налоговой нагрузки на хозяйствующие субъекты / Е.А. Кирова // Финансы. – 1998.– №9. – С. 32-36.
9. Кадушин А.Н. Насколько сильно налоговое бремя (попытка количественного анализа) / А.Н. Кадушин, Н.М. Михайлова, [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.cfin.ru/taxes/how_much_taxes.shtml
10. Литвин М.И. Налоговая нагрузка и экономические интересы предприятий / М.И. Литвин // Финансы. – 1998. – №5. – С. 55-59.
11. Крейнина М.Н. Финансовое состояние предприятия. Методы оценки / М.Н. Крейнина. – М. : ДИС, 1997. – С. 144-148.
12. Налоги и налогообложение: уч. для вузов ; 6-е изд., доп. / Под ред. М.В.Романовского и О.В. Врублевской. – СПб : Питер, 2010. – 585 с.
13. Статистичний щорічник України за 2013 рік / [за ред. О.Г.Осауленка]. – К. : Держкомстат України, 2014. – 534 с.
14. Податковий індекс Європейської Бізнес-асоціації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/uk/about-eba/indices/tax-index>
15. Paying Taxes 2015 : The global picture. The changing face of tax compliance in 189 economies worldwide / PricewaterhouseCoopers&Doing Business. – 175 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2015-high-resolution.pdf>

16. Системна криза в Україні : передумови, ризики, шляхи подолання : аналіт. доп. / Я.А. Жаліло, К.А. Кононенко, В.М. Яблонський [та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2014. – 132 с.

17. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с.

18. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи / Закон України № 71-VIII від 28.12.2014 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 7-8, № 9. – ст.55.

19. Податкові новації 2015 року //Щотижневий аналітичний вісник Міжнародного центру перспективних досліджень «Inside Ukraine», № 42. – 12 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://icps.com.ua/publications/periodic/inside_ukraine/11859.html

20. Харламов П. Кабмін увеличил налоговую нагрузку на АПК в 20 раз /РБК-Украина / П. Харламов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/rus/analytics/kabmin-uvelichil-nalogovuyu-nagruzku-apk-1427103928.html>

Abstract

Sarajeva I.N., Nosova N.I.

Problems of Optimization of Tax Burden on the Business Sector in Ukraine

The system of the taxation of enterprise sector is analyzed and the level of a tax burden with use of different procedures of an assessment in conditions of system crisis of domestic economy is calculated. Directions of optimization of taxation in view of experience of EU are offered.

УДК 339.13.017

АНАЛІЗ ЛОКАЛЬНИХ РИНКІВ ТА ЇХ ПРОБЛЕМ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО КРИЗИСУ В УКРАЇНІ.

Серов О.О.

Розглянуто сутність існування та функціонування локальних ринків як основного фактору розвитку національної економіки. Визначено сутність різноманіття форм та видів існування локальних ринків. Обґрунтовано необхідність реформування існуючого законодавства для покращення національної економіки.

Постановка проблеми. Про проблему ринкових відносин у сфері забезпечення необхідних потреб населення сказано дуже мало. На перші місця в таких потребах можна поставити потреби в їжі, житлі і теплі, одязі, затишку та комфорті [1]. Переважна більшість з цих потреб знаходять своє задоволення на місцевих - локальних ринках. На цих ринках також формуються структури, які виробляють товари та послуги для задоволення потреб місцевого населення. Таким чином виникають локальні ринки, на яких формуються попит і пропозиція на товари (послуги) першої необхідності. До цих ринків можна віднести такі, як ринки продовольчих товарів, послуги громадського харчування, ринки житла та житлових послуг, предмети гардеробу, меблів та ремонту житла, тощо.

Сьогодні більшість локальних ринків України знаходиться в стані монополістичної стагнації. На наших очах згортається приватний бізнес, великі компанії; зупиняють виробництво найважливіші для регіонів підприємства; багато банків через відсутність рефінансування і відтоку грошової маси з банківських рахунків припиняють свою роботу і, в підсумку, визнаються банкрутами. Припинення іноземного інвестування (його обсяг в 2014 р скоротився на 20% [2]) призводить до закриття невеликих заводів, що працюють на експорт. В результаті - підвищення безробіття, зменшення зарплат і інфляція. Як наслідок ми спостерігаємо значне погіршення рівня життя населення.

Одним із способів вирішення цієї актуальної проблеми, на наш погляд, є перегляд і коректування законодавчої бази для недопущення

монополії, а також підтримка всіх рівнів бізнесу, як на державному, так і на місцевому рівнях.

У зв'язку з цим, метою даного дослідження є виявлення основних факторів, які призвели локальні ринки до стану монополістичної стагнації і аналіз можливих рішень щодо підвищення рівня життя населення.

Аналіз існуючого матеріалу. Ринок – це механізм формування та руху відтворювальних процесів, форма зв'язку виробництва і споживання, а також різних видів комерційно-господарської діяльності за допомогою купівлі-продажу товарів, капіталів, робочої сили, технологій, інформації тощо [3].

Ринок має три виміри: об'єктний (товарний), просторовий (географічний) і часовий [1]. Кожен з цих трьох параметрів підлягає визначенню і для їх оцінки використовуються відповідні критерії, а результати такої оцінки в сукупності дадуть загальне початкове уявлення про товарний ринок, як про цілісний об'єкт його подальшого економічного аналізу.

Товарні межі ринку визначаються шляхом визначення товарів (груп товарів), навколо яких формується ринок. Товарні межі ринку - це група товарів, що задовольняють певну потребу споживача.

Часові межі ринку визначаються шляхом ретроспективного і перспективного аналізів ринку, в ході яких виявляється стан, існуюче на момент проведення дослідження, і аналізується вплив, який нададуть підконтрольні дії на цей стан

Більш детально слід зупинитися на визначенні географічних меж ринку тому, що даний критерій є ключовим для локального ринку. При визначенні вищевказаних меж беруться до уваги такі фактори:

–фізичні та технічні характеристики товару, у тому числі його термін придатності і реалізації, а також пристосованість товару до кліматичних умов регіону та транспортування;

–можливість налагодження технологічних зв'язків між виробниками і споживачами товару, у тому числі можливість і доцільність налагодження на даній території (в регіоні) сервісного (технологічного, гарантійного, абонентського) обслуговування товару;

–рівень дистрибуторських витрат з доставки товару в регіон, його реалізації і ступінь їх впливу на ціну товару;

–рівень розвитку торговельної інфраструктури в даному регіоні, необхідної для просування товару, в тому числі: оптових торгових баз, роздрібних торговельних мереж, складських приміщень, вантажно-розвантажувальних комплексів, причалів, холодильників і т.д.;

– специфічні особливості законодавчої бази або особливі нормативні обмеження, що діють на даній території в частині даного товару (наприклад, санітарні норми або екологічні вимоги) - підвищені мита, особливі додаткові вимоги до товару або, наприклад, до упаковки;

– наявність сильних протекціоністських бар'єрів (нормативних актів), що перешкоджають проникненню товарів на даний ринок (регіональний або державний);

– регулювання ринку (регулювання рентабельності, товарні інтервенції, пільги та ін.);

– рівень технічних, фінансових та адміністративних бар'єрів (обмежень) у частині просування товарів з інших регіонів, країн на даний територіальний ринок (місцевих мит, торгових надбавок, ліцензування, квотування та ін.);

– наявність сильних домінуючих (монопольних) конкуруючих структур в регіоні, здатних створити потужні штучні бар'єри на шляху просування товарів на дану територію, регіон у вигляді антиреклами, відмови торгових мереж в реалізації або складських структур в зберіганні.

Миколай Гриценко вважає, що в цілому, локальні ринки являють собою ринки, де виробнича, розподільча сфери та сфера обміну та споживання обмежені адміністративними кордонами і є гарантом економічного зростання і підтримки економічної незалежності регіону [4]. Але ми не згодні з цим визначенням. Локальні ринки можуть бути обмежені не лише адміністративними кордонами, а ще й економічними або технологічними. Пов'язано це з тим, що не всі локальні ринки встановлюються інституційно, багато з них працюють в регіонах в межах вільної конкуренції.

На рівні локальних ринків здійснюється не тільки рух товару, що припускає одночасний рух капіталу, який обслуговує процес регіонального відтворення, а також забезпечується рух не тільки капіталу в товарній формі, а й наприклад, грошового капіталу, обслуговуючого товарообмін через локальні ринки, які, в свою чергу, здійснюють забезпечення основним і оборотним капіталом сфери виробництва та обігу в регіоні, а також всі сфери економіки регіону трудовими ресурсами та обмін економічною інформацією. Відсутність єдиного процесу організації взаємодії локальних ринків призводить до багатьох негативних наслідків, пов'язаних з відтворенням ресурсів у регіоні. Таким чином, ефективна взаємодія локальних ринків - це необхідний елемент економіки з ринковим механізмом відтворювального процесу.

Основний матеріал. На основі проведеного нами аналізу, можна запропонувати наступне визначення категорії «локальний ринок» - це такий ринок, який має чітке географічне обмеження, має свої особливості, які характерні лише для цієї місцевості та є її невід'ємною частиною. Локальні ринки є невід'ємною частиною національного ринку і зазвичай підкоряються законам тієї країни, на території якої знаходяться. Вони також є невід'ємною частиною будь-якого населеного пункту.

Локальні ринки підпорядковані глобальній системі, проте мають ряд своїх особливих критеріїв, характерних тільки для даної місцевості. Локальні ринки знаходяться у взаємозв'язку з навколишнім середовищем, яка безперервно формує попит на певні товари та послуги, що мають свої особливості.

У локальних ринках можна виділити кілька основних критеріїв: по-перше це певні територіальні межі ринку, по-друге - особливості тієї території, на якій він розташовується, по-третє - всі локальні ринки підпорядковані глобальній системі - національною чи світового ринку - залежно від виду виробництва, по-четверте - існує взаємодія з іншими локальними ринками.

У деяких ситуаціях можна спостерігати кілька сегментів локального ринку, які, об'єднавшись дають ефект синергії. Прикладом такого ефекту може служити об'єднання двох компаній. Так одна займається електрозабезпеченням будинків, а друга - електрозабезпеченням транспорту. При аналізі ситуації, керівники компаній прийшли до висновку, що запитаний електротранспорт від вже існуючої електромережі, буде економити як матеріали на прокладання електричної мережі електротранспорту по всьому місту, так і людські ресурси, що витрачаються на обслуговування прокладених мереж. Результатом стане економічно працююча транспортна структура міста.

Більшість локальних ринків є більш динамічними, ніж національний і світовий ринок. Причина проста - в той час як однієї з цілей світових компаній є всебічна диверсифікація, локальні ринки орієнтовані на меншу кількість споживачів, внаслідок чого набагато простіше змінити певні характеристики товару або послуги для конкретного клієнта.

Слід зазначити, що без раціонально працюючих локальних ринків неможливе продуктивне функціонування національної економіки, що призведе до зниження рівня комфорту життя громадян.

Дослідивши існуючу літературу на тему локальних ринків ми з'ясували, що сьогодні не існує чіткої класифікації локальних ринків, без якої неможливо докладний їх дослідження. Ми пропонуємо таку класифікацію.

1. За видами товарів:
 - споживчі товари;
 - послуги ЖКГ (необхідні для життєдіяльності людини послуги - водозабезпечення, енергозабезпечення, обслуговування будинків та ін.);
 - поштові послуги;
 - послуги зв'язку.
 2. По встановленню меж:
 - адміністративні;
 - технологічні;
 - економічні.
 3. За способом утворення:
 - інституційні;
 - природні;
 - штучні;
 - ринкові.
 4. За рівнем конкуренції:
 - монополія;
 - олігополія;
 - поліполія.
 5. За кількістю споживачів:
 - області;
 - населені пункти;
 - райони міста;
 - будинку.
 6. За способом регулювання:
 - ринковий;
 - адміністративний;
 - інституційний.
- Ринки також діляться за видами послуг, що надають. На цьому розподілі слід зупинитися більш детально:
1. ринки ЖКГ:
 - житлово-комунальні сервіси;
 - ОСББ;
 - керуючі компанії;
 2. ринки праці:
 - центри зайнятості;
 - крьюінгові компанії;

- приватні компанії з пошуку роботи;
- 3. ринки транспортних послуг:
 - внутрішньо-міські перевезення (електротранспорт, метро, автобуси);
 - приміський транспорт (електрички, автобуси)
 - зовнішньо-міські перевезення (автобуси, поїзди)
- 4. ринки побутових послуг:
 - пральні;
 - ремонтні майстерні;
 - салони;
 - перукарні;
 - будівельні компанії та ін.
- 5. ринки медичних послуг:
 - лікарні;
 - поліклініки;
 - аптеки;
- 6. ринки телекомунікаційних послуг:
 - кабельне ТБ;
 - мовлення місцевих радіоканалів та телеканалів;
 - послуги інтернет-провайдерів;
 - міська преса;
- 7. ринки адміністративних послуг:
 - єдині вікна видачі довідок;
 - БТІ;
 - міграційні центри приймання громадян;
- 8. ринки торгівельних послуг:
 - місцеві торгівельні мережі;
 - місцеві ринки;
 - магазини крокової доступності;
- 9. ринки соціальних послуг:
 - послуги дитячих садочків;
 - будинки престарілих;
 - спортивні секції;
 - школи;
- 10. ринки юридичних послуг:
 - адвокатські контори;
 - нотаріальні контори;
- 11. ринки послуг HOREKA:

- готелі;
- ресторани;
- кафе;
- 12. ринки розважальних послуг:
 - парки;
 - кінотеатри;
 - театри;
 - клуби та ін.
- 13. ринки послуг освіти:
 - приватні школи;
 - освітні курси;
 - школи водіння;
 - ВНЗ.

На жаль, побудові раціональної економічної політики локальних ринків в наші дні заважає безліч чинників. Відсутність продуманої законодавчої бази та недосконалість податкового кодексу перешкоджає сприятливому функціональному розвитку малого бізнесу і приватного підприємництва. Монополізація окремих сегментів локальних ринків не сприяє раціональному розвитку великих підприємств в умовах ринкової економіки. Використання тендерного законодавства керівниками підприємств-споживачів у своїх цілях і недосконалість юридичної бази створює умови, які перешкоджають входженню нових компаній на ринок. Відсутність інвестування перспективних бізнес-планів призводить до практично повної відсутності нових підприємств. На даний момент, на нашу думку, на локальних ринках в Україні ми можемо спостерігати монополістичну стагнацію.

Даному явищу сприяла значна кількість факторів, що впливають на українську економіку в цілому. Насамперед, згубний стан економіки нашої країни викликаний політичними причинами. Після подій кінця 2013-2014 рр. інвестиційна привабливість регіонів і країни в цілому вкрай знизилася. У порівнянні з початком 2014, до 2015 р девальвація гривні склала більше 200%, інфляція в окремих сегментах ринку досягає 150%, у той час як підвищення мінімальної заробітної плати було заморожено [2]. Багато людей залишилися без роботи тому підприємства опинилися на межі банкрутства.

Як ми вже зазначали, однією з основних проблем локальних ринків є монополія. Найчастіше така ситуація складається в такому сегменті локального ринку, як житлово-комунальне господарство. При цьому слід зазначити, що якщо в таких галузях локальних ринків як, наприклад,

енергозабезпечення, водозабезпечення і т.д. природної монополії уникнути практично неможливо, то в таких галузях, як вивіз сміття, обслуговування ліфтів житлових будинків та ліфтових конструкцій, утримання будинків та прибудинкових територій ця монополія є штучною. У більшості випадків причиною штучної монополії стає той факт, що на чолі деяких компаній стоять впливові політики.

В якості ще однієї причини штучної монополії можна виділити інформаційну блокаду. Як відомо, без професійно-складеної маркетингової компанії успішний вхід на ринок для нового підприємства практично неможливий. Причиною відсутності сприятливих умов для входу на ринок нових підприємств також може бути те, що компанії, які вже зайняли свої ніші на локальному ринку підприємства можуть мати деякі зв'язки як у засобах масової інформації, так і в органах місцевого самоврядування. Використовуючи свої зв'язки можна легко обмежити доступну інформацію про нове підприємство, яка намагається увійти на ринок, або спотворити її, що призводить до відсутності бажання скористатися її послугами у споживачів. Іншою стороною інформаційної блокади може бути те, що інформація про проведення тендеру може блокуватися і вибірково доводитися тільки до «потрібних» виконавців. Нинішнє тендерне законодавство дозволяє професійному юристові при проведенні тендеру поставити такі умови, щоб виграла потрібна фірма. Звичайно, і в тому, і в іншому випадку, результатом є відсутність чесної конкуренції при виборі виконавця.

Ще однією з найсерйозніших проблем локальних ринків є відсутність інвестування, як з боку держави, так і з боку різного роду інвесторів. Причиною цього може бути побоювання з приводу подальшої долі регіонів нашої країни. Вивчивши проведену політику і нинішню ситуацію на сході країни, хвилювання, що посилюються, на заході та півдні, будь-який ризик-менеджер прийде до невтішного висновку - вкладати гроші в підприємства, провідні основну діяльність на території України, вкрай небезпечно.

Відсутність інвестування призводить до необхідності скорочення штату підприємств, скорочення розмірів і числа премій, надбавок і т.п. Звільнення працівників підприємств через скорочення штату або повного банкрутства призводить до збільшення рівня безробіття в країні. Далі можна спостерігати такий причинно-наслідковий ланцюжок: чим вище рівень безробіття - тим менше зарплати можна пропонувати населенню і тим менше платіжна спроможність; чим менше платіжна спроможність населення - тим менше попит на певні види товарів; якщо попит не покриває пропозицію - підприємство буде змушене зменшити

виробництво, що, в свою чергу, призведе до скорочення підприємств і збільшення рівня безробіття. Розірвати даний ланцюг можна тільки відкриттям нових підприємств, зменшенням рівня безробіття і рефінансування «вмираючих» підприємств.

Висновки. Проведений нами аналіз ситуації на локальних ринках регіонів країни показав, що вона вимагає втручання, як на державному, так і на місцевому рівні управління. На наш погляд, найбільш доцільним, на даний момент, виходом зі сформованої ситуації є перегляд законодавчої бази та внесення коригувань, які в подальшому дозволять уникнути виникнення монополії на локальних ринках. Відсутність монополізації сегментів локальних ринків призведе до підвищення рівня конкуренції, затребуваності людських ресурсів і підвищення заробітних плат на успішних підприємствах. Підвищення рівня життя населення призведе до збільшення попиту, який потрібно буде покрити пропозицією, для чого потрібно буде розширити штат робітників і зайняти новоутворені місця безробітними громадянами.

Створення сприятливих умов для залучення інвестицій дозволить приватним підприємцям і власникам малого бізнесу розвиватися і займати нові ніші в сегментах локальних ринків. Інвестиції також дозволять функціонально розвиватися вже усталеним підприємствам середнього та великого бізнесу, що буде сприятливо позначатися на національній економіці.

Перегляд тендерного законодавства дозволить уникнути випадків, при яких умови торгів пишуться для конкретного підприємства, а не для найбільш раціонального вибору постачальника товарів або послуг.

Викоринити найголовнішу проблему - упередженість і корумпованість чиновників є пріоритетним завданням протягом вже багатьох років. Однак великих змін за ці роки не відбулося. Для того, щоб істотно просунутися у вирішенні даної проблеми - потрібно, насамперед, аналізувати іноземний досвід у цій сфері. Проведення управлінських реформ, на нашу думку, дозволить, якщо не позбутися проблеми, то хоча б спростити роль місцевих чиновників у формуванні локальних ринків, і, як наслідок, національного бюджету.

Література

1. Лысюк В.М. Воспроизводственная функция товарных рынков [Текст] / Лысюк В. М.; Нац. акад. наук Украины, Ин-т проблем рынка и экон.-экол. исслед. – Одесса : Ин-т проблем рынка и экон.-экол. исслед., 2011. – 224 с.

2. Офіційний сайт міністерства статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.
3. Белявцев, М.І. Інфраструктура товарного ринку [Текст] / Белявцев М.І., Шестопалова Л.В.; Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 416 с.
4. Гриценко Н., Локальные рынки решают стратегические задачи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sever.lg.ua/2015-01-15-nikolai-gritsenko-lokalnye-rynki-reshayut-strategicheskie-zadachi>

Abstract

Serov O.O.

Analysis of local markets and its' problems during economic crisis in Ukraine.

The essence of the existence and functioning of local markets as a major factor in the development of the national economy is considered. The essence of the diversity of forms and types of present local markets is known. The necessity of reforming of the existing legislation with the aim of improving national economy is explained.

АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОСОЮЗУ

Скорик М.Л.

В роботі показано, що сучасний стан аграрного сектору України не дозволяє наблизитись до стандартів ЄС. Ситуацію можливо змінити після проведення децентралізації влади та передачі вирішення соціальних та фінансових проблем територіальним громадам. Це дозволить оперативно і якісно вирішувати питання залучення інвестицій для впровадження інноваційних технологій у виробництво сільгосппродукції, що буде відповідати вимогам ЄС та забезпечить Україні достойне місце серед експортерів цієї продукції.

Постановка проблеми.

В сучасному світі під впливом могутніх фінансових посередників відбувається трансформація поглядів на подолання наслідків кризових явищ в економіці, які останнім часом доволі часто про себе нагадують. На думку Е. Райнерта [12] існують галузі, вкладення в які на певному етапі стають обернено-пропорційними прибутку (*спадаюча віддача*). Це стосується сільського господарства, видобутку копалин та ін. На противагу їм існують галузі, в яких збільшення обсягів виробництва зменшує собівартість (*зростаюча віддача*). До таких належать обробна промисловість та майже всі галузі з виробництва наукоємної продукції. Україна має досить високий інтелектуальний потенціал та кваліфіковані кадри, що є необхідною умовою для розбудови та розвитку підприємств з інноваційними технологіями. Теоретично усе ясно, куди слід направляти зусилля та вкладати кошти та на практиці набагато складніше. Але навіть за попередження Е. Рейнарта величезний аграрний потенціал України має використовуватися як конкурентна перевага у міжнародному поділі праці та конкуренції за ринки збуту. В економіці України аграрний сектор залишається винятково важливою ланкою, яка визначає соціально-

економічний стан суспільства та продовольчу безпеку держави. Аграрний сектор економіки є одним із потужних важелів подальшого економічного розвитку нашої держави.

На Україну припадає 11% усіх орних земель Європи [2]. Вже зараз Україна здатна забезпечити продовольством близько 140 млн. людей, а за умови внесення змін у систему управління аграрним сектором, Україна має можливість вийти на передові позиції в аграрній діяльності та зайняти гідне місце в Євросоюзі (ЄС).

Аналіз досягнень і публікацій.

Питаннями ефективності сільського господарства з позицій його сталого розвитку та вдосконалення територіальної організації займаються науковці Ради по вивченню продуктивних сил України НАНУ, Інституту економіки НАНУ, Інституту аграрної економіки, Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ тощо. Серед авторів, які розробили теоретико-методичні основи та займалися прикладними аспектами цієї проблеми можна виділити Дорогунцова С.І., Борщевського П.П., Данилишина Б.М., Долішнього М.І., Лисецького А.С., Онищенко О.М., Прейгера Д.К., Попрозмана Н.І., Паламарчука М.М., Пістуна М.Д., Поліщук М.П., Саблука П. Т., Царенко О.М., Чернюк Л.Г. та ін.

Мета дослідження – дослідити стан аграрного сектору України та визначити умови, за яких буде реалізовано його конкурентну перевагу на Європейському ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Нинішні результати господарювання не відповідають існуючому потенціалу країни, зміна системи управління аграрним сектором може дозволити Україні вийти на передові позиції з експорту продовольства й успішно конкурувати з лідерами світового ринку.

Сучасні проблеми аграрного сектору економіки представляють тісно зв'язаний ланцюг політичних та соціально-психологічних аспектів розвитку агропромислового комплексу, хоча, безперечно, всі ці проблеми тісно пов'язані з вузловими питаннями аграрної економіки. Внаслідок сучасної кризової ситуації у функціонуванні економіки аграрної сфери та соціального розвитку села стримується освоєння соціально орієнтованих ринкових відносин. Багаторічна практика зарубіжних країн переконливо свідчить про неправомірність орієнтації ринкового виробництва лише на стихійність його розвитку і автоматизм саморегулювання [6].

Аграрний сектор економіки країни – це цілісний комплекс, тісно пов'язаний з природними умовами, ресурсами, технічними можливостями

та кваліфікованими спеціалістами. У 2013 р. на території країни виробництвом аграрної продукції займалося 59 тис. аграрних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання (включаючи фермерські господарства), які використовували 23,2 млн. га сільськогосподарських угідь.

У господарських товариствах зосереджено 51,2% цих угідь, у фермерських господарствах – 20,0%, у приватних підприємствах – 16,0%, у виробничих кооперативах – 4,6%, у державних підприємствах – 2,6%, у підприємствах інших форм господарювання – 7,7% [10].

Аграрний сектор є однією з найбільших галузей народного господарства, що залучає природні ресурси в економічний обіг. Українські сільськогосподарські угіддя становлять 0,8% площі сільськогосподарських земель світу [8].

В незалежній Україні досить болісно відбувся процес переходу сільськогосподарського виробництва від адміністративно-командних умов функціонування до нових ринкових. Соціально-економічний ефект в аграрному секторі економіки за роки становлення ринкових відносин виявився негативним порівняно з іншими секторами. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України повинна бути спрямована на формування ефективного соціально спрямованого сектору економіки держави, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на основі закріплення його багатокладності, що на даному етапі розвитку вимагає пріоритету формування різних категорій господарств, власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також – власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою [3].

Вирішальним фактором зростання обсягів аграрного виробництва мають бути аграрні реформи, які вперше були впроваджені 20 років тому. Завдяки їм відставання України від середніх економічних показників ЄС скоротилося за цей період у два рази, хоча рівень освоєння реформ сягнув лише 40 %. Через не освоєння іншої частини реформ й ігнорування дії об'єктивних економічних законів розвитку агропромислового виробництва Україна відстає від ЄС за виробничо-економічними показниками [13].

Аби визначити необхідні реформи на сучасному етапі розвитку аграрного сектору, необхідно зрозуміти в якому напрямку буде

розвиватися країна в цілому. Для цього слід створити схему економічного розвитку країни, а відповідно – всіх регіонів, територій, галузей.

Модель постіндустріального розвитку економіки України має поєднувати індустріальний розвиток й аграрне виробництво, бо неможливо досягти бажаних результатів віддаючи перевагу лише одному напрямку. Насамперед промисловість повинна задовольняти потреби сільського господарства, а воно – потреби промисловості та її працівників. Цей тандем буде ефективним лише при застосуванні прогресивних та інформаційних технологій з метою забезпечення високодохідного функціонування об'єднаного капіталу та ефективного запровадження їхніх досягнень у виробництво. Отриманий дохід має направлятися на розв'язання проблем соціуму, що відповідає потребам соціально орієнтованої економіки [11].

Сучасний стан аграрного сектора унеможливорює його інтеграцію до норм, притаманних ЄС, та потребує негайного реформування економічних відносин на селі і децентралізації при майже повному перезавантаженні влади. Багато проблем на селі можливо вирішити завдяки розширенню повноважень територіальних громад та місцевого самоврядування.

Без завершення земельної реформи на селі важко вибудувати в державі систему розподільчих та регульованих відносин, ліквідувати диспаритет цін, забезпечити працівникам економічну зацікавленість в аграрній діяльності та домогтися значного нарощування обсягів виробництва. Неурегульованість державою економічно справедливих цінових відносин, визначених відповідно до вимог об'єктивних економічних законів, заважає адаптації аграрного сектора до стандартів ЄС.

Необхідно враховувати, що в Україні умови для розвитку сільськогосподарського виробництва в різних регіонах різні, тому бажано сформувати в кожній області регіональні науково-економічні центри розвитку сільських територій. Ці центри повинні забезпечити наукове супроводження виробничої, економічної та соціальної діяльності усіх суб'єктів господарювання з урахуванням розвитку територій, на яких вони розташовані [13].

Від вирішення перерахованих проблем залежить успіх економічної діяльності в аграрній сфері. Найголовнішими зараз на селі є соціально-психологічні проблеми, спричинені безробіттям [1].

На ринку праці у 2012 – 2013 рр. спостерігалися позитивні зрушення. Чисельність зайнятого населення в Україні у 2012 р. збільшилася та становила 20 354,3 тис. осіб, а у 2013 р. – 20 444,1 тис. осіб. Рівень зайнятості у середньому по Україні зріс з 59,2% до 59,7%. За даними Державної статистичної служби статистики України, частка зайнятих у сільському, лісовому та рибному господарстві дещо зросла і становила у 2012р. - 17,2%, а у 2013 р. – 17,5% від усього зайнятого населення. А от ситуація з сільським населенням має зворотню тенденцію, а саме із загальної кількості найманих працівників у сільському господарстві у 2010 р. було зайнято лише 6% (у 2000 р. – 17%) [9].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика успадкованої та прогнозованої згідно із запланованими реформами системи влади

Успадкована система влади	Децентралізація
Концентрація влади в одній інституції.	Децентралізація влади. Максимальна дерегуляція дозволів і послуг.
Максимальна передача фінансів «нагору», їх перерозподіл «вниз» у ручному режимі.	Передача більшості повноважень та ресурсів на рівень територіальних громад – сіл, селищ і міст.
Повна залежність територій від центру.	Чітке розмежування повноважень як між різними органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування
Розбалансована система місцевого самоврядування. Слабкі громади.	Принцип субсидіарності. Зі сфери компетенції органів виконавчої влади мають бути вилучені та передані до відання місцевого самоврядування повноваження, які можуть бути ефективніше реалізовані територіальними громадами.

Вирішення більшості питань через корупційний чинник.	Відповідальність органів місцевого самоврядування перед виборцем і державою.
--	--

Таке скорочення відбулося, не в останню чергу, внаслідок низької заробітної плати в аграрній галузі, яка ще й не виплачується вчасно, а також необлаштованості сільського життя та слабого інфраструктурного забезпечення [7]. Все це робить аграрну працю непривабливою та спричиняє відплив робочої сили з галузі. Змінити ситуацію можуть лише докорінні зміни в управлінні на місцях.

Зараз Україна знаходиться напередодні Конституційної реформи, яка має на меті максимально децентралізувати владу (Табл.1).

Існуюча в країні система державного управління є неефективною, вона поєднує як інститути, що дісталися у спадок від радянської доби, так і нові інститути, що сформувалися в період незалежності України. Ця система є внутрішньо суперечливою, незавершеною, громіздкою та відірваною від людей, внаслідок чого існуюче державне управління стало гальмом у проведенні соціально-економічних і політичних реформ. Тому зміст адміністративної реформи полягає, з одного боку, в комплексній перебудові існуючої в Україні системи державного управління всіма сферами суспільного життя, з іншого – у розбудові деяких інститутів державного управління, яких Україна ще не створила як суверенна держава.

Метою адміністративної реформи є поетапне створення такої системи державного управління, що забезпечить становленні України як високо розвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури й демократії, дасть їй змогу стати впливовим чинником у світі та Європі. Її метою є також формування системи державного управління, яка буде наближена до потреб і запитів людей, а головним пріоритетом її діяльності стане спрямованість на національні інтереси країни.

В Україні понад 92% сільських територіальних громад мають менше 3 000 жителів, 11% громад – менше 500 жителів. Здійснення постійної фінансової підтримки через районні бюджети нечисленних територіальних громад із використанням системи дотацій, вирівнювання є обтяжливим для державного бюджету та стримує розвиток малих міст і великих селищ.

Починаючи з 1991 року, чисельність сільського населення зменшилася на 2,5 млн осіб, а кількість сільських населених пунктів – на 348 од. Разом із тим кількість сільських рад збільшилася на 1067 од. В Україні створено близько 12 тис. територіальних громад, у більше як у 6 тис. громад чисельність жителів становить менше 3 тис. осіб, із них у 4809 громадах – менше 1 тис. осіб, а в 1129 громадах – менше 500 осіб, у більшості з них не створено виконавчі органи відповідних сільських рад, відсутні бюджетні установи, комунальні підприємства тощо. Органи місцевого самоврядування таких громад практично не можуть здійснювати надані законом повноваження. Дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становить понад 70%, 483 територіальні громади на 90% утримуються за рахунок коштів державного бюджету [13].

Проведення структурних реформ дасть змогу досягти стійкого економічного ефекту за умови гармонізації пріоритетів і етапів зазначених реформ із реформою місцевого самоврядування й територіальної організації влади. Для забезпечення дієздатності територіальних громад необхідно прийняти Закони України «Про право територіальних громад на об'єднання» та «Про співробітництво територіальних громад».

Реформована система органів влади передбачає суттєві зміни на рівнях районів і громад, а саме – зменшення кількості районів та створення об'єднаних територіальних громад [14].

Нагальна необхідність укрупнення районів і громад, а також перерозподіл повноважень зумовлені роздрібненістю та нечисленністю більшості територіальних громад, їх фінансовою неспроможністю, відсутністю резервів і ресурсів для власного економічного розвитку.

Децентралізація покликана задовольнити потреби регіонів без шкоди для країни в цілому. Основні напрями реформи мають забезпечити бюджетну автономію й фінансову самостійність місцевих бюджетів, закріплення за ними стабільних джерел доходів і розширення їх прибуткової бази, децентралізацію витратних повноважень та чіткий розподіл компетенцій, сформованих за принципом субсидіарності. Бюджетна реформа повинна дати змогу формувати місцеві бюджети, не чекаючи центрального, що забезпечить можливості сталого розвитку територій [11].

Процес децентралізації влади – необхідний, але недостатній крок на шляху інтеграції України до стандартів ЄС. Без залучення інвестицій для впровадження новітніх інноваційних технологій ситуація не

зміниться. Лише завдяки активізації інноваційної й інвестиційної діяльності всіх господарюючих суб'єктів можливо запуснути економічний механізм розвитку інноваційної діяльності в аграрній сфері. Реалізація такого підходу може бути успішною лише за умов пільгового оподаткування організацій, що розробляють і освоюють нововведення, а також державного страхування інноваційних ризиків.

Система інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємства АПК являє собою сукупність пов'язаних між собою центрів відповідальності інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку інтегруючої фінансово-промислової групи і вхідних у неї агропромислових підприємств, які відтворюють оптимальні інвестиційні грошові потоки, спрямовані на реалізацію інновацій і здійснюють генеруючий синергетичний ефект [15].

Аналіз сучасних тенденцій розвитку світового агропромислового виробництва доводить, що сутністю АПК є інтеграція взаємозалежних видів і підвидів економічної діяльності в галузях сільськогосподарського і промислового виробництва, пов'язаних між собою технічно, технологічно, економічно, фінансово й організаційно на основі державної, приватної і змішаної форм власності різного територіального розміщення в інтересах випуску на інноваційному обладнанні суспільно необхідного інноваційного кінцевого продукту за мінімальних витрат і максимальних фінансових результатів.

Одним з напрямків підвищення ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності в АПК може стати розробка комплексної програми по залученню інвестицій в агропромисловий комплекс як основа модернізації інвестиційної політики.

Дана модель повинна містити у собі три основних складові: інвестиційну привабливість, управління інвестиційним процесом та заходи з поліпшення інвестиційного клімату. Кожен з представлених елементів має свій алгоритм по залученню інвестицій в аграрний комплекс. Заключним етапом програми є розробка заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату конкретного регіону або підгалузі АПК.

Висновки.

Підсумовуючи можливо зазначити, що стан агропромислового комплексу країни значною мірою впливає на нормальне функціонування всього народного господарства та життя в країні, оскільки він гарантує продовольчу безпеку та значні надходження до бюджету від експорту.

Реформи в аграрній сфері та зміни у системи управління дадуть змогу Україні домогтися значних зрушень в ефективності аграрної діяльності. Для забезпечення виконання концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року необхідно наблизити законодавство України до вимог законодавства ЄС, сприяти розвитку органічного виробництва, створити умови для розвитку біржового ринку та Центру ринкової інформаційної підтримки.

Вирішення завдань, які стоять перед аграрною сферою, можливе тільки в руслі інноваційного розвитку.

На шляху адаптації до стандартів ЄС необхідно перейти від прямого державного регулювання цін на продовольчі товари до запровадження програми адресної підтримки малозабезпечених категорій населення [9].

Крім того країна потребує суттєвих зрушень у питаннях децентралізації влади, створенні привабливого інвестиційного клімату для впровадження інноваційних технологій у аграрний сектор, удосконаленні механізму прогнозування й планування розвитку аграрного сектору та створенню прийнятних умов задля кадрового забезпечення аграрного сектору.

Україна має всі необхідні ресурси аби стати одним з найбільших експортерів продовольства в світі [4]. Головне завдання, яке постає перед владою це раціональне використання цих ресурсів та своєчасні зміни у системі управління аграрною діяльністю, які будуть відповідати запитам сучасного ринку.

Література

1. Білик І. Дослідження динаміки зайнятості та рівня заробітної плати в аграрному секторі економіки України // БІЗНЕСІНФОРМ.- 2014. – Вип.11. – С. 119-124.
2. Економіко-правова бібліотека: Агропромисловий комплекс України. – 2014. – [Цит. 18.05.2015] – Доступний з: <<http://www.vuzlib.su/rps/210.htm>>.
3. Іртищева І. Децентралізація системи управління в забезпеченні сталого розвитку сільських територій // Економіка АПК. – 2015. – Вип.4. – С. 64-70.

4. Княжанський В. Ми можемо нагодувати весь світ // День. – 2011. – Вип.88.
5. Кропивко М. Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором в умовах децентралізації влади та дерегуляції господарської діяльності // Аграрна політика і реформування. – 2015. – Вип.3. – С.5-14.
6. Лупенко Ю. Результати і проблеми реформування сільського господарства України // Економіка АПК. – 2014. – Вип.7. – С. 26-38.
7. Михайлова М. Кадрове забезпечення агропромислового виробництва: теоретико-методологічні засади // Економіка АПК. – 2015. – Вип.2. – С. 50-56.
8. Мороз П. Органічне виробництво: земля і люди. – 2014. [Цит. 15.05.2015]. – Доступний з: <<http://www.agroprofi.com.ua/content/view/455/40>>.
9. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України: Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року. – 2015. – [Цит. 22.05.2015]. – Доступний з: <<http://minagro.gov.ua/apk?nid=16823>>.
10. Павлова Г. Особливості аграрного сектора в національній економіці // Ефективна економіка. – 2014. – Вип.2.
11. Попрозман Н. Методологічні засади формування стратегії розвитку агропромислового виробництва на основі системного аналізу // Економіка АПК. – 2015. – Вип.4. – С. 35-40.
12. Райнерт Эрик С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными /М.: Изд.: Высшая Школа Экономики (Государственный Университет). - 2015. – 384 с.
13. Саблук П. Стан і напрями розвитку аграрної реформи // Аграрна політика і реформування. – 2015. – Вип.2. – С. 10-17.
14. Сайт Законодавство України: Концепція адміністративної реформи в Україні. – 2006. – [Цит. 20.05.2015] – Доступний з: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/810/98>>.
15. Соловчук К. Перспективи розвитку інноваційно-інвестиційних процесів в аграрній сфері // Економіка та управління національним господарством. – 2015.- Вип.1. – С. 130-137.

Abstract

Skorik M.L.

The Ukrainian agriculture on the way in European Union

The article investigates the Ukrainian agriculture, which can't get closer to the EU standards. The situation could be changed in the case of implementation of government decentralization and the transmission of solving the social and financial problems of people in regions. It would allow making quick and high-quality solutions about investments attracting for improvement the innovation technologies in agricultural production, which would fit the bill of EU and provide the rightful place for Ukraine among agriculture exporters.

УДК 303.4:330.3

**ПРИНЦИПЫ СИНЕРГЕТИКИ И НЕЛИНЕЙНОЙ ДИНАМИКИ В
ИЗУЧЕНИИ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ
(социально-экономико-экологический контекст)**

Степанов В.Н., Степанова Е.В.

У статті викладаються деякі базові методологічні принципи методології нелінійного системного аналізу, призначеної для вивчення складних, міждисциплінарних проблем стійкості і нестійкості розвитку соціально-економічних та економіко-екологічних процесів. Звертається увага на перспективи використання синергетики та нелінійної динаміки в дослідженні складних суспільних явищ і процесів.

Постановка проблемы. Вероятно, не будет считаться ошибкой утверждение, что одной из самых долговечных и модных идеологем современности является идеологема «устойчивого развития» (УР). Истоки УР следует связывать еще с 1972 г., когда впервые в истории международных отношений была организована в Стокгольме (Швеция) первая конференция ООН по окружающей среде, когда впервые были поставлены вопросы о необходимости решения проблем деградации окружающей природной среды и создания Программы ООН по окружающей среде и созданию Программы ООН по окружающей среде (ПрООН).

Об идеях приспособления к изменяющемуся окружающему нас миру весьма оригинально высказался лауреат Нобелевской премии (1977 г.) И.Р. Пригожин: «Не нами выбран мир, который нам приходится изучать; мы родились в этом мире и нам следует воспринимать его таким, каким он существует, приспособившись к нему, насколько возможно, наши априорные представления» [1, с. 5]

О понятии «устойчивое развитие» («sustainable development») заговорили в 1987 г. после публикации доклада Всемирной комиссии ООН по окружающей среде и развитию «Наше общее будущее» (доклад Г.Х. Брутланд), где «устойчивое развитие» определялось как развитие, при котором нынешние поколения удовлетворяют свои потребности, не лишая будущие поколения возможности удовлетворять собственные нужды, собственные потребности [2]. Эта точка зрения на «устойчивое развитие» получила официальное признание в 1992 г. на Конференции ООН по окружающей среде и развитию (Рио-де-Жанейро) [3]. Эта же

точка зрения фактически была пролонгирована и на последующем Всемирном саммите – Йоханнесбург (ЮЭР)-2002.

Раскручивание идеологемы «устойчивое развитие» на высоком уровне породило своего рода бум публикаций, конференций, форумов. Только в Украине выполнено большое число разработок, которые нашли отражение в фундаментальных (монографических) публикациях С.И. Дорогунцова и Б.М. Данилишина, М.А. Хвесика, Е.В. Хлобыстова, О.Г. Белоруса и Ю.М. Мацейко, Л.Г. Мельника, Е.М. Борщука, Б.В. Буркинського, В.Н. Степанова, С.К. Харичкова, Т.Ю. Туницы, М.А. Голубца, В.Я Шевчука, А.Г Шапара и др.

Отдавая должное сформулированным и пропагандируемым идеям устойчивого развития и большому многообразию опубликованных точек зрения по решению задач обеспечения устойчивого развития, по нашему мнению, современная наука стоит перед необходимостью нового осмысливания этой сложной и пока нерешенной проблемы с точки зрения теории неустойчивости и нелинейности [4 - 8].

Принимая во внимание, что современные проблемы устойчивого развития рассматриваются фактически в духе линейного мировоззренческого концепта, крайне актуальным становится проблема изучения развития с позиции нелинейности – нелинейности процессов развития, нелинейности с точки зрения моделирования этих процессов и нелинейности в мировоззренческом смысле.

Исключительно важной проблемой нелинейности рассматриваемых социально-экономических и экономико-экологических процессов является проблема их неустойчивости, которой в настоящее время уделяется крайне недостаточное внимание.

Цель исследования. В настоящей статье сформулирована цель – рассмотреть возможности использования методологии и методов современной синергетики и нелинейной динамики для исследования сложных нелинейных проблем развития систем (процессов) социально-экономической и экономико-экологической природы.

Изложение основного материала исследований. В последние десятилетия развитие проблематики устойчивого развития можно охарактеризовать целым рядом особенностей, на которые не обращалось особого внимания. Попытаемся их рассмотреть в контексте новых современных парадигм развития науки, в частности, в рамках становления синергетической парадигмы.

В этом контексте, по нашему мнению, в настоящее время имеются достаточные основания говорить о становлении оригинального научного направления «устойчивость социально-экономических и экономико-

экологических систем» (далее принимаем условие целостности, единства социально-экономико-экологических (СЭЭ) систем). Как в Украине, так и во всем мире сформулировано большое множество концепций устойчивого развития. (Однако, следует признать, что модой на концепции «устойчивое развитие» особо не занимаются Китай, Индия, Япония и многие другие государства).

Следует обратить внимание на другую особенность современной концепции устойчивого развития, исповедуемую в духе «рио-92», которая заключается в том, что она, прежде всего, отражает интересы «золотого миллиарда», богатых стран, транснациональных компаний (мы называем эту концепцию «эксклюзивной» для «особо развитых» [9]). Но эта концепция не отражает насущные интересы выживания более чем 2/3 населения Земли.

Современные идеологемы устойчивого развития, рассматриваются в рамках классической парадигмы экономико-экологической гармонизации. Эта гармонизация может быть и «заповедной», и типа «Чернобыля», и др. Но они не вписываются в фундаментальные закономерности и законы нелинейного и неустойчивого развития современного мира и не согласуются с современными тенденциями трансформации научного осмысливания проблем развития.

В настоящее время можно и нужно говорить о том, что конец XX в. и начало XXI в. характеризуются радикальными сдвигами в познании современного мира и осмысливании науки о его развитии.

Современный этап развития науки о таких сложных системах как социально-экономико-экологические, характеризуется стремительным ростом междисциплинарных и проблемно-ориентированных форм исследований. СЭЭ-системы – это уникальный объект исследований. Эти системы обладают свойствами открытости и саморазвития, нелинейности и неустойчивости. Их можно рассматривать как человекомерные системы.

В системе познания такого рода объектов как СЭЭ-система важнейшее место принадлежит синергетике, в рамках которой в настоящее время рассматривается достаточно большое множество проблем различной природы [10 - 17].

Обратим внимание, прежде всего, на возможности синергетики, которая рассматривается в следующих трех ипостасях [14]:

1) синергетика как картина мира, в рамках которой происходит знакомство с понятиями синергетики и ее возможностями;

2) синергетика как методология изучения нелинейных и неустойчивых процессов (более подробно этот вопрос нами рассматривается ниже);

3) синергетика как наука о процессах развития и самоорганизации сложных систем самой разной природы.

Считаем необходимым особо подчеркнуть, что современная синергетика, с одной стороны, считается наследницей и продолжательницей развития междисциплинарных подходов своих предшественниц: тектологии (А.И. Богданов), теории систем (Л. Фон Берталанфи, А.И. Уемов), кибернетики (Н. Винер, В.М. Глушков).

С другой стороны, следует учитывать, что синергетика существенно отличается от своих предшественниц тем, что ее язык и методы опираются как на достижения нелинейной математики, так и на разделы естественных и технических наук, которые изучают процессы эволюции сложных и саморазвивающихся систем – живые системы и биосфера, социально-экономические и экономико-экологические, технические системы.

Современная синергетика пытается навести мосты между специальными картинами мира (общенаучной, междисциплинарной единой картины мира, строго говоря, нет), дисциплинарными онтологиями (физической, биологической, социальной и др.), а также создать единое поле междисциплинарной коммуникации и сформулировать принципы новой картины мира.

Рассмотрим наиболее важные методологические принципы синергетики.

Согласно В.Г. Буданову [15, с. 48-49] всю совокупность методологических принципов можно разделить на две группы: 1-я группа связывается с категорией «Бытие»; 2-я группа – с категорией «Становление».

Предварительно уточним смысл и содержание философских понятий и категорий «Бытие» и «Становление», что позволит более обоснованно сформулировать и детализировать методологические принципы синергетической методологии в контексте социально-экономико-экологических процессов и в целом – общественных явлений.

Во-первых, «бытие», как философское понятие, обозначает существующий независимо от сознания объективный мир, которое применительно к обществу употребляется как «общественное бытие». (В теологии «Бытие» связывается с названием первой книги «Ветхого завета», которая в русском переводе называется «Библия» [18, с. 76-77].

Как философская категория «общественное бытие» означает совокупность материальных отношений людей к природе и друг к другу независимо от их сознания и, в конечном счете, его определяющих – общественного бытия и общественного сознания [19, с. 55].

«Бытие» отражает целостность существования мира в строго определенном качестве и которая (целостность) отражает свойство однокачественности системы мира в смысле его как целостности, которая является основой стабильности, постоянства системы. В данном случае, говоря языком современности представления общей теории систем о «бытии» можно говорить как об эргодическом процессе.

Во-вторых, «становление» как философская категория выражает спонтанную изменчивость вещей и явлений, их непрерывный переход, превращение в другое [19, с. 458]. По Гераклиту это выражается формулой «все течет».

Категория «становление» органично связана с диалектическим (системным) воззрением на мир, в основе, которой лежит взгляд на любое явление, как на единство противоположностей – бытие и небытие, устойчивость и неустойчивость, порядок и беспорядок и т.д.

С точки зрения теории нелинейной динамики категория «становление» может рассматриваться в контексте энтропийности динамических процессов. В данном случае энтропия процесса (системы) может рассматриваться: как мера внутренней неупорядоченности случайных величин (в кибернетике, теории вероятностей); как термодинамическая характеристика состояния системы (в биологических, технических, экономических системах); как мера необратимого рассеивания энергии (в термодинамике).

Исходя из рассмотренной выше понятийно-категориальной сущности «бытие» и «становление» вся совокупность принципов синергетической методологии может быть представлена в системном виде, показанном на рис. 1.

Содержательная сущность синергетических методологических принципов нами обобщена в таблице 1.

Понимание процессов развития синергетического представления социально-экономико-экологических явлений может быть более полным при предъявлении реальных процессов внедрения идей самой синергетики в научной, хозяйственной (экономической) и гуманитарной культуре. Считается, что одной из ключевых идей синергетики является идея параметров порядка, которые определяются в ходе самоорганизации и далее сами начинают определять динамику всех степеней свободы. По мнению В.Г. Буданова [15, с. 231], например, для российской школы синергетики в качестве таких параметров выступают научные школы, семинары, которые выполняют роль центров кристаллизации научных идей и воспитания научных кадров.

Особенностью современного этапа развития синергетики (напомним, что синергетика впервые появилась с легкой руки Г. Хакена в 1969 г.) является формирование междисциплинарного синтеза философии, наук точных и общественно-гуманитарных.

Известный российский философ, директор института философии РАН, академик В.С. Стенин на философском конгрессе в 2002 г. объявил синергетику ядром формирующейся картины постнеоклассической науки XXI века.

Рис. 1. Система методологических принципов современной синергетики

Таблица 1

Основное содержание базовых методологических принципов синергетики

№№ пп	Принципы	Базовое содержание принципа
1	2	3
I. Принципы категории «Бытие»		
1.1.	Принцип гомеостатичности	Явление поддержания программы функционирования системы в некоторых рамках, позволяющих ей следовать к цели
1.2.	Принцип иерархичности	Основным смыслом структурной иерархии является составная природа вышестоящих уровней по отношению к нижестоящим (то, что для нижнего уровня есть структура – порядок, для высшего – бесструктурный элемент хаоса, строительный материал)
1.3.	Принцип необратимости	Характеризуется одно из фундаментальных свойств любого процесса в мире. Необратимость в социально-экономико-экологических процессах в большей или меньшей степени присутствует всегда
II. Принципы «Становления»		
2.1.	Принцип нелинейности	Нелинейность как нарушение принципа суперпозиции в некотором явлении (процессе): результат суммы воздействия на систему не равен сумме результатов этих воздействий. Результаты действующих причин нельзя складывать (Формула нелинейности: результат суммы причин \neq сумме результатов причин)
2.2.	Принцип неустойчивости	Состояние, траектория или программа системы неустойчивости, если любые сколь угодно малые отклонения от них со временем увеличиваются (Если это справедливо лишь для некоторых типов отклонений, то говорят о частичной неустойчивости)
2.3.	Принцип незамкнутости (открытости)	Невозможность пренебрежения взаимодействием системы со своим окружением
2.4.	Принцип динамической иерархичности	Это обобщение принципа подчинения на процессы становления – рождения параметров порядка, когда необходимо рассматривать

	(принцип эмерджентности)	взаимодействие более чем двух уровней
2.5.	Принцип наблюдаемости	Это относительность интерпретации к масштабу наблюдений и изначально ожидаемому результату

В этом контексте особо подчеркнем, что заложенные в синергетике идеи нелинейности, неустойчивости, междисциплинарного синтеза ее основателями – Г. Хакеном [20], И. Пригожиным [21, 22], С.П. Курдюмовым [10] получили большое признание в мире. Это стимулируется тем, что синергетическая методология определяет стратегические задачи познания общих принципов, лежащих в основе процессов самоорганизации в системах разной природы, в том числе, и в социально-экономико-экологических системах.

Перспективы развития синергетического подхода к исследованию сложных процессов как социально-экономико-экологических, следует связывать с мощным адаптивным ресурсом синергетики. Высокий адаптивный ресурс ее проявляется в следующем:

1) синергетическое направление в науке обусловлено необходимостью поиска адекватных ответов на постоянно возрастающее множество глобальных вызовов, с которыми сталкивается человечество;

2) синергетическая методология открыта к новым парадигмам и концепциям, которые формируются в общественных, естественных и точных науках;

3) синергетика обладает высоким качеством преемственности с науками междисциплинарного характера – теорией систем и кибернетикой; являясь их опорой, синергетика включает их методы в свой инструментарий и расширяет область их применимости;

4) синергетика имеет генетическую связь с вечно наукой – математикой (напомним, что синергетика первоначально зародилась в среде физиков и математиков, а затем и в философском сообществе);

5) синергетика обладает особой междисциплинарной толерантностью к новым методам, моделям и гипотезам; ее девизом является «найти область применимости» метода, модели, гипотезы (как известно, в классических дисциплинарных науках всегда использовался девиз «подтвердить или опровергнуть»);

6) синергетика обладает важными свойствами философской диалогичности и рефлексности, т.е. свойствами восприимчивости в

диалогах с философскими традициями разных направлений с целью рефлексии своих оснований и принципов;

7) синергетика обладает способностью качественной самоприемлимости ее в сложном эволюционном процессе постнеоклассической науки и культуры.

Выводы. На основании вышеизложенного, можно сделать несколько наиболее значимых выводов.

1. Концепция устойчивого развития, возникшая еще в 70-х годах прошлого века, международно признанная в 1992, как Концепция УР-92 и включенная в программы многих государств по своим практическим результатам оказалась весьма скромной. Имеются достаточные основания для утверждения, что современная концепция является в большей части данью политкорректности, но не реальной программой действий. Причинами этого являются: абсолютное доминирование принципа «прибыль – превыше всего» (рыночный фундаментализм); современный либеральный характер процесса глобализации не способствует адекватным потребностям человечества экологизации общественного развития и ограничению сверхпотребления; современная теория устойчивого развития, развиваемая в линейном мировоззренческом контексте, фактически не затрагивает проблемы нелинейности и неустойчивости процессов социально-экономического и экономико-экологического развития.

2. В настоящее время исключительно важной проблемой изучения социально-экономических процессов и экономико-экологических конфликтов является проблема их сложности, нелинейности и неустойчивости. В контексте познания сложных социально-экономико-экологических систем важнейшее место принадлежит синергетике и нелинейной динамике, которые в настоящее время рассматриваются в качестве ядра формирующейся картины мира постнеоклассической науки XXI века.

3. Развитие синергетики и нелинейной динамики в контексте познания сложных, нелинейных и неустойчивых социально-экономико-экологических процессов, рассматриваемых на различных уровнях их общественной организации (локальном, региональном, национальном и глобальном) может рассматриваться в трех аспектах ее взаимодействия с общественными явлениями: синергетика как картина специфического социально-экономико-экологического мира; синергетика как методология изучения сложных, нелинейных и неустойчивых социально-экономико-экологических явлений, процессов; синергетика как наука, объясняющая переход от хаоса к порядку и обратно, процессы самоорганизации и

самодезорганизации в открытых нелинейных средах самой различной природы.

4. Формирование новой современной методологии изучения социально-экономико-экологических процессов следует рассматривать в контексте развиваемых методологических принципов синергетики и нелинейной динамики группы «Бытие» (принципы гомеостатичности, иерархичности и необратимости) и группы «Становление» (принципы нелинейности, неустойчивости, незамкнутости – открытости, динамической иерархичности и наблюдаемости). В последующих исследованиях проблем использования методологических принципов синергетики в социально-экономико-экологической проблематике необходимо обратить внимание: на оценку пределов (границ) применимости и перспективах развития рассмотренных выше методологических принципов синергетики в общественных и экологических науках; на разработку вопросов синергетического моделирования сложных социально-экономико-экологических систем.

Список использованной литературы

1. Определено ли будущее? / И. Пригожин. - Изд. 2-е. – Москва-Ижевск, 2005. – 240 с.
2. Наше общее будущее. Доклад международной комиссии по окружающей среде и развитию (МКОСР): пер. с англ. – М.: Прогресс, 1989. – 374 с.
3. Программа действия. Повестка дня на 21 век и другие документы конференции в Рио-де-Жанейро/ Состав. Майкл Китинг. – Женева: Центр за наше будущее, 1993. – 70 с..
4. Концепция устойчивого развития в контексте глобализации (материалы научного семинара «Современные проблемы развития») // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. - № 6. – С. 66-79.
5. Геєць В.М. Нестабільність та економічне зростання / В.М. Геєць. – К.: Ін-т екон. прогнозування, 2000. – 344 с.
6. Степанов В.Н. Неустойчивое развитие страны как проблема национальной и всеобщей безопасности / В.Н. Степанов // Економіст. – 2012. - № 3. – С. 12-14.
7. Степанов В.Н. Проблемы нелинейности социально-экономико-экологических систем / В.Н. Степанов // Економічні інновації. – 2012. – Вип. 48. – С. 251-260.

8. Степанов В.Н. Онтология теории устойчивости и неустойчивости (контекст социально-экономико-экологического развития) / В.Н. Степанов // Економіка: реалії часу. – 2012. - № 2. – С. 160-164

9. Степанов В.Н. Эксклюзивные концепции устойчивого развития в реалиях тотальной неустойчивости / В.Н. Степанов // Економічні проблеми сталого розвитку: Матеріали доповідей Міжнарод. наук.-практ. конфер. (м. Суми, 3-5 квітня 2012 р.): У 8 т./ За заг. ред. О.В. Прокопенко. – Суми: СДУ, 2012. – Т.1. – С. 162-169.

10. Курдюмов С.П. У истоков синергетического видения мира: режимы с обострением / С.Ю. Курдюмов, Е.Н. Князева / Самоорганизация и наука: опыт философского осмысливания. – М.: АРГО, 1994. – С. 162-186.

11. Аршинов В.И. Синергетика как феномен постклассической науки / В.И. Аршинов. – М.: Ин-т философии РАН, 1999. – 203 с.

12. Аршинов В.И. Роль синергетики в формировании новой картины мира / В.И. Аршинов, В.Г. Буданов // Вызов познанию: Стратегия развития науки в современном мире. – М., 2004. – С. 374-393.

13. Буданов В.Г. Синергетическая методология и междисциплинарность / В.Г. Буданов // Философия и будущее цивилизации: Тез докл. и выступ. IV Российского философского конгресса. Т. 1. – М., 2005. – С. 618-619.

14. Буданов В.Г. Синергетическая методология / В.Г. Буданов // Вопросы философии. – 2006. - № 5. – С. 79-94.

15. Буданов В.Г. Методология синергетики в постнеоклассической науке и в образовании / В.Г. Буданов. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 240 с.

16. Князева Е.Н. Основания синергетики: Человек, конструирующий себя и свое будущее / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 264 с.

17. Князева Е.Н. Синергетика: нелинейность времени и ландшафты коэволюции / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. – М.: КомКнига, 2011. – 272 с.

18. Бытие// Атеистический словарь / Абдусамедов А.И., Алейник Р.М., Алиева В.А. и др. – 2-е изд. – М.: Политиздат, 1986. – С. 76-77.

19. Философский словарь/ Под ред. И.Т. Фролова. – Изд. 5-е. – М.: Изд-во полит. лит-ры, 1986. – 592.

20. Хакен Г. Синергетика. Иерархия неустойчивости в самоорганизующихся системах и устройствах: Пер. с нем. / Г. Хакен. – М.:

Мир, 1985. – 423 с.

21. Пригожин И. Философия нестабильности: пер. с англ. / И. Пригожин. // Вопросы философии. – 1991. - № 6. – С.

22. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой : Пер. с англ.. / И. Пригожин, И. Стенгерс. – М.: Изд-во ЛКИ/URSS, 2008. – 296 с.

Abstract

Stepanov B.N., Stepanova K.B.

Principles Synergetics and Nonlinear Dynamics in the Study of Modern Development (socio-economic and ecological context)

The article outlines some of the basic methodological principles of non-linear system analysis methodology, designed for the study of complex, interdisciplinary problems of stability and instability of socio-economic and economic-ecological processes. It draws attention to the prospects of synergy and nonlinear dynamics in the study of complex social phenomena and processes.

УДК: 658.821: 65.012.34.

ЛОГІСТИЧНИЙ ФАКТОР ЗБАЛАНСОВАНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕКТОРІВ ТОВАРНИХ РИНКІВ

Тараканов М.Л., Маковець А.П.

Розкриваються передумови використання збутової логістики в якості провідної складової в забезпеченні збалансованої взаємодії секторів товарних ринків. На прикладі ринку плодоовочевої продукції, зокрема баштанних культур, визначено доцільні параметри споживчих секторів при збуті продукції в країні ЄС та запропоновано пріоритетні напрями взаємодії з сировинним та інфраструктурним секторами ринку.

Постановка проблеми. Товарні ринки забезпечують суттєвий вплив на всі сторони економіки через інформаційну, стимулюючу, посередницьку та ряд інших функцій. В останні часи все більшу увагу починає звертати на себе відтворювальна функція ринків, основним змістом якої постає об'єднання суб'єктів ринків в єдиний цикл виробництва, доставки та реалізації продукції кінцевим споживачам [1, с. 223]. Економічна криза спонукає до пошуку додаткових ресурсів з підтримки відтворювальних процесів за рахунок створення розвинутої ринкової інфраструктури, залучення інвестицій у проблемні сфери бізнесу, ряду інших заходів, що сприяють активізації відтворенню товарної маси. В цьому контексті недостатньо дослідженим резервом підтримки відтворювальних процесів розглядаються інструменти збутової логістики, яка спрямована на збалансування попиту та пропозиції за рахунок врахувань вимог місця, часу, обсягів, якості споживання продукції [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок в теоретико-методологічні та емпіричні дослідження збутової логістики внесли Є. Крикавський, Н. Чухрай, І. Смірнов, Р. Сумець, М. Постан, М. Окландер, В. Алькема, Р. Ларіна та ряд інших дослідників з цієї проблеми.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Провідним інструментом збутової логістики розглядаються логістичні канали - упорядкована множина взаємопов'язаних ланок логістичних ланцюгів з переміщення товарно-матеріальних цінностей від видобутку сировини до реалізації готової продукції [3]. Разом з тим конкурентне середовище на ринку логістичних послуг стримує зусилля по розв'язанню спільних проблем, які виникають в масштабах товарного ринку. Зокрема

це стосується проблем, пов'язаних з забезпеченням збалансованих відносин між секторами ринків (сировинним, виробничим, інфраструктурним та споживчим секторами), вирішення яких буде суттєво впливати на зріст товарообігу продукції. Під логістикою товарного ринку слід розуміти систему організаційно-економічних, правових, фінансових та інших інструментів інтенсифікації відтворення товарної маси шляхом збалансування логістичних параметрів переміщення продукції в розрізі секторів ринку. Особлива роль логістики товарних ринків виявляється до входу продукції на європейські ринки, коли високий рівень конкуренції можна подолати за рахунок нестандартних рішень, зокрема через використання логістичних резервів адаптації параметрів секторів ринків до умов споживання продукції.

Мета статті полягає у визначенні перспективних напрямів використання логістичного фактора в збалансуванні взаємовідносин між секторами ринків в процесі постачань продовольчих товарів до ринків ЄС.

Виклад основного матеріалу. Поставки продовольства в країни ЄС з 2014 р. стали відкритими для українських товарів. Це стало можливим завдяки дії тарифних квот, за рахунок яких продукція має можливість збуту у безмитному режимі [4]. В той же час темпи зростання українського експорту вже з кінця 2014 р. почали поступово гальмуватись, що обумовлено тим, що переважна більшість сільгоспвиробників поки не готова повноцінно входити на європейські ринки навіть при наявності необхідних дозволів та льотних квот на здійснення поставок [5].

Високий рівень конкуренції на європейських ринках передбачає пошук додаткових умов для реалізації продукції. В якості одного з таких напрямів пропонується орієнтація на ринкові ніші в сполученні з посиленням взаємного економічного інтересу в реалізації продукції. Такий подвійний «захист» буде сприяти не тільки диверсифікації номенклатури та географії поставок, але і їх стабільному збуту.

В загальному розумінні поняття ринкова ніша розглядається як частини товарного ринка, в якій продукція має попит [6]. В свою чергу під спільним економічним інтересом будемо розуміти позитивні мотиви як у товаровиробників, так і у споживачів в поставках українських товарів. Слід враховувати ту обставину, що спільні економічні інтереси формуються в умовах високого тиску конкурентної боротьби. Тому «конкурентний» аспект в процесі забезпечення взаємних економічних інтересів обов'язково буде присутній в якості провідної складової у визначенні відповідних напрямів збуту продукції. За цих обставин авторська позиція полягає в доцільності забезпечення спільних інтересів

через використання конкурентних переваг тих вітчизняних товаровиробників, які спроможні підтримувати їх довгострокове використання [7]

Проведені дослідження з аналізу конкурентоспроможності вітчизняної продукції вказують на наявність об'єктивних підстав до пошуку ринкових ніш для збуту трудомістких товарів, собівартість виробництва яких суттєво нижча за рахунок низької заробітної плати [8]. До таких товарних позицій, зокрема, відноситься більшість видів плодоовочевої продукції, зокрема баштанів (кавуни та дині) - єдиних товарні позиції, по яким Україна має стабільний позитивний баланс в торгівлі з країнами ЄС [8]. Так, рівень оплати праці при збиранні врожаю динь в господарствах Іспанії (світовий лідер та провідний експортер на ринки ЄС) складає 6 євро в час [9]. Співставлення з витратами живої праці іспанських виробників вказує на більш високу частку цих витрат в собівартості баштанів по причині недостатньої механізації таких процесів як підрізка корінь, укладання товару в тару, його суха очистка та ін. При цьому значно нижчий рівень оплати праці (в 3,5-4,0 рази) призводить до скорочення собівартості продукції в середньому на 40-60% [9].

Додатковим фактором посилення позицій вітчизняних товаровиробників на європейських ринках трудомісткої продукції постає збалансування взаємовідносин між секторами ринків, в першу чергу в процесі визначення доцільних параметрів ринкових ніш, на які необхідно орієнтувати збут.

Одну з складових ринкових ніш визначають топологічні параметри, зокрема просторові параметри споживання продукції. Необхідність врахування просторових параметрів обумовлена економічною доцільністю максимально повного освоєння ринкових ніш, що буде сприяти сталому збуту продукції.

Для визначення доцільних просторових меж ринкових ніш пропонується розглядати просторову диференціацію розповсюдження незадовільного споживчого попиту. Узагальнення отриманих результатів по плодоовочевій групі товарів виявило наявність просторової ієрархії ринкових ніш, прикладами ранжування яких є: а) ринкові ніші в межах декількох країн (приклад - незадоволений попит з окремих видів «північних» сортів ягід на ринках Південної Європи [10]); б) ринкові ніші в межах національних ринків (приклад - незадоволений попит, обумовлений різними традиціями в споживанні овочів та фруктів: в Швеції переваги віддають бурим томатам, в Австрії – стиглим і таке ін. [10]); в) ринкові ніші в межах окремих споживчих секторів національних ринків (приклад - незадоволений попит на окремі споживчі властивості

продукції зі сторони мігрантів). Визначені просторові рівні ринкових ніш формують суттєву частку незадоволеного попиту, яка складає більше 11% від загального обсягу споживання плодоовочевої продукції в країнах ЄС [10].

Відповідно до окреслених просторових рівнів ринкових ніш виявляється досить складною ситуація з реалізації продовольства в межах декількох провідних європейських країн. Це пояснюється з однієї сторони складнощами з поставок товарів в межах великого споживчого простору, який потребує наявності потужної логістичної інфраструктури глобального рівня, а з іншої – переважанням дрібних та середніх виробників плодоовочевої продукції в Україні, збутова діяльність яких спроможна задовольняти переважно локальні та середньомасштабні зони збуту продукції. За цих умов перспективи збуту в межах малих країн – найбільш оптимальний просторовий рівень ринкових ніш, що обумовлено мінімальною кількістю каналів входу на ринки при максимально повному охопленні споживачів.

Відокремлений просторовий рівень ринкових ніш створює додаткові передумови для збуту. Зокрема, для малих ринкових ніш характерна більш низька частка присутності продукції світових брендів, які зосереджують поставки до провідних ринків збуту. Це підтверджує споживання баштанних культур (динь) на ринку Литви (Нідерланди - 72,8% поставок, Іспанія -17,6% поставок, Бельгія - 8,3% поставок, решта постачальників не перевищує1% [11]). Більшість світових брендів не представлена на літовському ринку крім Іспанії, яка займає відносно невелику частку ринку (17,6%). Ця ситуація дещо облегшує умови входу вітчизняних виробників на ринки малих країн. Про це свідчать результати досліджень, в яких робиться висновок, згідно якого присутність на ринку провідних брендів в обсязі 50 і більше відсотків суттєво ускладнює доступ нових постачальників, в першу чергу в результаті звуження споживчого простору, в межах якого зберігаються умови для закріплення продукції на ринку [11]. Ці особливості обумовили тенденцію постачань українських гарбузів та динь до споживчих ринків з відносно невеликим попитом та вигідною логістикою: Польщу, Білорусію, країни Балтії [12]. Так, обсяги збуту вітчизняних гарбузів на ринках Білорусії та країн Балтії у співставленні з обсягами збуту на ринках провідних європейських країн, таких як Німеччина та Британія, в яких переважають світові бренди, свідчать про наявні суттєві диспропорції. Якщо з Херсонської області у 2013 р. було відправлено 7 тис. т продукції (з них в Естонію — 2,4 тис. т, в Білорусь-1,5тис.т), то за той же період обсяги збуту до Німеччини склали лише 85 т, до Британії – 43 т [13].

Крім того існують передумови для впровадження товарних поставок в часовий конвеєр споживання, який має місце по більшості номенклатурних позицій овочів та фруктів [14]. Проведені дослідження свідчать, що по відношенню до збуту баштанів на ринках країн Балтії Україна спроможна освоїти часові ніші в ранньому часовому сегменті гарбузів та динь, що має стати довгостроковою перевагою в конкуренції з угорськими виробниками – одними з перспективних постачальників баштанів до цих ринків [15].

Визначені доцільні просторові параметри ринкових ніш передбачають збалансування відносин з сировинним (виробничим) та інфраструктурним секторами ринку. Так, в сировинному секторі пропонується об'єднання переважно дрібних та середніх товаровиробників на виробництві плодоовочевої продукції у відповідності з вимогами конкретних ринкових ніш. Умови об'єднань передбачають: забезпечення обсягів виробництва у відповідності з обсягами попиту; спеціалізацію на видах та сортах культур, які по ціновим, якісним та часовим параметрам споживання мають довгострокові переваги по відношенню до конкурентів - аналогів; забезпечення єдиних технологій з вирощування продукції, її збирання, формування товарних партій та ін. Такі об'єднання товаровиробників мають перспективи створення в складі провідних регіонів розвитку плодоовочівництва, зокрема баштанництва, в першу чергу в Херсонській, Запорізькій, а також в Одеській, Миколаївській та ряді інших областей.

В складі інфраструктурного сектора доцільно акцентувати увагу на забезпечення адекватних просторовим параметрам схем реалізації продукції. В системі традиційних варіантів (прямий збут – непрямий збут через посередників) останній має відповідну доцільність використання в умовах не спроможності дрібних виробників самостійно входити на європейські ринки, створювати власні роздрібні мережі тощо. Вибір посередницьких компаній необхідно здійснювати за такими ознаками: наявності провідних позицій серед конкурентів щодо постачань продукції до ринкових ніш з налагодженими збутовими зв'язками в розрізі всіх основних центрів споживання; спроможності до масштабного інвестування збутових каналів (придбання спеціалізованих транспортних засобів, розбудова об'єктів складської логістики тощо), сприяння створенню в місцях основних виробничих зон приймальних пунктів з формування товарних партій продукції та ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вирішення проблеми збалансування параметрів секторів товарних ринків з орієнтацією на умови збуту продукції передбачає створення відповідних

організаційних структур. В якості провідної організаційної форми узгодження взаємовідносин між секторами ринків розглядаються перспективи створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в різних галузях плодоовочевого комплексу [16]. Разом з тим сучасні тенденції з створення СОК носять вкрай повільний характер. Гальмуванню цього процесу не в останню чергу сприяють суперечливі законопроекти, які передбачають по окремих ринках зборонити закупівлю сировини у кооперативів [17].

Для прискорення вирішення проблем об'єднання товаровиробників також доцільно активізувати процес створення регіональних асоціацій в складі плодоовочевого комплексу, зокрема у баштанництві. Форма об'єднання в асоціації не вимагає змін в економічних відносинах між товаровиробниками, що буде спрощувати мотивацію до їх заснуванню. Функції асоціацій доцільно спрямувати на проведення єдиної політики в області планування сортового складу та обсягів збуту продукції, визначення єдиних закупівельних цін, створення інформаційно-маркетингових центрів з досліджень ринків збуту продукції, сприяння експорту продукції та ін.

Література

1. Лысюк В.М. Воспроизводственная функция товарных рынков/ В.М. Лысюк. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2011. – 225 с.
2. Эффективное управление. Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/logisticheskaya-koordinatsiya-materialnykh-potokov-v-usloviyakh-promyshlenno-torgovoi-integ/>.
3. Логистические каналы и цепи сбыта. Режим доступа: http://www.google.com.ua/?gfe_rd=cr&ei=Ue-CVZzJDea
4. Оцінка перспектив та можливостей для агропромислового комплексу України внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Аналітична записка. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1633/>
5. Что такое квоты на экспорт в ЕС и какими воспользоваться производителям сельхозпродукции? Режим доступа: <http://www.latifundist.com/blog/read/931-что-такое-kvoty-na-eksport-v-es-i-kak-imi-voispolzovatsya-proizvoditelyams>.
6. Выбираем рыночную нишу и эффективно работаем с ней. Режим доступа: <http://www.delaj-delo.ru/marketing-i-reklama/vybiraem-rynchnuyu-nishu-i-effektivno-rabotaem-s-nej.html>

7. Аграриям нужно объединяться. Режим доступа: [http:// www. latifundist.com/novosti/26394-agrariyam-nuzhno-obedinyatsya-dlya-vyhoda-ves--mnenie](http://www.latifundist.com/novosti/26394-agrariyam-nuzhno-obedinyatsya-dlya-vyhoda-ves--mnenie)
8. Бог создал землю, а голландцы создали на ней плодовоошной рай. Режим доступа: [http:// w.w.w. news.meta.ua/ua/archive/11.09.13](http://w.w.w.news.meta.ua/ua/archive/11.09.13)
9. «Дынний край – Испания». Режим доступа: <http://www.rijkzwaan.ua/wps/wcm/connect/rz>
10. Украинский АПК и ЕС. Режим доступа: <http://www.apk-inform.com/ru/press>
11. №1 на экспорт в Європу: Режим доступа: <http://www.agrotimes.net/journals/article/1-na-eksport-v-evropu>
12. Экспорт херсонських дынь и арбузов. Режим доступа: [http:// www. fermer.org.ua/novosti/yeksport-hersonskih-dyn-i-arbuzov-11188.html](http://www.fermer.org.ua/novosti/yeksport-hersonskih-dyn-i-arbuzov-11188.html)
13. Символ Херсонщины – арбуз продается уже в Англии. Режим доступа: <http://vgoru.org/index.php/all-news/society/item/3338-watermelon-is-sold-in-england>
14. Подбор сортов и размещение слив. Режим доступа: [http:// www. dacha.ucoz.ua/publ/sad/fruktovye_derevja/podbor_sortov_i_razmeshhenie_sliv/6-1-0-69](http://www.dacha.ucoz.ua/publ/sad/fruktovye_derevja/podbor_sortov_i_razmeshhenie_sliv/6-1-0-69)
15. Плантатор. Режим доступа: <http://www.agrotimes.net/journals/article/1-na-eksport-v-evropu>
16. Когда украинская плодовоошная продукция займет свое место на рынке ЕС? Режим доступа: <http://www.ovoshevodstvo.com/journal/browse/201410/article/1140/>
17. Молочарська кооперація: бути чи ні. Режим доступа: [http:// www. usovka.kr.ua/news/2015/03/02/molocharska-kooperatsija-buti-chi-n](http://www.usovka.kr.ua/news/2015/03/02/molocharska-kooperatsija-buti-chi-n)

Abstract

Tarakanov M. L., Makoveev A.P.

Logistic factor of the balanced functioning of the commodity markets' sectors.

The preconditions of using distribution logistics as the main constituent of ensuring the balanced interaction of the sectors of the commodity markets have been revealed. The reasonable parameters of the consumer sectors in the process of distribution of the products to the EU countries have been illustrated by the example of the horticultural products market, especially cucurbitaceous crops. The priority directions of a balanced interaction with the raw material and infrastructure sectors of the market have been suggested.

УДК 517.977

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОГНОЗУВАННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Усов А.В., Гончаренко О.М., Коваленко М.П.

У статті розглядаються теоретико-методологічні й прикладні основи управління стійкістю економічних систем на основі оптимізації прогнозних характеристик.

Постановка проблеми. За останні роки економічна криза, інфляційні процеси, низька платіжна дисципліна ускладнюють економічне становище підприємств. У цих умовах найважливішого значення набувають питання підвищення економічної стійкості промислових підприємств та прогнозування їх стійкого розвитку. Це є актуальною проблемою, від рішення якої багато в чому залежить розвиток як самого підприємства, так і інших учасників ринку.

Дослідження проблеми прогнозування стійкого розвитку підприємств в умовах мінливого внутрішнього й зовнішнього середовища набуває особливу актуальність на сучасному етапі розвитку. Для її вирішення необхідні глибокі економічні дослідження й розробка нових механізмів управління, теоретико-методичних підходів з прогнозування стійкого розвитку підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі є багато досліджень, які розглядають вплив невизначеності, ризикових і кризових ситуацій на діяльність підприємства і вироблення напрямів його розвитку. Розробкою наведених питань займалися В.П. Савчук, І. А. Бланк, В.Є. Момот, В. В. Ковальов, В.В.Шеметов, А.А. Панасюк, В.Ф. Гамалій, І.В. Ніколаєв, Л.О. Лігоненко та інші.

Для оцінки рівня стійкості підприємства, вибору фінансової стратегії в західній економічній літературі використовуються ряд моделей, застосування яких в умовах вітчизняної економіки неможливо без попереднього коректування. Більшість з них є статичними, носять

емпіричний характер [1]. В умовах перехідних процесів важливо мати у своєму розпорядженні моделі, що описують стійкість підприємства, його динамічний розвиток у часі (з урахуванням факторів зовнішнього й внутрішнього середовища).

Незважаючи на розробленість теорії антикризового управління підприємством та фінансової діагностики, багато питань, пов'язаних із розробкою механізму стійкого розвитку підприємства в умовах невизначеності залишаються невирішеними. Цей факт зумовлює необхідність проведення подальших теоретико-методологічних і прикладних досліджень в цьому науковому напрямку.

Виконані раніше дослідження дають можливість продовжити розгляд стійкості з точки зору доповнення критерію забезпечення стійкості підприємства умовою достатності, досліджувати параметри стійкості підприємства, також співвідношення стійкості, зовнішніх і внутрішніх ризиків на різних рівнях управління і їх вплив на функціонування і розвиток підприємства.

Мета дослідження. Метою дослідження є розробка теоретико-методологічних й прикладних основ управління стійкістю економічних систем на основі оптимізації прогнозних характеристик.

Реалізація поставленої мети обумовила виконання таких завдань дослідження:

- проаналізувати функції системи управління стійкістю;
- визначити фактори, що впливають на стійкість розвитку підприємства та основні засади управління стійкістю економічних систем на основі оптимізації прогнозних характеристик.

Виклад основного матеріалу дослідження. При дослідженні економічної стійкості підприємство розглядається як система. Під системою розуміється сукупність (множина) об'єктів і процесів, які є елементами, взаємозалежними і взаємодіючими між собою. Вони утворюють єдине ціле, що має властивості, не характерні складаючим його елементам, узятим окремо.

Множина можливих станів системи розглядається як простір станів (або фазовий простір) економічної системи, а координати цього простору називаються фазовими координатами. У фазовому просторі кожний його елемент повністю визначає стан економічної системи.

Стійкість характеризує одну з найважливіших рис поведінки систем і є фундаментальним поняттям, що використовується у техніці, фізиці, біології, кібернетиці, а також в економіці.

Поняття “стійкості” застосовується для описання сталості якої-небудь риси поведінки системи, що розуміється в досить широкому значенні. Це може бути сталість стану системи (його незмінність у часі) або сталість деякої послідовності станів, властивих системі в процесі її руху. При цьому важливою характеристикою динамічних систем є *стійкість*, що розглядається як властивість системи повертатися до рівноважного стану або циклічного режиму після усунення збурювання, що викликало порушення останніх.

Звідси випливає, що економічні суб'єкти прагнуть перевести економічну систему в оптимальний стан, розглядаючи його як рівновагу, що у даному контексті асоціюється зі стійкістю, однак вона не є центральною проблемою зазначеної концепції.

Поняття стійкості найбільш повно може бути визначене в рамках теорії динамічних систем. Під системою в цьому випадку варто розуміти впорядковану сукупність взаємозалежних і взаємодіючих елементів, що утворюють єдине функціональне ціле, призначене для вирішення певних завдань (досягнення певних цілей). Відповідно до теорії динамічних систем, процес розвитку будь-якої системи може бути визначений векторним полем у фазовому просторі, кожна точка якого задає стан системи, що еволюціонує (реальний або можливий). Точка, у якій стан системи не змінюється із часом, називається рівноважною. Стійкі стани рівноваги "притягають" до себе фазові криві — криві, утворені послідовними станами процесу. Інакше кажучи, якщо економічна система перебуває в стані стійкої рівноваги, то при збурюваннях зовнішнього середовища, що порушують його, вона повертається до свого первісного стану через певний проміжок часу. Якщо збурення зовнішнього середовища буде занадто сильним, фазові криві системи можуть "притягти" інший стан рівноваги.

Стійкість системи залежить від великої групи чинників. Втрата стабільності в загальному випадку може відбутися внаслідок зміни параметрів системи (біфуркації), через наявність зовнішніх впливів (зокрема, занадто значних або якісно несумісних із системою) або при порушенні зв'язків у системі, коли міняється її структура (структурна нестійкість).

Таким чином, стійкість визначається як здатність системи зберегти свою якість в умовах середовища, що змінюється, і внутрішніх трансформацій (випадкових або навмисних). При цьому якість вимірюється з позицій цілей системи. Підтримка стійкості становить

внутрішню мету економічної системи на відміну від зовнішньої, що характеризує взаємини із середовищем. Отже, система повинна бути організована так, щоб забезпечити власне виживання, стабільність у динамічному середовищі й одночасний розвиток, наближення до певної мети.

Розвиток економічних систем залежить від їхнього стійкого й ефективного функціонування в цей час і в майбутньому. Разом з тим ринкове середовище характеризується невизначеністю й ризиками. Економічна дійсність щодня приносить нові свідчення інтенсивних змін в оточенні економічної системи (підприємства), що, у свою чергу, обумовлює необхідність оперативного реагування й пошуку методів прогнозування розвитку економічних систем.

Система управління стійкістю повинна відображати зміни в бізнес-середовищі, оцінювати динаміку й робити припущення відносно майбутнього стану економічної системи. Тим самим вдається передбачити можливі сценарії зміни економічної ситуації й завчасно підготуватися до небезпеки, прийнявши при необхідності додаткові захисні заходи. Сигналом тривоги в цьому випадку є вихід показників роботи підприємства за граничні значення, або, говорячи інакше, досягнення ними позамежної величини й втрата стійкості. Але виявити й виміряти відхилення спостережуваних показників діагностика може лише при завданні поля їх допуску, що окреслюється рамками планових розв'язків [2]. Тому управління стійкістю економічної системи повинне ґрунтуватися на оптимізації прогнозних характеристик.

В умовах невизначеності система управління повинна бути сприйнятливою як до кількісної, так і важко обумовленої евристичної інформації. Система управління стійкістю підприємства повинна виконувати наступні функції:

- прогнозування зміни зовнішнього й внутрішнього середовища підприємства на базі кількісної й евристичної інформації про спостережувані параметри середовища;
- планування діяльності підприємства в границях прогнозу забезпеченості матеріально-технічними, енергетичними, трудовими, фінансовими, інформаційними й іншими ресурсами підприємства;
- імітації функціонування підприємства в прогнозованих умовах і визначення значень, що досягаються при цьому, показників діяльності підприємства;

- оцінки й аналізу стійкості цих показників з урахуванням дії зовнішніх і внутрішніх перешкод;
- діагностики підприємства при виявленні погроз стабільності його поведінці в майбутньому періоді;
- корекції параметрів планування й прийнятих планових рішень, якщо цього потребує необхідність відновлення й збереження стійкої діяльності підприємства.

Якість виконання цих функцій залежить від повноти інформаційного фонду й структури системи управління. Завдання полягає в тому, щоб зорієнтувати систему менеджменту на одержання цінних відомостей і, незважаючи на об'єктивно існуючу інформаційну недостатність, додати роботі підприємства необхідний запас стійкості.

Управління підприємством сьогодні характеризується зростаючою турбулентністю його економічного оточення, викликані прискоренням змін у бізнес-середовищі й динамізмом перехідних процесів ринкових перетворень. Тому створення такої адаптивної системи опирається на вичерпне застосування професійних знань, алгоритми пошуку й підтримки стійкого режиму роботи підприємства в умовах ризику із властивою ним неповнотою інформаційних відомостей. Яким чином можна використовувати інформацію для наповнення нею системи управління стійкістю підприємства:

- Максимально можливим витягом інформації із середовища за допомогою моніторингу за параметрами оточення й діяльності підприємства, відшукування, аналізу й тлумачення тенденції їх руху.

- Підвищенням наукоємності комп'ютерної технології за допомогою модернізації й розробки нових аналітичних і прогнозних алгоритмів.

- Уведенням у систему управління кількісної й евристичної інформації для здійснення її налаштування на параметри середовища, внаслідок чого в системі закладаються очікувані умови роботи підприємства.

- Одержанням додаткової інформації в ході модельного експерименту.

- Залученням професійного досвіду менеджерів у сфері планування діяльності підприємства у вигляді накопиченої інформації про планові розв'язки й фактичної їхньої реалізації в попередніх періодах, що дозволить прогнозувати розвиток системи.

- Інформаційно-аналітичною обробкою звітів про виконання

ухвалених рішень і залежно від цього відновлення наступних планів для усунення наслідків впливу перешкод і збереження стійкості підприємства.

Але, міркуючи про дефіцит вихідної інформації, не можна забувати й про її надмірність, що нерідко привноситься методиками збору й аналізу даних. Наприклад, коли фінансова діагностика підприємства проводиться за широким колом показників, у тому числі й дублюючих один одного [3]. Зрозуміло, що таке нарощування інформації в принципі не додає знання про поведінку підприємства, але збільшує обсяг збережених даних і кількість аналітичних операцій над ними.

Адаптивне управління підприємством покликано забезпечити виконання зазначених функцій і підвищити «прозорість» середовища для своєчасного маневру ресурсами й запобігання втрати його стійкості. Із цією метою система управління стійкістю підприємства складається з наступних блоків, охоплених прямими й зворотними зв'язками:

- прогнозування зміни зовнішнього середовища,
- структурної й параметричної адаптації системи управління на основі прогнозної інформації, що надійшла,
- формування плану проведення із застосуванням настроєних на необхідний режим моделей планування й імітації виконання планових рішень,
- оцінки й аналізу стійкості підприємства при реалізації розробленого плану виробництва,
- діагностики діяльності підприємства,
- корекції умов планування (при виявленні нестійкості показників),
- розгляду, затвердження й виконання плану виробництва,
- аналізу реалізації плану виробництва й ухвалення рішення.

Прогнозування зміни зовнішнього середовища дає можливість виявити переважні тенденції в русі попитових, цінових і інших параметрів у рамках накопиченого фонду інформації й тим самим представити контурні умови діяльності підприємства в планованому періоді.

Структурна адаптація системи управління полягає у виборі з безлічі планових і імітаційних моделей таких, які «у цілому» відповідають передбачуваним у плановому періоді умовам роботи підприємства. Слідом за цим у моделі вводиться ряд прогнозних значень зовнішніх параметрів (обсяг попиту, ціни виробів і ін.), за допомогою чого

математичні моделі наповнюються інформацією й стають більш конкретними.

Параметрична адаптація системи управління на додаток до параметрів зовнішнього середовища забезпечує наповнюваність моделей уточнюючими внутрішніми параметрами, чим закінчується інформаційне наповнення й настроювання моделей. Після цього вони структурно й параметрично (у першім наближенні) відповідають прогнозованим параметрам діяльності підприємства й готові до роботи.

Формування плану виробництва підприємства проводиться комплексом взаємодіючих моделей планування виробництва й імітації роботи з реалізації цього плану. Перша модель є інструментом пошуку оптимального плану, друга — експериментальним засобом перевірки його здійснюваності на тлі впливу ризикових факторів, що відтворює процес виконання плану, близький до реального.

Оцінка й аналіз стійкості роботи підприємства спрямовані на дослідження динамічних процесів при зміні зовнішніх і внутрішніх параметрів. Тому становить інтерес відповідь на запитання про те, яка область стійкості спостережуваних показників, при яких діях ризикових факторів настає зрив стійкості і яка картина її втрати (момент зриву стійкості, плавність переходу від стійкого стану до нестійкого й ін.). Для одержання більш повної картини ослаблення стійкості прибігають до серії експериментів, що розкривають ризикові фактори й специфіку погіршення показників виробництва. У ході їх проведення з'являється можливість візуально оцінити траєкторію зміни показника (або їх групи) і при завданні нормативних або граничних (мінімального, максимального) значень розрахувати ступінь стійкості контрольованих показників.

Якщо показник перетинає граничний рівень і залишає припустимий діапазон значень, це говорить про його нестійкість і вимагає проведення діагностики діяльності підприємства. У цій ситуації підприємство буде підпадати під вплив перешкод, і його адаптивні якості можуть виявитися недостатніми для протидії їм. От чому діагностика проводиться в тісному двосторонньому зв'язку з оцінкою й аналізом стійкості підприємства: виявлення симптомів його кризи диктує необхідність поглибленого вивчення процесу втрати стійкості підприємства.

Висновки його діагностики можуть змінити колишні уявлення про дійсну роботу підприємства й допущення, на яких ґрунтувалися раніше аналітики при формуванні плану виробництва. Корекція умов планування настає після виявлення причин і характеру кризи, що наближається на

підприємстві, й може містити в собі повторне прогнозування зміни зовнішнього середовища в майбутньому, перегляд структурної й/або параметричної адаптації системи управління, уточнення процедури формування плану виробництва.

Здійснення цього поетапного процесу, «інтелектуальний простір» якого створюється й підтримується комплексом професійних знань менеджерів і сучасних комп'ютерних технологій, дозволяє проводити планування, контроль, аналіз і регулювання стійкості показників діяльності промислових підприємств. А отже, прогнозувати майбутні сценарії розвитку підприємства в умовах ризику й обґрунтувати управлінські рішення, здатні мінімізувати вплив можливих перешкод на його стійкість.

Вивчення економічних процесів у рамках проблеми стійкості здійснюється як правило дослідженням асимптотичної стійкості [4].

Нехай є деякий об'єкт дослідження – підприємство, функціонування якого характеризується економічними показниками. Макропараметри підприємства опишемо системою функцій:

$$Z_1 = \varphi_1(x), Z_2 = \varphi_2(x), \dots, Z_n = \varphi_n(x). \quad (1)$$

Розглянемо керовану систему, економічні процеси якої протікають у проміжку часу $[0, T]$:

$$\frac{dX}{dt} = \bar{F}(t, x, u), \quad (2)$$

де $X = (x_1, x_2, \dots, x_n)$ – вектор економічного стану розглянутого об'єкта, $U = (u_1, u_2, \dots, u_r)$ – вектор управління економічними процесами.

Економічні процеси протікають у проміжку часу $[0, T]$, причому відомо початковий стан системи

$$X(0) = X_0 = (x_0^1, x_0^2, \dots, x_0^n) \quad (3)$$

Нехай S – деяка поверхня мікропараметрів у просторі змінних, що t, x_1, x_2, \dots, x_n , задається рівнянням

$$S(t, x_1, x_2, \dots, x_n) = 0. \quad (4)$$

Будемо вважати, що в математичній моделі економічного процесу (2) програма управління $\tilde{u}(t)$ узгоджується із траєкторією $\tilde{X}(t)$. Завдання управління полягає у виборі $\tilde{u}(t) \in G$ так, щоб у деякий момент t , інтегральна крива системи (3) досягала поверхні S . При цьому, управління

(u_1, u_2, \dots, u_r) й фазові координати x_1, x_2, \dots, x_n повинні задовольняти обмеженням

$$V_j(x_1, \dots, x_n, u_1, \dots, u_r, t) \leq 0, \quad j = 1, 2, \dots, k \quad (5)$$

(V_j – можуть бути, зокрема функціоналами).

Прогнозування розрахункових характеристик слід проводити на базі часових рядів значень прогнозованих показників. При цьому враховується їх функціональна інерційність, динамічність і нестационарність. Як метод прогнозування слід використовувати екстраполяційний прогноз, що полягає у встановленні закономірності зміни прогнозованого параметра за попередні моменти часу з подальшою екстраполяцією цього часу на майбутні проміжки часу. Оцінка якості прогнозів стійкого розвитку підприємства здійснюється за допомогою цільової функції

$$P(\|x - x_0\|) \rightarrow \min \quad (6)$$

де x – вектор дійсних значень економічних параметрів підприємства за період прогнозу; x_0 – ймовірні значення економічних параметрів підприємства на час прогнозування.

Якщо показник перетинає граничний рівень і залишає припустимий діапазон значень, це говорить про його нестійкість і вимагає проведення діагностики діяльності підприємства. У цій ситуації підприємство буде підпадати під вплив перешкод, і його адаптивні якості можуть виявитися недостатніми для протидії їм. От чому діагностика проводиться в тісному двосторонньому зв'язку з оцінкою й аналізом стійкості підприємства: виявлення симптомів його кризи диктує необхідність поглибленого вивчення процесу втрати стійкості підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Економічні процеси, що протікають в часі t приводять до завдання вибору керуючих параметрів. Функцію $v(t, x_1, \dots, x_n)$, яка може трактуватися в певному економічному змісті як відстань від перехідного процесу до бажаного його кінцевого стану (поверхня S). Роль системи управління економічним станом підприємства зводиться до того, щоб цю відстань зменшувати. Ця умова еквівалентна тому, що підприємство виходить на заданий рівень, що забезпечує стійкість його економічних показників.

Таким чином, для постановки завдання про економічну стійкість функціонування підприємства необхідно здійснити вибір вектора змінних, побудувати модель зв'язків макропараметрів у вигляді системи

диференціальних рівнянь, сформулювати обмеження по домінуючим змінним, що відносяться до мікропараметрів економічної системи.

Література

1. Ревенко Д.С. Методы и модели прогнозирования динамических процессов с неопределенными данными. / Д.С.Ревенко , В.М.Вартанян. // Бизнес информ. — 2009. — №6. — С. 71—74.
2. Четыркин Е.М. Статистические методы прогнозирования. / Е.М.Четыркин. — М: Статистика. — 1977. — 200 с.
3. Цал-цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. — К.: ЦУЛ, 2008. — 566 с.
4. Усов А.В., Дубов А.Н., Дмитришин Д.В. Моделирование систем с распределенными параметрами: Монография. / А.В.Усов, А.Н.Дубов, Д.В.Дмитришин. — Одесса: Астропринт. — 2002. — 664 с.

Abstract

Usov A.V., Goncharenko O.M., Kovalenko M.P.

Theoretical and methodological basis of forecasting of the sustainable development of the enterprise

In the article is examined methodological and applied government bases stability of the economic systems on the basis of optimization of prognosis descriptions.

**СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «КОМПЛЕКС МАРКЕТИНГУ»
ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВА**

Федорова Н.Є., Соловйов І.О.

Проаналізовано існуючі підходи до трактування та сформульовано узагальнене визначення поняття «комплекс маркетингу». Розглянуто зовнішнє та внутрішнє середовище маркетингу. Сформовано принципи, якими необхідно керуватися під час розроблення комплексу маркетингу підприємства.

Постановка проблеми.

Динамічний розвиток локальних та глобальних ринків в останні десятиліття призвів до стрімкого зростання кількості товарів та послуг, розширення їх асортименту, загострення конкурентної боротьби, що формує підґрунтя для розроблення теоретико-методологічної основи поняття «комплекс маркетингу» як одного з ключових інструментів досягнення конкурентної переваги підприємства на ринку.

Аналіз досліджень і публікацій.

Розробленню теоретичних аспектів формування економічного змісту категорії «комплекс маркетингу» присвячені роботи таких зарубіжних та вітчизняних науковців: Асселя Г., Багієва Г.Л., Балабанової Л.В., Гайдено Т.А., Голубкова Є.П., Дойля П., Штерна Ф., Дробишевої Л.А., Ілляшенко С.М., Котлера Ф. та ін. [1-10]. Деякі розбіжності у трактуванні поняття призводять до недостатньо повного або стихійного використання елементів комплексу маркетингу, що і викликає необхідність узагальнення та виділення ключових моментів у визначенні сутності поняття та середовища його функціонування.

Метою дослідження є узагальнення існуючих дефініцій та формування комплексного поняття «комплекс маркетингу», визначення факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, а також принципів його розроблення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Поняття «комплекс маркетингу» є одним з ключових елементів теорії маркетингу. На сьогоднішній день немає єдиного підходу до визначення даної категорії (табл.1).

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «комплекс маркетингу»

Автор	Визначення поняття
1	2
Ассель Г. [1, с.10]	- комплекс маркетингових стратегій, який спонукає споживачів купувати товари та послуги;
Багієв Г.Л. [2, с.65]	- комплексна програма заходів з просування товарів та послуг від продавця до кінцевого споживача;
Балабанова Л.В. [3, с.381]	- сукупність взаємозалежних елементів маркетингу, що використовуються для задоволення потреб ринку з врахуванням факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ, за наявності зворотного зв'язку;
Гайденко Т.А. [4, с.172]	- набір контрольованих змінних факторів, сукупність яких дозволяє вирішити маркетингові задачі по відношенню до цільових ринків;
Голубков Є.П. [5, с.20]	- сукупність керованих параметрів маркетингової діяльності, маніпулюючи якими керівництво організації намагається найкращим чином задовольнити потреби ринкових сегментів;
Дойль П., Штерн Ф. [6, с.123]	- сукупність маркетингових рішень, які приймає менеджер для реалізації стратегії позиціонування та досягнення поставлених цілей;
Дробишева Л.А. [7, с.43]	- сукупність керованих параметрів інструментів маркетингової діяльності, маніпулюючи якими керівництво організації намагається найкращим чином задовольнити вимоги ринкових сегментів;
Ілляшенко С.М.	- система заходів, за допомогою яких підприємство впливає на споживачів з метою

Автор	Визначення поняття
[8, с.19]	стимулювання попиту на свою продукцію і її просування на ринку;
Котлер Ф. [9, с.63]	- набір контрольованих змінних факторів маркетингу, сукупність яких використовує фірма у прагненні викликати бажану реакцію з боку цільового ринку;

Складено автором на основі [1-9].

Узагальнюючи позиції вітчизняних та зарубіжних авторів щодо трактування даного поняття, комплекс маркетингу можна визначити як сукупність контрольованих змінних інструментів маркетингу, за допомогою яких підприємство стимулює попит у своїх цільових сегментах ринку.

Процес узгодження можливостей підприємства та потреб споживачів відбувається в умовах впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, в яких здійснюється маркетингова діяльність підприємства.

Зовнішнє середовище маркетингу представлене неконтрольованими факторами опосередкованого та безпосереднього впливу. Його можна розділити на макро- і мікросередовище. Макросередовище характеризує зміни в природних, соціально-демографічних, науково-технічних, економічних, культурних, правових та політичних процесах, які опосередковано впливають на діяльність підприємства. Мікросередовище складається із факторів безпосереднього впливу: конкурентів, споживачів, постачальників, посередників, банків, засобів масової інформації тощо (рис.1).

Внутрішнє середовище маркетингу представлене інтересами керівництва, виробництва, працівників фінансових, кадрових, маркетингових служб, відділів матеріально-технічного забезпечення, науково-конструкторських розробок тощо, діяльність яких повинна поєднуватись єдиною філософією маркетингу.

Маркетинг як філософія передбачає відповідний спосіб організації діяльності фірми. Коли єдина філософія організації бізнесу націлена на задоволення потреб споживача, всі відділи компанії повинні мати можливість обмінюватися інформацією, узгоджувати свої плани та їх виконання (рис.2).

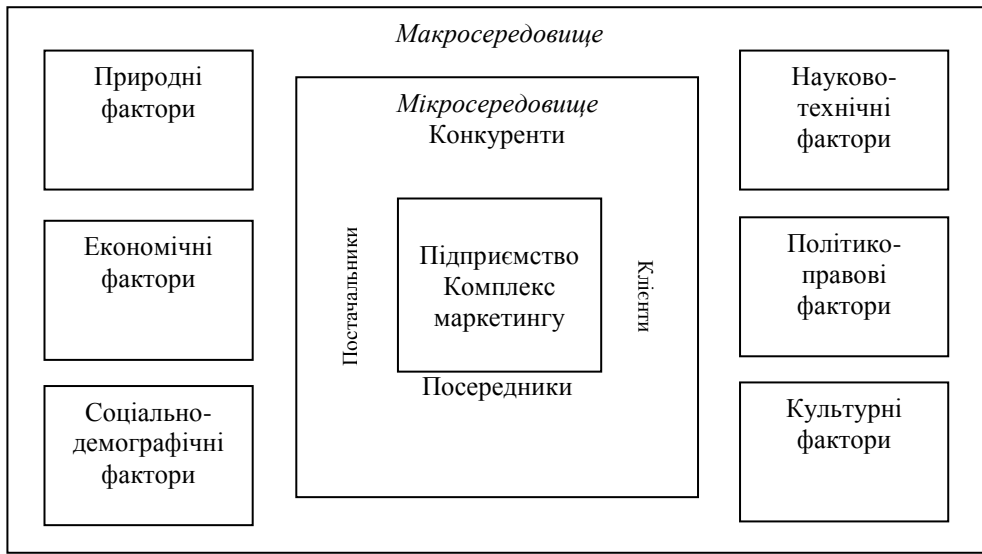

Рис.1. Зовнішнє середовище маркетингу
Складено автором на основі [7].

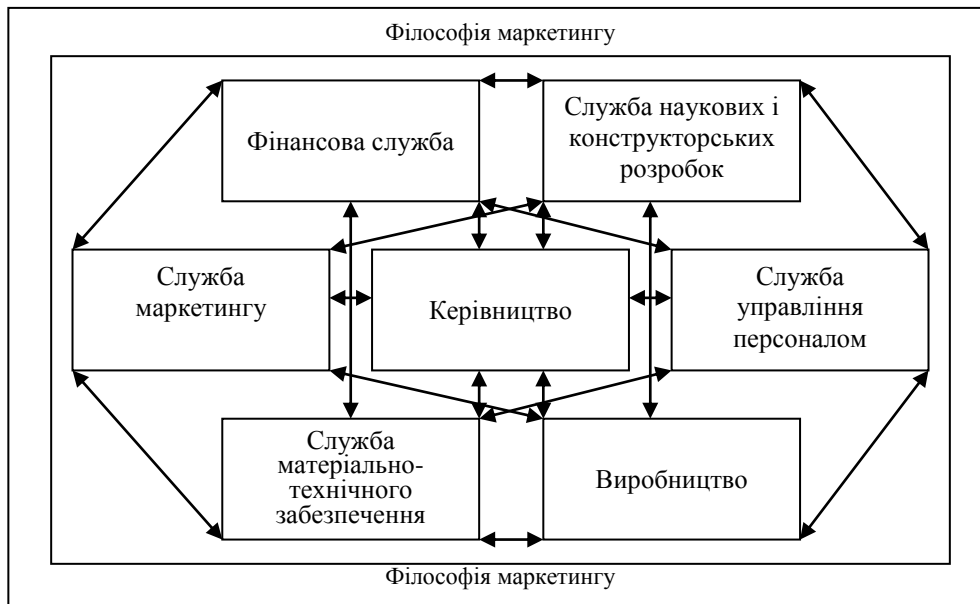

Рис.2. Внутрішнє середовище маркетингу
Складено автором на основі [7].

Під час розроблення комплексу маркетингу необхідно враховувати наступні принципи:

1) принцип послідовності, який вимагає узгодження всіх змінних елементів комплексу. Так, наприклад, висока якість товару має супроводжуватися якісною рекламою, якісним обслуговуванням та репрезентативною упаковкою товару;

2) принцип зваженого підходу, який передбачає дослідження і врахування чутливості ринку до постійно мінливих змінних кон'юнктури ринку. Наприклад, якщо ринок чутливий до якості товару, то в рекламі доцільно дати розгорнуту характеристику якісних переваг товару;

3) принцип обліку зміни бюджетних та інших витрат фірми, який вимагає дотримання бюджетної дисципліни і комплексності у плануванні структури комплексу маркетингу. Раціональність і розумне поєднання інструментів маркетингу для кожної конкретної ситуації на ринку можуть бути запорукою ефективного використання оборотних коштів і вкладеного капіталу фірми. Тому для кожного поєднання інструментів комплексу маркетингу слід визначити залежність зміни обсягів продажу від витрат на маркетинг, а також планувати калькуляцію витрат по всій структурі маркетингових заходів [2];

4) принцип адаптивності – ситуаційна адаптація комплексу маркетингу до специфіки діяльності підприємства. При цьому фірма повинна ретельно проаналізувати структуру кожної змінної з урахуванням специфіки своєї галузі і цільової аудиторії. Потім необхідно встановити, які з компонент для фірми є керованими, а які знаходяться поза сферою її впливу. Нарешті, потрібно визначити, які поєднання цих компонент можуть розглядатися в якості комплексних змінних, що піддаються управлінню з боку фірми. Виділення компоненти в якості самостійної виправдано тільки в тому випадку, якщо у фірми є інструментарій для управління нею. Після цього конструюється адаптований під потреби конкретного підприємства (галузі) комплекс маркетингу, що складається з трьох типів змінних:

- базисні змінні (елементи традиційного комплексу маркетингу: продукт, ціна, місце, просування);

- самостійні компоненти (компоненти базисних змінних, яким, з урахуванням специфіки діяльності фірми, логічно надати незалежний статус);

- похідні змінні (конструюються з поєднань самостійних компонент або з комбінації базисних змінних) [10].

Висновки.

Для досягнення цілей підприємства на ринку важливого значення набуває наукове розуміння сутності поняття «комплекс маркетингу». Узагальнення існуючих підходів до визначення комплексу маркетингу дозволяє трактувати його у широкому розумінні – з одного боку, як сукупність контрольованих змінних інструментів маркетингу, за допомогою яких підприємство стимулює попит, та як філософію ведення бізнесу, – з іншого. Успішна реалізація комплексу маркетингу в процесі господарської діяльності передбачає вивчення і врахування впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, а також необхідність дотримання основних принципів його розроблення.

Література

1. Ассэль Г. Маркетинг: принципы и стратегии: Учебник для вузов. / Генри Ассэль. – М.: ИНФРА-М, 1999. – XII, 804 с.
2. Багиев Г.Л. Маркетинг: учебник для вузов / Г.Л. Багиев, В.М. Тарасевич, Х. Анн. Под общ. ред. Г.Л. Багиева. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: «Издательство «Экономика», 2001. – 718 с.
3. Балабанова Л.В. Маркетинг підприємства: Навчальний посібник / Л.В. Балабанова, В.В. Холод, І.В. Балабанова. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 612 с.
4. Гайденко Т.А. Маркетинговое управление. Полный курс МБА. Принципы управленческих решений и российская практика / Т.А. Гайденко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Эксмо, 2006. – 496 с.
5. Голубков Е.П. Основы маркетинга: учебник / Е.П. Голубков. – М.: Издательство «Финпресс», 1999. – 656 с.
6. Дойль П. Маркетинг: менеджмент и стратегии. 4-е изд. / П. Дойль, Ф. Штерн. Пер с англ. – СПб.: Питер, 2007. – 544 с.
7. Дробышева Л.А. Экономика, маркетинг, менеджмент: Учебное пособие / Л.А. Дробышева. – 2-е изд. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2012. – 152 с.
8. Ілляшенко С.М. Маркетинг: бакалаврський курс: Навчальний посібник / За загальною ред. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 976 с.

9. Котлер Ф. Основы маркетинга: Краткий курс. Перевод с англ. издательства «Прогрес». – М.: Издательский дом «Вильяме», 2007. – 656с.

10. Котляров И.Д. Комплекс маркетинга: попытка критического анализа [Электронный ресурс] / И.Д. Котляров // Современные исследования социальных проблем – 2012. - № 4(12). – С. 14. – Режим доступа до журн.: <http://www.sisp.nkras.ru>.

Abstract

Fedorova N.E., Solovyov I.O.

The nature and content of the marketing mix as a tool of business management

The existing approaches to the interpretation of definition "marketing mix" are analyzed and generalized. The external and internal environment of marketing is reviewed. The principles that should govern the development of the marketing mix of the company are formed.

УДК 338.487

МАРКЕТИНГ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОЙ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНДУСТРИИ

Фомишин С.В., Тябус А.А.

Исследованы современные тенденции развития спроса на туристские услуги и пути практического использования маркетинга для достижения целей бизнеса и удовлетворения потребностей потребителя в условиях насыщения туристского рынка и изменения целевых установок туристов.

Постановка проблемы. Усложнение экономического развития непосредственно коснулось сферы туризма. Резко обострилась проблема конкурентоспособности предприятий туристического хозяйства, что способствовало активизации поиска путей устойчивого развития рынка туруслуг, одним из основных методов решения этой проблемы явилось обращение к использованию инструментов маркетинга в сфере туризма.

Анализ исследований и публикаций. Динамичное развитие сферы туристического бизнеса требует глубокого теоретического осмысления экономической сущности понятия «маркетинг», что создает основу практического применения широкого набора инструментов продвижения услуги и удовлетворения расширяющегося покупательского спроса. Проблемы маркетинга стали предметом исследования многих современных ученых - Л.В. Балабановой, Н.М. Бирицкой, О.М. Варченко, А.В. Войчака, П. Дойля, А.П. Дуровича, Е.В. Жулевича, Н.И. Кабушкина, Ф. Котлера, Ж.-Ж. Ламбена, М.А. Окландера, О.Ф. Оснача, А.Ф. Павленка, П.Т. Саблука, М.П. Сахацкого, I.O. Соловйова, Д.С. Ушакова, и др.

Цель статьи – исследовать современные тенденции развития спроса на туристские услуги и пути практического использования маркетинга для достижения целей бизнеса и удовлетворения потребностей потребителя в условиях насыщения туристского рынка.

Изложение основного материала исследования. Туристическая деятельность рассматривают как деятельность организаторов туризма

(туроператоров, турагентов, а также иных участников) по формированию продукта потребления - тура, с одной стороны, и деятельность туристов, потребляющих этот тур, с другой [2, с. 13].

На сегодня туризм является одной из крупнейших, высокодоходных и наиболее динамичных отраслей, уступая по доходности лишь добыче и переработке нефти, туризм (по данным Всемирной туристской организации) обеспечивает 10 % оборота производственно-сервисного рынка планеты. На сферу туризма приходится около 6 % мирового валового национального продукта, 7 % мировых инвестиций, 11% мировых потребительских расходов, 5 % всех налоговых поступлений, каждое 16-е рабочее место.

По статистике ВТО ежегодно одна треть населения Земли принимает участие в поездках. Согласно прогнозам прирост международного туризма будет составлять ежегодно 4 %. Эти цифры характеризуют прямой экономический эффект функционирования сферы туризма.

С точки зрения осуществления коммуникации и обмена в условиях рыночной экономики, очевидно, что маркетинг в сфере туризма не является новым видом деятельности, так как охватывает задачи, которые существовали всегда и решались. Возникновению, а затем и усилению роли маркетинга в туризме способствовали сложность экономической и конкурентной среды, изменения в спросе на туристские услуги. Современные тенденции развития спроса на туристские услуги выявлены в:

- изменение стереотипов поведения туристов. В мотивации туристских поездок усиливается влияние активных форм отдыха, проявляется спрос на удовольствия и смену впечатлений; (табл. 1);
- расширение круга потенциальных потребителей туристских услуг. Все новые категории лиц появляются в туристском движении. В качестве целевых групп рассматриваются одинокие люди и бездетные пары, пожилые люди, работающие женщины, рост числа которых приводит к тому, что они становятся материально независимыми и могут позволить себе часть дохода направить на путешествия;
- изменение возрастной структуры путешественников, т. е. увеличение удельного веса лиц пожилого возраста в общей совокупности покупателей;

- специализация и индивидуализация спроса. Туристы все больше предпочитают индивидуальные поездки, выбранные по собственному вкусу. Групповые туры на явно «перенаселенные» курорты многих уже не удовлетворяют. В связи с этим туристские фирмы не адресуют свой продукт туристам в целом, а ориентируются на удовлетворение конкретных предпочтений определенных групп клиентов;
- экспансия выездного туризма. В структуре поездок наблюдается тенденция к увеличению количества поездок за рубеж при одновременном уменьшении их внутри страны;
- экологизация мышления потребителя. Происходит осознание хрупкости окружающей среды и ее полного единства с человеческим обществом, как следствие повышается спрос на экотуры;
- изменение частоты и длительности туристских поездок. Частотность имеет долгосрочную тенденцию к росту, длительность - к уменьшению. Это явление получило название «путешествия с интервалами». Причина этому, прежде всего, в стремлении потребителей к так называемому «расщеплению» основного отпуска. Вместо одного длительного отпуска в год предпочтение отдается 2-3 коротким турпоездкам (например, 11 дней летнего отпуска, 5-7 дней отдыха зимой и 2 поездки в выходные или праздничные дни). Короткий, но интенсивный по сравнению с основным отпуском отличаются такие особенности, как: более высокий уровень расходов туристов за один туродень; большая активность туристов. Кроме того, «путешествия с интервалами» помогают решить одну из самых главных проблем туристской отрасли — сгладить сезонную неравномерность в работе туристских предприятий;
- повышение требований туристов к уровню сервиса. Туристы стали более грамотными и опытными, следовательно, более требовательными;
- интенсификация туристского отдыха. Наполнение отдыха экскурсиями, прогулками, встречами и т. п.

Таблица 1

Целевые установки туристов Франции

70—90-е годы XX века	2000-2015 гг.
Лениться и загорать	Смена впечатлений, знакомство с новым
Ни о чем не заботиться, баловать себя	Быть активным, отдыхать в компании
Не ограничивать себя, потреблять блага цивилизации в полном объеме	Наслаждаться близостью природы

В период перенасыщения туристского рынка особое значение приобретает специализированный туризм по интересам. Туристские фирмы не преподносят свой продукт туристам в целом, а ориентируются на удовлетворение конкретных целевых групп клиентов. Расширяется спрос на дальние поездки в экзотические страны Юго-Восточной Азии, Японию, Китай. (Согласно прогнозам ВТО, к 2020 году Китай станет ведущим туристским направлением мира. Число туристских прибытий в эту страну достигнет 137 млн.) Следующими по популярности направлениями станут США, Франция, Испания, Гонконг как отдельное от Китая направление.

Всего к 2020 году количество международных туристских прибытий составит 1,6 млрд. и в три раза превысит показатели предыдущих годов. Ежедневные расходы туристов составят до 5 млрд. долларов (исключая авиаперевозки). Крупнейшими странами- поставщиками туристов будут Германия (163 млн поездок), Япония (141 млн.), США (123 млн), Китай (100 млн), Великобритания (96 млн).

Таким образом, изменение структуры на рынке туристских услуг, изменения условий конкуренции, поведения потребителей вынуждают туристские предприятия искать новые маркетинговые приемы.

Маркетинг в сфере туризма расширяет свои функции, делая особый акцент на взаимоотношения с потребителями. Долгосрочные взаимоотношения с клиентами обходятся намного дешевле, чем маркетинговые расходы, необходимые для усиления интереса потребителя

к услуге фирмы у нового клиента. Например, известно, что завоевание нового клиента обходится фирме в 6 раз дороже, чем организация продаж имеющемуся покупателю. А если клиент остался неудовлетворенным, то повторное завоевание его внимания фирмой будет стоить в 25 раз дороже. [4, с.17]. Туризм является высококонтактной сферой, где качество предложения неотделимо от качества обслуживания. В контакте с клиентом в роли продавцов выступают практически все сотрудники предприятия. Они являются своего рода частью предлагаемого туристского продукта. Поэтому маркетинг должен быть неотъемлемой частью философии всего персонала туристского предприятия, а функции туристического маркетинга должны выполняться всеми сотрудниками. Данное обстоятельство требует нового подхода к управлению маркетингом на туристском предприятии. Его теоретической и методологической основой является концепция маркетинга взаимоотношений.

Концепция маркетинга взаимоотношений исходит из того, что только техника маркетинга (классический маркетинговый инструментарий) неспособна решить проблемы, стоящие перед предприятием в области удовлетворения нужд, запросов и предпочтений потребителей.

Очевидно, что без использования коммуникативных и социальных характеристик (организационная культура предприятия, личностные характеристики персонала, создание атмосферы доверия и обязательности, вероятность бесконфликтного решения проблемных ситуаций, личные контакты) продуктивность маркетинговой деятельности в туризме ограничена и не позволяет предприятию развиваться так, как требует рыночная ситуация.

В случае долгосрочных взаимоотношений удовлетворение клиента дает синергический эффект, выражаемый в формировании приверженности и преданности клиента продавцу и в его консервативности (нежелании менять туристское предприятие при повторных покупках). Это чрезвычайно важно с практической точки зрения. Дело в том, что в туризме очень отчетливо проявляется эффект Парето - 20 % потребителей приносят 80 % прибыли предприятию.

Преданность потребителей является своего рода универсальным критерием конкурентоспособности туристского предприятия, который отражает его способность удерживать своих клиентов, предлагая им наивысшие ценности.

Туристический маркетинг взаимоотношений предлагает рассматривать каждое взаимодействие туристского предприятия с клиентом как особое. Отношения с потребителями являются при этом важнейшим (наряду с финансовыми, информационными, материальными и т.д.) ресурсом, которым владеют предприятия. Поскольку отношения создают и развивают люди, то основным фактором успеха на рынке становится не столько предлагаемый туристский продукт, сколько интеллект, способности, личностные характеристики персонала, который осуществляет коммуникацию с потребителями туристских услуг. (Так, по оценкам «Туристской деловой газеты» (Россия), контакты с потребителями в 68 % случаев прерываются из-за того, что они чувствуют невнимание к себе, и лишь в 14 % случаев - из-за недовольства предложенным продуктом). Вследствие этого вытекает чрезвычайная значимость распространения среди сотрудников предприятия философии маркетинга взаимоотношений, которая заставляет их думать о клиенте и делать все для того, чтобы поддерживать представление о нем как о наивысшей ценности. Внешний туристический маркетинг (нацеленный на рынок) приводит клиентов в офис туристского предприятия, но от него пользы немного, если сотрудники не оправдают ожиданий потребителей. Персонал должен быть в состоянии следовать пожеланиям клиентов, анализировать их и находить выход из «нештатных» ситуаций.

Выводы. Концепция туристического маркетинга ориентирована на предоставление потребителю особого качественного обслуживания. Мерой успеха ее реализации является высокий уровень удовлетворения клиентов в течение продолжительного времени. Таким образом, концепция маркетинга взаимоотношений переносит акцент в маркетинговой деятельности с техники маркетинга (манипуляция маркетинговыми инструментами) на социальные аспекты взаимодействия с потребителями — развитие долгосрочных взаимоотношений. При этом целью маркетинговой деятельности остается наиболее полное удовлетворение всех потребностей клиентов, и перспектива на дальнейшее выбор туристической формы потребителем.

Литература

1. Ушаков Д.С. Прикладной туроперейтинг / Д.С. Ушаков. - М.: ИКЦ «МарТ», 2007. - 416 с.

2. Жулевич Е.В. Организация туризма: учеб.-практ. пособие / Е.В. Жулевич, А.С. Копанев. - Мн.: БГЭУ, 2008. - 153 с.
3. Организация туризма: учеб. пособие / под общ. ред. Н.И. Кабушкина и др. - Мн.: Новое знание, 2009. - 632 с.
4. Бирицкая Н.М. Туроперейтинг : учеб.-метод. пособие / Н.М. Бирицкая. - Мн.: БГЭУ, 2008. - 209 с.
5. Дурович А.П. Продвижение туристского продукта на рынок: учеб. пособие / А.П. Дурович. - Минск: БГЭУ, 2007. - 320 с.

Abstract

Tuabys A. A., Fomishin S.V.

Marketing in the tourism industry

Researched current trends in the development of demand for tourist services and ways of practical application of marketing to achieve business goals, meet the needs of the consumer in the conditions of saturation of the tourist market, and change targets tourists.

**УПРАВЛІННЯ КІЛЬКІСНО-ЯКІСНИМИ
ПАРАМЕТРАМИ КІНЦЕВОГО СПОЖИВАННЯ
В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
«УКРАЇНА – 2020»**

Фомішина В.М.

Визначено місце і роль кінцевого споживання в системі факторів сталого розвитку економічних систем. Розроблено основні напрями управління споживанням для досягнення цілей функціонування економіки України - забезпечення добробуту населення і впровадження європейських стандартів життя.

Постановка проблеми.

Людина є метою, і результатом, і передумовою сталого соціально-економічного розвитку. В основу функціонування сучасних економічних систем закладено ринковий механізм, який в силу своїх іманентних властивостей призводить до спотвореної моделі економічного зростання. При цьому для всіх країн і світової спільноти є бажаним мінімально спотворений (нейтральний чи збалансований) підхід до відтворення і нагромадження трьох різновидів капіталу – фізичного, людського і природного. Державне управління, яке в сучасних умовах органічно доповнює ринковий механізм за умови правильно обраної стратегії, дозволяє досягти збалансованого нагромадження всіх трьох складових національного багатства [6, с.21], що складає квінтесенцію концепції сталого розвитку.

В межах цієї концепції забезпечуються поліпшення якості життя людей, розширення їхньої можливості формувати власне майбутнє. Реалізація такого напрямку руху передбачає активне застосування органами державного управління системи інструментів впливу на обсяги національного доходу, його розподіл, володіння і способи використання різновидів капіталу, створення рівності для отримання освіти і охорони здоров'я, забезпечення чистоти і сталості природного середовища.

Реалізація такої концепції зафіксована в Стратегії сталого розвитку України 2020, метою якої є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Задля цього рух уперед здійснюватиметься за кількома векторами, серед яких – вектор розвитку: забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя [5].

Аналіз досліджень і публікацій.

Проблеми споживання загалом та окремі аспекти їх впливу на соціально-економічний розвиток знаходять відображення в сучасних дослідженнях таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як М. Алексеєнко, А. Бикова, О. Ватаманюк, А. Вдовиченко, М. Далаймі, С. Захарін, В. Карковська, Б. Кваснюк, І. Крючкова, В. Мандибура, С. Панчишин, О. Стефанишин, В. Рисін, В. Томас, Л. Федулова, Л. Шинкарук, С. Шумська та ін. Завдяки працям вчених спостерігається швидкий прогрес у розробленні теоретичних підходів до визначення функціональної спрямованості споживання, можливостей їх практичного застосування в розбудові економіки країни. Водночас питання комплексного впливу процесів споживання на економічний розвиток залишається значною мірою невирішеним.

Метою дослідження є визначення місця і ролі кінцевого споживання в системі факторів сталого розвитку та розробка основних напрямів управління споживанням для досягнення цілей функціонування економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

За такого підходу кінцеве споживання розглядається в системі цілей економічного розвитку, а інвестування – в системі засобів забезпечення цілей, що обумовлює розуміння необхідності науково обґрунтованого управління цими взаємозв'язаними процесами.

Втім, хоча кінцеве споживання визначається в системі цілей, в сучасних умовах споживання водночас включається в систему чинників розвитку економічних систем як найвагоміша складова сукупного попиту, та як необхідна передумова формування людського капіталу і людського розвитку, а управління споживанням стає важливим напрямком досягнення стратегічної мети розвитку сучасних економічних систем.

Напрямки управління можуть бути деталізовані з огляду на ту роль, яку кінцеве споживання здійснює в економічному розвитку: а) споживання як рушій поступального розвитку економічної системи як компонента

сукупного попиту; б) споживання як передумова формування людського капіталу і людського розвитку.

В межах першого напрямку об'єктом управління є управління кінцевим споживанням товарів і послуг у складі ВВП. Кінцеве споживання товарів і послуг включає витрати домашніх господарств на власне кінцеве споживання, витрати державних закладів для задоволення індивідуальних і колективних потреб суспільства, а також витрати на індивідуальне кінцеве споживання некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства [4, с.29].

Завдання державного управління у цьому випадку полягають у забезпеченні такого обсягу споживчої компоненти сукупного попиту, за якого досягаються максимально можливі темпи зростання ВВП, тобто реалізується економічне зростання у складі соціально-економічного розвитку. Засобом реалізації поставленого завдання є інструменти податково-бюджетної та фіскальної політики, а також методи адміністративного впливу.

Найголовніша проблема у формуванні сукупного попиту, яка потребує врегулювання на державному рівні - викривлення основних пропорцій між споживчою і інвестиційною складовими сукупного попиту в ході трансформаційної (1990-ті рр.) і сучасної економічної кризи. На перших етапах трансформаційних перетворень відбувалося тривале і безперервне стиснення сукупного попиту і його споживчої складової, яке логічно закінчилося розробкою і впровадженням заходів, які призвели до його розширення [Див.наприклад, 2; 3].

Протягом наступного періоду відбувалась переорієнтація державної політики на користь споживання. Певна стабілізація доходів, наповнення ринку споживчими товарами, передача «демонстраційного» ефекту, притаманні менш розвинутих економікам під час збільшення ступеня відкритості, створили потужні стимули для споживчих витрат. Це призвело до порушення основних пропорцій, що визначають стабільність розвитку – між споживчими витратами і капіталоутворенням. Внаслідок такого спотворення відбулося скорочення інвестицій у сферу виробництва і розвитку людського капіталу [3]. В системі національних рахунків викривлення основних пропорцій між споживчою і інвестиційною складовими сукупного попиту виявляється на рівні розподілу доходу між інституційними секторами економіки – сектором домогосподарств, сектором державного управління, сектором фінансових корпорацій, сектором нефінансових корпорацій і сектором некомерційних організацій,

що обслуговують ДГ. Кінцевий розподіл доходів між секторами загалом зумовлює відтворювальну модель економіки, яка може бути споживчою або інвестиційною.

Практика господарювання в передових економіках світу дозволяє свідчити, що в них, з одного боку, склалися управлінські і інституційні механізми, які забезпечують гармонізацію структурних складових сукупного попиту шляхом застосування випробуваних монетарних і фіскальних заходів державного впливу на споживчу і заощаджувально-інвестиційну складову; з другого – і в розвинутих країнах періодично спостерігаються певні відхилення у структурі споживчої і інвестиційної складової сукупного попиту.

З урахуванням світового досвіду можуть бути визначені наступні напрямки управління споживчою складовою сукупного попиту.

1. Створення умов для забезпечення еластичної реакції виробництва на споживчу складову сукупного попиту. У вітчизняній економіці спостерігається наявність нееластичної сукупної пропозиції та відсутність ефективних цінових механізмів передачі інформації від споживачів до виробників. За таких умов розбіжність між структурами виробництва і потреб ускладнює виконання сукупним попитом і його споживчою складовою функції відтворення. В розвинутих країнах створення могутнього виробничого потенціалу із достатніми резервами його використання дозволяє компенсувати тимчасове підвищення попиту зростанням пропозиції. За таких умов тимчасове сповільнення в темпах інвестування економіки не здійснює сильного впливу на динаміку розвитку.

2. Удосконалення механізмів гармонізації і стабільності розподілу доходів і відповідно, формування ресурсів для споживання і заощадження. Серед них: механізми оподаткування і нагромадження ресурсів з метою виплати соціальних і капітальних трансфертів; створення умов для пожвавлення соціального і пенсійного страхування, регулювання відсоткової ставки з метою стимулювання споживання чи заощадження залежно від завдань розвитку, і ін.

3. Активізація структуроутворюючих факторів ринкової трансформації економіки – розвиток інституційного ринкового середовища і формування нових взаємовідносин між інституційними секторами економіки; мінімізація державного втручання в підприємницьку діяльність; посилення ролі держави в створення стабільного макроекономічного середовища, сприятливого для учасників

ринку; якісне виконання державою своїх соціально-громадянських функцій з підвищенням ефективності функціонування бюджетної системи; політичний розвиток суспільства і його здатності перешкоджати зрощенню влади і бізнесу.

4. Раціоналізація часової структури потреб і формування довгострокових пріоритетів у споживчій складовій сукупного попиту. Волатильна економічна динаміка, відсутність стабільності економічного розвитку сприяли тому, що саме поточні інтереси і потреби виступили на перший план у формуванні сукупного попиту. За цих умов кінцеві споживчі витрати стають потужним фактором дестабілізації економічної системи.

5. Визначення єдиної моделі трансформації, чіткої стратегії та тактики реформ. Протягом перехідного періоду в Україні спостерігається невизначена економічна політика, яка має «маятниковий характер», зміст якої часто обумовлений не економічними, а політичними чинниками. Періоди спроб реалізації довгострокової політики економічного розвитку чергуються із періодами широкого впровадження популістських заходів у споживчій сфері, які зводять нанівець попередні досягнення. Недотримання єдиного напрямку економічної політики спричинили «депресивну стабілізацію» економічної системи і призвели до зниження керованості сукупного попиту.

6. Створення системи надійних інформаційних джерел і показників, що адекватно відображають характер і динаміку сукупного попиту та його складових. Офіційні статистичні дані різних урядових установ надають розрізнену і не співпадаючу інформацію щодо обсягу і динаміки основних показників розвитку країни, що ускладнює прийняття рішень.

7. Особливої уваги потребують соціально - психологічні детермінанти сукупного попиту, які існують у вигляді норм поведінки, звичаїв, традицій, умовних рефлексів, на ті самі неформальні норми, які, на відміну від формальних, неможливо змінити за короткий час. Не заперечуючи важливості економічних детермінант сукупного попиту, слід певну увагу приділяти питанням стабільності настроїв суб'єктів суспільства, що є необхідною умовою для формування позитивного і продуктивного сприйняття регулюючих заходів, виступає основою для довгострокових прогнозів і програм економічної політики.

Висновки.

Держава, маючи в своєму розпорядженні арсенал різноманітних засобів, повинна сприяти зміні балансу в ієрархії структурних складових

сукупного попиту. Управління економічним зростанням в межах сталого розвитку неможливе без забезпечення розширеного суспільного відтворення, основою безперервності якого є, окрім інвестицій в усі різновиди капіталу, також кінцеве споживання як засіб забезпечення добробуту населення і впровадження європейських стандартів життя.

Література

1. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання за 2010-2013рр. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Кваснюк Б. Суть і особливості кризи економіки в Україні // Економіка України. 1992. — № 5. — С. 33-42.
3. Мандибура В. О. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання. — Київ, 1998. — 256 с
4. Статистичний щорічник України за 2009 рік / за ред. О.Г. Осауленка. – К.: ДП «Інформаційно-аналіт. агентство», 2010. – 497 с.
5. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку Україна – 2020» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
6. Якість економічного зростання / [пер. з англ. В. Томас, М. Далаймі, А. Дарешвар та ін.]. – К.: Основи, 2002. – 350 с.

Abstract

Fomishyna V.N.

Management of the quantitative and qualitative variables according to the strategy “Ukraine-2020”

Place and role of the consumption among the factors of economic systems' permanent growth are determined. Consumption management courses for ensuring the prosperity and European standards of life in Ukraine are developed.

**АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Хумарова Н.І.

Проаналізовано виконання основних завдань Концепції адміністративної реформи в Україні щодо формування центрів надання адміністративних послуг та функціонування дозвільних центрів в сфері природокористування. Визначено основні проблеми в їх роботі, сформульовано принципи удосконалення адміністрування в процесах використання природних ресурсів та визначено шляхи покращення роботи центрів.

Постановка проблеми. Адміністративна реформа мала здійснюватись на засадах комплексного підходу до вирішення основних завдань удосконалення системи державного управління. Передусім це передбачало створення нової правової бази, що регламентуватиме адміністрування в Україні, на основі якої мають формуватись нові інститути, організаційні структури та інструменти здійснення державного управління. Важливе значення при цьому набувають питання кадрового забезпечення нової системи, зміцнення та формування нових фінансово-економічних основ його функціонування. Проведення таких змін має будуватись на основі наукового підходу та інформаційне забезпечення системи державного управління, формування механізмів моніторингу виконання завдань реформи. Комплексне наукове узагальнення здійснення адміністративного реформування управління природокористуванням по напрямкам Концепції адміністративної реформи в Україні показало наступне, що не була розроблена сама концепція адміністративного реформування сфери природокористування з урахуванням особливостей природних ресурсів та специфіки управління ними.

Аналіз існуючих публікацій. Концепція адміністративної реформи в Україні була затверджена у липні 1998 року (далі Концепція). Згідно до неї адміністративна реформа має здійснюватись у кількох напрямках. Перший - це створення нової правової бази, що регламентуватиме державне управління в Україні. Другий - формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів здійснення державного управління. Третій - кадрове забезпечення нової системи державного управління. Четвертий - зміцнення та формування нових фінансово-економічних основ функціонування державного управління. П'ятий - наукове та інформаційне забезпечення системи державного управління,

формування механізмів наукового та інформаційного моніторингу її функціонування [1].

Згідно до основних положень реформи держава цілеспрямовано мінімізує своє втручання в життєзабезпечення громадян і бере на себе лише ті послуги, які в даний період розвитку суспільства взмозі гарантувати і неможливо знайти на ринку послуг. Вона постійно прагне дерегулювання, тобто передачі своїх функцій механізмам ринкової саморегуляції і недержавним інституціям. Цей процес має ґрунтуватися на тому, що:

1) надання послуг з боку виконавчої влади повинно бути спрямовано на задоволення потреб особи і суспільства. Тому потрібно визначити перелік відповідних послуг, які потрібні громадянам, а також критерії оцінки якості та ефективності їх надання;

2) соціальні процеси повинні регулюватися з боку держави лише у разі, якщо це обумовлено інтересами всього суспільства. Відносини між споживачами та постачальниками товарів і послуг регулюються ринком, окрім тих випадків, коли він не може адекватно задовольнити потреби суспільства;

3) управлінські послуги повинні бути платними тільки у випадку, коли громадянин має вибір - чи користуватися, цією послугою, чи ні;

4) управлінські послуги повинні надаватися, насамперед, на низових рівнях структури виконавчої влади, що забезпечить їх наближення до споживачів. У деяких випадках надання послуг на більш високому структурному рівні може бути обумовлено потребами економіки чи вимогами до якості надання послуги [1].

В Законі України «Про адміністративні послуги» визначено роль центрів надання адміністративних послуг та адміністраторів [2]. Зокрема, в Законі визначається, що основними завданнями адміністратора є прийняття від суб'єктів звернень документів, необхідних для надання адміністративних послуг, їх реєстрація та подання документів (їх копій) відповідним суб'єктам надання адміністративних послуг не пізніше наступного робочого дня після їх отримання [2,3]. Таким чином, центри виступають проміжною ланкою, посередником між особою, що звертається за дозволом на природокористування та суб'єктом, що його видає. Законом визначається перелік суб'єктів господарської діяльності, що повинні одержувати дозволи на природокористування через дозвільні центри [4], але законодавець не визначає співпрацю дозвільних центрів та центрів надання адміністративних послуг.

Мета статті. Метою статті є визначення проблем в адмініструванні природокористування та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в Україні нараховується біля 1,5 тисячі адміністративних послуг, які задовольняють різні аспекти діяльності суспільства. Фізичні та юридичні особи тратять багато часу та коштів на збір всіх необхідних документів для одержання

адміністративних послуг. Удосконалення системи адміністративного управління, закріплене в Законі України «Про адміністративні послуги» сприяло наближенню її до більш швидкого вирішення нагальних потреб людини та призвело до створення і функціонування центрів надання адміністративних послуг в Україні (ЦНАП).

Станом на 2013 рік в Україні було відкрито 137 ЦНАП. В 2014р. планувалося відкриття понад 680 ЦНАП в усіх містах обласного та районного значення, лише на формування офісів ЦНАП уряд виділив з центрального бюджету більше 21 млн. грн., у цьому ж році очікувалось виділення ще 50 млн. грн. та залучення коштів обласних та місцевих бюджетів.

Функціонування таких Центрів направлено на зниження терміну та фінансових витрат населення для одержання послуг, на створення комфортних умов для суб'єктів при зверненні до адміністративних органів влади. Покращення умов обслуговування населення пов'язано зі зручністю розташування ЦНАП, кількістю філіалів офісів ЦНАП в межах міста, їх наближеністю до місця знаходження відвідувачів, наявністю місць для паркування транспорту, обладнання пандусом, площею офісу, достатньою кількістю оргтехніки для обслуговування населення, зручним графіком роботи, наявністю інформаційних стендів та веб-сайтів з необхідною інформацією. Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 травня 2014 р. № 523-р. ЦНАП здійснює послуги по реєстрації місця проживання; видачі паспортів (спочатку «внутрішніх», а з 1 січня 2015 року і «закордонних»); реєстрації фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб; реєстрації прав на нерухоме майно; реєстрації земельних ділянок.

Аналіз оцінки роботи Центрів по містах України показав, що їх створення є важким кроком наближення адміністративної влади до вирішення потреб суспільства. Треба зауважити, що оцінка роботи центрів з боку населення не є однозначною і носить суб'єктивний характер, адже вона здійснюється по опитуванню суб'єктів звернення і не завжди є об'єктивною. По різних містах України, в яких створені ЦНАП, кількість задоволених людей досягає 50-70 відсотків від тих, хто звертався за адміністративними послугами. На суб'єктивну оцінку населення впливає те, що ЦНАП в різних містах мають різне фінансування та кількість адміністраторів (від 6 до 80 чоловік), різний перелік послуг, які можуть надати адміністратори виходячи з їх кадрової чисельності, а також кількості філіалів та зручності їх місця розташування для споживачів послуг.

Питання адміністративних послуг в сфері природокористування є ваговою складовою частиною адміністративних послуг, що надаються фізичним та юридичним особам. Специфіка природокористування обумовлює особливості організації надання послуг в цій сфері і має відповідати загальним завданням адміністративної реформи.

Росту потреб в адміністративних послугах сприяє розвиток природокористування, зміна форм та прав власності на природні ресурси, необхідність одержання дозволів на використання земельних, водних, тваринних, рослинних, рекреаційних ресурсів, ресурсів надр. В теперішній час це питання стає все більш актуальним, так як стан сфери послуг в природокористуванні по напрямкам їх здійснення, строкам подання заяв на одержання дозволу, кількості документів і інстанцій, які треба пройти для його отримання не сприяє ефективності адміністративних послуг з природокористування.

Збільшення об'ємів адміністративних послуг в сфері природокористування для фізичних та юридичних осіб, специфічні особливості природокористування та послуг в цій сфері викликають необхідність створення структурних підрозділів надання адміністративних послуг в сфері природокористування.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2009 г. № 526 дозволи в сфері природокористування мають надаватися тільки через дозвільні центри. Однією з проблем, що знижує ефективність роботи з надання адміністративних послуг є те, що зараз дозвільні центри та ЦНАП не є єдиною органічною структурою. Підприємці та зацікавлені особи за одержанням дозволів на використання природних ресурсів мають звертатися до центральних органів, що відповідають за сферу природокористування та самостійно збирати весь пакет документів. Існуючі інформаційні картки, за якими збираються необхідні документи на дозвіл, не містять всієї повної та зрозумілої інформації для суб'єктів звернення. Багато коштів та часу тратять суб'єкти звернення на поїздки до центральних органів. Дозволи видають чиновники, поведінка яких в інституційній теорії, трактується як опортуністична, що характеризується такими факторами: недостатня кваліфікація, не доброякісне виконання обов'язків та вимоги хабарів.

В даній ситуації перед науковцями встає завдання розробки концептуальних положень та конкретних пропозицій, що направлені на спрощення процедури одержання дозволів в сфері природокористування через дозвільні центри.

Розглянемо в якості прикладу одержання дозволів на вилов риби через дозвільний центр, який наглядно характеризує існуюче становище. Фізичній чи юридичній особі необхідно спочатку одержати ліцензію на вилов риби на основі подачі спеціального переліку документів. Потім для того, щоб одержати квоту на вилов риби, необхідно звернутися до Державного агентства рибних ресурсів, яке знаходиться в Києві, до 1 серпня поточного року і подати пакет документів, необхідних для одержання квоти. Цей пакет має бути поданий до дня державної реєстрації наказу Мінагрополітики про розподіл лімітів водних біоресурсів. Потім Державне агентство рибних ресурсів готує та видає квоту на вилов риби. Квота реєструється в Міністерстві юстиції. Квота визначається по сортам

риби та по водним джерелам (ріка, море, лиман, озеро). Суб'єкт звернення одержує квоту в Києві та привозить її до дозвільного центру, який передає одержану квоту та необхідний пакет документів відповідним територіальним органам Державного агентства рибних ресурсів (державним управлінням охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства). Аналіз одержання дозволів на вилов риби показує, що дозвільний центр є структурою, яка служить проміжною ланкою між суб'єктами звернення, Державним агентством рибних ресурсів та його територіальними органами. Вся процедура одержання дозволів має бути спрощена за рахунок оптимальної взаємодії дозвільних центрів в сфері природокористування та ЦНАП.

Створення єдиної системи дозвільних центрів в природокористуванні та відповідних уповноважених структур в ЦНАП має базуватись на теоретичному обґрунтуванні та практичних рекомендаціях. Координовані дії цих двох інститутів мають забезпечувати здійснення адміністративних послуг, які необхідні суб'єктам господарювання для одержання дозволів на використання водних, земельних, рекреаційних, морських ресурсів, флори та фауни, що перебуває в природному стані.

Проаналізувавши процедури організації отримання дозволів, можна стверджувати, що до неефективної роботи дозвільних центрів та неефективного використання бюджетних коштів суб'єктів надання і приватних коштів суб'єктів звернення, росту часових витрат та розвитку корупції приводять такі фактори:

- відсутність інституційного забезпечення впровадження адміністративних та дозвільних послуг в сфері природокористування;
- необхідність децентралізації повноважень центральних органів, компетентних у видачі дозволів на природокористування;
- невизначеність оптимального пакету необхідних документів, на основі яких приймається рішення про видачу дозволів суб'єктам звернення на використання природних ресурсів;
- необхідність створення інформаційних електронно-комунікаційних систем з питань використання природних ресурсів, на основі яких збираються документи та видаються дозволи.

Саме тому актуальним є наукове обґрунтування необхідності реформування адміністративного управління державного, обласного та місцевого рівнів природокористування на основі аналізу позитивних та негативних сторін попереднього досвіду, постановки цілі та розробки концепції для її досягнення.

В області одержання дозволів в природокористуванні необхідно упорядкувати та законодавчо закріпити термінологію в цій сфері адміністративних послуг. Дати наукове визначення класифікаційних ознак та здійснити класифікацію адміністративних послуг для одержання дозволів та самих дозвільних послуг. Це необхідно для формування

переліку послуг, розробці стратегічних та перспективних планів розвитку ЦНАП та дозвільних центрів. Важливим завданням для науковців є визначення дозвільних процедур та дозвільних послуг у самій системі дозвільних центрів та ЦНАП. Для розмежування компетенції та повноважень дозвільних центрів та ЦНАП важливо визначити для перших поняття «дозвільна послуга», а для ЦНАП перелік документів необхідних для одержання послуги. Важливим моментом в удосконаленні роботи дозвільних центрів та ЦНАП є розробка стандартів та регламентів їх роботи.

Відкритим залишається питання спрощення процесу збору необхідних документів на дозвіл та розробки механізму його забезпечення. На сьогодні не прописаний такий механізм збору документів по інформаційній картці. Розроблені інформаційні картки по одержанню дозволів на використання природних ресурсів не дають можливості в повній мірі визначити для суб'єктів звернення, які документи треба готувати. Також дуже важливим моментом є урахування в документах, на підставі яких видається дозвіл, вимог, визначених в регіональних екологічних програмах, досвіду використання найкращих технологій, регіональних особливостей природно-ресурсного потенціалу, виснаженість та відтворюваність природного ресурсу, інтереси громади в передачі цього ресурсу в користування і на скільки відповідальним та сумлінним є природокористувач.

Діюча процедура видачі дозволів не передбачає видачу документів, що зазначені в картці, адміністратору. Не прописано взаємодію з адміністратором в положеннях відомств, агентств, департаментів, які видають дозвіл на природний ресурс. Таким чином, треба внести доповнення в положення усіх відповідних організацій про видачу необхідної інформації адміністраторам ЦНАП. Необхідно створити єдину інформаційну базу, що дасть можливість адміністраторам ЦНАП входити у банк даних та готувати необхідні документи. Тобто, для спрощення збору дозвільних документів на використання природного ресурсу необхідно, щоб адміністратор отримував тільки заяву від суб'єкту звернення і далі займався збором всіх необхідних документів. Ця процедура має бути закріплена законодавчо, як і те, що всі інстанції по видачі інформації працюють безпосередньо з адміністратором.

Необхідно удосконалення нормативно-правової бази роботи дозвільних центрів та ЦНАП (прийняття відповідних законів, в яких мають бути визначені стандарти адміністративних послуг та стандарти ЦНАП). Також необхідне законодавче закріплення сутності адміністративних послуг та їх переліку. Важливим напрямком регулювання є законодавче закріплення діяльності дозвільних центрів та їх структурних підрозділів – дозвільних відділів в сфері природокористування. Окремо мають бути визначені відносини між

дозвільними центрами, ЦНАП та іншими організаціями, що надають документи адміністраторам ЦНАП.

Перспективи удосконалення адміністративного управління в сфері природокористування, спрощення процедури одержання дозволів на використання природних ресурсів на основі ефективної роботи ЦНАП та дозвільних центрів ми бачимо у впровадженні наукових досліджень та рекомендацій в практику роботи цих організацій. Тісний зв'язок науковців та державних управлінців сприяє ефективному розвитку адміністративної реформи в сфері природокористування.

Нами визначено основні принципи удосконалення управління природокористування в контексті адміністративно-територіальної реформи:

Принцип наукової обґрунтованості рішень щодо удосконалення функціонально-структурної системи природокористування. Цей принцип не був використаний, не виконувався аналіз з визначенням «гарячих точок», провалів в системі управління органами виконавчої влади різних рівнів в сфері природокористування та напрямків їх ліквідації для досягнення кінцевої мети реформування в галузі природокористування. Відсутність наукової обґрунтованості призвело до невизначеності в нормативно-правовому та організаційному аспектах формування ЦНАПів та дозвільних центрів. Всі заходи, ще на стадії їх планування щодо удосконалення адміністрування мають бути проаналізовані та визначені їх кінцеві результати. В даний час склалася ситуація, коли приймаються на державному рівні постанови щодо скорочення одних агентств та відомств і появи інших без чітко визначеного кінцевої мети та результату, до якого треба прийти. Не проводиться моніторинг, контроль та оцінка вже здійснених заходів, не визначаються засоби ліквідації відхилень від поставлених завдань.

Принцип оптимальності управління не був реалізований, рішення приймалися хаотично з метою скорочення штату робітників, а не підвищення ефективності управлінських рішень та оптимізації ефекту природокористування та витрат на прийняття певних рішень та здійснення контрольних, дозвільних та інших функцій з боку уповноважених органів виконавчої влади.

Принцип системного підходу – необхідно приймати управлінські рішення виходячи з єдності природних ресурсів та регіонального, басейнового управління використанням природних ресурсів. Не можливо удосконалювати управління рибними ресурсами в брудній воді. В цьому випадку Агентство водних ресурсів, Екологічна інспекція та Агентство рибних ресурсів мають співпрацювати та приймати системні управлінські рішення. Необхідна координація міністерств, агентств, департаментів, у

функції яких входить розпорядження природними ресурсами, по горизонталі та вертикалі, а також фінансово-економічне забезпечення заходів, що плануються та здійснюються

Треба зазначити, що відсутність в проведені реформи зазначених основних принципів її здійснення призвели до того, що були створені центри надання адміністративних послуг, та не було розроблено стандартів та регламентів їх функціонування в цілому та в сфері природокористування. Відсутність затвердженого переліку послуг з природокористування та переліку тих послуг, що надаються ЦНАПом даного міста призвело до того, що оцінити ефективність їх роботи стало неможливим. ЦНАПи здійснюють різні послуги в природокористуванні при відсутності їх єдиного переліку та стандарту надання. Інформаційні картки, що включають перелік необхідних документів для одержання дозволів на природокористування, містять інформацію не зрозумілу для суб'єктів звернення. Моніторинг якості роботи ЦНАПів визначається по кількості звернень суб'єктів, але одна і та сама особа може звертатися декілька разів за одним і тим же дозволом і не розуміти причин відмови у ньому. Не визначеність принципів розмежування функцій та завдань, що стоять перед різними рівнями державного адміністрування природокористування призвело до суміщення політичного та адміністративного управління у вищих органах виконавчої влади (Міністерства та агентства видають дозволи на природокористування). Необхідно здійснювати оптимальне поєднання централізації управління та децентралізації адміністрування на всіх рівнях виконавчої влади.

Важливими питаннями є формування системи управління персоналом ЦНАПів та дозвільних центрів, адекватності функцій управління персоналом завданням функціонування структурного підрозділу в сфері природокористування; оперативного реагування на зміни в структурі та функціях виконавчої влади в сфері природокористування – ліквідація структурних підрозділів та зміна функцій має проходити з забезпеченням кваліфікованим персоналом знов створених структур виконавчої влади, що забезпечить безперервність процесу функціонування структури та її стабільність.

Література

1. Концепція адміністративної реформи в Україні
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U810_98.html

2. Закон України «Про адміністративні послуги», від 6 вересня 2012 року, № 5203-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу pereyaslav-rda.gov.ua/...poslugi/86-roz-iasnenn.

3. Положення про державного адміністратора і порядок його взаємодії з регіональними, місцевими дозвільними органами та суб'єктами господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу zakon.rada.gov.ua/go/z0049-12

4. «Про Перелік ДДХ у сфері господарської діяльності», [Електронний ресурс]. – Режим доступу darg.gov.ua/files/3/tddx14.doc

Abstract

Khumarova N.

Administration environmental management: problems and solutions

The performance of the main tasks of the Concept of administrative reform in Ukraine according administrative services and operation licensing centers in the field of management is analyzed. The main problem in their work, the principles of environmental administration improvement and the ways the centers functions he development is considered.

УДК 338.486.(477)

**АНАЛІТИЧНА ПІДТРИМКА
ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ НА ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ
В УМОВАХ КРИЗИ**

Чайковська М.П.

Проаналізовані тенденції розвитку туристичного ринку в Україні, виявлено актуальні проблеми і особливості галузі, запропонована агентна імітаційна модель підтримки прийняття рішень з ціллю втримання фірмою долі ринку, сформульовано рекомендації на базі проведення модельних експериментів.

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання вимагають пошуку шляхів підвищення ефективності діяльності окремих галузей національного господарства, регіонів і держави в цілому. Сфера туризму є однією з найбільш перспективних, динамічних і прибуткових галузей світового господарства, що акумулює наявний природно-рекреаційний потенціал. Її розвиток потребує регулювання та підтримки, вирішення нових завдань, приймання відповідних дій, зважаючи на значні зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовищ.

Аналіз досліджень. Проблеми розвитку туристичної галузі ґрунтовно й всебічно вивчали Панкова Є.В., Любіцева О.О., Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І., Десятніков І.В., проте сучасний кризисний стан ринку вимагає подальших досліджень, зокрема пошуку нових інструментів щодо підтримки прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Мета дослідження. Метою роботи є розробка рекомендацій щодо прийняття рішень туристичною фірмою в кризових умовах задля збереження долі ринку на базі використання інструментарію моделювання та сучасних інформаційних технологій. Актуальність питання, що розглядається, для України в сучасних складних умовах пов'язана з вимогами швидкого реагування ринку та потреб динамічних якісних змін.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом туризм одержав значний розвиток і став масовим соціально-економічним явищем міжнародного масштабу завдяки розширенню політичних, економічних,

наукових та культурних зв'язків між державами і народами світу. На даний час у сфері туризму не найкращі часи. Насамперед це пов'язано з поточною політичною та економічною ситуацією в Україні. Потік іноземних туристів знизився, а фінансова спроможність українців бажає бути кращою. За показником середніх витрат одного туриста Україна займає останнє місце в першій двадцятці: іноземні туристи витрачають у нашій країні близько \$208, для порівняння, у Росії - близько \$436 з людини. Туризм в Україні формує лише 2,2 % нашого ВВП (60-е місце в світовому рейтингу вкладу туризму у ВВП), в країнах Карибського регіону – цей показник досягає 20%, у Болгарії - 11%, у Швейцарії - 8,2%, у Грузії – 9%, у Росії – 6,5%, у Великобританії 4% [1].

В 2014 показники галузі в цілому знизились на 60–70%. Якщо в 2011-му році Україну відвідало 21,4 млн. іноземних туристів, в 2012-му - 23 млн., в 2013-му - 24,6 млн., в 2014 – 22,3 млн., в I кварталі 2015 р. їх кількість зменшилась на 0,5 млн. (Рис.1). В структурі туристичних потоків, які обслуговували суб'єкти туристичної діяльності України, 59 % склали громадяни України, які виїжджали за кордон, 26 % – внутрішні туристи і тільки 15 % – іноземні туристи. Виїзний туристичний потік із України зростає, частка в'їзного туризму залишається практично на стабільному рівні, внутрішній туристичний потік має тенденцію до зниження (Рис.2).

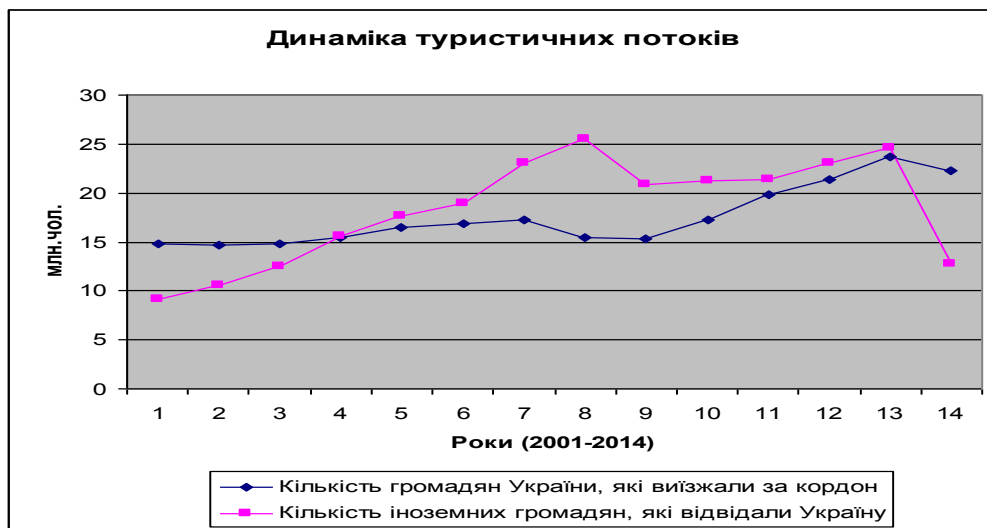

Рис.1. Туристичні потоки України

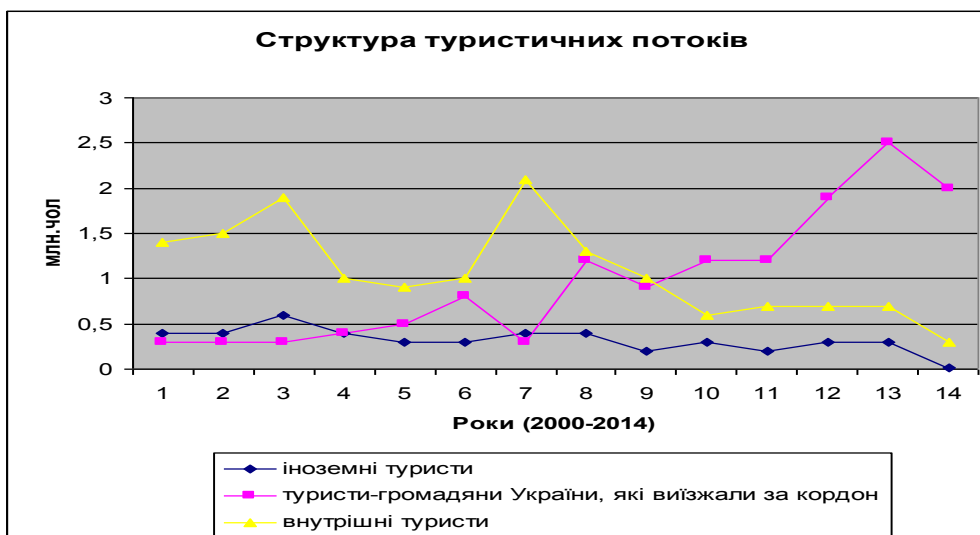

Рис.2. Структура потоків

Найбільші потоки туристів до України у 2015 році спостерігаються з сусідніх країн, серед яких: Молдова – 1,1 млн. осіб, Білорусь – 0,4 млн. осіб, Польща – 0,3 млн. осіб та Угорщина – 0,2 млн. осіб. Суб'єктами туристичної діяльності у I кварталі 2015 року сплачено податків та зборів до зведеного бюджету понад 322,4 млн. грн., що на 7,4 млн. грн. менше ніж у аналогічному періоді 2014 року. Надходження від сплати туристичного збору у вказаному періоді зменшилися на 0,4 млн. грн. у порівнянні з I кварталом 2014 року та склали близько 6 млн. грн. [2, с. 226].

Україна відчуває важку економічну і політичну кризу. Купівельна спроможність населення знизилася. Паралельно йде девальвація гривні - тури дорожчають щодня. Як наслідок, багато операторів згортають чартерні ланцюжки, а багато авіакомпаній, і українські, і іноземні, знімають регулярні рейси. За прогнозами 2015 виїзний туризм впаде як мінімум на 50%, а в'їзний - на 80% (скоротилися потоки з СНД і країн Балтії).

Туристичний ринок – це складне і багатоаспектне поняття, яке найбільш часто визначається у таких смислових значеннях:

- як складова загального ринку товарів та послуг, що підпорядковується дії економічних законів товарного виробництва;

- як сфера реалізації товарів та послуг, що задовольняють потреби подорожуючих осіб у місцях їх тимчасового перебування;
- як сукупність економічних відносин, що об'єднує попит і пропозицію для забезпечення купівлі-продажу специфічних туристичних товарів і послуг у даний час і у даному місці;
- як сукупність всіх фактичних і потенційних споживачів, які купують або можуть купити товари і послуги туристичного призначення [2, с. 227].

Виділено особливості функціонування туристичного ринку:

- участь багатьох суб'єктів у обміні та прийнятті рішень;
- відсутність організованого попиту у великих масштабах;
- виникнення ринкових відносин як у власній країні покупця, так і в іншій країні на місці знаходження туристичного об'єкту;
- сильно виражена суб'єктивна оцінка очікувань споживачів або отриманого ефекту від туристичної подорожі;
- активна участь посередників у забезпеченні попиту і пропозиції туристичних послуг;
- висока ступінь змінюваності туристичних послуг і товарів.

Зазначені особливості перетворюють туристичний ринок у надзвичайно динамічне явище з сильно вираженим імовірнісним характером процесів, що на ньому відбуваються. Тому для здійснювання правильної ринкової політики з позиції забезпечення своїх власних інтересів необхідне постійне і ретельне дослідження туристичного ринку з застосуванням методів агентного моделювання.

Ситуація на туристичному ринку залежить від ряду змінних, таких як загальна політична ситуація в країні, економічна стабільність в регіоні і державі в цілому, конкурентоспроможність підприємців на місцях, розвиток інфраструктури, здатність швидко реагувати на виклики туристичного ринку.

Для аналізу процесів туристичного ринку була розроблена імітаційна модель підтримки та прийняття рішень щодо утримання частки туристичного ринку фірмами України в сучасний кризовий період. Модель реалізується за допомогою комбінованих методів моделювання у програмному середовищі AnyLogic, побудована на основі принципів системної динаміки методом агентного моделювання. AnyLogic – програмне забезпечення для імітаційного моделювання, з сучасним графічним інтерфейсом, дозволяє використовувати мову Java для розробки моделей, що дозволяє значно розширити зовнішнє середовища

моделі, включення в модель впливу на поведінку клієнтів змін в економічній і політичній ситуації [3, с. 98].

Для побудови моделі було виділено наступні фактори: цінова політика, фактор інфляції, фактор сезонності, кадровий фактор, фактор впливу політичної, економічної ситуації країни.

В розробленій моделі було обрано п'ять варіантів дій, які можуть допомогти втримати компанію на ринку:

1. Підвищити якість обслуговування компанії шляхом найму кваліфікованого персоналу або навчання наявного. Ця тактика дій спричинить додаткові змінні затрати, проте може компенсуватися збільшенням кількості прискіпливих до якості надання послуг клієнтів.
2. Організувати систему знижок на послуги, які мало купують. Послуги, які продаються по повній ціні незважаючи на різні зовнішні чинники і так будуть продаватися, проте, можливо, в меншій кількості. Це залежатиме від певних критеріїв, які впливають на туриста. Наприклад, ціна, безпека і т. ін. А от малокупуючі послуги варто переглянути та розробити систему знижок. Наприклад, було заброньовано багато місць на чартерний рейс до ОАЕ і щоб повернути хоча б частину вже затрачених коштів необхідно залучити клієнтів цікавою ціною пропозицією.
3. Провести реорганізацію турфірми. Адже продажі суттєво впали і поки що не має сенсу тримати велику кількість персоналу – це призводить до зайвих витрат.
4. Змінити рекламну політику: робити розсилку цікавих пропозицій для клієнтів, публікувати статті у газетах та журналах про діяльність фірми, заключити договори з компаніями, що виконують суміжні з туристичною фірмою послуги та можуть її рекламувати.
5. Зробити акцент на тури по Україні. Наша країна має великий потенціал для розвитку зеленого сільського туризму, рекреаційного, бізнес-туризму. Це сприятиме збільшенню кількості подорожуючих українців та приверне увагу іноземних туристів.

На основі модельних експериментів було отримано наступні рекомендації щодо подальшої діяльності туристичного підприємства.

1. Необхідно чітко розуміти які фактори впливають на рішення клієнта та які є визначаючими. Отже, підвищувати якість обслуговування є вигідною тактикою для клієнта, задовольняє його потреби, але є затратною для компанії. Розробити систему знижок –

дуже правильний вибір у сучасних умовах, якщо знижки надавати тільки на послуги з низьким попитом.

2. Варіант, пов'язаний з реорганізацією фірми вигідний лише в умовах низького сезону, так як зменшуючи кількість працюючих зменшується і ціна туру, але зі зменшенням кількості працюючих та максимально можливою сезонністю кількість клієнтів падає через зниження обслуговування майже до нуля.

3. Підвищивши рівень інформованості клієнтів за допомогою реклами – дієвий варіант у сучасних умовах. Можна швидко та ефективно розповісти про позитивні сторони компанії, про цікаві організовані фестивалі і т. ін.

4. Розвивати внутрішній туризм для України – один із вигідних варіантів, так як це більш бюджетно, економічно для громадян України та сприяє залученню іноземних туристів.

Проте для досягнення туристичною компанією мети зберегти долю ринку, необхідне комбінування різних підходів в залежності від особливостей та побажань клієнтів, результатів моніторингу ринку.

Висновки.

Туристична діяльність відіграє значну роль у розвитку держави. Це – і зміцнення зв'язків, і поповнення держбюджету, і вихід на новий рівень економіки, і отримання досвіду іноземних країн.

Застосування імітаційної моделі підтримки прийняття рішень надає можливості вирішення задачі утримання сегменту туристичного ринку в умовах кризи. Ця модель може і повинна бути розширена з урахуванням інших істотних факторів, що є як випадковими, так і цілком закономірними. Наприклад, великій конкуренції, появі нових законодавчих актів, тощо. У цих складних умовах українським туристичним фірмам необхідно обрати правильний вектор розвитку.

Занепад туристичної діяльності вкрай негативно впливає на економіку в цілому. Тому, туристичні фірми мають скорегувати свою стратегію розвитку з урахуванням поточного становища держави та намагатись наявними технологічними способами підвищити показники галузі або, хоча б, зберегти їх на попередньому рівні.

Література

1. Державна служба статистики України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу- <http://ukrstat.gov.ua/katalog/2014.zip>.
2. Чайковська М.П. Моделювання діяльності туристичного підприємства в сучасних українських реаліях / М.П. Чайковська А.О. Гаєнко // Матеріали VI МНПК Інформаційні технології та моделювання в економіці. – Одеса – Черкаси: Брама – Україна, 2015. – с. 225 – 228.
3. Чайковська М.П. Моделювання діяльності підприємств/ М.П. Чайковська// Навчальний посібник. Рекомендовано МОН України. - Одеса: ОНУ імені І.І.Мечникова, 2013. – 360.

Abstract

Chaikovska M.P.

Analytical support for decision-making at the tourist market under crisis conditions

The trends of development of the tourism market in Ukraine. Identified current problems and peculiarities of the industry. Proposed agent-based simulation model for decision support firm to retain market share. It makes recommendations on the basis of modeling experiments.

УДК. 658.5:685.34

СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПРОДУКТОВ

Шарко М.В., Савина Г.Г., Вольнец Т.Г.

Предложен методический инструментарий регулирования привлекательностью туристического продукта с использованием теории нечётких множеств за счет перераспределения финансовых средств между компонентами туристического продукта в виде ее количественных оценок и этапы ее реализации. Экономическое оценивание повышения привлекательности туристических продуктов предлагается производить через соотношение достигаемых результатов, затрат и издержек на корректировку туристического продукта с учетом таких внутренних факторов как ценовая политика, комфортность и качество обслуживания, сроки путешествия и внешних, в состав которых входит покупательная способность населения, охрана, безопасность путешествий.

Постановка проблемы.

Трудности в прогнозировании спроса на туристические продукты обуславливают необходимость мониторинга и моделирования потребительских предпочтений. В сложных условиях функционирования туристических предприятий приобретает актуальность корректировка структуры предлагаемого туристического продукта для сохранения туристической привлекательности и обеспечения прибыли. Анализ публикаций по обозначенной проблеме [1-8] показывает, что оптимизация структуры туристического продукта является одной из нерешенных задач туристического бизнеса. Диагностика и прогнозирование заменяются результативностью действий с естественными убытками и неоправданными надеждами потребителей. Противоречия и компромиссы в оценке качества туристического продукта требуют разработки научно-обоснованных методов регулирования туристической привлекательности.

Целью работы является построение математической модели регулирования структурных составляющих туристического продукта и мероприятий по их улучшению.

Изложение основного материала исследования.

Современные информационные технологии управления связаны с процессами анализа и синтеза информации с использованием методов моделирования, экспертного оценивания диагностики и прогнозирования. Они предназначены для продолжительного наблюдения за развитием изменяющейся ситуации, вызванной корректирующими воздействиями на управляемый объект. Активное использование информации консолидирует и координирует усилия и направления функционирования производства в процессе формирования внутренней и внешней коммуникационной политики.

При построении моделей оптимизации в деятельности туристических предприятий в работе используется информационная логистика. Это предусматривает диагностику состояния туристического продукта, моделирование процессов управления, оценки и параметрические расчеты ситуаций при переменных параметрах туристической привлекательности. Возможные подходы к регулированию привлекательности туристических продуктов представлены на рис. 1. Эффективность их использования зависит от характера неопределенности. Поскольку при моделировании туристической привлекательности статистика недостаточно репрезентативна, то применение вероятностных методов затруднено. По мере увеличения неопределенности методы интервальных оценок уступают методам, основанным на теории нечетких множеств.

Рис. 1. Методы управления параметрами привлекательности туристического продукта

Сфера предпринимательской деятельности требует осмысления новых подходов к информационной деятельности, т.к. от полноты и качества информации зависит успех на рынке. В практике управления встречаются задания, решение которых связано с неопределенностью поведения элементов и ограниченными знаниями объекта управления. В таких случаях используют экспертное оценивание, которое помогает формализовать знания специалистов и преобразовывать информацию в форму, удобную для принятия обоснованных управленческих решений.

Априори дать количественное обоснование привлекательности туристическим продуктам не представляется возможным, т.к. не наблюдается однозначной корреляции между качеством предлагаемых услуг и ценой. Поэтому использование теории нечетких множеств логически оправдано. Принимая во внимание неопределенность среды функционирования объектов туристической сферы и оценок привлекательности туристических продуктов потребителями для обоснования путей повышения туристических продуктов разработан методический инструментарий теории нечетких множеств, позволяющий определить рейтинг предлагаемых услуг и их отдельный вклад в повышение эффективности туристического продукта.

Важное значение в этом процессе занимает выявление индикаторов качественных и количественных показателей, отражающих динамику ситуации.

В качестве входных лингвистических переменных выбраны цена, условия проживания, комфортность и качество обслуживания, количество экскурсий, продолжительность путешествия.

Выходной лингвистической переменной является туристическая привлекательность (рис. 2).

Входные лингвистические переменные:	Цена, условия проживания, комфортность, качество обслуживания, количество экскурсий, продолжительность путешествия
Выходные лингвистические переменные:	Привлекательность туристического продукта
База правил и нечетких продукций:	ЕСЛИ цена высокая, комфортность и качество обслуживания средние, историко-культурные ценности небольшие, продолжительность тура мала, ТО туристическая привлекательность низкая ЕСЛИ цена средняя, комфортность и качество обслуживания высокие, историко-культурное наследие среднее, продолжительность тура средняя, ТО туристическая привлекательность высокая
Функции принадлежности	
Гауссова (входные переменные)	$\text{gaussmf}(x, \delta, c) = e^{-\frac{(x-c)^2}{\delta}}$ где c – координата максимума; δ – коэффициент концентрации, значение которого определяет область принадлежности.
Треугольная (выходная переменная)	$\text{trimf}(x, a, b, c) = \max\left(\min\left(\frac{x-a}{b-a}, \frac{c-x}{c-b}\right), 0\right)$ где a и c – координаты основания треугольника; b – координата вершины треугольника.
Дефаззификация – centroid	$Y = \frac{\int_{\min}^{\max} x\mu(x)dx}{\int_{\min}^{\max} \mu(x)dx}$ где $\mu(x)$ – функция принадлежности выходной переменной x .
Агрегирования	$\alpha_k = \bigcap_{i=1}^n [\mu^{\alpha_i^k}(\chi_i)]$

Рис. 2. Характеристики системы нечеткого логического вывода регулирования привлекательности туристического продукта

Эвристические знания о величине туристической привлекательности представляются в виде базы правил в форме условий и нечетких продукций. При этом нечеткие высказывания, относящиеся к разным лингвистическим переменным в правилах нечеткой продукции соединяются парными нечеткими логистическими операциями, где значения истинности одной из переменных являются аргументами для других.

Поскольку во всех правилах в качестве логистической связки применяется только нечеткая конъюнкция, выражаемая через операцию «И», то в качестве метода агрегирования использована операция минимизации, где находятся уровни отсечения для предпосылок каждого из правил.

$$\alpha_k = \bigcap_{i=1}^n [\mu^{\alpha_i^k}(\chi_i)]$$

Результат аккумуляирования определяется как алгебраическое объединение нечетких множеств.

$$\mu_D(x) = \mu_A(x) + \mu_B(x) - \mu_A(x)\mu_B(x).$$

В качестве алгоритма нечеткого вывода был использован алгоритм Мамдани, где результат дефаззификации Y рассчитывается по формуле:

$$Y = \frac{\min \left(\int x \mu(x) dx, \int \mu(x) dx \right)}{\int \mu(x) dx},$$

здесь $\mu(x)$ – функция принадлежности выходной переменной x .

Визуализация модели редактирования компонентов туристического продукта выполнена с помощью графических средств пакета Fuzzy Logic Toolbox системы MATLAB.

Для входных переменных в диссертационной работе предлагается использовать гауссову функцию принадлежности нечётких множеств

$$\text{gaussmf}(x, \delta, c) = e^{-\left(\frac{x-c}{\delta}\right)^2}$$

где c – координата максимума;

δ – коэффициент концентрации, значение которого определяет область принадлежности.

Выбор гауссовой функции принадлежности объясняется ее непрерывностью, возможностью дифференцирования и монотонностью характера ее изменения.

Для выходного параметра системы нечёткого вывода при определении путей повышения привлекательности туристических продуктов предлагается использовать треугольную функцию принадлежности

$$\text{trimf}(x, a, b, c) = \max\left(\min\left(\frac{x-a}{b-a}, \frac{c-x}{c-b}\right), 0\right)$$

где a и c – координаты основания треугольника;

b – координата вершины треугольника.

При своей относительной простоте такая функция принадлежности позволяет получить требуемую точность дефаззификации за счет фиксированной области определения. Остальными характеристиками системы нечеткого вывода по оценке привлекательности туристических продуктов явились операции \min – для нечеткого логического «И», \max –

для нечеткого логического «ИЛИ», метод агрегирования max, метод дефаззификации – centroid (рис. 3).

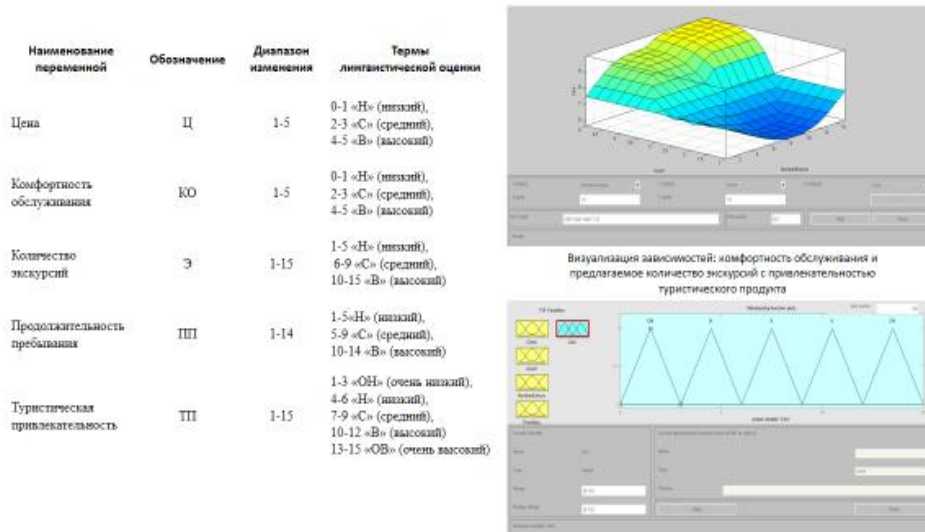

Рис. 3. Уровни термов привлекательности туристических продуктов в системе нечёткого логического вывода

Настройка системы нечеткого логического вывода заключается в подстройке параметров используемых функций принадлежности с целью нахождения оптимальной области их определения.

Исходя из установленных диапазонов входных и выходной лингвистических переменных построена таблица градаций уровней термов привлекательности туристических продуктов в системе нечеткого логического вывода (рис. 4). При корректировке структуры туристического продукта акценты внутреннего менеджмента переносятся с пооперационной специализации на межфункциональные бизнес-процессы.

Регулирование туристической привлекательности осуществляется изменением уровней термов входных переменных и наблюдением за реакцией системы нечеткого логического вывода (рис. 5).

Страна	Содержание предлагаемого тура	Уровни входных переменных				Туристическая привлекательность
		Приведенная цена, грн	Комфортность обслуживания	Количество экскурсий	Продолжительность путешествия, сутки	
Австрия	Горный туризм	157	5	12	7	12,69
Болгария	Ознакомление, отдых	335	4	10	12	11,51
Чехия, Польша, Германия	Музеи, экскурсии	243	4	15	7	11,82
Украина	Буковель Зимний отдых	257	4	6	7	10,43
Словакия	Нижние Татры	326	3	6	5	9,41
Тайланд	Памятники архитектуры, отдых	570	4	8	11	7,82
Венгрия, Австрия	Будапешт, Вена	392	3	7	4	7,65
Украина	Крым	400	1	7	3	4,04
Россия	Санкт-Петербург	417	1	9	6	4,88
Голландия	Амстердам	693	3	8	9	5,78
Украина	Заповедник «Аскания Нова»	300	1	2	1	3,07
Украина	Софиевский дендропарк	500	1	3	2	3,03
Польша	Закопане	521	1	2	8	5,61

Рис. 4. Диагностика привлекательности существующих туристических продуктов

Варианты регулирования услуг для предлагаемого путешествия <i>Словакия-Нижние Татры</i>						Варианты регулирования услуг для предлагаемого путешествия <i>Польша-Закопане</i>					
Структура услуг	Приведенная цена	Комфортность обслуживания	Количество экскурсий	Продолжительность путешествия, сутки	Привлекательность тур. продукта	Структура услуг	Приведенная цена	Комфортность обслуживания	Количество экскурсий	Продолжительность путешествия, сутки	Привлекательность тур. продукта
Существующая	326	3	6	5	9,41	Существующая	521	1	6	8	5,61
Предлагаемая	340	3	6	5	10	Предлагаемая	430	1	6	8	7
Предлагаемая	326	4	6	5	10	Предлагаемая	521	5	6	8	7
Предлагаемая	326	3	11	5	10	Предлагаемая	521	1	15	8	7
Предлагаемая	326	3	6	10	10	Предлагаемая	521	1	6	14	7

Рис. 5. Варианты регулирования услуг для повышения привлекательности существующих туристических продуктов

Таким образом осуществляется диагностика и регулирование привлекательности туристических продуктов (рис. 5, 6). Информационное обеспечение диагностики туристических продуктов предусматривает моделирование процессов управления, оценивание и параметрические расчеты ситуаций при переменных изменениях параметров туристического продукта

Полученные из разных источников и системно интегрированные разнотипные информационные ресурсы в совокупности наделенные признаками полноты, целостности, непротиворечивости составляют адекватную модель предметной области.

Маркетинговые исследования рынка преследуют следующие цели:

- поисковые, заключающиеся в сборе недостающей информации;
- описательные, заключающиеся в детальном описании отдельных фактов и явления их взаимосвязей и взаимных влияний;
- проверка на адекватность – подтверждение гипотез форм причинно-следственных взаимодействий.

Маркетинговый инструмент изучения конкурентной среды полезен принятием управленческих решений по выбору стратегий развития.

Выводы.

Информационно-аналитический инструментарий становится важным атрибутом управления, способным координировать взаимосвязи и отношения внутренних компонентов управляемого объекта, направляя на достижение заданной цели.

Достоинствами представленной модели управления туристической привлекательности является определение чувствительности параметров туристического продукта к изменению туристической привлекательности.

Использование предложенного метода позволяет дать количественное обоснование мероприятиям по улучшению туристической привлекательности, выбрать из них наиболее результативные и оптимизировать направления инвестиций по вариантам улучшения производственной деятельности.

Литература

1. Шарко М.В. Методологические подходы к трансформации оценок туристической привлекательности регионов в стратегические управленческие решения / М.В. Шарко, Н.М. Донева // Актуальні

проблеми економіки. – 2014.- №8 (158). – С.224-229.

2. Шарко А.В. Организационные мероприятия повышения туристической привлекательности с использованием аппарата нечеткой логики / А.В. Шарко, Т.Г.Волынец // Економіка і регіон. – 2014. - №5(48). – С. 101-104

3. Волынец Т.Г. Анализ влияния привлекательности туристического продукта на структуру и объем отечественного туристического рынка / Т.Г. Волынец // Формування сталого розвитку економіки: [колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. М.В.Шарко]. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2014. – С.101-112.

4. Волынец Т.Г. Методический инструментарий определения интегрального показателя привлекательности туристического продукта // М.В. Шарко, Т.Г. Волынец, Н.М.Донева // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні економіки та менеджменту: теоретичні та прикладні аспекти» (м. Хмельницький, 21-23 травня 2015 р.) – С. 72-73

5. Компьютерно-информационные технологии регулирования туристического спроса // М.В. Шарко, Т.Г. Волынец, Н.М.Донева // Фундаментальні та прикладні проблеми сучасних технологій: зб. тез доповідей міжнар. наук.-техн. конф. присвяченої 55-річчю заснування ТНТУ та 170-річчю з дня народження І. Пулюя. – Тернопіль: ТНТУ. – 19-20 травня 2015. – С. 164.

6. Волынец Т.Г. Организационно-методическое обеспечение привлекательности туристических продуктов Херсонщины / Г.Г. Савина, М.В. Шарко, Т.Г.Волынец // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. - №. – С.

7. Волынец Т.Г. Организационные мероприятия повышения туристической привлекательности с использованием аппарата нечеткой логики / А.В. Шарко, Т.Г.Волынец // Економіка і регіон. – 2014. - №5(48). – С. 96-101.

8. Волынец Т.Г. Методология принятий управленческих решений по улучшению туристической привлекательности / А.В. Шарко, Т.Г.Волынец // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. - №1. – С. 40-45.

Abstract

Sharko M.V., Savina G.G., Volynets T.G.

Modern information technologies and mechanisms of appeal tourism products

The methodical toolkit regulation attractive tourist product using the theory of fuzzy sets due to redistribution of funds between the components of the tourism product in the form of its quantitative assessments, and the stages of its implementation. Economic evaluation of increasing the attractiveness of tourism products offered to produce the results achieved through the ratio, costs and expenses related to the adjustment of the tourist product, taking into account such factors as the internal pricing, comfort and quality of service, travel dates and external, which include purchasing power, protection, security travel.

УДК 336.1:352+332.1(447)

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ

Якимчук Т.В., Канавченко В. Ю., Якимчук П.Р.

Розглянуті фінансові ресурси регіону, їх елементи та джерела походження. Наведена сутність понять «фінансовий потенціал», «фінансова спроможність» їх критерії. Обґрунтовані заходи щодо забезпечення фінансової безпеки в регіоні.

Постановка проблеми. Однією із важливих проблем, розв'язання якої необхідне для забезпечення сталого розвитку регіонів є вдосконалення механізму формування та використання фінансових ресурсів регіонів, підвищення загальної ефективності наявного фінансового потенціалу.

В умовах глобалізації питання фінансової самостійності та забезпеченості регіонів потребують особливої уваги. Їх вирішення значною мірою залежить від структури економіки та рівня її розвитку на тій чи іншій території. Тому постає потреба в визначенні характеру і змісту фінансових ресурсів, джерел, що їх формують.

Аналіз досягнень та публікацій. Актуальність питань, пов'язаних з фінансовою самостійністю регіонів знайшла своє відображення у дослідженнях як українських, так і зарубіжних економістів. Ось деякі з них: Дж. Бенінгтон, Дж. Вілсон, З. Герасимчук, М. Грант, Л. Дробозіна, Т. Климентко, Л. Ковальська, М. Коваленко, Н. Колесникова, О. Суховірська, І. Ткачук, С. Ярошенко.

Мета дослідження: розкриття необхідності ефективного та раціонального використання фінансових ресурсів регіону.

Виклад основного матеріалу. В умовах різноманітних форм власності суб'єктів господарювання, які володіють переважною більшістю фінансових ресурсів, система управління фінансами регіону набуває особливого значення. Основною метою цієї системи є мобілізація фінансових ресурсів регіону для забезпечення його економічного і соціального розвитку.

Фінансові ресурси регіону - це грошові фонди, які формуються в процесі розподілу та перерозподілу національного доходу і беруть участь

у діяльності суб'єктів господарювання [3, с.38]. Загалом фінансові ресурси регіону за джерелами походження можна поділити на внутрішні та зовнішні. До фінансових ресурсів внутрішнього походження можна віднести кошти, які мають внутрішнє походження, зокрема: кошти позабюджетних фондів, місцевих бюджетів, підприємств та установ регіону будь-якої форми власності, а також гроші населення. Так, наприклад, за звітними даними у 2014 році до загального фонду місцевих бюджетів Херсонської області надійшло 1357,6 млн. грн. податків і зборів, або 104,7% планів, затверджених місцевими радами на рік. До спеціального фонду обласного бюджету надійшло 89,3 млн грн коштів спеціального призначення, в тому числі на спеціальні рахунки обласного бюджету – 2,7 млн. грн. (без урахування трансфертів з державного бюджету) та на рахунки головних розпорядників коштів – 86,6 млн. грн. власних надходжень бюджетних установ, із яких на видатки спрямовано 84,4 млн. грн. [4].

До зовнішніх фінансових ресурсів відносяться субсидії та субвенції з державного бюджету, кошти, залучені або запозичені суб'єктами господарювання та населенням із зовнішніх джерел, міжнародна допомога.

За 2014 рік до бюджету Херсонській області перераховано 4968 млн. грн. (93,2% плану), в тому числі [4]:

- дотації – 2249,2 млн. грн. (зокрема, дотації вирівнювання – 2167,0 млн. грн.; інші дотації – 82,2 млн. грн.)
- соціальні субвенції – 1357,2 млн. грн. (97,6 % до плану);
- субсидії – 1316,6 млн. грн., зокрема:
 - на допомогу сім'ям з дітьми – 1155,5 млн. грн.;
 - на надання пільг та житлових субсидій на оплату енергоносіїв та житлово-комунальних послуг – 101,0 млн. грн.;
 - на надання пільг з послуг зв'язку та пільговий проїзд – 37,7 млн. грн.;
 - на виплату державної соціальної допомоги на дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування – 22,4 млн. грн.

Важливим елементом фінансових ресурсів регіону є тіньові капітали. Це реальні грошові кошти, які могли б бути використані на розвиток соціальної сфери регіону та реструктуризацію економіки в цілому, але не приймають участі у цих процесах і є потенційними інвестиційними ресурсами. Так, за інформацією Міністерства економічного розвитку і торгівлі України рівень тіньової економіки регіонів України становив у 2012 р. приблизно 45% ВВП. Сьогодні, за

деякими даними, ця частка складає більш 60%. Таким чином, оцінки рівня тіньової економіки свідчать, що значна доля української економіки знаходиться у тіні.

До фінансових ресурсів регіону доцільно долучити й таку групу фінансових ресурсів зовнішнього походження, як інвестиції у території пріоритетного розвитку та вільні економічні зони, технічна допомога неурядових фінансових установ, кредити від Міжнародного валютного фонду та інших міжнародних організацій. Кошти з цих джерел можуть отримувати як суб'єкти господарювання, так і органи місцевого самоврядування для вирішення соціально-економічних проблем.

Основним джерелом фінансових ресурсів регіону в усьому світі вважаються грошові кошти населення. Це фінансові ресурси, які складаються з грошових доходів та накопичень фізичних осіб та мають форму як грошових коштів, що обертаються, так і мобілізованих. Але в умовах низької купівельної спроможності населення основним реальним джерелом фінансових ресурсів для підприємств виступають банківські кредити. Банківські та страхові кошти, а також кошти пайових інвестиційних фондів більш мобільні, оскільки постійно знаходяться в обігу.

Ще одним, не менш важливим джерелом фінансових ресурсів будь-якого регіону України є кошти страхових компаній. Останні акумулюють довгострокові фінансові ресурси за допомогою зосередження грошових коштів населення, юридичних осіб у вигляді страхових внесків та поряд з банківськими установами здійснюють кредитні та інвестиційні операції. Наприклад, в Україні надходження страхових компаній від юридичних та фізичних осіб характеризуються наступними даними (дані за 2014 рік) [6]:

- страхування життя – 2 162 млн. грн. (14,3%);
- добровільне особисте страхування – 5 996,7 млн. грн. (12,1%);
- добровільне майнове страхування – 25 306,3 млн. грн. (59,6%);
- добровільне страхування відповідальності – 2 369 млн. грн. (5,9%);
- недержавне обов'язкове страхування – 7 368,6 млн. грн. (14,3%).

В останні роки особливу роль для регіонів починає відігравати фінансовий потенціал. Терміни «потенціал», «потенційний» означають наявність у кого-небудь (будь-то окремо взята людина, первинний робочий колектив, суспільство в цілому) прихованих можливостей, які ще не виявилися, або здатність діяти у відповідних сферах [2, с. 45].

У фінансовій літературі поняття «фінансового потенціалу» часто переплітається з поняттями бюджетного, податкового або інвестиційного потенціалів. Але ці поняття треба розрізняти. До складу фінансового

потенціалу можуть входити фінансові ресурси, які потрапляють під оподаткування частково або взагалі не становлять об'єкту оподаткування в рамках прийнятої у державі податкової системи. Крім того, фінансовий потенціал поєднує в собі як податкову базу бюджету, так і базу формування неподаткових доходів (доходів від власності і операцій з нею), а також здійснення позик на фінансових ринках для бюджетних цілей.

Отже, можна зробити висновок, що фінансовий потенціал регіону об'єднує в собі як просторові, так і тимчасові характеристики, концентрує одночасно три рівні зв'язків і відносин [2, с. 8].

По-перше, він відображає минуле, тобто сукупність фінансових ресурсів, накопичених територіальною економічною системою в процесі її становлення.

По-друге, він характеризує рівень практичного застосування і використання наявних можливостей та ресурсів.

По-третє, він орієнтується на розвиток у майбутньому, поєднуючи у собі сталу та мінливу складові.

Однією з основних проблем розвитку регіонів України є підвищення фінансової спроможності, адже за допомогою фінансових ресурсів можна відчутно активізувати розвиток регіону та країни в цілому. Діагностика фінансової спроможності регіону є важливим засобом підвищення ефективності його відтворення.

Виділяють такі критерії фінансової спроможності [1, с.93]:

1) фінансова достатність (наявність у регіоні фінансових ресурсів у необхідному обсязі);

2) фінансова дієздатність (здатність регіону забезпечувати ефективне розширене самовідтворення);

3) фінансова стійкість (здатність регіону нарощувати або стабільно підтримувати розвиток на певному рівні за рахунок незалежності регіону від зовнішніх джерел фінансування).

Отже, під фінансовою спроможністю регіону треба розуміти його спроможність до розширеного самовідтворення з метою забезпечення стійкого розвитку та підтримування конкурентоспроможності регіону, задоволення його потреб.

Для постійного підтримання безпечного стану фінансової системи регіону необхідно здійснювати заходи регіональної фінансової політики, які охоплюватимуть весь спектр її складових і враховуватимуть індивідуальні характеристики регіону. Серед таких заходів можна виділити наступні [2, с. 237]:

- складання та реалізація регіональних інвестиційних програм з урахуванням ситуації на локальному ринку праці в адміністративних районах, запровадження передових інноваційних технологій;

- надання додаткових пільг закордонним інвесторам, які сприятимуть розширенню сфери праці та виробництву конкурентоспроможної продукції;

- стимулювання розвитку підприємства, насамперед малого та середнього бізнесу, як головного чинника соціально-економічного розвитку регіонів, підвищення зайнятості населення, поповнення місцевих бюджетів;

- надання державної підтримки через реалізацію довгострокових регіональних соціально-економічних програм;

- створення «центрів соціально-економічного зростання» в соціально-економічних районах, які допоможуть зекономити частину фінансових коштів та оптимізувати міграційні процеси;

- посилення заходів регіональних управлінь СБУ, МВС України, ДПА, КРУ щодо збереження фінансових ресурсів регіону.

Висновки. Для реалізації регіональної політики фінансової стабільності необхідно наступне: після проведення оцінювання стану фінансової системи регіону, аналізу його природно-ресурсного потенціалу, наявних трудових ресурсів здійснити вибір пріоритетних для регіону виробництв, завдяки розвитку яких стане можливим підвищення ефективності функціонування регіону. При цьому треба враховувати реальні можливості та обмеження використання фінансових ресурсів й основні проблеми регіону. Також треба зазначити, що реалізація заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності в регіонах, повинна супроводжуватися мінімальними наслідками в соціальній та економічній сферах.

Література

1. Калінська І.М. Інтегральна оцінка фінансової спроможності регіонів України / І.М. Калінська //Актуальні проблеми економіки. – 2008. - №5. С.92 – 101.

2. Коваленко М.А. Фінанси регіону: Навч. посібник/ Коваленко М.А., Мацієвич Т.О., Полевик Г.М., Радванська Н.В.// за ред. проф. Коваленка М.А – Херсон: Олді-плюс, 2010. – 312 с.

3. Череп О. Г. Місцеві фінанси : навч. посіб. / О. Г. Череп, О. Ю. Столяр. - К. : Кондор, 2014. - 468 с.

4. Офіційний сайт Херсонської обласної державної адміністрації. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://khoda.gov.ua/ua/otkrytaya-vlast/>

Abstract

Kanavchenko V. Y., Yakymchuk T. V., Yakymchuk P. R.

Diversifying of sources of financial resources of the state

There are considered the financial resources of the region, their elements and sources of origin. Present essence of the concepts of "financial potential", "financial capability" of their criteria. Reasonable measures to ensure financial security in the region.

УДК 332+ 001.895

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ З УРАХУВАННЯМ СПЕЦИФІКИ ПРОЦЕСУ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ РЕГІОНУ

Яковенко Д.В.

Розглянуто питання уточнення понять регіональної інноваційної системи та інноваційної інфраструктури, а також їх основних складових елементів, враховуючи деякі особливості процесів комерціалізації інноваційного продукту на рівні регіону.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Згідно з «Керівництвом Осло» (Рекомендаціями зі збору та аналізу даних з інновацій) в країнах, що розвиваються, основною причиною низького рівня інноваційного розвитку є слабкість національних інноваційних систем. Вона, як правило, обумовлена відсутністю належної підтримки інноваційної діяльності з боку держави, слабкими або інколи зовсім відсутніми зв'язками між основними її суб'єктами, фрагментарністю інформаційних потоків всередині національних інноваційних систем, законодавчою незахищеністю прав інтелектуальної власності, недосконалістю судової системи і так далі. Всі ці фактори знижують швидкість та ефективність процесу перетворення інноваційного продукту на товар (тобто, його комерціалізації) та є актуальними для українського інноваційного простору. Звичайно, що є ще дуже багато факторів, які впливають на ефективність перепливання процесу комерціалізації лише опосередковано, і від того їх важко визначити та ще важче на них вплинути в рамках державного та регіонального регулювання. Однак, на нашу думку, реально можливим у коротко– та середньостроковому періоді є вдосконалення та розвиток такого елементу національної інноваційної системи, як регіональна інноваційна інфраструктура. Саме вона забезпечує зв'язок між виробниками та споживачами інноваційного продукту та, сформована належним чином, може стати ефективним механізмом взаємодії між основними суб'єктами ринку інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні засади формування й розвитку ринку інновацій знайшли відображення у

працях великої кількості вчених, як вітчизняних, так і зарубіжних: Г.Андрощука, М.Баландіна, С.Бибик, А. Бутніка–Сіверського, Ч. Еджвіста, А. Кусраєва, Б. Люндвалла, М. Макарова, А. Махаровського, Г. Чесбороу, Л. Федулової та інших. Однак, беручи до уваги, що національні та регіональні інноваційні системи мають певні відмінності інституційного характеру, що впливають на формування системи управління інноваційними процесами, дискусійними залишаються питання, пов'язані з визначенням елементів і основного принципу структурування інноваційної системи регіону.

Мета статті - дослідити теоретичні аспекти формування регіональної інноваційної системи та інноваційної інфраструктури на рівні регіону з огляду на деякі особливості процесу комерціалізації інноваційного продукту, функціонування ринку інновацій та національної інноваційної системи України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Теоретичний розвиток питання щодо сутності регіональної інноваційної системи формувалася під впливом різноманітних теорій. Найбільший внесок в цей розвиток був зроблений в таких науках, як еволюційна, інституційна та регіональна економіка, економіка знань, інновацій та теорія мереж. Значну роль у дослідженнях, що стосуються регіональної інноваційної системи, зіграли ідеї Люндвалла щодо національних інноваційних систем.

Національні інноваційні системи формуються в залежності від особливостей національної економіки в тому, що стосується структури системи виробництва та загального інституційного підґрунтя. До цих особливостей можна віднести, зокрема: 1) внутрішню організацію фірм; 2) міжфірмові зв'язки; 3) роль приватного сектору; 4) інституційне забезпечення фінансового сектору; 5) інтенсивність здійснення наукових досліджень та розробок; 6) систему підготовки кадрів. [1]

Таким чином, національна інноваційна система за своєю сутністю є системою забезпечення належного функціонування ринку інновацій, його організаційно-інституційною оболонкою. Ринок інновацій, в свою чергу, є системою економічних відносин між споживачами інноваційної продукції (інноваційних послуг) і суб'єктами пропозицій (власниками інноваційної продукції, інформаційно-консультаційних послуг) з приводу їх виробництва, придбання та їх використання. [2] Як складова частина системи економічних відносин, ринок інновацій зберігає основні риси ринку і підпорядковується загальним ринковим законам.

Сучасна роль регіонів на ринку інновацій визначається в першу чергу тим, що глобалізаційні процеси зменшують значення національних кордонів і регіонів, згідно з теорією Тоффлера про зміщення влади, стають

більш відповідальними за власні стратегії розвитку. [1] Більш того, регіональний рівень економічної координації та управління є важливим проміжним елементом взаємодії між національним та локальним (на рівні підприємств) рівнями. Все частіше саме регіон стає рівнем, на якому інновації народжуються в процесі функціонування регіональної інноваційної системи. Відповідаючи на питання стосовно визначення меж регіону, варто зауважити, що, хоча роль регіональної економіки поступово збільшується, однозначного визначення поняття «регіон» надати неможливо, адже регіон є здебільшого категорією умовною. Він визначається лише трьома найбільш загальними критеріями:

- він є однорідним за якоюсь ознакою;
- від суміжних територій його можна відділити за якоюсь множиною ознак;
- він має певну внутрішню єдність. [3]

Спираючись на визначення поняття «національна інноваційна система», наданого у Розпорядженні Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» та переводячи його на регіональний рівень, можна, на нашу думку, дати наступне визначення: регіональна інноваційна система – це сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу в кожному конкретному регіоні. Важливо відмітити також, що регіональні інноваційні системи увесь час перебувають у зв'язку одна з одною, функціонуючи в рамках єдиної національної інноваційної системи, та ні в якому разі не можуть розглядатись ізольовано.

Перш ніж перейти до визначення суб'єктів ринку інновацій та інноваційної інфраструктури регіону, варто зауважити, що для України сьогодні є досить типовою ситуація, коли учасники ринку інновацій замість того, щоб тісно взаємодіяти та взаємовигідно співпрацювати, є майже конкурентами, кожен з яких переслідує лише свої інтереси та вигоду, та, прагнучи уникнути ризику збитків під час співпраці з іншими суб'єктами ринку, намагаються об'єднати в рамках власної організації усі або якомога більшу частину етапів інноваційного процесу. Однак, для того, щоб функціонувати як абсолютно універсальна та самодостатня інноваційна організація, потрібні чималі масштаби діяльності та чималі власні джерела фінансування. Організацій з подібними масштабами в українській економіці, нажаль, ще замало, щоб їх діяльність могла підтримувати нормальне функціонування національного або

регіонального ринку інновацій. Тому, формуючи модель інноваційної системи регіону, яка б, на нашу думку, найбільш повно задовольняла потреби українського ринку інновацій, ми засновуємось на положеннях про функціональний розподіл праці між ключовими суб'єктами даного ринку. Вітчизняний вчений або дослідник не повинен самостійно шукати замовника для своєї розробки, ризикуючи через недостатню досвідченість у фінансових та юридичних аспектах комерціалізації реалізувати дану розробку на не вигідних для нього умовах та залишитись без частки належного йому прибутку. Підприємець, в свою чергу, не повинен самостійно шукати на інформаційно бідному ринку інновацій відомості про наявність необхідного йому інноваційного продукту, таким же самим чином ризикуючи здійснити покупку на неоптимальних для нього умовах.

На ринку інновацій ці положення про функціональний поділ праці знаходять відображення в теорії відкритих інновацій. Суть цієї теорії полягає в тому, що традиційні «закриті інновації», які передбачають створення, просування і впровадження в контурі одного підприємства, поступаються місцем відкритому ринку інноваційних продуктів, не обмеженому рамками підприємства, сферою діяльності, географічними або національними бар'єрами, тобто «відкритим інноваціям». [4] У разі наявності у підприємства, організації чи фізичної особи винаходу, технології або ноу-хау, більш вигідним є продати права на їх використання, ніж самостійно займатися підготовкою інноваційного проекту і виробництвом нового товару. якщо підприємство планує випускати нову продукцію, зовсім не обов'язково займатися науковими дослідженнями, проводити випробування і реєструвати інтелектуальну власність, достатньо придбати права на використання винаходу, технології або ноу-хау і сконцентрувати свої зусилля виключно на виробничих і збутових аспектах. Особливої актуальності ці положення набувають, якщо брати до уваги те, що для середніх та дрібних підприємств є недоцільним та не вигідним мати власні науково-дослідницькі підрозділи. Саме тому нам під час визначення суб'єктів ринку інновацій та, відповідно, ключових елементів регіональної інноваційної системи, варто приділити особливу увагу визначенню суб'єктів, які входять до інноваційної інфраструктури регіону, спираючись при цьому на положення вищезазначених теорій.

Загалом можна виділити два підходи до виділення компонентів, що утворюють структуру інноваційної системи регіону – інституційний та функціональний. З позиції інституційного підходу, наприклад, М.С. Баландіна в якості базових елементів структури інноваційної системи регіону, виділяє інститути-норми, що відображають регіональне

законодавство і неформальні правила здійснення інноваційної діяльності, та інститути-суб'єкти, до яких належать органи державної влади, інститути генерації та поширення знань, бізнес та інститути інноваційної інфраструктури. Зарубіжні дослідники до інституційної структури, що забезпечує інноваційний процес в регіоні, відносять такі елементи як:

- спеціалізація галузі;
- структура місцевої влади та її самодостатність в плані публічного та приватного адміністративного забезпечення;
- фінансова система та її автономність в плані фінансової діяльності фірм, науково-дослідницьких інститутів та інфраструктури;
- структура здійснення науково-дослідницької діяльності як частина системи акумуляції знань;
- система навчання та підготовки кадрів;
- неорганізаційні інститути, такі як контракти, закони та норми
- операційні культурні фактори. [3]

Набагато більш поширеним, однак, є принцип структурування інноваційної системи за функціональним призначенням її елементів, згідно з яким визначається їх роль у забезпечення інноваційного процесу в рамках регіональної системи. Розвиваючи даний підхід, А. Г. Кусраєв акцентує особливу увагу на значущості інфраструктурних складових інноваційної системи регіону, виділяючи в її структурі чотири основні блоки: підсистему, яка виробляє знання і технології; підсистему, яка їх використовує; підсистему інфраструктури, яка надає послуги посередника між першою і другою складовою (інноваційні центри, центри передачі знань і технологій та ін.), а також підсистему інфраструктури, яка забезпечує всі інші складові ресурсами (система освіти, кредитно-банківська система, венчурний капітал, патентно-ліцензійна служба, фонди підтримки інноваційного підприємництва). Цей же підхід до структурування інноваційних систем використовується і А.А. Мараховським, який виділяє наступні підсистеми: генерації знань і технологій; комерційне використання знань; відтворення знань і формування кадрів для наукової та інноваційної діяльності; інноваційної інфраструктури. [5]

При цьому, треба зауважити, що всі структурні елементи даного поділу мають рівноцінне значення в процесі формування та розвитку регіональної інноваційної системи.

Об'єднавши ці два підходи та прийнявши до уваги комерціалізаційний аспект інноваційного процесу, в найбільш узагальненому вигляді до основних суб'єктів ринкових відносин під час комерціалізації інноваційного продукту регіону можна віднести:

- виробників інноваційного продукту (науково-дослідницькі інститути та вищі учбові заклади або підприємства, що займаються інноваційною діяльністю);
- споживачів або замовників інноваційного продукту;
- органи державного управління та контролю;
- посередників.

Під посередниками в даному випадку маються на увазі усі системи, служби та організації державного або приватного характеру, які необхідні для нормального функціонування регіонального ринку інновацій, забезпечення ефективної взаємодії між його суб'єктами, а також сприяння просуванню та комерціалізації інноваційної продукції на всіх етапах інноваційного циклу – тобто, інноваційна інфраструктура. В ролі посередника учасники інноваційної інфраструктури виконують функції надання суб'єктам ринку інновацій доступу до деяких видів необхідних ресурсів та послуг, а саме: фінансування; будівлі, обладнання і т.д.; інформація; кадрові ресурси; спеціальні послуги (сертифікація та стандартизація інноваційної продукції, сприяння просуванню розробок, організація та реалізація інноваційних проектів, тощо). [6]

Отже, беручи до уваги ключових суб'єктів ринку інновацій, а також основні функції учасників інноваційної інфраструктури на даному ринку, в узагальненому вигляді регіональну інноваційну систему та місце інноваційної інфраструктури в ній можна представити в наступному вигляді (рис. 1).

Таким чином, органи державного регулювання, на нашу думку, повинні через законодавче та нормативно-правове забезпечення створювати умови для формування ефективної інституційної, правової, економічної та інформаційної моделі системи управління комерціалізацією наукових розробок, що забезпечує інтеграцію системи комерціалізації в наукове виробництво і загальну систему управління науково-дослідницької організації, а також дотримання балансу інтересів всіх учасників процесу комерціалізації, включаючи збереження авторських прав на розробки і винаходи згідно з чинним законодавством.

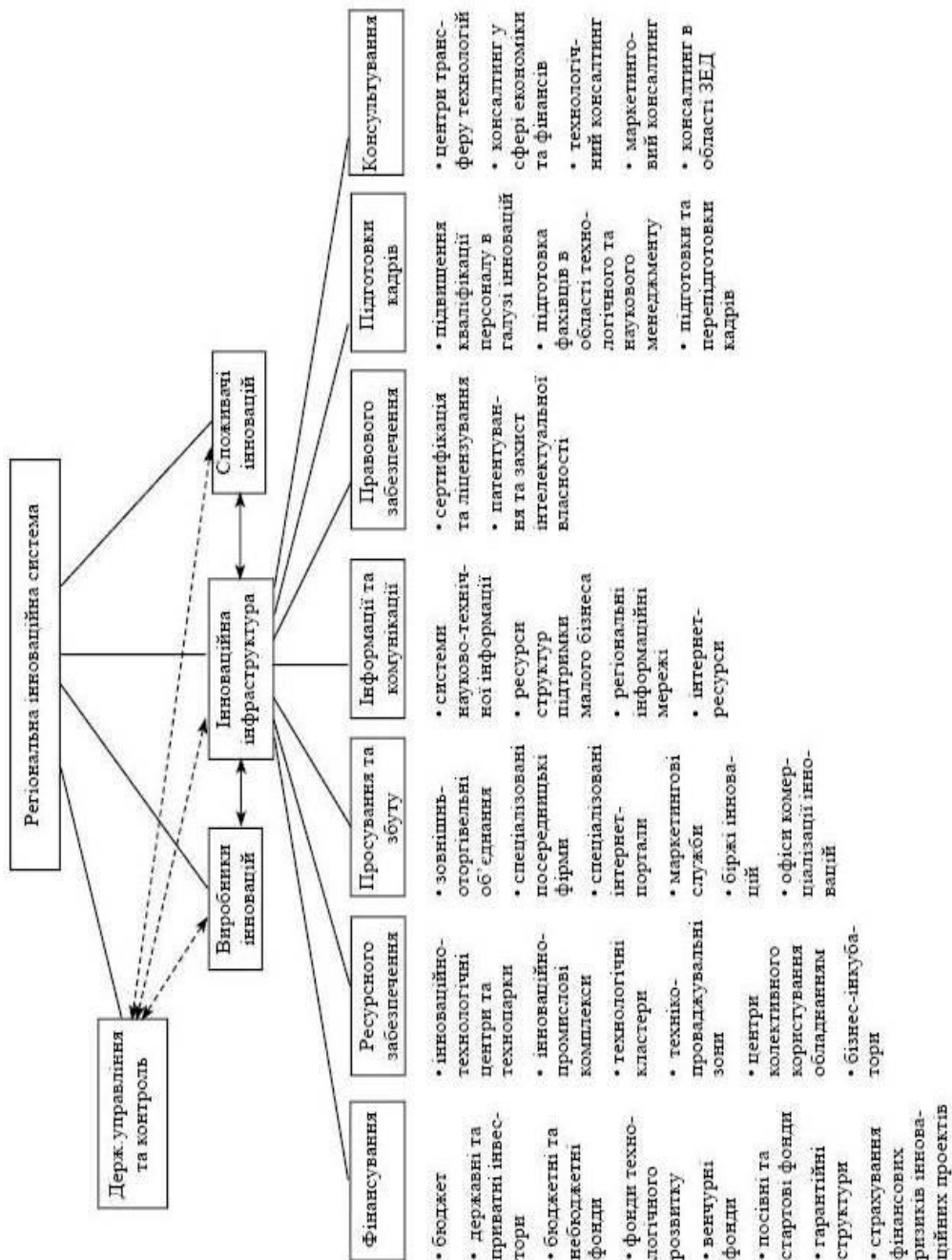

Рис. 1. Структура регіональної інноваційної системи та місце в ній інноваційної інфраструктури.

Джерело: складено автором.

Висновки. В процесі створення національної інноваційної системи важливо враховувати значення регіонального аспекту, оскільки воно дозволяє врахувати специфіку та особливості окремої території, які визначають різні стартові умови для інноваційного розвитку, галузеву спеціалізацію регіонів та багато інших чинників, що впливають на ефективність розвитку регіону і, отже, країни в цілому. Поняття регіональної інноваційної системи є ще недостатньо розвинутим, та розглядається зазвичай за двома підходами: інституційним та функціональним. Функціональний поділ є більш поширеним, згідно ньому до суб'єктів ринку інновацій та, відповідно, ключових учасників регіональної інноваційної системи можна віднести виробників інноваційного продукту, його споживачів, органи державного управління та контролю, які через законодавче та нормативно-правове забезпечення створюють умови для нормального функціонування інноваційної системи, та нарешті - представників інноваційної інфраструктури, що забезпечує ефективну взаємодію між виробниками та споживачами інновацій та грає ключову роль в комерціалізації інноваційного продукту регіону. До функцій, які виконує інноваційна інфраструктура в рамках регіональної інноваційної системи, можна віднести фінансування та ресурсного забезпечення інноваційного процесу, просування та збуту інноваційного продукту, надання інформації, комунікації та консультування учасникам інноваційного процесу, правового забезпечення та підтримки процесу комерціалізації інноваційного продукту, а також підготовки кадрів для участі в інноваційній діяльності.

Література:

1. Sanna Kaisa Seppanen "Regional innovation systems and regional competitiveness: an analysis of competitiveness indexes" // Tampere University of Technology. – Tampere, Finland. – 2008. – 27 p.
2. Макаров М.О. Ринок інновацій в аграрному секторі / М.О Макаров // Економіка АПК. – 2009. - №7. – С.86-90.
3. Cook P., Memedovic O. "Strategies for regional innovation systems: learning transfer and applications. Policy papers" // UNIDO — Vienna. — 2003.
4. Chesborough, Henry William "The new imperative for Creating and Profiting from Technology" // Harvard Business School Press. — 2003. — 227 p.
5. Библик С.Н. Инновационный потенциал региона: сущность,

содержание, структура // Креативная экономика. — 2013. — № 5 (77). — с. 3-9.

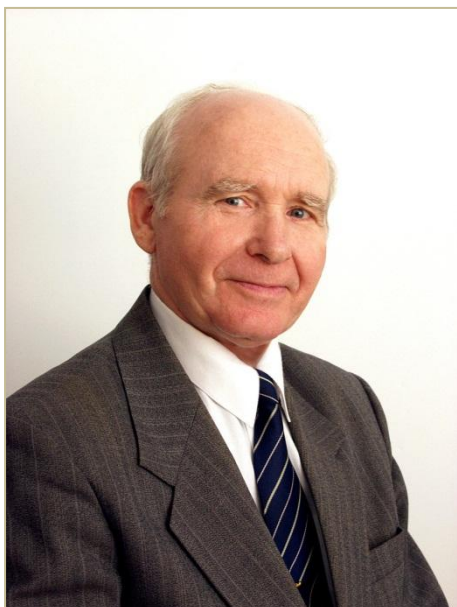
6. Университет исследовательского и предпринимательского типа: европейский опыт для Молдовы, России и Украины : Научно-практическое издание / Кол.авторов: Андросчук Г., Бутник-Сиверский А., Орлюк Е. и др.; рук. авт. коллектива Хищенко О. А.; проект Украина – Россия – Темпус. – К. : ООО «Т. А. Т. ГРУПП». – 2011. – 346 с.

Abstract

Yakovenko D.

Peculiarities of forming the regional innovation system and regional innovation infrastructure with consideration of the regional innovation product commercialization process.

Questions of clarifying the terms “regional innovation system” and “regional innovation infrastructure” have been considered. The main elements of regional innovation system and regional innovation infrastructure, taking into account the aspect of commercialization of the regional innovation product have been worked out.

ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА ВІКТОРА ВОЛОДИМИРОВИЧА КРЮЧКОВСЬКОГО

8 травня 2015 року пішов із життя видатний вчений України, доктор технічних наук, професор кафедри вищої математики Херсонського національного технічного університету, засновник та беззмінний декан факультету міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу Віктор Володимирович Крючковський.

Професор Віктор Володимирович Крючковський працював у Херсонському

національному технічному університеті з 1964 р., де здійснював плідну наукову роботу. За роки праці ним було опубліковано понад 300 наукових та науково-методичних праць, він був учасником чисельних Міжнародних і Всеукраїнських науково-практичних конференцій, двох постійно діючих міжкафедральних семінарів. В його методичному доробку 16 навчальних посібників, з яких три – рекомендовані до видання Міністерством освіти і науки України. У 2012 р. професор Крючковський В.В. захистив докторську дисертацію на тему «Моделі та інформаційні технології нормативної теорії прийняття рішень в умовах багатокритеріальності та інтервальної невизначеності». Під керівництвом професора Крючковського В.В. захищено 5 кандидатських дисертацій. За роки самовідданої, творчої праці В.В. Крючковський підготував велику кількість талановитих і висококваліфікованих людей, які працюють на благо не тільки рідної країни, а й багатьох країн світу. За його ініціативою в ХНТУ у 1997 р. було створено факультет міжнародних економічних відносин та відкрито дві нові спеціальності – «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» і «Переклад». У 2014 р. цей факультет розширився за рахунок приєднання інших спеціальностей і отримав назву факультет міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу.

Як викладач і науковець Віктор Володимирович користувався глибокою повагою і бездоганним авторитетом серед науковців, співробітників і студентів університету. У 2003 р. йому присвоєне

Президентом України почесне звання «Заслужений працівник освіти України», у 2009 р. Академією педагогічних наук України вручено Нагрудний знак «Ушинський К.Д.»

Віктор Володимирович був зразком яскравої й талановитої особистості, досвідченим дослідником і фахівцем у технічних галузях, людиною, яка весь час перебувала у творчому пошуку і не зупинялася на досягнутому.

В.В. Крючковський запам'ятався тим, хто знав його, як людина енергійна, досвідчена, працьовита та справедлива. У роботі Віктор Володимирович щедро ділився своїм досвідом, допомагав людям, завжди був відкритий добротою своєї душі і серця. Низько схиляємо голову перед його відходом у вічність, завжди будемо пам'ятати нашого професора як людину мудру, принципову та чесну, яку всі поважали за розум, професіоналізм, далекоглядність, доброзичливість. Час не може заглушити біль втрати і в пам'яті назавжди залишаться славні і добрі справи Віктора Володимировича.

*Колектив Херсонського національного
технічного університету*

*Колектив Інституту проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень*

АВТОРИ ЗБІРНИКА

Адвокатова Надія Олександрівна - ст. викл. Херсонського національного технічного університету, кандидат економічних наук

Андерсон Ніна Володимирівна – молодший науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування ІПРЕЕД НАН України, кандидат економічних наук

Антофій Наталія Миколаївна - доктор економічних наук, професор, Новокаховський політехнічний інститут

Бадалов Ровшан Алекпер огли - Консультант Азіатського Банку Розвитку. Проект «Підвищення Розподілу Енергоживлення», магістр (Азербайджан)

Болєла Олена Олександрівна - аспірант Херсонського національного технічного університету

Бондаренко Світлана Анатоліївна – докторантка ІПРЕЕД НАН України, кандидат економічних наук

Боярчук Альона Ігорівна - ст. викл. Херсонського національного технічного університету, кандидат економічних наук

Бурова Ольга Борисівна - ст. викл. Приватного вищого навчального закладу «Український гуманітарний інститут», кандидат економічних наук»

Буркинський Борис Володимирович – директор, завідувач відділу ринкових механізмів та структур ІПРЕЕД НАН України, академік НАН України, доктор економічних наук, професор

Бутенко Анатолій Іванович – завідувач відділу розвитку підприємництва ІПРЕЕД НАН України, доктор економічних наук, професор

Бутенко Ігор Анатолійович - – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Волинець Тетяна Григорівна – здобувач Херсонського національного технічного університету

Вольвач Ірина Юрївна - кандидат економічних наук, доцент, Херсонський національний технічний університет

Гончаренко Олена Миколаївна - доктор економічних наук, професор, Одеський національний економічний університет

Горячук Олексій Валерійович – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Горячук Валерій Федорович – старший науковий співробітник відділу міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я ІПРЕЕД НАН України, доктор економічних наук

Гудзь Марина Вікторівна - доктор економічних наук, професор, Бердянський педагогічний університет

Гудзь Петро Васильович - доктор економічних наук, професор, Запорізький національний технічний університет

Деркач Тетяна Вадимівна - доцент кафедри менеджменту Міжнародного гуманітарного університету, кандидат географічних наук

Дучинська Ніна Іванівна - зав.кафедри економічної теорії Дніпропетровського національного університету ім. О.Гончара, доктор економічних наук, професор

Elias S. Spyriades - Attorney At Law Spyriades & Associates Law Office (Греція)

Жиленко-Паламарчук Ірина Олександрівна – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Жилін Михайло – здобувач Одеського національного морського університету

Журавльова Тетяна Олександрівна - кандидат економічних наук, професор, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Залюбінська Людмила Миколаївна - кандидат фізико-математичних наук, доцент, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Зінченко Юлія Вікторівна – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Іванченков В'ячеслав Сергійович – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Ільченко Світлана Віталіївна – старший науковий співробітник відділу ринку транспортних послуг ІПРЕЕД НАН України, доктор економічних наук

Кісеоларь М. Г. – здобувач ІПРЕЕД НАН України

Коваленко Михайло Петрович - аспірант Одеського національного

політехнічного університету

Коваленко Сергій Іванович - кандидат економічних наук, доцент, Одеська національна морська академія (Ізмаїльський факультет)

Корецька Світлана Олександрівна - заступник генерального директора ТОВ "Грік Груп", доктор економічних наук, професор

Корецький Микола Христофорович заступник генерального директора ТОВ «ГРІК ГРУП» м. Київ, доктор наук з державного управління, професор

Котлубай Олексій Михайлович – заступник директора з накової роботи, завідувач відділу ринку транспортних послуг ІПРЕЕД НАН України, доктор економічних наук, професор

Купінець Лариса Євгеніївна – завідувач відділу економіко-екологічних проблем приморських регіонів ІПРЕЕД НАН України, доктор економічних наук, професор

Курносова Анжела Валеріївна – молодший науковий співробітник відділу розвитку підприємництва ІПРЕЕД НАН України

Куруцова Ельвіра Сіратутдинівна– аспірант ІПРЕЕД НАН України

Кухарчик Олексій Генадійович – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Кухарчик Валентина Георгіївна – старший науковий співробітник відділу ринку транспортних послуг ІПРЕЕД НАН України, кандидат економічних наук

Лайко Олександр Іванович – заступник завідувача відділом міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я ІПРЕЕД НАН України, кандидат економічних наук

Ларіна Ярослава Степанівна - доктор економічних наук, професор, Національний університет біоресурсів та природокористування України

Лисюк Володимир Митрофанович – заступник завідувача відділом ринкових механізмів і структур ІПРЕЕД НАН України, доктор економічних наук, професор

Литвиненко Катерина Олександрівна - аспірант Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова

Маковеев Аркадій Петрович – доцент кафедри адміністративного менеджменту та проблем ринку Одеського національного політехнічного університету, кандидат економічних наук

Мартієнко Антоніна Івановна – завідувач відділу економічного

регулювання природокористування ІПРЕЕД НАН України, доктор економічних наук

Маштакова Ірина Олександрівна – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Мащенко Євгенія Юріївна - аспірант Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова

Миколайчук Кирило Миколайович - магістрант Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету

Миколайчук Микола Миколайович - доктор наук з державного управління, професор, Одеський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентові України

Миколайчук Наталія Сергіївна - доктор економічних наук, професор, Херсонський національний технічний університет

Морозова Ольга Григорівна - кандидат економічних наук, доцент, Херсонський національний технічний університет

Назаркіна Людмила Іванівна - ст. викл. Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Наумова Лариса Миколаївна - доктор економічних наук, професор, Херсонський національний технічний університет

Нікола Светлана Олегівна – аспірантка Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, кафедра менеджменту та математичного моделювання ринкових процесів

Нічигайлова Маргарита Сергіївна – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Носова Наталія Іванівна – провідний інженер відділу розвитку підприємництва ІПРЕЕД НАН України

Нятіна Наталія Леонідівна - кандидат технічних наук, доцент, Новокаховський політехнічний інститут

Обнявко Тетяна Сергіївна – здобувач ІПРЕЕД НАН України

Огородник Руслан Петрович - ст. викл. Херсонського національного технічного університету

Осипов Володимир Миколайович – старший науковий співробітник відділу міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я ІПРЕЕД НАН України, доктор економічних наук

Пашкова Наталія Сергіївна – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Плющик Ірина Анатоліївна – старший викладач Херсонського національного технічного університету

Познанська Інна Володимирівна – старший науковий співробітник відділу ринку транспортних послуг ІПРЕЕД НАН України, кандидат економічних наук, докторант

Попик Олег Володимирович – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Попова Анастасія Олександрівна – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Радванська Наталія Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент Новокаховський політехнічний інститут

Рассадникова Світлана Іванівна – старший науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування ІПРЕЕД НАН України, кандидат економічних наук

Сааджан Ірина Арамівна – старший науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування ІПРЕЕД НАН України, кандидат економічних наук

Савіна Галина Григорівна - доктор економічних наук, професор, Херсонський національний технічний університет

Савченко-Марущак Марина Сергіївна - аспірант Херсонського національного технічного університету

Садченко Олена Василівна – головний науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування ІПРЕЕД НАН України, доктор економічних наук, професор

Сараєва Ірина Миколаївна – старший науковий співробітник відділу розвитку підприємництва ІПРЕЕД НАН України, кандидат філософських наук

Серов Олексій Олегович – аспірант ІПРЕЕД НАН України

Скорик Микола Леонідович - здобувач Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, кандидат економічних наук

Соловійов Ігор Олександрович - доктор економічних наук, професор Херсонський державний аграрний університет

Степанов В'ячеслав Миколайович – завідувач відділу економічно-екологічного розвитку приморських регіонів ІПРЕЕД НАН України,

доктор економічних наук, професор

Степанова Катерина В'ячеславівна – здобувач ІПРЕЕД НАН України

Тараканов Микола Леонідович – старший науковий співробітник відділу ринкових механізмів та структур ІПРЕЕД НАН України, кандидат економічних наук

Тябус Ганна Андріївна - студентка Херсонського національного технічного університету

Усов Анатолій Васильович - доктор економічних наук, професор, Одеський національний політехнічний університет

Федорова Надія Євгенівна - аспірант Херсонського національного технічного університету

Фоміна Олександра Валентинівна - студентка Херсонського національного технічного університету

Фомішин Сергій Валентинович – кандидат економічних наук, професор, Херсонський національний технічний університет

Фомішина Віра Миколаївна - доктор економічних наук, професор, Херсонський національний технічний університет

Хумарова Ніна Іполитівна – вчений секретар ІПРЕЕД НАН України, доктор економічних наук

Чайковська Марина Петрівна – кандидат економічних наук доцент, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Чехович Зоя Віталіївна – провідний інженер відділу міжрегіонального розвитку Українського Причорномор'я ІПРЕЕД НАН України

Шарко Маргарита Василівна - доктор економічних наук, професор, Херсонський національний технічний університет

Шлафман Наталія Леонідівна – провідний науковий співробітник відділу розвитку підприємництва ІПРЕЕД НАН України, кандидат економічних наук

Якимчук Петро Радієвич – системний інженер міжнародної компанії REMSYS (Таїланд)

Якимчук Тетяна Вікторівна - кандидат економічних наук, доцент, Херсонський національний технічний університет

Яковенко Дар'я Володимирівна – аспірант ІПРЕЕД НАН України

ЕКОНОМІЧНІ ІННОВАЦІЇ

Збірник наукових праць

Випуск № 60

Книга II

УКРАЇНСЬКЕ ПРИЧОРНОМОР'Я: ВЕКТОРИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЖИТТЯ

Інститут проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький бульвар, 29, м.Одеса-44, 65044, Україна
тел.: (048)722-29-05, 722-66-74, 725-40-25
e-mail: iprei@odessa.ukrtel.net
www. impeer.in.ua

Підписано до друку 31.07.2015
Формат 70x100/16. Папір Офс.
Ум. арк. 26,56. Наклад 300 примірників.

Видання та друк: ФОП Грінь Д.С.,
73033, м. Херсон, а/с 15
e-mail: dimg@meta.ua
Свід. ДК № 4094 від 17.06.2011